

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**I. VE II. HAÇLI SEFERLERİNDE
TÜRK İMAJI**

KERİM KÖKSAL KAYA

**TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

TEMMUZ 2015

I. ve II. HAÇLI SEFERLERİNDE TÜRK İMAJI

Kerim Köksal KAYA

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEMMUZ 2015

Kerim Köksal KAYA tarafından hazırlanan “I. ve II. Haçlı Seferlerinde Türk İmajı” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Gazi Üniversitesi Tarih Anabilim Dalında Ortaçağ Tarihi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Nihat YAZILITAŞ

Tarih Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Başkan : Prof. Dr. İlhan ERDEM

Tarih Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye : Doç. Dr. Süleyman ÖZBEK

Tarih Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Tez Savunma Tarihi: 08/07/2015

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Doç. Dr. Nihat YAZILITAŞ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdür Vekili

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Kerim Köksal KAYA

08/07/2015

I. VE II. HAÇLI SEFERLERİNDE TÜRK İMAJI
(Yüksek Lisans Tezi)

Kerim Köksal KAYA

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Temmuz 2015

ÖZET

Doğu İslam dünyası ile Avrupa Hristiyan dünyasını karşı karşıya getiren Haçlı Seferlerinde Türklerin, Haçlılara karşı faaliyetleri ve İslam dünyasına hizmetleri oldukça kapsamlı bir konudur. Bu seferler sırasında Doğu ve Batı dünyası birbirini tanımakla birlikte birbirlerine karşı bir bakış açısı da oluşturmuşlardır. Yapılan çalışmada Birinci ve İkinci Haçlı Seferlerinde Türklere karşı konulan tavır ve buna bağlı olarak Türk imajı incelenmiştir. Tez çalışmasında duruma göre olumlu ya da olumsuz olabilen Türk imajının, Birinci Haçlı Seferindeki tanıma devresinden sonra İkinci Haçlı Seferine doğru geçirdiği değişim ortaya konmuştur. Buna göre Türklerle Haçlıların ilk karşılaşma devrinde hayalî Türk imajları, korkulan Türk imajına dönmüş; ancak Haçlı seferlerini haklı gerekçelere dayandırmak adına “barbar, acımasız, kâfir” gibi Türk imajı varlığını sürdürmüştür. Bununla birlikte zaman zaman Türklerin savaş sanatındaki ustalıkları, taktikleri; ayrıca cengâverlikleri, kahramanlıkları, merhamet ve acıma duyguları, inançları gibi konularda da Haçlı kronikçileri şaşkınlıklarını dile getirmekten kendini alamamış ve kısıtlı da olsa eserlerinde Türkleri övmüş veya Türklerin üstün olduğu yönleri belirtmiştir. Kutsal ülkeye giden yolda en büyük engel Türkler olduğundan, tabii olarak Haçlılar ve Hristiyan dünyası tarafından Türklere karşı nefret duyguları ve buna bağlı olarak Türk imajının çoğunlukla olumsuz olduğu görülmüştür.

Bilim Kodu : 1124
Anahtar : Haçlı Seferleri, Türk İmajı, Urfa Haçlı Kontluğu, Katolik
Kelimeler : Kilisesi, Türkiye Selçuklu Devleti, Zengîler
Sayfa Adedi : 183
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Nihat YAZILITAŞ

TURKISH IMAGE IN FIRST AND SECOND CRUSADES
(M.Sc. Thesis)

Kerim Köksal KAYA

GAZİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES
July 2015

ABSTRACT

Activity of Turks against Crusaders and duty of Turks to Islamic world in Crusades that subject to Western Christian world against eastern Islamic world are a pretty comprehensive subject. On the sidelines of these military expeditions, eastern and western world knew each other. At the same time they created perspective. In this thesis Turkish image in parallel with attitude that develop towards Turks were investigated in First and Second Crusades. Moreover as occasions requires conversion of Turk images that could be positive or negative and subsequent to recognition period in First Crusade, toward Second Crusade has been revealed. Accordingly visionary images of Turks turn into fearful images of Turk in first encounter period with Turks. On the other hand Turk images like "barbarian, relentless, infidel" had subsisted in Western Christian world. Also writer of crusades history be able to desist from uttering suprise personally about tactics and masterships of Turks in warfare; furthermore heroism, mercifullness and human sentiment, faith of Turks and then they praised confidently Turks or indicated surpassing side of Turks in own boks. Owing to the greatest obstacle was Turks in way that going to Jerusalem, it was observed feel of hate by Crusaders and Christian world against Turks and therefore it has been come to the conclusion that Turkish image was negative frequently.

Science Code : 1124
Key Words : The Crusades, Turkish Image, County of Edessa, Catholic Church, State of Seljuks of Anatolia, Zangies.
Page Number : 183
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Nihat YAZILITAŞ

TEŞEKKÜR

Uzun ve yorucu bir çalışmanın ürünü olarak ortaya konmuş olan bu tez çalışmasının konusunun belirlenmesinde ve bütün yoğunluklarına rağmen tezin kontrolünde zamanını benimle paylaşan tez danışmanım ve kıymetli hocam Doç. Dr. Nihat YAZILITAŞ'a şükranlarımı sunuyorum. Bununla birlikte tez çalışmam boyunca sürekli yanımda olan, pek çok kez bana katlanan ve moral veren sevgili annem Emine KAYA'ya, pek çok kez fikir alış verişini yaptığım ve yol gösterici önerileriyle destek olan Sinan TARİFCİ'ye, Samet KAYA'ya ve Yeşim ÖZBEY'e teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ ve TÜRK İMAJI

1.1. Haçlı Seferlerinde Türk İmajını Oluşturan Dinamikler: Doğu'ya Haçlı Seferinin Kökenleri, İlk Hayalî İmajlar.....	23
1.2 Haçlı Seferlerinin Gizli Nedenlerinin Türk İmajının Temel Dinamikleri İle İlgisi	27
1.3. Türkler Hakkında Oluşan İlk İmajlar.....	30
1.3.1. Ksegordion Kalesi Civarında Türk Zaferi	30
1.3.2. Drakon Köyü Civarındaki Savaş	31
1.3.3. İznik'in Haçlılar Tarafından Ele Geçirilmesi	34
1.3.4. Dorylaion(Eskişehir) Savaşı(1097)	36
1.4. Urfa ve Antakya Yolundaki Haçlı Faaliyetleri.....	41
1.4.1. Baudouin de Boulogne-Ermeni İlişkileri	44
1.4.2. Antakya'nın Haçlılar Tarafından Ele Geçirilmesi.....	48
1.4.2.1. Kürboğa'nın Antakya'ya Gelmesi ve Büyük Savaş	62
1.5. Haçlı Faaliyetlerinin Bir Özeti: Papa Urban'a Gönderilen Mektup.....	68
1.6. Kudüs'e Hareket ve Güzergâh Üzerindeki Mücadeleler	69
1.6.1. Haçlılar Tarafından Kudüs'ün Ele Geçirilmesi	73
1.7. Doğu'ya Gelen Yeni Haçlı Orduları ve Türklerin Durumu	78
1.7.1. I. Kılıç Arslan'ın Haçlılara Karşı 1101 Yılı Zaferleri	80

Sayfa

1.7.1.1. 1101 Senesinde İlk Haçlı Ordusuyla Savaş.....	81
1.7.1.2. 1101 Senesinde İkinci Haçlı Ordusuyla Savaş	87
1.7.1.3. 1101 Senesinde Üçüncü Haçlı Ordusuyla Savaş	88
1.7.2. 1101 Yılı Haçlı Seferleri Sonunda Genel Durum	93

2. BÖLÜM**TÜRK İMAJININ DÖNÜŞÜMÜ: 1100 SENESİNDEN İKİNCİ HAÇLI SEFERİNE**

2.1. Urfa Haçlı Kontluğu-Türk Mücadeleleri.....	97
2.1.1. Baudouin de Boulogne Devrinde Türklerle Mücadeleler.....	97
2.1.2. Baudouin de Bourg Devrinde Türklerle Mücadeleler	100
2.1.2.1. Artukoğlu Emîr Sökmen'in Serûc Hareketi.....	101
2.1.2.2. Harran Savaşı.....	102
2.1.3. Tankred'in Urfa'da Geçici Hâkimiyet Devrinde Emîr Çökürmüş'ün Urfa Kuşatması(1104)	105
2.1.4. Richard De Salerne'in Urfa'da Geçici Hâkimiyet Devrinde Emîr Çökürmüş'ün Urfa Kuşatması(1105).....	107
2.2. Hayâli İmajlardan Gerçekliğe: Baudouin de Bourg ve Joscelin'in Esaretleri	108
2.3. Menfaatler Çerçevesinde Türk-Haçlı İttifakları ve Tell-Bâşir Civarındaki Savaş	110
2.4. Haçlılara Karşı Cihat Anlayışının İlk Örneği: Mevdûd'un Urfa'yı Kuşatma Faaliyetleri(1110-1112)	111
2.4.1. 1110 Senesinde Urfa Kuşatması	111
2.4.2. Mevdûd'un 1111 Senesinde Haçlılar Üzerine Hareketi	114
2.4.3. Mevdûd'un 1112 Senesinde Urfa Üzerine Hareketi.....	118
2.5. Aksungur el-Porsukî'nin Urfa Üzerine Cihad Hareketi(1114).....	120
2.6. Galeran de Puiset'in Urfa'da Geçici Hâkimiyet Devrinde Artukoğlu İlgazi İle Mücadelesi.....	121
2.7. I. Joscelin de Courtenay Devrinde Türklerle Mücadeleler	122

Sayfa

2.7.1. Urfa Kontu Joscelin'in Esareti.....	123
2.8. Belek Gazi'nin Şehadeti ve Cihad Ruhu.....	126
2.9. Belek Gazi'den Sonra Aksungur el-Porsukî'nin İslam Dünyasını Koruma Çabaları	127
2.9.1. Aksungur El-Porsukî'nin Şehadeti	131
2.10. İmâdüddin Zengî Devrinde Türk-Haçlı Mücadeleleri.....	133
2.10.1. İmâdüddin Zengî Metbuiyetinde Emîr Savar'ın Haçlılarla Mücadelesi	135
2.10.2. 1135 Senesi ve Sonrasında İmâdüddin Zengî'nin Haçlı Faaliyetleri..	136
2.10.3. İmâdüddin Zengî'nin Urfa'yı Ele Geçirmeden Önce Son Faaliyetleri: Yıkımın Temelleri	138
2.10.4. Urfa Haçlı Kontluğu'nun Sonu(24 Aralık 1144): Göz Ardı Edilmeye Çalışılan Türk Kudreti.....	139
2.10.5. Urfa'nın Fethi ve İmâdüddin Zengî	141

3. BÖLÜM**İKİNCİ HAÇLI SEFERİ ve TÜRK İMAJI**

3.1. Batı Hristiyan Dünyasının Yeni Sefer İçin Faaliyetleri.....	145
3.2. Haçlı Ordularının İstanbul'a Doğru Harekete Geçmesi.....	147
3.3. Yeni Haçlı Orduları Karşısında Türklerin Tavrı	150
3.4. Alman Haçlı Ordusunun İlk Faaliyetleri ve Dorylaion Hezimetine Giden Yol	151
3.5. Fransız Haçlı Ordusunun İlk Faaliyetleri ve Türklerin Zaferi	154
3.5.1. Fransız Haçlı Ordusunda Yeni Düzen ve Antalya-Antakya Yolu	161
3.6. İkinci Haçlı Seferi Ordularının Kudüs'te Buluşması ve Akkâ'da Kont ve Kralların Toplantısı	164
3.7. Dimaşk Kuşatması ve II. Haçlı Seferi Ordularının Başarısızlığı.....	166
SONUÇ	171
KAYNAKLAR.....	177
ÖZGEÇMİŞ	183

GİRİŞ

Köklü bir geçmişe sahip olan Türk milleti, tarihin her döneminde kendinden bir iz bırakmayı başarmış müstesna milletlerdendir. Asırlarca Türkistan¹ topraklarında at koşturan ve bu coğrafyada kendine özgü bir medeniyet kuran Türkler, daha sonraları Anadolu ve hatta Avrupa içlerine kadar yayılarak cihanşümul bir millet olmayı başarmıştır. Yaşadığı her devirde adından sıkça bahsettiren Türk milleti, Haçlı Seferleri olarak bilinen Katolik Hristiyanlığın düzenlediği seferler zincirinde de en mühim rolü oynamıştır.

Türklerin, tarihi devirlerde adının ilk geçtiği anlardan beri bir devlete sahip olduğu bilinmektedir. İskitlerin de Türk olduğu varsayılırsa Türklerin M.Ö VIII. Yüzyıla kadar uzanan bir devlet geleneğine sahip olduğu kabul edilebilir. Bu açıdan Türklerin devlet teşkilatına ve devlet kurmaya önem vermesi, onların en dikkate değer özelliklerinden birisidir. Avusturyalı tarihçi Oswald Menghin Ural-Altay halklarının Dünya tarihinde iki önemli rollerinden birincisinin hayvan yetiştiriciliği, ikincisinin de devlet kurma becerileri olduğunu belirtmiştir².

Yerleşik yaşamı benimseyene kadar Türklerin göçebe hayat şartlarıyla mücadele etmesi ve buna bağlı olarak birçok zorluklarla mücadele etme gereksinimi Türklerin atı kullanmasında ve savaşçı bir kişilik oluşturmasında en önemli yeri tutmaktadır. Ayrıca göçebe yaşamın getirmiş olduğu güçlükler Türk milletine avlanırken kırılmayacak daha dayanıklı silahlar yapmayı, yani demir işçiliğini, at sırtında süren uzun yolculuklarda açlık tehlikesine karşı konserve gıdalar üretmeyi, bozkır şartlarıyla mücadele etmek için işbirliği yapmayı da öğretmiş durumdaydı. Güçlüklere karşı koymayı öğrenen Türkler, savaşçı bir kişiliğe sahip olmasını da bozkırda hayatta kalma mücadelesine borçludur.

Türkler sadece savaşçılık ve köklü devlet geleneğinde değil, ayrıca ilimsel alanlarda da çağının gerisinde kalmayıp; hatta özellikle İslamiyet'e geçtiği ilk

¹ Ruslar'ın, Türkleri bölme faaliyetlerine mebni olarak Türklerin tekrar birleşmesi ihtimaliyle 16 Eylül 1924'te Türk ismini yasaklayıp Orta Asya olarak adlandırdığı bölge. Ayrıntı için: Güngör, E. (2011). *Türkistan'da Fikir Akımları*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 19.

² Alarşlan, B. (2005). Türk İmajının Görsel Yansımaları. Ö. Kumrular (Editör). *Dünyada Türk İmgesi*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 130.

devirlerde birçok milletten ileri seviyede olmuştur. Ayrıca eğitim ve öğretime ayrı bir itina gösterilmiş ve Karahanlılar'dan itibaren birçok medrese kurulmuştur. İslamiyet ile birlikte hem müspet ilimlerde hem de dinî ilimlerde Türklerden çok mühim âlimler yetişmiştir. Fârâbî, İbn Sînâ, Bîrûnî Ömer Hayyâm, buna örnek verilebilir. Daha sonra Gazneliler ve Büyük Selçuklu Devleti ve akabinde Osmanlı Devleti ile birlikte ilimsel faaliyetler ihmal edilemez dereceye gelmiştir ki Gazneliler'den, Selçuklular'dan ve Osmanlılar'dan kalıntı birçok medrese bunu bize göstermektedir.

Türklerin yüzyıllar boyunca üstlenmiş oldukları roller sadece kendileri için değil başka milletlerden olan dindaşları için ve hatta komşuları için büyük bir ehemmiyete haizdi. İslamiyet'e geçişle birlikte Türkler, İslam'ın kılıcı olmuşlar ve yıllarca İslam'ın hamiliği görevini üstlenmişlerdi. İslamiyet'i koruyuculuk rolü Haçlı seferleri esnasında Türkler için vazgeçilmez bir sorumluluk olmuştur. Zira Haçlı seferleri, Batı Hristiyan âleminin, Doğu Müslüman âlemine karşı bir savaşıydı.

Batı Dünyasında Türk Algısının Genel Profili

Türklerin Dünya tarihinde genel bir profili ortaya konmaya çalışıldığında kimine göre barbar, zalim, acımasız, vahşi kimine göre merhametli, misafirperver, yardımsever, güçlü, zeki olarak bir algı oluşmuştur. Ancak bu durum neye göre birbirinden farklı algıları ortaya çıkarmıştır? Neden birisine karşı merhametli olabilen Türk, başka birisine göre zalim olmuştur?

Yüzyıllar boyunca Akdeniz'in iki karşı kıyısında birbirlerine bakan Doğu ve Batı dünyası arasında iletişim yok gibiydi. Bunun yanı sıra Doğulu âlimlerin erken başarıları sayesinde, Batı'da İslam dünyasına merak giderek arttı³. Bu merakın kökenlerinde yıllarca mistik bir hava taşıyan Doğuya karşı yapılan Haçlı seferlerinin etkisi ve önemi göz ardı edilmemelidir. Zira bu seferlerle Doğu dünyasından Batı dünyasına taşınan maddi-manevi birçok materyal Batının, Doğu hakkındaki cazibe noktasını oluşturmuştur.

³ Marchetti, S. (2005). Avrupalıların Gözüyle Türkler: Mitos ve Yanlış Anlaşılma. Ö. Kumrular (Editör). *Dünya'da Türk İmgesi*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 9.

Selçuklu Türklerinin yükselişiyle birlikte Türkler İslam'ın hem kalkını hem de kılıcı durumuna yükselmişlerdir. Bu durumda Avrupalıların gözünde “*barbar ve Müslüman Türkler*”den büyük bir tehdit geliyordu. Bu tehdidi ilk görenlerden birisi olan Bizans imparatoru Alexios Komnenos 1088’de Flamenk kontuna yazmış olduğu mektupta Avrupalı Hristiyanları yardıma çağırırken Türkler hakkında “*dinsiz, hoşgörüsüz, kaba, hoyrat, yıkıcı, vicdansız, acımasız, ahlak kurallarını gözetmez, en korkunç günahı işlemeye yatkın kişiler*” olarak nitelemeye bulunmuştur⁴. Türklerin bu denli tehdit olarak görülmesi ise Türklerin hem Türkistan bölgelerinden Anadolu’ya göç etmesi ve göçebe kabilelerden oluşmasıdır. –ki bu durum Roma’yı yıkan barbar kavimlerin Avrupa’daki durumuna benzetiliyordu hem de Türklerin Müslüman olmalarındandır. Yani Türkler Avrupalıların kötü olarak adlandırdıkları her şeyi üzerlerinde taşıyorlardı. Türklerle Hristiyan doğu dünyasının karşılaşmalarından itibaren Müslüman kelimesi ile Türk kelimesi eş anlamlı olarak görülmeye başlanmıştır. Bu durum Türkleri ve İslam’ı Avrupa kimliğinin negatif tanımlayıcıları durumuna getirmiştir. Ancak Türklerin övülen pek çok yanı da vardı. Özellikle XIV. Yüzyıldan itibaren Türklerin devlet düzeni, yönetim biçimi, ordusu ve bunun gibi konular büyük bir merak, ilgi ve tartışma konusu olmuştur. Akabinde İstanbul da fethedilince Avrupa’nın merakı son derece artmış ve Avrupalının Türklere ilgisi sürekli hale gelmiştir. Batı dünyasının Türkler hakkındaki ön yargılarını yok edenler genellikle Anadolu topraklarına gelen seyyahlar olmuştur. Öyle ki Anadolu topraklarında bir “*şeytan imparatorluğu*” görmeyi bekleyen seyyahlar, gayet düzenli ve Hristiyanlara bile örnek olabilecek bir toplum bulduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca Türklerin az konuşma ve mütevazilikleri ile beden ve konut temizliğine olan dikkatleri de göz ardı edilmemiştir. Örneğin 1634 senesinde İngiliz seyyah Henry Blunt’un İstanbul ve Doğu Akdeniz’e yaptığı seyahatin sonunda Türkler hakkında “Türklerin o dönem için tek modern millet olduğunu, yeni atılımlarda ve işlerde büyük olduğunu” yazmıştır⁵. İtalyan yazar Francesco Sansovino Türkler hakkında yazmış olduğu tarih kitabında detaylı bilgiler verir: “*Yeterli bilgilere sahip olduğumuz dünya devletleri arasında Türk hükümdarlarının devletinin her zaman en fazla saygınlığa layık olduğunu düşündüm, halkının büyük itaatinden ve tüm Türk milletinin mutlu*

⁴ Arıkan, Z. (1999). Avrupa’da Türk İmgesi. *Osmanlı Ansiklopedisi: Kültür ve Sanat*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 81, IX; Alarşlan, 2005, 138.

⁵ Akdemir, E. (2007). Avrupa Aynasında Türk Kimliği. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*. 7(1). Ankara, 132, 134-136, 140; Alarşlan, 2005, 139.

talihinden dolayı. O denli kısa bir dönemde ne biçimde ve nasıl bir kolaylıkla büyüyüp o denli bir ün ve şöhrete vardığını görmek hayret edilecek bir durumdur. Eğer kökenlerini araştırırsak ve dikkatli bir biçimde iç ve dış işlerini gözden geçirsek, gerçekten Romalıların ordu disiplininin, itaatinin ve talihinin, bu devletin yıkılışından sonra, bu ırka geçmiş olduğunu söyleyebiliriz. Yazar Türklerin kısa süre içinde bu kadar güçlenmesinin temeline inmek istemiş ve Türklerin, önyargıyla yaklaşılmadığında, aslında Batı dünyasının düşündüğünün tam aksi olduğunu da itiraf etmiştir: *“Türk milletinin büyüklüğünün ve gücünün büyük bir saygıya layık olduğunu her zaman savundum, çünkü çok eskiden beri var olan ordu kurumlarına ve sivil düzenlerine bakıldığında, durumlarından kaba saba birileri olmadıkları, aksine değerli kişiler oldukları görülüyor... Bunlar adı geçen Romalıların mirasçısı olarak sefer sırasında çok az şeyle yetinirler, zor işlerde çok sabırlıdırlar, şeflerine itaat ederler, fetih amaçlarını inatla izlerler, savaş hilelerinde ustadırlar ve sonuçta askeri işleri o denli sebatla yürütürler ki kazanmak ve hükmetmek için hiçbir zorluk karşısında yılmazlar⁶...”* Sansovino bunları yazarken Türkleri tanımak ve ona göre hareket etmek fikrinden yola çıkar. Türklerle objektif bir bakış açısıyla bakmaya çalışmıştır; Ancak bunun asıl sebebi Türklerin güçlü bir düşman olmasındandır. Muhtemelen Sansovino Türkleri doğru bir şekilde tanıyarak alt edebileceklerini düşünmüştür. Bütün bunlardan başka Türkler hakkında oluşan en genel imajlardan birisi *“Türklerin Tanrı'nın Kılıcı”* olduğuna olan inançtan doğmuştur. Öyle ki bu durumu sadece Türk müellifler değil Batılı sanatçıların ve hatta bazı haçlı kroniklerinin yazarlarının yazılarında görmek mümkündür. Örneğin I. Haçlı Seferinde bizzat bulunan Fulcherius Carnotensis kroniğinde Haçlı ordularının yenilgilerini anlatırken bunu Haçlıların günahlarına karşılık *“Tanrının Cezası”* olarak pek çok yerde ifade etmiştir⁷. Ayrıca bu durum sonraki yüzyıllarda bazı dinsel şarkılarda ve edebi eserlerde yer almıştır. Yani Hristiyanlar günah işledikçe Türkler onları cezalandırmak için Tanrı tarafından gönderiliyordu⁸. Bunun dışında XV. Yüzyıl'da, Türkleri ve özellikle Türk kadınlarını aşağılamak adına, Aziz Anthony'nin günahları temalı hikayelerin yer aldığı süslü el yazmalarında Türk kadınları hakkında çok cüretkâr bir imaj ortaya konmuştur.

⁶ Alarslan, 2005, 140-141.

⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Fulcherius Carnotensis. (2009). *Kudüs Seferi*. (Çev: İlcan Bihter Barlas). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık; Kaşgarlı Mahmut. (2007). *Divan-ü Lügat'it-Türk*, (Çev: Serap Tuğba Yurtsever). İstanbul: Kabcacı Yayınları.

⁸ Akdemir, 2007, 138.

Hristiyanlığı yüceltmek ve Müslümanlığı aşağılamak için Türk kadınlarını kullanan bu yazmalarda oluşturulan Türk imajında tüm edep sınırları yok sayılmıştır. Hatta öyle ki Türk kadınlarının yüzlerini kapatmak için kullandıkları peçeyi bile, asılsız bir şekilde ancak Avrupa'da Türk kadınına kötü, şeytanî bir varlık olarak göstermek adına kullanmışlardır. Bu esnada bazı Hristiyan kadınlar da bu durumdan nasibini almıştır. Zira bu konuda en büyük eleştiri boyunlarında kutsal haçı lekeleyen edepsiz küçük Türklerin annesi olmaktan da geri kalmamasıydı⁹. Ancak bu noktada bu tarz eleştiri yapanların gözden kaçırdıkları önemli bir nokta vardır. Daha önceden Hristiyan olan bir kadının hareme girdikten sonra Hristiyan değil de Müslüman olduğu göz ardı edilmemelidir¹⁰. Bu arada bilinmesi gereken başka bir nokta ise yakın tarih içinde Türk kadınlarının birçok Avrupalı ülkelerin kadınlarına kıyasla endüstride ve siyaset alanında daha fazla yer almıştır. 1934 senesinde Avrupa'nın pek çok ülkesinde kadınlar oy kullanamazlarken Türkiye'deki kadınlar oy kullanabiliyordu¹¹. Bu durumdan bile Türk kadınlarına ne kadar haksız yargılarla yaklaşıldığı anlaşılabilir.

Türk düşmanlığı ile olumsuz Türk imajı birbiriyle sıkı sıkıya bağlı iki kavram olarak yıllarca varlığını sürdürmüştür. Öyle ki XIX. yüzyılda her türlü sıkıntıyı ve kötü kaderi yaşayan Osmanlı Devleti'nin bu zor durumundan faydalanarak Türklere karşı Avrupa çapında olumsuz imajlar yüklemek isteyen bir takım siyasetçiler de yok değildir. Örneğin Fransız siyasetçi Joseph Reinach XIX. yüzyıldaki Osmanlı Devleti'ni ele alırken "*toplumda, idarede, devlette, kötü olan ne varsa Türklere gelir.*" düşüncesiyle Türklere aşağılamanın en son sınırlarına ulaşmak cüretini de göstermekten çekinmemiştir¹².

Türklerin medeniyete ancak İslam'dan kurtularak erişebileceğini düşünenler de hep var olmuştur. Bu durumu 1969-1974 Yılları arasında Amerika başkanlığı yapmış olan Nixon şu şekilde açıklar: "*İslam'a mensup kişileri uygar olmayan; kirli,*

⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Servantie, A. (2005). Batılıların Gözünde Türk İmajının Geçirdiği Değişimler. Ö. Kumrular(Editör). *Dünya'da Türk İmgesi*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 32-33.

¹⁰ Harem hakkında detaylı bilgi için bakınız: Uluçay, M.Ç.(2013). *Harem*. İstanbul: Ötüken Neşriyat; Akgündüz, A. (2012). *Osmanlı'da Harem*. İstanbul: Timaş Yayınları.

¹¹ Servantie, 2005, 70.

¹² Servantie, 2005, 57.

*barbar, irrasyonel kişilerdir*¹³.” Örneğin Amerikalı siyasetçi Francis Fukuyama Türklerin hoşgörüsüz ve antidemokratik bir yapıya sahip olduğunu ve bundan kurtulmanın yolunun Türklerin İslam’dan kurtulması sayesinde gerçekleşeceğini savunur¹⁴. Fransız siyasetçi ve edebiyatçı olan François Rene de Chateaubriand ise Fukuyama’dan daha da ileri giderek İslamiyet’i tarihe gömmek ve Türkleri de eskiden yaşadığı bozkırlara göndermek gerektiğini belirtir. Zira onun için toplumun ahlaki değerlerinin tüm unsurları Hristiyanlığın köklerinde iken, toplumsal yıkımın tohumları da İslam dinindedir. Chateaubriand’ın İslam ve Türk düşmanlığı son derece şiddetlidir. Hatta öyle ki Türkleri, kendi bilimsel faaliyetlerinden haberdar etmek çok büyük bir hata olmakla birlikte hatta suç sayılması gerektiğini düşünür. Bu konuda önlem alınmazsa toplumun sonunun geleceğine inancı eksiksizdir. Başka bir Fransız düşünür ve siyasetçi François Pouqueville ise despotizm ve belanın Asyalı milletlerden çıktığını düşünür. Bu düşüncenin ardında gizlediği şiddetli Türk düşmanlığını *“bu milletin neden hala yok edilmediğini merak etmesinden”* çıkartmak mümkündür. İrlandalı Kardinal Newmann ise Pouqueville’in düşüncesiyle paralel olan düşünceleri savunur ve Türklerle savaş; onların yok edilmesi gerektiğini belirtir. Fransız yazar Ernest Renan da Türk yönetiminde İslamiyet’in etkin olmasını gerıcilik olarak görür. Ayrıca Türklerin hiç değişmeyeceğini ve nereye giderlerse gitsinler zalim olacaklarını belirtmiştir. Bunun sebebi ona göre Türklerin İslam’a uygun kanunlarıdır. Renan’ın Türk düşmanlığını en güzel şu sözlerinden anlayabiliriz: *“Paşanın, beyin, efendinin yaldızını şöyle bir kazıdığınızda altında onun vahşi dürtülerini, ölçüsüz nefretini, zalimce bir hükümlanlığa olan susuzluğunu bulursunuz.”* Yazar bu sözlerini söylerken cümlelerini gelişli güzel söylediği bellidir. Zira bu sözleri söyleyebilen birisi ya Türkler hakkında en ufak bir bilgi sahibi olamayacak kadar cahildir, yahut da içinde biriktirmiş Türk düşmanlığını gözünü kırpmadan, basiretsizce ifade edebilmektedir. Adı geçen yazar *“Türk ırkı bilim ve felsefe hevesinden tamamen yoksundur”* sözlerini söylerken de belli ki Fârâbî’den, İbn Sînâ’dan, Bîrûnî’den, Akşemseddin’den, Uluğ Bey’den, Ali Kuşçu’dan, ve daha nice Türk ilim, fikir, din ve düşünce adamlarından haberi yoktur. Bu düşüncesini de Renan İslamiyet’in Türkler için bir engel olduğunu belirterek sonlandırır. Abbot Michon ise hem

¹³ Baydur, M. (2005). Her Yerde Olmak Hiçbir Yerde Olmamak. Ö. Kumrular(Editör). *Dünya’da Türk İmgesi*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 171.

¹⁴ Servantie, 2005, 60.

Renan'dan hem de Chateaubriand'dan düşüncelerinde daha ılımlıdır. O, Türklerin değişmeyeceğini, gelenekçi yapısının çok güçlü olduğunu ve asimile olamayacağını belirtir¹⁵. Bu durum aslında olumlu yönler gizler. Zira Türklerin asimile olmamaları, geleneklerine bağlı olmaları onların çağlar boyunca varlığını idame ettirmelerine neden olmuştur. Batının bakış açısına göre batılı olmayan medeniyetsizdir, uygarlık kuramaz. Ancak bu söylemlerin bilimsel gerçeklikle ilgisi olmadığı âşikardır. Avrupalı pek çok edebiyat ve fikir adamı da Türkler hakkında yüzyıllarca yazılar yazmışlardır. Bu yazılarda oluşan genel algının dışına pek çıkılmamıştır. Ancak Doğu dünyasını küçülten, aşağılayan ve buna bağlı olarak Türkleri tamamen olumsuz yönleriyle gören düşünürler yanında Türklerin üstün vasıflarını övenler de olmuştur. Örneğin Türklerin Truvalıların torunları olduklarını ve Dünya'nın sonunu haber veren millet olduğunu iddia eden Alman teolog Martin Luther, Türkleri Hristiyanlığın düşmanı ilan ettiyse de Osmanlı Devleti içinde ordunun itaatkarlığını ve disiplinini, Türk dindarlığını, Türk kadınlarının iffetini ve sadakatini ve çocukları açık yürekli yetiştiren eğitim sistemini övmekten ve gıpta ile bakmaktan kendini alamamıştır. İngiliz filozof Francis Bacon ise Türkler için zalim, kana susamış, medeniyetsiz bir millet olduğu söylemekten çekinmemiştir. XVI. ve XVII. Yüzyıl İspanyasında da Türklere karşı oluşan algı katı bir halde idi. Bu dönemin pek çok İspanyol yazarı “*Türk*”ü şiddet, kötülük ve zalimlikle kimliklendirmiş ve Türk kelimesi her zaman olumsuz kavramlarla beraber anılmıştır. Ayrıca İspanyol yazarlar “*kardeş katli*” mevzusunda da pek çok eleştiride bulunmuş ve bu durumu zorbalıkla adlandırmıştır. Hatta “*Türk*” isminin etimolojisi üzerinde bazı yorumlarda da bulunmuşlardır. Örneğin Türk isminin “*a Turquendo*” (acı çektirme) veya “*a Tortura*” (işkence) ile ilişkili olduğunu söylerler. Bazıları ise Türklerin aşırı derecede zalim olduklarını ve bu yüzden onlara “*trux-trucis*”(vahşi Türkler) denildiğini belirtir. Başka bir grup ise Türklerin Hazar Denizi çevresinde yaşamış olan ve Theucra adı verilen bir ırktan geldiğini ve bu yüzden isimlerinin Türk olduğunu söyler. Bazıları Türklerin “*Turcia*” adı verilen bir şehirde yaşadığını ve bu yüzden onlara Türk dendiğini söyler. Bununla birlikte Türkleri Truvalılara ve İskitlere dayandıranlar da vardır. Türk isminin Türkistan'dan geldiğini

¹⁵ Servantie, 2005, 60-63; Güvenç, B. (2005). Kimlik, İmaj ve Türk İmajı. Ö. Kumrular(Editor). *Dünya'da Türk İmgesi*. İstanbul: Kitap Yayınevi, 175.

onaylayanlar Sarazen¹⁶ adı verilen Müslüman grupların İran'a saldırmasıyla İran hükümdarının Türkistan'daki halklardan yardım istediğini ve buradaki Türklerin sarazen tehlikesinin yakında kendilerine geleceğini düşünerek Türklerin sarazen hâkimiyetini bir süre kabul ettiğini belirtirler. İşte Türklerin Türkistan'dan geldiğini savunanlar Türklerin zamanla güçlendiğini ve sarazenleri kendisine bağlayıp hâkim güç olduğunu ve bu hâkimiyetten sonra “*Muhteşem Türkler*”in ortaya çıktığını belirtirler¹⁷.

Türklerin İskitlerden geldiğini savunan yazarlar 760 senesinde Türklerin Hazar Denizi'nin kuzeyinde bulunan Tataristan olarak bilinen İskitya'dan çıktıklarını belirtirler. Bunun sebebi olarak Türklerin giysilerini ve tavırlarını, savaşma şekillerini, kendilerinden kibirle bahsetmelerini ve bütün bunlara ilaveten Tatarlara çok benzemelerini göstermektedirler. Ancak bu yazarların Türkler hakkında belirttiği mevzularda yanlış noktalar vardır. Örneğin bu yazarlar Türklerin Hazar Denizi'nin kuzeyinden gelip Anadolu'yu fethettiklerini belirtir. Ancak Türkler Anadolu'ya doğrudan inmemiş onun öncesinde Orta Asya ile Ön Asya denilen topraklar arasında yaşamışlardır. Türklerin Anadolu'ya gelmesi XI. yüzyılın başındadır. Başka bir yanlış nokta Türklerin İslamiyet'ten önce putperest bir kavim olduğuna inanılmasıdır. Ancak bilindiği üzere Türkler arasında İslamiyet öncesinde Göktanrı dini hâkimdi. Tabi ki zaman zaman bazı Türk grupları arasında farklı inanışlar ortaya çıktıysa da bu durum bütün Türkleri kapsamamaktadır. Ayrıca bazı Türkler arasında çıkan farklı inanışlar da puta tapmayı reddediyordu. Ancak Batı dünyası tarafından eski Türklerin putperest bir kavim olduğu düşüncesi Türklerin arasında kurtun saygı görmesi ve ata sayılmasından gelmektedir. Ancak kurtun Türkler arasındaki saygınlığı yüzbinlerce baş sürülerin otlatıldığı bozkırların korku duyulan hayvanı olmasından ileri geldiği düşünülebilir ki, bunun temelinde dini bir tasavvur keşfetmek güçtür¹⁸. Bununla birlikte Türkler arasında Şamanizm inancı mevcuttu¹⁹. Yine İspanyollar tarafından Türklerin Araplar gibi bölünüp o topraklarda “tiranlık kurduklarını” düşünmeleri de başka bir hatalı noktadır. Zira

¹⁶ Sarazen(Saracen/Sarecenus) kelimesi Batı dünyasının Müslümanlara taktığı genel isimdir. Bu kelime ilk başlarda sadece Arapları kapsarken, sonradan tüm Müslümanlar için kullanılmıştır.

¹⁷ Lanza, F. F. (2005). Habsburg-Osmanlı Rekabeti Bağlamında 16. Yüzyılda İspanya'da Türk İmajı. Ö. Kumrular(Editör). *Dünya'da Türk İmgesi*. İstanbul: Kitap Yayınevi, 88-90.

¹⁸ Kafesoğlu, İ. (2007). *Türk Milli Kültürü*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 297-298.

¹⁹ Detaylı bilgi için bakınız: İnan, A. (1998) *Makaleler ve İncelemeler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, I, II.

Tiranlık mutlak hükümdar otoritesinin çok ötesinde bir yönetim şeklidir. Türklerde hükümdarın mutlak hâkimiyeti olsa da halkın çıkarları her zaman gözetilirdi. Tiranlıkta ise çıkarları gözetilen tek kişi hükümdardır. Türk devletlerinde sosyal devlet özelliklerini görmek oldukça mümkündür. Örneğin Bilge Kağan'ın kitabesinde “*çıplak milleti elbiseli kıldım, fakir milleti zengin kıldım.*” cümlesi hükümdarın sadece kendi adına değil, milleti için çalıştığına bir delildir²⁰. Ayrıca Türklerin “*töre*” adı verilen bir takım kuralları vardır. Bu kurallar dönemine göre değiştirilebilse de bazı değişmez maddeleri vardır. Bunlar adalet(Könilik), iyilik, faydalılık(Uzluk), eşitlik(Tüzlük) ve insanlık(Kişilik)tir²¹. Bu maddelere bakınca hükümdarın halkına karşı adil, faydalı, eşitçil olması gerektiğini anlamak pekâlâ mümkündür. Tiranlıkta böyle bir düzeni görmek mümkün değildir. Türklerde tiranlığın olmadığını gösteren başka bir delil ise Türk devletlerindeki vakıf sistemidir. Türk hükümdarları tamamen milleti için faydalı olan vakıflar yaptırmışlardır. Türklerde tiranlık olmadığı hakkında örnekleri arttırmak mümkündür. Görüldüğü üzere tamamen hükümdarın çıkarı için var olan “*tiranlığın*” Türk devletlerinde emsali yoktur.

XVI. yüzyılda İspanyol yazarlar arasında genel bir düşünce hâkimdi. Bu düşüncenin altındaki strateji ise Türkleri güçsüzleştirmeye çalışmak veya Osmanlı Devleti'nin meşruiyetinin hukuka değil de tiranlığa veya aklın reddine dayalı olduğunu öne sürüp saygınlığını elden geldiğince azaltmaktı. Yine bu düşünceye göre Türkler kısa bir zaman içinde ortadan kalkacaklardır. Böyle bir düşüncenin nedeni ise Türklerin güçlerinin sadece askerî temellere dayanıyor algısı ile Türklerin kültür ve uygarlıktan yoksun oldukları sanısidir²². Ancak bu düşünce içinde bazı eksik ve yanlış noktalar vardır. Ancak bu yazarlar Türklere çok dar bir pencereden bakmaktan öteye gidememiştir. Zira Türk tarihine genel bir açıdan bakıldığında köklü bir devlet teşkilatı, kültürü, medeniyeti görülebilir. Kültür kelimesi esnek bir kelimedir. Ancak genel bir tanımı yapılacak olursa her topluluğun kendine mahsus yaşayış ve davranış tarzıdır²³. Türklerin kendilerine göre yaşayış ve davranışı mevcut olduğuna göre kültürden yoksun demek doğru değildir. Ayrıca Türklerin medeniyet kavramına kattığı onca şey vardır. Birkaç

²⁰ Ergin, M. (2003). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Hisar Yayınevi, 27.

²¹ Kafesoğlu, 2007, 247.

²² Lanza, 2005, 93, 97.

²³ Kafesoğlu, 2007, 16.

örnek vermek gerekirse Türklerin medeniyete kattığı en önemli iki araç at ve demirdir. Dünya’da atı ehlileştiren ilk millet Türklerdir. Asya’da ilk at kalıntılarının, Türk anayurdu bölgesindeki Afanasyevo Kültürü ile Andronovo Kültürü devirlerinde görüldüğü bilinmektedir. Zira Bozkır kültüründe rol oynayan baş aksiyon biniciliktir. Bu sayede at bir ulaşım aracı ve bir savaş aracı olarak binlerce sene Dünya tarihinde yerini aldı. Bu duruma pek çok Batılı kronik yazarları da değinmektedir. Öyle ki Hun Türklerinden örnek vermek gerekirse Batılı kronikler “Henüz ayakta durabilecek bir Hun çocuğunun yanında eyerlenmiş bir at bulunur. At başka kavimleri sırtında taşıdığı halde, Hunlar at sırtında ikamet ederler” gibi görüşleri genel kabul görmüştür. Türklerin demiri işlemesi ve bunu döneminin şartlarına göre en güçlü silahların yapımında kullanması, Türkleri askerî anlamda olduğu kadar ticari anlamda da büyük oranda etkilemiştir. Zira özellikle de Orta Asya’da Türklerin ürettiği silahlara büyük rağbet vardı. Türklerin demirciliği pek çok Bizans ve Çin elçisinin dikkatini çekmiş, seyyahların notlarına yansımış ve bu durum bazen hayretler içinde anlatılmıştır. Demirciliğin önemi Türklerin destanlarına da yansımıştır. Ergenekon Destanı’nda kurtuluş için demirden bir dağın eritilmesi mevzusunda bunu görmek mümkündür. Ayrıca Türkler demiri sadece silah yapımında değil, süs eşyaları, takılar, günlük kullanım için lazım olan araç ve gereçlerin yapımında da kullanmışlardır. Ayrıca Türklerde demirden yapılan kılıçlar hukukun ve dinin, cihan hâkimiyet ülküsünün sembolü olarak görülür. Osmanlı Devleti’nde kılıç kuşanma törenleri bu sembolizm ile alakalıdır. Hatta Anadolu’da silah üzerine yemin etme geleneği de kökeninde bu sembolü barındırır²⁴. Türklerin medeniyete katkıları bu kadarla sınırlı değildir; Dünya’da aile kurumuna, devlet teşkilatı ve yönetim sistemine, askerî sisteme ve daha pek çok alanda katkıları bulunmuştur. Ancak yukarıda da bahsedildiği üzere Batı dünyası batılı olmayan her milleti uygarlıktan ve medeniyetten yoksun saymıştı. Bununla birlikte İspanyollara göre uzun yaşayan milletlerin bir kültüre ve uygarlığa dayandığı fikrinden yola çıkıldığında ve Türklerin binlerce yıldır tarih sahnesinde var olduğu göz önüne alındığında o halde Türklerin kültürü ve uygarlığı çok güçlüdür ki bunca sene var olabilmektedir.

²⁴ Kafesoğlu, 2007, 219; Gömeç, S. (2007). Türklerin Medeniyet Tarihindeki Yerleri. *Uluslararası Askeri Tarih Dergisi*. (87). Ankara, 4-5; Alarslan, 2005, 131, 134.

Avrupa'daki Türk imajını oluşturan temel sacayaklarından birisi Türklerin ordusudur. Zira XVI. yüzyılda güç bakımından zirveye ulaşmış olan bu ordunun karşısında durabilecek bir güç yoktu. Ayrıca üst üste gelen fetihler, devletin artık doğal sınırlarına ulaşması, yapılan onca Haçlı ittifakının bu duruma bağlı olarak başarısız olması Türk ordusu hakkında da bir takım görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Örneğin Kanûnî Sultan Süleyman devrinde Avusturya için çalışan Busbecq adlı elçi Türk ordusu hakkında şu şekilde bir tasvirde bulunmuştur:

“Türk orduları yağmurların kabarttığı coşkun seller gibidirler. Kendilerini tutan seddin bir noktasından sızdılar mı, o delikten azgın sular gibi boşanırlar ve dehşetli tahribat yaparlar. Kendilerini tutan engeli bir defa yıktılar mı, artık bir daha önlerinde durulmaz, ta uzaklara kadar yayılır, her türlü tahmini aşan zararlar yaparlar²⁵.”

Görüldüğü üzere bu devirde Avrupalı, Türk ordusunun durdurulamaz olduğunu kabul etmiştir. Bu duruma mukabil “yenilmez Türk” kavramı ortaya çıkmıştır. Sadece yukarıdaki satırlardan anlaşıldığı üzere Avrupa'nın Türkler hakkında tereddüdünü veya korkusunu görmek mümkündür. Ayrıca bu satırlar Avrupa'ya bir uyarı niteliği taşımaktadır. Bununla birlikte Busbecq “Türk halkını barbar ve vahşi” olarak görmektedir. Bu durum XVI. Yüzyılda Avrupa ve Akdeniz'de yarattığı korkunç imajı özetliyordu. Türk adının İber Yarımadası'nda tehlikeyle eşanlamlı olarak kullanılması, Türk korkusunun çizdiği geniş coğrafyayı göstermek için yeterliydi. Bu Türk korkusunu Türkler, yaptığı seferlerde ve savaşlarda kendi lehine kullanmayı iyi becermişlerdir. Zira bu şekilde Türkler bir meydan savaşı öncesinde psikolojik olarak düşmanı alt ediyordu. Yaratılmaya çalışılan bu ürpertici imajın verdiği meyvelerin başını ise pek çok kalenin “vire” yoluyla, yani anahtar teslim ederek savaşmadan verilmesi çeker. Böylece ordu yol üzerinde asker, cephane ve zaman kaybetmeden hedefe doğru ilerlerken, bir taraftan da izlediği rota üzerindeki kaleleri ve noktaları ele geçirme şansına sahip olmaktadır. Türkler, böyle bir imajı aslında bilinçli olarak oluşturmuşlar ve bu durumdan faydalanmışlardır. Örneğin 1541'de Macaristan'ın kesin fethinden sonra, imparatorluk ordusu çekilirken Türklerin ellerine düşenlerden sağ kalan

²⁵ Ogier Ghiselin de Busbecq. (2014). *Türk Mektupları: Kanuni Döneminde Avrupalı Bir Elçinin Gözlemleri(1555-1560)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 17.

olmamış, kesilen kafaları da Tuna'ya fırlatılmıştı. Böylece nehrin ulaştığı her yere bu kelleler Türk zaferini duyuracaktı. Bu ve bunun gibi örnekler bilinçli bir şekilde “*korkunçtan*” ziyade “*korkulması gereken*” Türk imajının perçinleşmesine hizmet etmiştir²⁶. Anlaşıldığı üzere Türkler sadece meydan savaşında değil, psikolojik savaş konusunda da oldukça başarılıydı. Bu durum Türklere karşı “*vahşi*” imajını oluşturmuş olsa da Türklerin savaşın her türüsünde oldukça başarılı olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra Türklerin bu korku veren imajı sadece Avrupa'nın yazılı ürünlerinde değil, resimlerinde ve hatta tiyatro gösterilerinde dahi yerini almıştır. Örneğin Erhard Schön'ün bazı resimlerinde ve İspanyol drama yazarı Francisco de Rojas Zorilla'nın bazı oyunlarında bunu görmek mümkündür.

Korkulması gereken Türk imajı Mohaç zaferinden sonra gün yüzüne daha net bir şekilde çıkmıştır. Zira bu zaferden sonra Şarlken, Türk tehlikesinin farkına varmış ve bazı tedbirler almaya yönelmiştir. Bu tedbirlerin alınmasında kendilerine yaklaşan Türk tehlikesini ilk fark edenlerden birisi olan Avusturya arşidükü Ferdinand'ın etkisi büyüktür. Bu durumu Ferdinand'ın Şarlken'e yazdığı mektuplarda net bir şekilde görmek mümkündür. Mektupta Ferdinand bir panik içinde Türklerin büyük kudretini kabul eder ve Türklerin, Avusturya topraklarını fethedeceğinden, yağmalayacağından, yakıp yıkacağından ve zalimlik yapacağından Şarlken'e dem vurur ve Kanûnî Sultan Süleyman'ı zalim ve kan düşkünü olarak tanımlar. Şarlken'e yolladığı başka bir mektubunda ise korkudan ziyade Sultan Süleyman hakkında olumsuz pek çok imajı görmek mümkündür. Ferdinand'a göre Sultan Süleyman pis, sahtekâr ve zorba bir adam, sahte kraldır. Pek kötü ve zararlı bir komşu olmasının yanı sıra Hristiyanlığı ve tüm insanlığı en büyük düşmanıdır. Ayrıca Ferdinand, Kanûnî Sultan Süleyman'ın bir cihan hükümdarı olma amacında olduğunu da dehşet içinde bildirir²⁷.

Avrupa'da çok yönlü bir Türk imajı oluşurken bir takım Türk hükümdarlar ve liderler de oluşan bu imajdan nasibini almıştır. Osmanlı Devleti'nin kurucusu olan Osman Bey Türkleri bir çatı altında toplayan kişi olarak anılırken, büyük bir ön yargıyla oluşmuş imajla karşı karşıya kalmıştır. Osman Beyi Türklerin ilk liderleri olarak görenler sadece Osman Beyi Türklerin ilk lideri olarak görerek bir hata

²⁶ Kumrular, Ö. (2005). Köpekler ve Domuzlar Savaşında Kanûnî'nin Batı Siyasetinin Bir İzdüşümü Olarak Türk İmajı. *Dünyada Türk İmgesi*. Ö. Kumrular(Editör). İstanbul: Kitap Yayınevi, 109, 112-113.

²⁷ Kumrular, 2005, 117-119.

yapmakla kalmamışlar, Osman Beyin kişiliği hakkında bir imaj oluştururken de pek çok ağır atıflarla bunu oluşturmuşlardır. İspanyollara göre Osman Bey kötü alışkanlıkları olan kötü mizaçlı bir adamdı. Kadınlara ve şaraba düşküdü. Kendisiyle beraber pek çok hırsız arkadaşı vardı. Ancak Osman Bey hakkında ortaya atılan bu atıflar sağlam temellerden yoksundur. Aksine Osman Bey hakkında disiplinli, tahsilli, adil, ahlaklı ve edepli olduğu döneminin pek çok kaynağında geçmektedir. Bununla birlikte o dönemin en büyük din âlimlerinden olan ve ahilik gibi terbiye ve dürüstlük üzerine kurulan bir teşkilatın reisi olan Şeyh Edebali'nin övgüsüne mazhar olup, üstüne üstlük damadı olmak da Osman'ın yukarıda bahsedilen imajlarla alakasının olmadığını anlamak için kâfidir. Bununla birlikte Osman Bey hakkında yazılan şiirlerde dahi Osman Bey'in niyetini anlayabiliriz. Örnek vermek gerekirse:

Kuşandı din kılıcın bele Osman	Çünkü küfür zulmeti Rum'u Tutmuştu
Ki ede İslam'ı izhar Osman	Diler ki âlemi nur ede Osman
Açıldı İslam'a hizmet kapısı	Muhammed ümmetinin serveridir
O kapının miftahı oldu Osman	Kavuşsun nusret-i Rahman'a Osman ²⁸

Âşık Paşazade tarihinde geçen bu dörtlüklerde Osman Bey'in İslam'ın kılıcı olduğunu, İslam'a hizmet ettiğini, İslam'ı yücelttiğini anlatılmaktadır. Bu durum Batı dünyasındaki Osman Bey imajıyla büyük oranda zıt haldedir. Bu arada Osman Bey hakkında bazı olumlu imajlar da vardı. Osman Bey'in cesur, yürekli, fatih bir kişiliğe sahip olduğunu da kabul etmişlerdi. Ancak Kanûnî Sultan Süleyman, Avrupalının gözünde hem daha iyi tanınır, hem de "*Muhteşem Süleyman*"ın imajı Osman Bey'e göre daha fazla yorumlanmıştır. Sultan Süleyman'ın bu kadar fazla spekülasyona uğramasının başlıca sebebi ise babası Yavuz Sultan Selim öldükten sonra Avrupalı devletlerin rahat bir nefes alacağına sanılması; ancak Kanûnî Sultan Süleyman'ın da babasından aşağı kalır bir yanının olmadığı görülmesidir. Birkaç örnek vermek gerekirse İspanyol kronikçi Tanco Diaz Vasco, Yavuz Sultan Selim'in büyük bir hükümdar olduğunu kabul etmenin yanı sıra "şeytani" bir yapısının olduğunu belirtmiştir. Ancak Diaz Vasco, Kanûnî Sultan Süleyman için de, Yavuz Sultan Selim için kullanılan her türlü sıfatı kullanmaktan geri kalmayacaktır. Kardinal Thomas Wolsey de Kanûnî Sultan Süleyman'ın tıpkı

²⁸ Aşık Paşazâde. (1913). *Tevârih-i Âl-i Osman*. İstanbul: Maarif-i Umumiye Nezareti, 4.

babası gibi olacağından korktuğunu belirtmektedir. Ayrıca Wolsey, Kanûnî Sultan Süleyman'ın müthiş bir muhakeme yeteneğine sahip hükümdar olduğunu da itiraf etmekten çekinmemiştir. Bunların dışında Kanûnî Sultan Süleyman hakkında her ne kadar çekinilen bir hükümdar olsa da birçok Avrupalı tarafından da övülmüştür. Ancak her ne kadar övülürse övülsün “*Hristiyan düşmanı*” imajı diğer Türk hükümdarlarda olduğu gibi Kanûnî Sultan Süleyman üzerinde de hep var olacaktır. Genel imaja göre Kanûnî Sultan Süleyman “*güçlüydü, akıllıydı, gençti, liyakat sahibi, işini bilendi*” ancak her ne olursa olsun hem Hristiyanlığın hem de bütün milletin düşmanıydı. Atalarının yolundan gidecek ve birçok fetih hareketinde bulunacaktı. İşte bundan dolayı Kanûnî Sultan Süleyman “*zorba, vahşi kasap*” gibi sıfatlara da maruz kalmıştır. Özellikle de Rodos'un fethinin arifesinde Avrupa'nın genelinde Rodos'un düşmesi durumunda Hristiyanlığın karşı karşıya kalacağı durum sürekli endişe ile tartışılmıştır. Hatta Türk korkusunu imgelendirmek ve kötü bir efsaneye dönüştürmek isteyen Avrupa hiçbir fırsatı kaçırmadığı gibi bu fırsatı da kaçırmamıştır. Bundan dolayı Kanûnî devrinde Türk imajı daha da sertleşmeye başlamıştır. Öyle ki “*köpek*”, sadece halk dilinde değil, aynı zamanda diplomatik postalarda da kullanılan bir terim haline gelmiştir. İspanyollar “*perro*”, İtalyanlar “*cane*”, Almanlar “*kahrolası köpekler*”, “*kana susamış köpek*”, “*Türk köpeği*” diyerek Türkün Avrupa'daki yeni adını meşrulaştırıyorlardı²⁹. Bu imajlar sadece mektuplara değil, resimlere ve edebi eserlere de yansımaktaydı. Avrupalının şiirlerinden, hikâyelerine; mektuplarından, kroniklerine kadar Türk düşmanlığını her alanda görmek mümkündür. Böyle bir imajın varlığı XVIII. Yüzyıla kadar da devam edecektir.

Kanûnî Sultan Süleyman hakkında ayrıca “*Soliman el Magnifico*” yani “*Muhteşem Süleyman*” tabiri de Avrupa'dan çıkmıştır. Bunun en büyük sebebi Süleyman'ın Avrupa seferlerine çıkarken o dönemin şartları dâhilinde hiçbir hükümdarda olmayan bir ihtişamla bu seferlere çıkmasıdır. Ayrıca genel anlamda Türk ordusunun büyük bir ihtişamı vardı. Busbecq, İstanbul'a seyahatinin başında ilk kez Osmanlı askerlerini gördüğünde bu ihtişamdan kendini alamaz³⁰. Bununla birlikte özellikle Kanûnî Sultan Süleyman'ın Alman seferi Avrupa'da büyük yankılar

²⁹ Kumrular, 2005, 109-111.

³⁰“*Parlak boyalı kalkanları, mızrakları, değerli taşlarla süslü palaları, rengarenk sorguçları, kar beyazı sarıkları, pembe veya mavimsi yeşil kıyafetleri, muhteşem atları ve koşum takımlarıyla gözlerimin alışık olmadığı pek hoş bir manzara karşısındaydım.*” Ayrıntılı bilgi için: Busbecq, 2014, 8.

uyandırmıştı. 300 bin kişilik devasa bir ordu ile Sultan Süleyman Viyana'ya ilerlerken, Şarlken'e gelen mektuplar bu büyük orduyu büyülenmişçesine tasvir ediyordu. Bu durum Avrupa'da pek çok kez dile getirilmiş ve hatta Avrupalının şiirlerine kadar girmiştir³¹.

Bundan başka İspanyol yazarlar Türklerin uluslararası siyasi stratejileri ile ilgili yorumlarda bulunurken sübjektif yaklaşımlardan kendilerini alamamışlardır. Örneğin Bizans Devleti'nin içinde bulunduğu siyasi kargaşadan Türklerin faydalanmasını hangi temellere dayandırarak "*Türklerin güçsüzlüğü*" ile alakalandırmalarını anlamak güçtür. Burada bir Türk imajı oluşturulurken bütün Türkler potansiyel bir tehlike arz ettiğinden Türklerin kendi aralarındaki farklılıklardan bahsedenlerin sayısı oldukça azdır. Bu bahsedenlerden birisi Antonio de Sosa'dır. Sosa Türkleri tasnif ederken Anadolu'dan ve Rumeli'den gelenler olmak üzere ikiye ayırır. Rumeli'den gelenleri daha hareketli, daha beyaz ve fiziksel olarak mütenasip, ancak çakal karakterli ve hırsız olarak anlatırken, Anadolu'dan gelenler ise daha kaba ve esmer ve iyi bir fiziksel görünüşten yoksun kişiler olarak belirtir³². İspanyollar tarafından Türk algısı oluşturulurken görüldüğü üzere pek çok hatalı nokta ve sübjektif yaklaşım vardır. Bu algının hataya bu kadar meyilli olmasının temelinde Türklere çok dar bir pencereden bakılarak umarsızca savrulan düşünceler vardır. Bazen de yapılan hatalar o kadar barizdir ki Türk imajını oluşturan bu kişilerin hiçbir bilimsel delile dayanmadığı apaçık ortaya çıkmaktadır. Hatta bu durum bazen Avrupalı büyük bilim adamları tarafından dahi vuku bulmuştur. Örneğin Avusturyalı tarih bilim adamı olan G. E. Von Grunebaum Osmanlı Devleti'nin çöküşü ile birkaç doğru tespit yaptıktan sonra "*Kanûnî Sultan Süleyman'ın haremin eğlencesine düştükten sonra, kendi yerini doldurmak için vezir-i azamlık kurumunu oluşturduğunu*" söylemektedir³³. Ancak vezir-i azamlık kurumunun temelleri I. Murad devrinde vezir sayısının artmasıyla birinci vezire vezir-i azam denilerek atılmıştır³⁴. II. Mehmed devrine gelindiği zaman ise vezir-i âzamlık daha belirgin bir hal almıştır ki II. Mehmed devrinin resmi kanunu olan "*Kanunnâme-i Âl-i Osman*"da vezir-i âzamlığın statüsü, yetkisi ve yeri net bir

³¹ Kumrular, 2005, 123-124.

³² Lanza, 2005, 94, 96.

³³ Lanza, 2005, 100.

³⁴ Halaçoğlu, Y. (2007). *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 12.

şekilde belirtilmiştir³⁵. Görüldüğü üzere bu tarz net ve basit hususlarda dahi hatalar yapılması, Türk kimliği oluşturulurken bazı zamanlarda gelişi güzel bir yaklaşımla Türklere yaklaşıldığını göstermektedir. Ancak burada dikkat çeken nokta, tarihi bu kadar aşikâr olan bir milletin tarihini yorumlarken, yazarken veya bir takım çıkarımlar yaparken oluşturulan Türk imajının ne kadar olumsuz olduğudur. Bu durumun sebebi Türklerin, Doğu-Batı rekabetinin ve çatışmasının ortasında yer aldığı için, Batıdan Doğuya giderken Batılının karşısına ilk çıkanların Türkler olduğu için olmalıdır.

XVI. Yüzyıl tarihçilerinden Richard Knolles, *“Türklerin tarihi Hristiyanların yıkımının tarihidir.”* diyerek aslında batı Hristiyan âleminde oluşan Türk imajının dayandığı noktayı göstermektedir. Zira oluşan Türk imajında İslamiyet ile Hristiyanlık çatışmasının büyük bir etkisi vardır. Bununla birlikte Knolles, Türklerin dünyadaki en dehşet verici güç olduğunu kaygıyla ifade ettikten sonra dünyada Türkler kadar imrendirici ve tuhaf, ihtişamlı ve kuvvetli, tehlikeli ve korkunç bir devlet bulunmadığını belirtmiştir. Bu devrin başka bir İngiliz yazarı John Barcly Avrupa’da yaşayan milletlerin karakterlerini değerlendirdiği *“Zihinlerin Aynası”* adlı eserinde Türkler hakkında *“Sanatı, bilimi ve şehirleri yok eden barbarlardır. Dinleri, kaba zihinlerini yontmaya elvermediği için cahildirler.”* diyerek ağır ithamlarda bulunmaktan çekinmemiştir³⁶. Bu durumda genel tabirle batı dünyasında oluşan Türk imajları çok yönlüdür. Türklerin tehlikeli olduğu kadar imrendirici bir yapıda olması akıllara Dımaşklı âlim Bedreddin Gazzî’nin *“Türkler barışta melek, savaşta ifrit gibidir”*³⁷. sözlerini getirmektedir. Buradan da anlaşılmaktadır ki Türklerin iyi ile kötü imajı arasındaki denge, Türklerin karşısındaki dost ile düşmanları arasındaki denge gibidir. Türkler barışta oldukları kimseler için yapabilecekleri her türlü fedakârlığı yapabilirken, düşmanlarına karşı da sonuna kadar mücadele etmekten geri durmamıştır. Genel bir Türk algısı oluşurken bu durum oluşan algının temellerini oluşturmuştur. Voltaire bir Fransız olmasına rağmen Müslüman

³⁵ “Bilgîl ki, evvelâ, vüzerâ ve ümerânın vezîria’zam başıdır. Cümlelerin ulusudur. Cümle umurun vekîl-i mutlakıdır. Ve malûmın vekîl-i defterdarıdır. Ve ol nâzırıdır. Ve oturmada ve durmada ve mertebede vezîria’zam cümleden mukaddemdir.”Ayrıntı için bakınız: *Kanunnâme-i Âl-i Osman*. (2007). Haz: Abdulkadir ÖZCAN. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 4.

³⁶ Akdemir, 2007, 139-140.

³⁷ Turan, O. (2008). *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 45.

dünyanın eşitlikçiliği ve misafirperverliğinden hayranlıkla söz eder. Lamartine ve Thackeray ise Haçlılara karşı Türklerden yana tavır almaktadır³⁸.

XVII. Yüzyılın sonuna gelindiğinde Avrupa’da oluşan Türk imajında bir takım değişiklikler meydana gelmeye başlamıştır. Zira Osmanlı Devleti’nin 1683 senesindeki Viyana bozgunu, Türklerin artık Avrupa için bir askeri tehlike oluşturmadığı düşüncesini oluşturmuştur. Bununla birlikte özellikle Fransız seyyahların yazıları Avrupa’daki Türk imajının değişmesinde önemli rol oynamışlar; bunlar Türklerin merhamet ve iyi yürekliliklerinden etkilenmişler; Türklerin yemeklerini sevmişler ve en önemlisi Türklerin Avrupa’da iftiraya uğradıklarını itiraf etmişlerdir. Ancak bu sefer de XVIII. ve XIX. yüzyıllarda oluşan Türk algısı “*kültürel bir tehdit*” olarak oluşmuştur. Buna bağlı olarak Türk kelimesi “*sapık, ahlaksız*” ve buna benzer ithamlarla anılır olmuştur. Özellikle Türk kahvehaneleri, harem gibi kurumlar, Avrupalılarca anlaşılamayınca kolayca sapık ilişkiler merkezi olarak görülmüşlerdir. Ancak bütün bunlara azınlık isyanlarının bastırılmasında çıkan kanlı olaylar da eklenince “*sapık, ahlaksız*” imajının yanında “*medeniyetsiz, vahşi Türk*” imajı tekrar yerini almıştır. Ayrıca bu dönemin bazı sanatçıları ve yazarları da tıpkı ataları gibi Türklerden bahseden veya Türkleri içinde barındıran bir takım edebi eserler koymaktan da geri durmamıştır. Jonas Zaborsky’nin “*The Faustiad*” adlı eseri sert bir taşlama olmakla birlikte içinde barındırdığı Türk tasviri oldukça olumsuzdur. Bu eserde dikkate değer nokta ise “korkulan Türk imajının” yıkıldığı ve Avrupa’nın hasta adamının dalga konusu olmasıdır³⁹. Yine bu dönemde özellikle Wolfgang Amadeus Mozart’ın “*Saraydan Kız Kaçırma*” operası Doğu temasıyla Türk imajını ilişkilendirmiştir. Bu operada “*kabalık, iradesizlik, erdemsizlik ve kötülük*” gibi özellikler Türk imajının içine yerleştirilmeye çalışılmıştır. Bu durumun aksine XIX. yüzyılda Türklere ılımlı yaklaşan imajlar da oluşturulmuştur. Örneğin Rousseau’nun erdemli doğal insanıyla Türkleri özdeşleştiren Türk imajları da ortaya çıkmıştır⁴⁰. Anlaşılan o ki Avrupa’daki Türk imajı günümüze yaklaştıkça genel bir algıdan özele doğru ayrılmaya başlamıştır. Bunun en büyük sebebi muhtemelen Avrupa’nın artık Türkleri çok iyi tanınması –ki yukarda belirtildiği üzere Türklerin ilk imajları

³⁸ Servantie, 2005, 69.

³⁹ Sabatos, C. (2005). Tutsak Ulus: Slovak Edebiyatında Bir Baskı Metaforu Olarak Türkler. Ö. Kumrular(Editör). *Dünya’da Türk İmgesi*. İstanbul: Kitap Yayınevi, 252, 254.

⁴⁰ Akdemir, 2007, 141-142; Alarslan, 2005, 150, 152.

oluşturulurken Doğu dünyasıyla Batı dünyası henüz birbirlerini pekiyi tanımıyordu, sadece Akdeniz'in iki yakasından birbirine bakan Doğu-Batı eksenli hayalî imajlar oluşturuluyordu- ve Türklerin artık Avrupa'nın korkulu rüyası olmaktan çıkmış olmasındandır.

XX. yüzyıla gelindiğinde ise durum tamamen Avrupa'nın lehinedir. İngiltere izlediği sömürgecilik faaliyetleri sayesinde otoritesini güçlü bir şekilde kurmuş ve Avrupa siyasetinin bayraktarlığını da üstlenmiştir. Ancak “*Türk İmajı*” açısından buradaki dikkate değer nokta şudur: Yüzyıllarca süren Batılı ve Ötekiler algısı bu devirde kendisini kavramsal bir düzleme sokmuştur ve “*West and the Rest(Batı ve Ötekiler)*” kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu şekilde Batı dışındaki herkesin “ötekileştirildiği” net ve somut olarak ifade edilmiştir. Bu duruma tepki olarak yazılmış XX. Yüzyılın başında bazı Türk hikâyelerini görmek mümkündür. Örneğin Ömer Seyfeddin'in yazmış olduğu “*Primo: Türk Çocuğu*” adlı hikâyede önce Avrupalının Türklere bakışı anlatılmış ve akabinde Türklerin güçlü ve üstün vasıfları ifade edilmiştir⁴¹. Ayrıca Türklere karşı oluşturulan ön yargılı imajı çürüten Avrupalı yazarlar da olmuştur. Ancak bu yazarlar genellikle Osmanlı Devleti'ne gelen seyyahlardır. Türkler hakkında bildiği her şeyin olumsuz olduğunu kabul eden bu yazarlar Osmanlı seyahatinden sonra fikirlerinde kesin bir değişikliğe varmışlardır. Bu durum dahi Avrupa'daki Türk imajının ön yargılarla dolu ve hayalî olduğunu ispatlamaktadır. Bu anlamda 1907 senesinde İstanbul'a seyahat eden İspanyol yazar Vicente Blasco İbanez'in el-Oriente adlı eseri dikkate şayandır. İbanez, eserinde ön yargılardan uzak bir şekilde Türkleri hem tasvir etmiş hem de onlar hakkındaki görüşlerini belirtmiştir. İbanez'e göre Avrupa'nın hasta adamının ölmesini bekleyen Avrupa devletlerinin amacı hasta adam öldüğünde mirastan kendisine pay almaktır. Türklere din ve ırk ayrılığından dolayı Avrupa gözünde büyük bir ön yargı vardır. Ancak Türkleri yakından görüp tanıyan çoğu kişi içten bir sevgiyle bağlanır. Ayrıca yazar, Türklere karşı oluşan olumsuz imaj ile kendi ırkı olan İspanyollar hakkındaki imaj arasında bir paralellik kurar ve Hollanda ve Flandre'de İspanyollara karşı oluşan olumsuz imajın aynısının Türklere karşı

⁴¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Berktaş, H. (2005). Birinci Lig İle Üçüncü Lig Arasında Yüksek Uygarlıklar: Küme Düşme Korkusuna Osmanlı-Türk Reaksiyonu. Ö. Kumrular(Editör). *Dünyada Türk İmgesi*. İstanbul: Kitap Yayınevi, 179-202; Ömer Seyfeddin. (2014). *Primo Türk Çocuğu*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Avrupa'da oluştuğunu belirtir⁴². Daha sonra Türklerin iyi ve açık yürekli olduğu, hayvanlara dahi büyük bir merhamet gösterdiği, haksızlık ve ihanet karşısında tahammül edemediği, gelen misafirlere büyük önem verdiği ve misafirin kendi cebinden 1 kuruş ödemedi kalabileceği yerler olduğunu belirtir⁴³. Ayrıca yazarın şu satırları konumuz açısından oldukça dikkat çekicidir:

“İstanbul'un bir caddesinde dolaşmakla Madrid'in bir caddesinde dolaşmak arasında fark yoktur. Gördüğünüz her yüz size birini hatırlatır. Bazen yolda karşılaştığınız biriyle göz göze geldiğinizde tanıdık biri sanıp onu selamlamak için ister istemez elinizi şapkanıza götürüyorsunuz. Öyle ki kendinizi bir an için bir karnavalda zannederek ona seslenmek ihtiyacını duyuyorsunuz:

- Dostum Lopez... veya dostum Fernândeş, şakayı bırak, o kırmızı başlığı çıkar, seni tanıdım⁴⁴!”

İstanbul'da kendisini hiç yabancı hissetmeyen yazarın bu cümleleri Türklerin samimiliğinin ve sıcakkanlı bir yapıya sahip olduğunun en net delili sayılabilir. Öyle ki yazar kendisini ülkesinde hissetme seviyesine kadar ulaşmıştır.

İbanez, eserinde Türklerin din anlayışına hayranlıkla değinmiş ve bu konuya önemli bir yer ayırmıştır. İbanez'e göre Türk, insanlar içinde en dindar olanıdır. İmanını sarsmak imkânsızdır; İnancını gölgeleyecek en küçük bir şüphe dahi duymaz. Kendisine gerçeğin vahy edildiğinden emindir. Bu satırlarda Türklerin dinine bağlılığı açıklanmış ve ardından Türklerin dini anlamdaki hoş görüşü şu cümlelerle anlatılmıştır: *“Batılıların yaptığı gibi bu gerçeği başkalarına aşılama için bir çaba harcamadığı gibi komşusunun farklı düşüncesi nedeniyle onu aşağılayıp tenkit de etmez.”* Ayrıca Türklerin diğer Müslümanlardan ayrıldığı noktalar ve başka dinlere mensup insanlara duyulan saygı belirtilmiştir. Buna göre Türkler kendi dininin doğrularına sıkı bir şekilde bağlı olmakla birlikte fanatizm

⁴² İbanez, V.B. (2009). *Fırtınadan Önce Şark İstanbul 1907*. 2. Baskı. (Çev: Neyyire Gül Işık). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 6-7.

⁴³ İbanez, (2009), 7.

⁴⁴ İbanez, (2009), 11.

seviyesinde bir Müslümanlıkları yoktur. Ayrıca kendi din adamlarına değil; topraklarında var olan diğer dinlerin, din adamlarına da saygı gösterirler⁴⁵.

Avrupa'daki Türk imajını iyi bilen yazar bu durumlara istinaden Türklere acıma duygusuna bürünür. Yazarın anlattıklarından Avrupa'daki oluşan olumsuz Türk imajının kökenlerini anlamak mümkündür. Buna göre Avrupa Türkler tarafından istila edildiği için ve Avrupa devletlerinin Türkleri Avrupa'dan atmaya gücü henüz yetmediği için Türkleri yıpratmak adına yıllarca Türklere vahşi, barbar, acımasız gibi sıfatlarla Türk düşmanlığını Avrupa'da yaymaktır. İbanez'in ve Osmanlı Devleti'ne o dönemde seyahat eden birçok kişinin eserinde ortaya çıkan sonuç Avrupa gözünde Türk imajının yoğun bir şekilde ön yargılardan oluştuğudur⁴⁶.

XX. yüzyılın başlarında sinema kavramının yaygınlaşması Türk imajına bakış için yeni kapılar açmıştır. Zira çekilen bazı filmlerin Türkleri kapsadığı görülmüştür. Bu filmlerde Osmanlı sarayında geçen her türlü hile, aldatmaca, komplo, cinayet gözler önüne serilir. Ayrıca Osmanlı ordusu çapulcu, katliamcı ve talancı bir şekilde gösterilir. Türklerin mal ve mülk ihtirasları sonucu aşırı kötü ve zalim olarak yansması dikkat çekicidir. Osmanlılar, Türk ordusu ve Osmanlı İmparatorluğu'nun durum ve siyaseti ile istilacı ve yenilmesi gereken bir özgürlük düşmanıdır. Genelde insan öldüren, köy basan, çocuk ve kadınları kaçıran, tecavüzcü, kıyıcı, talancı ve acımasız düşman Türk imgeleminin ürettiği olumsuz Türk imajı belirgindir. İstiklal Savaşı'na katılanların "âsî" ve bu ulusal savaşın "ayaklanma" olarak anlatılması bu dönemdeki Türk imajının en çarpıcı yanlarıdır⁴⁷. Bu duruma göre XX. Yüzyılda algı araçları değişmiş olsa da algının yönü değişmemiştir. Bunun yanı sıra olumsuz Türk imajının, sinema aracılığı ile çok daha genel-geçer hale sokulmaya çalışıldığı düşünülebilir. Zira sinema aracılığı ile gösterilen bu olumsuz imaj hem daha fazla insan kitlesine ulaşabilir hem de insanların hafızalarında daha kalıcı olabilir.

⁴⁵ İbanez, 2009, 7, 9.

⁴⁶ İbanez, 2009, 7-10.

⁴⁷ Adiloğlu, F. (2005). 20. Yüzyıl Sinemasında Türk İmajı. Ö. Kumrular(Editör). *Dünyada Türk İmgesi*. İstanbul: Kitap Yayınevi, 206, 209.

Batı dünyasında yukarıda belirtildiği üzere istisnalar dışında genel Türk imajı olumsuzdur. Bu tarz bir imajın oluşumunda Türklerin Müslüman olması, güçlü olduğu devirlerde Avrupa'da pek çok fetih hareketlerinde bulunması, Hristiyanlık ve Avrupa devletleri için yüksek bir tehlike olarak görülmesi en önemli etkenlerdir. Bununla birlikte Türk imajı oluşturulurken "*Türklere karşı ön yargılar*" bu imajın çeşitlenmesinde en temel malzeme olma özelliğini göstermiştir. Bu ön yargılar oluşurken Doğu mistisizmi Avrupalının hayal dünyasında büyük tesir göstermiş ve oluşan Türk imajının da sacayaklarından birisi olmuştur. Batı dünyasındaki Türk imajının oluşmasının ön ayağı ise Haçlı Seferleridir. Haçlı Seferlerinden günümüze uzanan süreçte Türk imajının bu kadar olumsuz olmasının en temel nedeni ise Avrupa Hristiyan dünyasının kendisi dışında olan, kendi karşısında olan her milleti, dini ve topluluğu dışlamasından ve onları "öteki" olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Tüm bunların dışında Avrupa'da bilinçli bir şekilde Türkler tarafından oluşturulan "*Korkulan Türk imajı*" etkisini ilk başlarda güçlü şekilde göstermiş; ancak Türklerin güçsüzleşmeye başladığı devirlerde etkisini kaybetmiştir. Bundan sonraki devirlerde ortaya çıkmış olan "*Sapkın Türk imajı*" ise Türklerin güçsüzlüğünden, Avrupa karşısındaki rehavetinden, özellikle sanayi devrimi sonrası süreçte Avrupa'ya ayak uyduramamasından Avrupa'nın, Türkleri aşağılamak için abarttığı imajdır. Bunun yanı sıra sadece İstanbul penceresinden bakılarak oluşturulan bu imajın genel anlamda tüm Türkleri ihtiva etmediği ve hayalî olduğu Anadolu'ya gelen Avrupalı seyyahların yazılarından anlaşılmaktadır. Doğu mistisizmi ve Türkleri merak etme duygusuyla Avrupa'nın hayal dünyasına sığdıramadığı genel Türk imajının aslını ancak bu seyyahlarda görmekteyiz.

Haçlıların Türklere yenildikleri zaman Tanrı tarafından günahlarının cezası olarak haçlılara gönderildiği pek çok defa vurgulanmıştır. Yüzyıllardır Avrupalılarca resmedilen bir algı vardır. Buna göre tarih boyunca doğu ve batı dünyası genel bir çatışma içindedir. Batı dünyasının sürekli Türklerin öncülüğünde İslam dünyasını kendisine karşı bir tehdit gibi görmesi bu genel algının temellerini oluşturur. Yani Türkler ve Müslümanlar Batı için hem bir rakip, hem Hristiyanlık için büyük bir tehlike ve buna bağlı olarak Batı dünyasının istikbalini tehdit eden bir unsur olarak görülmüşlerdir. Bu durumun nedenlerini anlamak için Batı dünyası için genel bir tehdit oluşturan Türklerin yayılcı siyasetlerinden biraz bahsetmek gerekir.

Türklerin göçebe hayat tarzı, onlara vahşi yaşam şartlarıyla mücadele ve buna bağlı olarak savaşçılık özelliklerinin gelişmesine neden olmuştur. Ayrıca yaşanan dönemin şartlarına göre komşu ülkelerle savaşlar ve bağımsızlığı koruma çabası, ortaya çıkan salgın hastalıklar, kuraklık, sel gibi doğal felaketler ve hatta Türklerin kendi içlerindeki mücadeleler Türklerin dinamik bir yaşam tarzı yaşamasına sebep olmuştur. Bu dinamik yaşam tarzı ise zaman zaman başka milletlerden insanların topraklarının fethedilmesine neden olmuş ve geniş coğrafyalara Türk kültürünün yayılması ile sonuçlanmıştır.

Kişilik olarak, göçebe yaşam tarzının getirdiği zorluklarla mücadelenin de bir sonucu olarak, hükmetmeye ve yönlendirmeye meyilli olan Türk milleti gittiği her yerde hâkim güç olmayı istemiştir. Örneğin Tolunoğulları Devleti'nin kurucusu Ahmet b. Tolun, Abbasi Hilafetine bağlı olarak Mısır'a gitmiş ve daha sonra Halifelikle arasının bozulması sonucunda derhal bağımsızlık mücadelesine girişip, bağımsızlığını kazanmıştır⁴⁸. Yine başka bir örnek Gaznelilerdir. Samanîler Devletinde bir emîr olan Alptegin devlet içinde gittikçe artan nüfuzu ile güçlenmiş, üst düzey yönetim mekanizmalarının başına geçmiş ve Gazne şehrini fethettikten sonra Samanî Emîri Mansur b. Nuh ile mücadeleye girişmiştir. Bu mücadeleden zaferle ayrılan Alptegin bağımsızlığını da ilan etmiştir⁴⁹. Bu örnekleri arttırmak mümkündür. Görüldüğü üzere bulduğu her fırsatta bağımsızlık mücadelesinden çekinmeyen Türkler, hâkim gücü kendisinde toplamak istemiştir. Zira Türk kağanları ve sultanları Allah'ın cihan hâkimiyetini kendilerine ihsan ettiğine ve bu sebeple de Dünya nizamını kurmaya memur bulduklarına inanıyorlardı⁵⁰.

⁴⁸ Özkuyumcu, N. (2002). Tolunoğulları. H. C. Güzel, K. Çiçek, S. Koca(Editörler). *Türkler Ansiklopedisi*, İstanbul: Yeni Türkiye Yayınları, 17, V.

⁴⁹ Merçil, E. (2002). Gazneliler. H. C. Güzel, K. Çiçek, S. Koca(Editörler). *Türkler Ansiklopedisi*, İstanbul: Yeni Türkiye Yayınları, 480, IV.

⁵⁰ Turan, 2008, 30.

1. BÖLÜM

BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ ve TÜRK İMAJI

1.1. Haçlı Seferlerinde Türk İmajını Oluşturan Dinamikler: Doğu'ya Haçlı Seferinin Kökenleri, İlk Hayalî İmajlar

Avrupa dünyası, Haçlı Seferleri'nin başlamasından aşağı yukarı yüz yıl önce Karolenjiyen Devleti'nin yıkılışıyla büyük bir kargaşa ve fakirlik içine düşmüş bulunuyordu. 1096 yılında ilk Haçlı Seferinin başlaması ile birlikte toplumda huzursuzluk meydana getiren kişiler ve sefalet içinde yaşayan köylüler, büyük kitleler halinde Doğu'ya gitmişti. Bununla birlikte Doğu'ya doğru bu hareketin sonraki yıllarda da devam etmesi, Avrupa'daki kralların ülkelerinde bozulan düzeni sağlamasında ve otoritelerini güçlendirmesinde oldukça faydalı oldu⁵¹. Haçlı Seferleri düşüncesinin doğuşunda Ortaçağ Avrupa toplumunu zorlayan unsurlar aslında siyasal, sosyal ve ekonomik nedenlerdi. Batılılarca bu hareketin en önemli unsuru olarak ileri sürülen dini motif ise, sadece itici bir güçtü. Çünkü Haçlı Seferleri düşüncesinin ortaya atıldığı sırada Avrupa'da yıllardan beri süregelen açlık, yoksulluk ve topraksızlık sıkıntılarının doğurduğu kargaşa yanında, ücretli askerlik anlayışı, savaşçı ve kolonizatör bir taşma hareketi de başlamış bulunuyordu. Bunlardan başka İslam ülkelerinin zenginliği, Avrupa'da sefalet içinde yaşayan insanların dikkatini çeken bir husustu. Avrupa Hristiyanlarının yaşadığı her türlü sıkıntı üzerine Doğu ülkelerinin çok zengin ve verimli topraklara sahip olduğu söylentisi, bu fakir insanları daha da hırslandırıyor. Bu hırs Haçlı Seferlerinin ilk tohumlarını atmakla birlikte Avrupalının henüz tanımadığı Türklere karşı bakış açısını şekillendiren dinamiklerin de temelini oluşturur. Bundan dolayı anlaşıldığı üzere "*Kutsal Toprakları Kurtarmak*" sloganı, bu hareketin hedefini açıklamaktan ziyade peçelemek maksadıyla kullanılmıştır⁵². Ancak madalyonun görünen yüzünde "*deccalin ordularıyla savaşmak*" vardı⁵³. Bu durum Türklere bakış açısının taraflarını açığa çıkarmaktadır. Buna göre Türkler görünüşte

⁵¹ Deniz, A.-Kamacı, K. (2013). *Orta Doğu ve Avrupa'nın Sendromu Haçlı Seferleri*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 73.

⁵² Demirkent, I. (2013). *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1; Deniz-Kamacı, 2013, 74.

⁵³ Runciman, S. (2008). *Haçlı Seferleri Tarihi*. (Çev: Fikret Işıltan). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 90, I.

Hristiyanlık düşmanı olmakla birlikte, iç yönüyle Hristiyan kontlar için, Doğu'nun zenginliğine giden yolda bir engeldir. Bu engeli aşmanın ilk yolu Hristiyan kontları ve kralları Türklere karşı ön yargılar içeren bir dolduruşa getirmek ve bu yüzden asılsız bir şekilde Türkleri zalim, acımasız, barbar, vahşi gibi sıfatlarla nitelemekten geçmektedir.

Bu arada daha Kudüs'e varmadan ve henüz varacağı da belli değilken, Avrupalıların önce Urfa'da sonra Antakya'da Haçlı devletleri kurmaları⁵⁴ onların maksatlarının Kutsal Ülkeyi kurtarmaktan çok kendi devletçiklerini ve kolonilerini kurma amaçlarında olduğunu göstermektedir. Bunlardan başka Doğu'daki Hristiyan kardeşlerini ve Kudüs'ü kurtarmak amacının arkasına gizlenen Haçlı gruplarından olan Alman haçlılarının 1096 Mayıs'ında Almanya'nın bazı şehirlerinde ve Macaristan'da uygulamış olduğu Yahudi saldırıları da Haçlıların Hristiyanlığı kurtarmak amacından başka amaçlara da yöneldiğini göstermektedir⁵⁵.

Birinci Haçlı Seferine katılan batılı kronik yazarlarının Türklere karşı yaklaşımı oldukça özneldir. Sefere katılan her kronikçi Türklere bakış açısını bulunduğu konuma veya seferde yaptığı işe göre şekillendirmiştir. Mesela Birinci Haçlı Seferinde bizzat bulunan ve görevi rahip olan Fulcherius Carnotensis olayları anlatırken unvanının etkisiyle Türkleri "kâfir" tabiriyle adlandırmaktan geri durmamıştır. Öte yandan Bohemond'un ordusunda asker olarak bulunan Anonim Haçlı Tarihi'nin yazarı, yapılan seferi vahşilere ve barbarlara karşı yapılan bir sefer olarak göstermiştir. Bu yaklaşımın en temel sebebi Türklerin Müslüman olmalarıdır. Başka bir sebep ise haçlı müelliflerinin bağlı buldukları komutanları yücelterek; bu komutanlar kendi ülkelerine döndüklerinde onların siyasi nüfuz kazanmasına katkı sağlamaktır. Bu durum doğal olarak Haçlıların Türklere karşı aşağılayıcı bir bakış açısının ortaya çıkmasına neden olmuştur⁵⁶. Bundan dolayı Haçlı kroniklerinin genelinde Türk imajı sübjektif yönlüdür.

Anadolu'ya yapılan Haçlı Seferlerinin ilk tetiklendiği nokta Clermont Konsülü'dür. Clermont Konsülü hakkında o dönemin 4 müellifi bilgiler

⁵⁴ Demirkent, 2013, 2.

⁵⁵ Demirkent, 2013, 19-20.

⁵⁶ Gümüş, T. T. (2014). Caen'li Ralph'in Gözünden Türkler: Birinci Haçlı Seferi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(14), 113.

vermektedir⁵⁷. Bu müellifler Papa Urban'ın konuşmasının temel hatlarını bildirmişlerdir⁵⁸. 1095 senesinde yapılan bu konsülde yapılması planlanan Haçlı seferlerinin nedenlerine bakıldığında Müslümanların, Hristiyanlar için kutsal sayılan Kudüs'e hakim olması ve Anadolu topraklarındaki Türk tehdidi dikkat çekicidir. Bu durumu Fulcherius şu şekilde açıklamaktadır:

“Papa Urbanus, Roma topraklarının iç kısımlarının Türkler tarafından fethedildiğini ve bu hareketle Hristiyanlara zalimce boyun eğdirildiğini duyduğunda Clermont'ta bir meclis toplanmasına karar verdi.

...daha sonra Papa bir sorundan daha bahsetti. Dünyanın başka bir köşesinde çok daha büyük sıkıntılar içinde olan Hristiyanlar bulunmaktaydı. Tanrının oğulları, kendi aranızda barışı koruyacağınıza ve Kutsal Kilise'nin haklarını öncekinden daha içtenlikle muhafaza edeceğinize dair ona söz verdiniz. Burada Tanrı'ya amacınızın gücünü gösterebileceğiniz acil bir vazife söz konusu. Sizin, yardıma ihtiyacı olan ve bunun için yalvaran doğudaki kardeşlerinize hemen yardım götürmeniz gerekmektedir⁵⁹.”

Görüldüğü üzere Clermont Konsülünün toplanmasının nedeni Türklerin Anadolu'da yaptığı fetihler ve bu topraklardaki Hristiyanları Türk hâkimiyetinden kurtarma isteğidir. Bu istek henüz Doğu'daki Türkleri tanımayan ancak Türklerin istilacı ve zalim olarak ortaya konan imajını oluşturmuştur. Bu şekilde oluşan ilk Türk imajları hayalî ve tahminler üzerine kuruludur. Ayrıca Clermont Konsülünde Türklerin, Hristiyan dünyası için Doğu'dan gelen büyük tehlike algısı şu satırlarda temellerini atmıştır:

“Bildiğiniz gibi Türkler onlara saldırıp Marmara Denizi kıyılarındaki Roma topraklarına kadar ilerlediler. Gittikçe daha fazla Hristiyan toprağını ele geçirip, savaşlarda onları yedi defa yendiler, birçok insanı öldürüp esir aldılar, kiliseyi yıktılar, Tanrı'nın krallığını harap ettiler. Eğer onlara müsaade ederseniz Tanrı'nın müminlerini yenip topraklarını fethetmeye devam edecekler⁶⁰.”

⁵⁷ Bu müellifler: Guibert of Nogent, Baldric of Dol, Fulcherius Carnotensis, Robert the Monk'tur.

⁵⁸ *Urban And Crusaders*. (1901). (Editör: Dana Carleten Munro). Philadelphia: The Department of The History of Pennsylvania, 2.

⁵⁹ Fulcherius Carnotensis. (2009). *Kudüs Seferi*. (Çev: İlcan Bihter BARLAS). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 46, 50.

⁶⁰ Fulcherius, 2009, 50-51; Urban And Crusaders, 1901, 4.

Görünüşe göre onlar, dinleyenleri imparatorun emrinde hizmet etmenin şerefli bir iş olduğuna ikna etmek için, Müslümanların geri atılmadıkları sürece doğu Hristiyanlarının tahammül zorunda kaldıkları güçlükler ve mahrumiyetler üzerinde ısrarla ve kuvvetle durmuş olacaktırlar⁶¹. Bununla birlikte Clermont Konsülünde Türklerin “barbar” olarak görüldüğü de ifade edilmiştir:

“...Bir zamanlar kardeşleriyle savaşanların şimdi barbarlara(Türkler/Müslümanlar) karşı olan bu savaşa yasal olarak katılmalarına izin verin⁶².”

Barbar tabirinin Ortaçağ Avrupası’nda genellikle düşman için kullanıldığı görülmüştür. Örneğin Anna Komnena, Alexiad adlı eserinde Bizans’ın düşmanı her kimse onlar için barbar tabirini çok sık kullanmıştır. Yani barbar tabiri Türklere özgü olmamakla birlikte, Türklerin bir tehlike veya bir düşman olarak görüldüğünün de kanıtıdır.

Robert the Monk’ta ise Türkler daha fazla nitelendirilmiştir ve Türkler hakkında daha ağır ithamlarda bulunulmuştur:

“Kudüs sınırından ve Kostantinopol’den korkunç bir rivayet yayılmış durumda ve çoğu kez ismen kulaklarımıza gelmiş olan Pers Krallığından lanetlenmiş, Tanrı tarafından dışlanmış, gerçekten kalbi Tanrı’ya yönelmemiş, ruhu Tanrı’ya bırakılmamış bir ırk bu Hristiyanların topraklarını istila etmiş ve kılıçlarla, yağmalarla ve yakarak Hristiyan nüfusunu azaltmış durumda. Esir ettiklerinin bir kısmını ülkelerine götürmüşler ve bir kısmını da zalimce işkencelerle yok etmişlerdir. Onlar kendi dinlerinin usulünce tamamen Tanrı’nın kiliselerini ya yok ederler ya da onlara el koyarlar. Onlar kilise mihraplarını pislikleriyle kirlettikten sonra yok ederler. Onlar Hristiyanları sünnet ederler ve akan kanı ya kilise mihrapları üzerine veya vaftiz için kullanılan kâselere dökerler. Onlar insanlara aşağılık bir ölümle eziyet etmek istedikleri zaman, eziyet edecekleri insanın göbeklerinden bir delik açar ve bağırsaklarını dışarıya çeker, onu bir kazığa bağlarlar. Ondan sonra kamçıyla onlar kurbanı, organları dışarı çıkana kadar, kurban güçsüz bir şekilde yere düşene kadar işkenceyi sürdürürler. Bazıları

⁶¹ Runciman, 2008, 82, I.

⁶² Fulcherius, 2009, 51; Urban And Crusaders, 1901, 5.

kurbanı bir direğe bağlar ve onu oklarla deler. Bazıları kurbanı boyunlarını uzatması için zorlar ve kurbanın boynunu tek vuruşta kesmek için uğraşır⁶³...”

Robert the Monk, anlatılan bu olayların masal veya rivayet olduğunu paragrafın başında dile getirmekle birlikte, ayrıca daha sonra Avrupa’da oluşacak vahşi Türk imajının da temellerini atmıştır. Ayrıca burada dikkat çeken başka bir husus ise Türklerin, Pers olduklarının sanılmasıdır. Aynı durumu Anna Komnena, Fulcherius Carnotensis, Albertus Aquensis gibi dönemin önemli kronikçileri de eserlerinde belirtmiştir. Ancak bu durumun Selçuklu Türklerinin İran topraklarında hüküm sürmesinden ortaya çıktığı kuvvetle muhtemeldir.

Özetleyecek olursak Haçlı seferleri için papanın yaptığı çağrı Doğu’daki Hristiyanları Türklerin baskı ve zulmünden kurtaracak bir savaşa katılmanın, dini açıdan ne kadar şerefli bir görev olduğu mesajı verilmiş, Türklerin hükmü altında yaşamamanın ne kadar korkunç olduğu belirtilmiş ve böylece yapılacak olan Haçlı Seferlerine meşruluk kazandırılmaya çalışılmıştır. Hâlbuki Batı dünyasında İslam ülkelerinde yaşayan Hristiyanlara Müslümanların hoşgörüsü pekâlâ biliniyordu. Kudüs’ün yedinci yüzyılda Müslümanlar tarafından fethinden sonra buraya yapılan hac ziyaretleri hiç kesilmemişti. Hristiyanların kiliseleri açıktı ve kendi mahkemeleri vardı. Bu durumda Papa II: Urban’ın sözleri gerçeği yansıtmıyordu. Fakat Türklere karşı savaş başlatmak için, uydurulmuş da olsa bahaneler bulmak gerekiyordu⁶⁴.

1.2. Haçlı Seferlerinin Gizli Nedenlerinin Türk İmajının Temel Dinamikleri İle İlgisi

Haçlı Seferleri için yapılan vaazların başarıya ulaşmasının birçok sebebi vardı. Haçlı Seferi çağrısı bir siyasi hedefin ötesinde, geniş kitleleri galeyana getirecek dini motiflerle işlenip, inançsız dedikleri Müslüman Türklerden intikam almak ve buna mukabil İsa ve din kardeşlerine gösterecekleri sevgi ifadesi olarak anlatılınca büyük bir Haçlı Seferi için Batı toplumu harekete geçmiştir. Pierre l’Ermite genellikle görünmeyeni gören, bilinmeyeni fark eden bir kimse sayılıyordu. Ortaçağ insanı, İsa’nın geri dönüşünün hemen çok yakın olduğu kanaatindeydi. Daha henüz vakit varken tövbe etmek lazımdı. Hayır işlemek için yollara dökülmek

⁶³ Urban And Crusaders, 1901, 5-6.

⁶⁴ Demirkent, 2013, 5.

gerekiyordu. Kilise, günahların hac yolu ile affolunabileceğini öğretiyor, kehanetler ise İsa'nın yeryüzüne dönmesinden önce Kutsal Ülkenin doğru inanç tarafından geri alınması gerektiğini ilan ediyorlardı. İşte bu tarz motiflerle işlenen hareketin asıl sebebi bu değildi; Papa Urban'ın Clermont Konsülünde söylediği şu sözleri Haçlı seferlerinin görünmeyen tarafını gösteriyordu: *“Bu memleket artık sakinlerini doyurmaktan acizdir⁶⁵.”* Bu sözlerden de anlaşıldığı üzere Haçlı seferleri din kardeşlerini ve kutsal toprakları kurtarmak adı altında aslında yeni topraklar elde etmek için yapılmıştır. Yani asıl sebep sosyal ve ekonomik sorunlardı; Kuzey Batı Avrupa köylüleri haşin ve emniyetsiz şerait içinde yaşamakta idiler. Avrupa'da nüfus hızla artmaktaydı. Öte yandan kolonileşme faaliyetleri başlamıştı. Barbar istilaları ve Vikinglerin yağma akınları sırasında arazinin büyük bir kısmı ekilememişti. Feodal beyler çoğunlukla içinde avlandıkları ormanların tarla haline getirilmesine müsaade etmiyorlardı. Ayrıca Haçlı Seferleri için çağrılar yapıldığı dönem, kuraklık yüzünden hasatın çok kötü olduğu ve bunun sonucunda tarımın çökmüş olduğu zamanlara rastlamıştı. 1094 senesindeki sel ve salgın hastalıkları ertesini yıl kuraklık ve açlık felaketleri izlemişti. Tüm bunların üstüne İncil'de yazan *“sokaklarında süt ve bal akan”* Kudüs topraklarına yerleşme efsanesi, zenginleşmek isteyen köylüleri, topraksız kişileri ve ufak toprakları paylaşanları cezbeden bir hayaldi. Bu durumda Batı halkı kendilerini içinde buldukları sefaletten kurtarmak için Doğu'ya gitmeli ve Doğu'da güç, para ve toprak sahibi olmalıydılar⁶⁶.

Clermont Konsülünde Haçlı Seferlerinin temel sebebi Kutsal Toprakları Müslümanların elinden kurtarmak olduğu ifade edilmiş olsa da bu durum sadece Haçlı Seferlerini bir temele dayandırmak isteğinden ileri gelmektedir. Bu durumun en açık delilleri sadece yukarıda yazılanlar değildir. Yukardaki sebeplerin somut hali ise daha Haçlıların ilk ordularının İstanbul'a gelirken yol boyunca yaptıkları çapulculuk ve yağma faaliyetleridir. Bu gruplar ilerlediği sürece ihtiyaçları artmış ve bu durum onları disiplinden ve ahlaktan uzağa götürmüştür. Zamanla artan ihtiyaçları ve özellikle açlıkla olan mücadeleleri onları daha da saldırgan hale getirmiş ve girdikleri bölgelerde yağma faaliyetlerine girişmişlerdir⁶⁷. Örneğin

⁶⁵ Runciman, 2008, 90, I.

⁶⁶ Demirkent, 2013, 8; Runciman, 2008, 89-90, I.

⁶⁷ Michaud, J. F. (2011). *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*. (Çev: Güray Kırpık). Ankara: Lotus Yayınevi, 109.

Fransız grubu Meteliksiz Gautier(Gautier Sans-Avoir)⁶⁸ kumandasında Belgrad ve çevresini yağmalamışlardır ve sonunda Bizans ordusu müdahale etmiştir. Aynı durum Pierre l'Ermite'in grubu için de geçerlidir. Bu grup da yol üzerindeki Belgrad ve Niş'i yağmalamışlar ve bundan dolayı henüz Anadolu topraklarına girmeden bu ilk Haçlı gruplarının sayısı da çıkan çatışmalarda oldukça azalmıştır. Pierre l'Ermite'in grubu yolda pek çok kayıp vermesine rağmen disiplinsizlik yüzünden İstanbul'a ulaştıklarında da yağmacılık, soygunculuk ve çapulculuk faaliyetlerinden geri durmamış ve bu yüzden Bizans imparatoru Alexios Komnenos bu grupları gemilerle İstanbul'un Anadolu yakasına geçirmiştir. Haçlılar Anadolu topraklarında, Marmara kıyısı ve İzmit körfezi boyunca ilerlerken de bölgenin yerli Hristiyan halkına pek çok kötülük yaptılar. Güya Doğu'daki din kardeşlerine yardıma gelmişlerdi. Onlara göre, Ortodoks Hristiyanlar ile Türkler arasında bir fark yoktu. Bundan dolayı yerli halka saldırmaktan, hayvanlarını çalmaktan, evlerini hatta kiliselerini bile kundaklamaktan hiç kaçınmadılar. Bu şekilde İmparator Alexios'un kendileri için tahsis ettiği Civetot adlı karargâha ulaştılar⁶⁹. Bunlardan başka Haçlıların Kudüs'ü kurtarmak isteğine rağmen Urfa'da, Antakya'da ve Kıbrıs'ta Haçlı krallıklarının ve kontluklarının kurulması ve IV. Haçlı Seferi'nin Konstantinapol'e yönelmiş olmasıdır. Bu durum ise Haçlıların yönelmiş olduğu amacın saptığını veya bu seferlerin bir yağma veya toprak elde etme seferleri olduğunu göstermektedir. Bu şartlar altında oluşturulacak Türk imajı da olumsuz olmalıdır. Haçlı Seferlerini başarıya götürecek yol öncelikle Batı dünyasına Türklerin vahşi, zalim bir düşman olduğunu dayatmaktan geçmektedir. Bundan dolayı henüz Türkleri hiç tanımayan bazı Batılılar dahi Türklere bir tehdit olarak bakmışlar ve oluşan ilk Türk imajları da bu çerçevede oluşmuştur.

⁶⁸ Gautier Sans-Avoir, Albertus Aquensis'in kroniğinde Walter olarak geçmektedir. Ayrıca Albertus Aquensis'in kroniğinde Belgrad olaylarında Meteliksiz Gautier'in fesat düşünceli Macarlar tarafından kuşatıldığı ve soyulduğu belirtilmektedir. Ancak Aquensis, Gautier Sans-Avoir'in başına gelen olayların sebebini vermez. Birçok Haçlı kaynağının bulunduğu ortak nokta ise Gautier Sans-Avoir'in yağmacılık faaliyetlerinden dolayı cezalandırıldığıdır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Michaud, 2011, 109-110; Demirkent, 2013, 12; Runciman, 2008, 97, I.

⁶⁹ Demirkent, 2013, 15-16.

1.3. Türkler Hakkında Oluşan İlk İmajlar

1.3.1. Ksegordion Kalesi Civarında Türk Zaferi

Türklerle ilk Haçlı grubunun karşılaşması Civetot adı verilen Haçlı karargâhının çevresinde meydana gelmiştir. Savunmasız insanlara karşı elde ettikleri küçük başarılar Haçlıların cüretini arttırmıştır. Bu haçlı grubu önceleri hemen karargâhtan yakınında bulunan araziye yağmaladılar; sonra yavaş yavaş ve ihtiyatla Türklerin işgalinde bulunan bölgeye girerek akınlar tertiplemeye ve hepsi de Grek-Hristiyan olan köyler ahalisini soymaya başladılar. Eylül ortalarında binden fazla Fransız, Selçuklu sultanı Kılıçarslan'ın başşehri İznik'e kadar sokulmaya cür'et etti. Bunlar şehrin varoşlarını yağma ve tahrip, hayvan sürülerini gasp ettikten başka Hristiyan ahaliyi de en korkunç işkencelerle zalimce öldürdüler. Bunların hatta küçük çocukları mızraklarının ucunda ateşte kızarttıkları rivayet edildi. Şehirden üzerlerine sevk olunan bir Türk birliği şiddetli bir çarpışmadan sonra geri püskürtüldü. Bundan sonra Fransızlar Civetot'a geri dönerek ganimetlerini arkadaşlarına ve karargâhta bulunan Bizanslı gemicilere sattılar. Fransızların zengin ganimet sağlayan bu akınları Almanların kıskançlığını uyandırdı⁷⁰. Almanlar da aynı faaliyet içine girmeye karar verdiler. Eylül sonlarına doğru Rinaldo yaklaşık altı bin Almanla yola koyuldu. Bunlar İznik'i de geçtiler, yolda ne buldularsa yağmaladılar ve nihayet Kserigordon adında bir kale önüne geldiler; hisarı almaya muvaffak oldular. Kale her türlü yiyecek maddesiyle dolu olduğu için burasını civara yapacakları akınlar için bir üs olarak kullanmayı düşünüyorlardı. Sultan I. Kılıç Arslan⁷¹, haçlıların baskınını haber alır almaz İlhan unvanını taşıyan kumandanı Muhammed'i büyük bir kuvvetin başında olduğu halde hisarı geri almaya gönderdi. Kserigordon bir tepe üzerinde olduğundan zaptı zordu. Ancak bir zaafı vardı; kalenin içinde su yoktu. Kalenin muhtaç olduğu su, hemen kale surlarının dışındaki bir kuyu ile vadideki bir kaynaktan sağlanıyordu. Selçuklu ordusu 29 Eylülde kale önüne geldi. Rinaldo'nun kurmuş olduğu pusudan yaptığı bir taarruzu püskürterek kuyu ve kaynağı işgal ederek; Almanları kale içinde muhasara etti. Susuzluk kuşatılanları kısa zamanda umutsuzluğa düşürdü.

⁷⁰ Anonim olan *Gesta et Aliorum Hierosolimitanorum* adlı eserde İtalyanların da bu sefere katıldığına dair kayıt vardır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: *Anonim Haçlı Tarihi*. (2013). (Çev: Ergin Ayan). İstanbul: Selenge Yayınları, 52-53.

⁷¹ Albertus Aquensis, Kılıç Arslan'ı Süleyman Şah ile karıştırmıştır ve Kılıç Arslan'ın ismi Aquensis'in kroniğinde Süleyman diye geçmiştir.

Bunlar toprağın serinliğinden, rutubetinden bile imdat aradılar; atlarının ve eşeklerinin damarlarını keserek kanlarını içtiler, hatta birbirlerinin idrarını içmek zorunda kaldılar. Papazlar bunlara boşuna yere teselli ve cesaret vermeye uğraşıyorlardı. Sekiz gün süren öldürücü susuzluktan sonra Rinaldo teslim olmaya karar verdi. Dinini inkâr ettiği takdirde hayatta bırakılacağına dair bir vaad aldıktan sonra düşmana kapıları açtı. İnançlarına sadık kalanların hepsi kılıçtan geçirildi. Rinaldo ve onun gibi dinlerini inkâr edenler Antakya'ya, Haleb'e ve Horasan içlerine esarete gönderildiler⁷². Bu savaş sırasında Albertus Aquensis, Türkler hakkında bir takım bilgiler vermiştir. Türklerin yay kullanmadaki ustalığına ve düşmanın üzerine dolu gibi ok yağmasına şaşırarak Aquensis, Türklerin kemikten yapılmış yaylara sahip olduğunu belirtmekle birlikte, ayrıca Aquensis'in, Süleyman dediği Kılıç Arslan'ın güçlü ve cesur bir kişi olduğu da ifade edilmiştir⁷³.

1.3.2. Drakon Köyü Civarındaki Savaş

Türlere karşı Drakon vadisi adı verilen bölgede Haçlı topluluklarının yapmış olduğu mücadelede de Türkler hakkında bir takım görüşler ortaya çıkarmaktadır. Daha önce belirtildiği üzere Türkler savaşlarını gelişigüzel yapmamaktadır. Bir takım taktik, tuzak ve stratejilere bağlı kaldığını Drakon Savaşında da görmekteyiz. Örneğin Türklerin düşmanları içine casuslar gönderdiği ve düşmanın karargâhını bu casusların karıştırdığı bilinmektedir. Buna göre Kserigordon'un Almanlar tarafından zapt edildiği haberi Civetot'a ulaşmıştı. Ancak bu haberi, iki Türk casusu tarafından yayılan, Almanların hatta İznik'i de zapt etmiş ve ganimetleri aralarında pay etmekte oldukları şayiası izlemiştir. Burada izlenen taktik Türklerin umdukları gibi ordugâhta dehşetli bir heyecan uyandırdı. Askerler süratle, sultanın büyük bir itina ile tuzaklar kurmuş olduğu yollar üzerinden İznik'e yürümek için hararetle müsaade edilmesini istiyorlardı⁷⁴. Pusuya yatmış olan Türkler düşmanı bu şekilde yok etme planı yapmıştı. Reisleri bunları zapt etmeye çalışırken birdenbire Rinaldo akınının akıbeti hakkında doğru bilgi ulaştı. Bunun üzerine heyecan yerini paniğe bıraktı. Rinaldo'nun ve diğer yoldaşlarının intikamının alınıp alınmaması konusunda tartışmalar sürerken Türklerin Civetot'a

⁷² Runciman, 2008, 101, I; Demirkent, 2013, 16; Anonim Haçlı, 2013, 53.

⁷³ Albertus Aquensis. (2007). *Historia Ierosolimitana History of The Journey to Jerusalem*. (Çev: Susan B. Edginton). Oxford: Oxford Medieval Text, 33, 35.

⁷⁴ Runciman, 2008, 101, I; Demirkent, 2013, 17.

doğru yürüdükleri haberi gelince, Haçlı topluluğu geride sadece ihtiyar, kadın ve çocukları bırakarak Türkler üzerine hareket etme kararı aldılar⁷⁵. Bu şekilde Türklerin istediği olmuştu.

Ordugâhtan daha yaklaşık beş kilometre uzakta, İznik'e giden yolun dar ve ormanlık bir vadiye girdiği Drakon adlı bir köy yanında Türkler pusuya yatmış bulunmaktaydılar, ihtiyata riayet etmeden, gürültü ederek, önlerinde atlar üstünde şövalyeler bulunduğu halde haçlılar vadiye girdiler. Birdenbire ormandan ok yağmaya başladı ve bu oklar atları öldürdü veya yaraladı. Atlar birbirine girmiş durumda süvarilerini sırtlarından atarken Türkler taarruza geçtiler. Atlar Türkler tarafından ürkütülerek Hristiyan yayalar üzerine atıldı. Şövalyelerin birçoğu büyük bir şecaatle savaşmalarına rağmen orduyu kaplayan paniği önleyemediler. Bir kaç dakika içinde bütün ordu vahşî bir intizamsızlık içinde Civetot istikametinde kaçmaya başlamış bulunuyordu. Orada günlük ordugâh hayatı henüz başlamış olup ihtiyarlardan bir kısmı hâlâ uyumaktaydı. Şurada burada bir papaz sabah âyîni yapmaktaydı. İşte korkudan çılgın hale gelmiş bir kaçak sürüsü, arkalarında kendilerini takip eden düşmanla birlikte ordugâhın ortasına vardı. Gerçek anlamıyla hiç bir mukavemette bulunulmadı. Askerler, kadınlar ve papazlar yerlerinden kıpırdanmadan kılıçtan geçirildiler. Bazıları etraftaki ormanlara kaçtı; fakat kurtulan az oldu. Bir kısım haçlı da kısa bir müddet, rüzgârın dumanlarını Türklere karşı savurduğu bir ateş yakarak kendilerini koruyabildiler. Sadece görünüşleri Türklerin hoşuna giden genç çocuklar ve kızlarla, savaşın harareti söndükten sonra ele geçen esirler hayatta bırakıldı ve bunlar esarete yollandılar⁷⁶. Daha talihli olan üç bin kadar haçlı deniz kıyısında eski bir saraya ulaşmak imkânını buldu. Saray çoktan ben terkedilmiş olup ne kapısı, ne de penceresi vardı. Fakat kaçaklar ümitsizliğin verdiği kuvvet ve gayretle etrafta buldukları odun parçalarından kendilerine uydurma da olsa yine de işe yarayan bir istihkâm yaptılar; ancak Türkler bu durum karşısında yay kullanmaktaki yeteneklerini göstermişler ve oklarını gökyüzüne doğru atarak içerdeki Haçlıların yaralanmalarını veya öldürülmelerini sağladı. Bu suretle içerdeki Haçlılardan kurtulanlar olduysa da birçoğu yaralı olarak kurtulmuştur⁷⁷. Bu şekilde Halkın Haçlı seferi sona ermişti. Binlerce kişinin kurban edilmesi ile sonuçlanmış ve akıllılık ve

⁷⁵ Albertus Aquensis, 2007, 37.

⁷⁶ Runciman, 2008, 102, I; Albertus Aquensis, 2007, 41, 43.

⁷⁷ Albertus Aquensis, 2007, 43, Runciman, 2008, 102, I.

soğukkanlılıkla el ele yürümeyen sadece inanç kuvvetinin Kudüs yolunu açamayacağı dersini vermişti⁷⁸.

Türkler hakkında Haçlıları ilk uyarın kişi Alexios Komnenos'tur. İstanbul surlarının dışında yığılmış ilk Haçlı kalabalığı Türklere karşı savaşıacak yetenekte bir ordu olmadığı Ksegordion'da ve Drakon'da yapılan çatışmalarda anlaşılıyordu. İmparator Alexios da bunu anlamakta gecikmedi. Bunun üzerine Haçlı liderlerine karşı nasıl bir politika uygulamak istediğini açıkça ortaya koydu. Önceki yıllarda yaşanan olaylardan, Batılı asillerin gerçek amaçlarının kendilerine Doğu'da devletler kurmak olduğunu anlamıştı⁷⁹. Kutsal Mezarı kurtarmak için Türklere karşı savaşa gidiyorlarmış gibi yaparak, arazilerini satmışlardı. Aslında kendileri için kılıç zoruyla yeni araziler, mülkler zapt etmek derdindeydiler⁸⁰. Haçlılar İstanbul'dan Anadolu'ya geçmek için toplandıklarında Bizans imparatoru Alexios burada ukala tavırlarda bulunan ve hiçbir düelloda yenilmediğini söyleyen bir Frank soylusuna *"Bu güne kadar kendine rakip olacak kimse bulamadınsa, şimdi bu fırsatı bol bol bulacaksınız. Sana şu öğüdü vermek isterim: savaş için dizilen ordunun saflarının ne sonunda ne de başında ol; bunun aksine ordunun orta yerinde dur. Çünkü ben Türklerle uzun süre savaştım ve onların yöntemi hakkında deneyimim vardır."* demiştir⁸¹. Bundan dolayı Alexios Haçlıların Türkleri çok hırslı bir şekilde takip etmemeleri gerektiğini de orada bulunan tüm Haçlı komutanlarına da belirtmiştir⁸². Bizans imparatorunun bu sözlerinden ortaya çıkarılabilecek Türk imajı Türklerin hafife alınacak bir düşman olmadığı ve daha önce haçlıların karşılaştığı düşmanlara benzemediğidir. İmparator Aleksios'un uyarı niteliğinde olan bu sözleri Türklerin savaş sanatında üstün vasıflara sahip olduğunun delillerinden biridir.

Türklerin casus kullanmaları, pusu kurup düşmanı tuzağa çekme stratejileri ve okçuluk konusunda üstün yeteneğe sahip olmaları ve bunu ustalıkla kullanabilmeleri Türklerin küçümsenmemesi gereken bir düşman olduğunu Haçlılara göstermiştir. Ayrıca Drakon Savaşı Haçlıların Türklere karşı daha ciddi tedbirler alınması gerektiğini Haçlılara öğretmişti. İhtiyatsız, dikkatsiz ve başına buyruk hareket etmenin Türklere karşı muvaffakiyet sağlamayacağı Haçlılar

⁷⁸ Runciman, 2008, 103, I.

⁷⁹ Demirkent, 2013, 15.

⁸⁰ Anna Komnena. (1996). *Alexiad.* (Çev: Bilge Umar). İstanbul: İnkılap Yayınevi, 308.

⁸¹ Komnena, 1996, 320; Demirkent, 2013, 23; Runciman, 2008, 118, I.

⁸² August C. Krey. (1921). *The First Crusade.* Princeton: Princeton University Press, 109.

tarafından öğrenilmiştir. Anlaşılan İmparator Alexios, Haçlıları Türkler hakkında uyarması konusunda yerinde davranmıştı.

1.3.3. İznik'in Haçlılar Tarafından Ele Geçirilmesi

İznik'in Haçlılar tarafından ele geçirilmesi, düzenli Haçlı ordusunun ilk önemli başarısıdır. Bu kuşatma hakkında Albertus Aquensis en detaylı bilgileri vermektedir. Ayrıca Aquensis'in kroniği Türklerin savaş taktikleri, azimli bir şekilde İznik'i savunmaları, düşman içine ajanlar göndermeleri ve bunun gibi Türkler hakkında ilginç ve kıymetli bilgiler ihtiva eder.

Türklerin ilk Haçlı gruplarına karşı Ksegordion'da ve Drakon'daki zaferleri Sultan I. Kılıç Arslan'ı Haçlıları küçümsemeye itmiştir. Bundan dolayı İstanbul'da toplanan asıl ve büyük Haçlı ordusu ile ilgili herhangi bir tedbir alma gereği duymamış ve hatta Doğu'da topraklarını genişletmek için Malatya'yı kuşatmaya gitmiştir. Ayrıca Haçlıları o kadar önemsememişti ki, Malatya seferine çıkarken eşini, çocuklarını ve hazinesini İznik'te bırakmakta herhangi bir tereddüt yaşamamıştır. Ancak toplanan Haçlı ordusu İstanbul'da hükümdarla vasallık antlaşmasını yaptıktan sonra 1097 yılının ilkbaharında Pelekanon'daki karargâhta toplanıp Mayıs ayında İznik önüne geldiler. İznik'in savunma yönünden muazzam bir yapısı olmakla birlikte Haçlı ordusunun tahmin edilenden çok daha kalabalık olduğu göz önüne alındığında savunma için İznik'e takviye gerekmekteydi. Haçlı ordusunun bu kadar kalabalık olmasından dolayı Sultan I. Kılıç Arslan'a durumun derhal bildirilmesi için haber yollandı. Bu durum üzerine Malatya'yı kuşatmakta olan Sultan öncü kuvvetler yollamış ve akabinde kendisi de Malatya kuşatmasını kaldırıp yola çıkmıştı. Bu sırada Haçlılar İznik'i kuşatmaya başlamış olduğundan ve Malatya'dan İznik'e hareket eden orduların yetişememesinden dolayı artık önlem almak için geç kalınmıştı. Ancak bu sırada Haçlıları gelen Türk kuvvetlerinin hızlı atları ve o atların yerinde duramayıp sürekli sesler çıkartmaları oldukça şaşırtmıştır. Türklerin öncü kuvvetleri kaleye girmek için taarruzlara giriştiyse de bu pek başarılı olmadı ve geri çekildiler. İznik'te savunma yapan Türk kumandanları öncü kuvvetlerin çekildiğini görünce Bizans ile anlaşma yolunu görüşürken Sultan I. Kılıç Arslan'ın destek için yolda olduğu haberi duyulunca düşman saldırısına

direnmekten vazgeçmemişlerdir⁸³. Bu arada Kılıç Arslan, İznik'te kuşatma yapan Haçlı grubuna başka Haçlı gruplarının da desteğe geldiğini duyunca İznik'e gidiş güzergâhını değiştirmiştir. Bu sırada Kılıç Arslan iki kişiyi görevlendirip, İznik'teki komutanlarına direnmeyi bırakmamalarını ve destek için yolda olduklarını bildirir. Gönderilen bu iki kişi İznik'teki komutanlara haber verdikten sonra dönüş yolunda Hristiyan gözcüleri tarafından yakalanır ve bunlardan birisi öldürülür, diğer Haçlı komutanların huzuruna getirilir. Albertus Aquensis burada bir takım tahminlerde bulunur ve buna göre eğer ki bu iki ajan yakalanmadan Kılıç Arslan'a dönüp, Kılıç Arslan'ı kaledeki durum hakkında ve Haçlı ordularının durumu hakkında bilgilendirebilseylerdi ve İznik'i savunan Türk kuvvetleriyle yardıma gelen kuvvetler birleşebilseydi, Haçlıların yok edileceğini de iddia etmiştir⁸⁴.

Türklerin desteğe gelen ordusunun ilk hamlesi de Haçlıları oldukça etkilemiştir. Albertus Aquensis destek kuvvetlerinin tepelerden sahil kumları gibi aktığını, şaşırtıcı güzellikten sancaklara ve altın renginde zırhlara sahip olduğunu, savaş konusunda oldukça tecrübeli ve güçlü olduğu belirtmiştir. Bununla birlikte diğer pek çok Haçlı kronikçisinin de etkilendiği gibi Aquensis de Türklerin okçuluğundan etkilenmiş ve onların hızından, manevra kabiliyetinden ve oklarının tesirinden hayranlıkla bahsetmiştir⁸⁵. Ancak Haçlı ordusunun sayıca üstünlüğü yüzünden Sultanın tüm çabaları boşa çıkmış ve İznik'i kaderiyle baş başa bırakıp çekilmek zorunda kalmıştır. Bu arada Sultan çekilmesine rağmen İznik kalesindeki Türklerin güçlü bir savunma sergilediği görülmektedir. Hatta Haçlılar, Türklere karşı, Bizans İmparatoru Alexios'tan destek kuvvetleri istemiş ve bu durum karşısında Türkleri çaresiz bırakma çabasına girişmişlerdir. Bu kuşatma hakkında en detaylı bilgileri veren Aquensis İznik savunmasında yer alan bir Türkün son nefesine kadar nasıl mücadele ettiğini bildirmekle birlikte Türklerin inançlılığına ve azmine hayran kalmıştır. Buna göre "*Türklerin savunması ve direnişi boyunca, Türklerin en cesur ve yürekli askerlerinden biri arbaletle yaralanmış olduğu halde savunma için büyük bir çaba veriyordu. Bu asker hayatından umutsuzdu. Kalkanını ve zırhını fırlattı. Göğsü açık bir şekilde kalabalığın ortasına doğru iki eliyle uçurumdan kayalar fırlattı. Ve orada olan kişiler bizi doğruladığına göre, üzerinde 20 ok saplı olmasına rağmen, o taş atmaktan ve Gaul'u vurmaktan*

⁸³ Demirkent, 2013, 29-30,

⁸⁴ Albertus Aquensis, 2007, 103.

⁸⁵ Albertus Aquensis, 2007, 107.

ellerini alıkoymadı. Şimdi Dük Godfrey görüyordu ki bu en savaşı ve zalim adam küplere biniyordu ve ona saplanmış oklar onu alı koymuyordu. Ayrıca daha fazla haçlı onun atışlarından ölüyordu. Godfrey bunun üzerine eline arbaletini aldı ve yoldaşlarının ikisinin kalkanının arkasına geçti. O Türkü kalbinden vurdu. Ve böylece o adam öldürüldü ve daha fazla korku veren zulmünden alıkonuldu⁸⁶.” Anlatılan bu olay Haçlıların şaşkınlığına sebep olmakla birlikte Türklerin savaşı imajının oluşmasında büyük bir adım olmuştur. Türkler ellerinden geleni yaptıktan sonra yapacak bir şey kalmadığından, Bizans komutanı Butumites’le İznik’i teslim görüşmeleri yapmışlar ve şehir Bizans İmparatorluğu’na teslim edilmiştir⁸⁷.

Daha önce Pierre l’eremite’in Haçlı grubunu yok edip ve bundan dolayı Haçlıları küçümseyen Sultan I. Kılıç Arslan, İznik kuşatması ile birlikte Haçlıların asıl ordusuyla karşılaşmış ve onların küçümsemeyecek bir düşman olduğunu anlamıştır. Bununla birlikte İznik kuşatmasında Türklerin savunmanın sonuna kadar umutlarını kaybetmemeleri ve cesurca savaşmaları Haçlıların büyük zayıflar vermelerine neden olmuş ve Türklerin savaşıçılığının yanında inançlılığı, inatçılığı ve vatanseverliği ortaya konmuştur.

1.3.4. Dorylaion(Eskişehir) Savaşı(1097)

Haçlılar İznik kuşatmasını bitirdikten sonra 26 Haziran 1097 tarihinde rehberlik etmek üzere yanlarında Bizans birliklerinin kumandanı Tatikios olduğu halde Antakya’ya ve oradan da Kudüs’e hareket etmek üzere yola çıktılar. Geçilecek yol ise Türklerin hâkimiyetinde olan bölgelerin içinde kalıyordu. Ayrıca bu yollardan kalabalık bir orduyla geçmek ve bunların ihtiyaçlarını yol boyunca karşılamak oldukça çetin bir işti. Zira yol boyunca geçilmesi zor dağlar, boş ve kuru vadiler istikametini çoğunluğunu oluşturuyordu. Bundan dolayı Haçlı komutanları Osmaneli’nde⁸⁸ yiyecek ve ikmal işini kolaylaştırmak amacıyla orduyu iki bölüme ayırmayı ve bunların bir günlük ara ile yola devam etmelerinin kendileri için daha sağlıklı olacağı konusunda anlaştilar ve burada Haçlı ordusu ikiye bölündü⁸⁹. İlk grup Bohemond’un idaresinde yola çıktı. İkinci grup ise bir gün sonra Raymond de St. Gilles’in idaresinde yola çıktı. Bu arada Sultan Kılıç Arslan

⁸⁶ Albertus Aquensis, 2007, 119.

⁸⁷ Demirkent, 2013, 33; Komnena, 1996, 329.

⁸⁸ Günümüzde Bilecik İlinin bir ilçesidir.

⁸⁹ Albertus Aquensis, 2007, 129.

İznik'i Haçlı kuşatmasından kurtarma girişiminin başarısız kalmasından dolayı ve Haçlıların Anadolu'da ilerleyişini durdurmak için kuvvetlerini yeniden toplamak ve Dânişmendliler ile barış ve bu yeni tehlikeye karşı bir ittifak anlaşması yapmak üzere doğuya doğru çekilmişti. Ancak Kılıç Arslan Haçlıların Eskişehir istikametinde ilerlediklerini duyunca harekete geçti ve Antakya, Tarsus ve Halep'ten topladığı ordusunu Eskişehir'in kuzeybatısına yerleştirdi⁹⁰. İznik'in Haçlılar tarafından ele geçirilmesi ile Türkiye Selçukluları bir sarsıntı yaşasa da, kendilerini toparlamaları uzun zaman almamıştır. Zira S. Runciman'a göre *"Türkler henüz ruhlarının derinliklerinde göçebeliklerini muhafaza etmekteydiler. Sultanın gerçek payitahtı çadırından ibaret bulunuyordu"*⁹¹. Bu arada ilk Haçlı grubu ise Eskişehir civarında karargâhlarını kurdu. Sabahın ilk ışıklarıyla Türkler Haçlılara doğru saldırıya geçmişler ve Haçlı karargâhını kuşatmışlardır. Türkler sevdiği savaş taktiğine göre harp ediyorlardı: Okçuları süratle ön sıraya sevk ediyorlar, bunlar bir yıldırım hızıyla oklarını attıktan sonra yerlerini yeni bir okçu dalgasına bırakmak üzere geri çekiliyorlardı ve buna müteakip atlı askerlerin saldırıları Haçlıları oldukça şaşırtmıştır. Zira İznik civarındaki savaştan sonra Türklerin bu kadar hızlı bir şekilde toplanıp kendilerine saldırabileceklerini tahmin etmemişlerdir. Bu Haçlı grubu sıcak Temmuz güneşi içinde bu bitmez tükenmez ok yağmuruna daha ne kadar dayanabileceklerini düşünüp ümitsizliğe düşmeye başlamışlardı. Fakat kuşatılmış oldukları için kaçmak mümkün değildi. Bu arada Bohemond Türk saldırısı başladığında diğer Haçlı grubuna Haberci göndermişti. İkinci haçlı grubu bu haberci sayesinde ilk grubun saldırıya uğradığını öğrenir öğrenmez derhal harekete geçti ve öğle saatlerinde savaş meydanına ulaştı. Godfrey, Hugue ve adamları önde, Raymond ve askerleri hemen bunların arkasından yetişmişlerdi. Bu durum karşısında Türkler şaşırmış ve iki haçlı grubunun birleşmesini engelleyememişlerdir. Zira Kılıç Arslan birinci Haçlı grubunu tüm Haçlı ordusu sanmıştı. Bununla birlikte iki haçlı grubunun birleşmesi Haçlılara bir rahatlama sağlamış ve bunları canlandırmıştır. Mevcut durumda tamamen zırhlı ve mızraklı olan Haçlılara karşı Türkler kahramanca savaşsalar da istedikleri sonucu elde edememişlerdir. Bununla birlikte Le Puy piskoposu Adhemar'ın Türklerin arkalarından ani saldırısı Türkleri panikleme yoluna itmiş ve Kılıç Arslan daha fazla kayıp vermemek için geri çekilmek zorunda kalmıştır. Türkler ellerinden geleni

⁹⁰ Demirkent, 2013, 34; Albertus Aquensis, 2007, 131.

⁹¹ Runciman, 2008, 141, I.

yapmış; ancak Haçlı ordusunun sayıca üstünlüğü ve savaş esnasında beklenmedik Haçlı desteğinden dolayı savaştan üstün çıkamamışlardır⁹².

Fulcherius Carnotensis, Albertus Aquensis ve Anonim Haçlı Kroniği bu savaş hakkında zaman zaman oldukça detaylı tasvirlerle girmişlerdir. Türklerin, Haçlılarla savaş meydanında karşılaşmaları nedeniyle Haçlı kroniklerinde Türklerin savaş yöntemleri hakkında birçok bilgi edinmek mümkündür. Eskişehir civarındaki Dorylaion Savaşı sırasında da Türkler hakkında önemli birçok bilgi elde edilebilir. Bu bilgilerden dikkat çekenleri şunlardır:

Fulcherius Carnotensis'in verdiği aşağıdaki kayıtlardan Türklerin savaşma yöntemlerine ve ordu yapısına dair verdiği ilk bilgiler şu şekildedir:

“Tüm bunlardan sonra karşımızda artık onlar vardı. Türkler! Anadolu topraklarını ve İznik şehrini gücü sayesinde zapt eden sultanın (I. Kılıç Arslan) kafir İranlıları. Sultanın kumandası altında 30 günlük mesafeden gelenler bile bulunmaktaydı. Ayrıca yanında birçok emîr de mevcuttu. Mesela Emîr Karaca, Emîr Atsız ve diğerleri. Sultanın emrinden 360 bin savaşçı bulunmaktaydı ve gelenekleri gereği ordu okçulardan tanzim edilmişti. Savaşçıların hepsi de atlıydı⁹³.”

Türlere burada da İranlı denilmektedir. Ayrıca Türklerin uyguladığı olduğu “metbûluk-vasallık” sistemine dair bilgiler bulmak da mümkündür. Sultanın yanına farklı yerlerden gelen emîrlerin sultanın vasalları oldukları anlaşılmaktadır ve Türk devlet yönetimi dâhilinde bir savaş esnasında en alt noktadan en üst noktaya kadar koordineli bir şekilde orduların kurulduğu açıkça bellidir. Bunun dışında haçlıların Türklerin okçuluğuna dikkat çekmiş oldukları burada da görülmektedir. Okçuluğu bir Türk geleneği olarak kabul etmişlerdir. Ayrıca ordunun hepsinin atlı olması da Türkler için savaşlarda atın yerini göstermesi bakımından dikkate şayandır. Bundan başka Türklerin üstün okçuluk yetenekleri Anonim Haçlı Tarihinde şu kayıtlarla ifade edilmiştir:

⁹² Demirkent, 2013, 34-35; Runciman, 2008, 142-143, I.

⁹³ Fulcherius, 2009, 68-69.

“Türkler her cepheden bize doğru saldırıp, akıl almaz uzaklıklardan mızraklar ve oklar fırlattılar⁹⁴.”

Türkler savaşlarını sadece yay ve kılıçla yapmıyorlardı. Bunun dışında psikolojik savaş taktikleri uyguladıkları da görülmüştür. Ayrıca savaşın içinde Türklerin bazı tavırlarını anlamak için Anonim Haçlı Tarihi'ndeki şu kayıtlar önemlidir:

“Bu Türklerin hepsi aynı anda çığlık atmaya başladılar ve bizim anlamadığımız bazı şeytanî sözcükleri kendi dillerinde haykırdılar⁹⁵.”

Aynı olayı Fulcherius Carnotensis de aktarmaktadır:

“Türkler kurtlar gibi uluyor, attıkları oklar da sağanak şeklinde üzerimize yağıyordu. Tüm bunlar bizi sersemletmişti. Bu hiç alışık olmadığımız bir mücadele şekli olduğundan kurtuluşu kaçmakta bulduk⁹⁶.”

Türklerin kurt gibi ulumaları ve Kurt'un Türkler için yeri düşünülürken Türklerde gelenekçiliğe ve ataya bağımlılığını göstermesi açısından önemlidir. Savaş naralarının ve ulumaların düşman üzerinde psikolojik olarak bir baskı yapmış olması muhtemeldir. Zira bu savaş sırasında Haçlı ordusunun oldukça korktuğunu “Gesta Francorum Et Aliorum Hierosolymitanorum'un” anonim müellifi ve Fulcherius Carnotensis eserlerinde belirtmiştir:

“Daha ne söyleyebilirim ki? Hepimiz koyun sürüsü gibi birbirimize sokulmuş, titriyor ve korkuyorduk. Bunların başımıza günahlarımız yüzünden geldiği çok açıktı. Etrafımız düşmanlarla çevrilmişti ve kaçacak yerimiz yoktu. Sağ kalmak için de hiçbir umudumuz kalmamıştı. Artık günahkârların mahkemesinde sanık olduğumuzu kabul ederek Tanrı'dan merhamet diliyorduk⁹⁷.”

“Yaylarının tehdidi Araplar, Süryaniler, Grekler ve Ermeniler arasında bilinen Türklerin atılganlık, cesaret ve becerisi Franklar arasında korku yaratmaya sebep olsa da⁹⁸ ...”

⁹⁴ Anonim Haçlı Tarihi. (2013). (Çev: Ergin Ayan). İstanbul: Selenge Yayınları, 72.

⁹⁵ Anonim Haçlı, 2013, 71.

⁹⁶ Fulcherius, 2009, 69.

⁹⁷ Fulcherius, 2009, 69; Anonim Haçlı Tarihi, 2013, 73.

⁹⁸ Anonim Haçlı Tarihi, 2013, 73.

Bu arada Fulcherius Carnotensis'in eserinin genelinde görüleceği üzere, dindaşlarının kaybettiği savaşlarda Türklerin savaşıcılığını ve başarısını göz ardı edip, yenilgilerinin nedenini günahlarına bağlamıştır. Bu tutum Fulcherius'un hem bir din adamı olmasından hem de Türklerin, Hristiyanlık için çok büyük bir tehlike arz etmesinden kaynaklanmaktadır. –Ki Fulcherius Türklere karşı kaybedilen savaşların çoğunda bu yolu izlemiştir. Ayrıca Anonim Haçlı Tarihi'nin müellifinde Türklerin atılgan, cesur ve mahir bir millet olduğu da belirtilerek düşman da olsa Türklerin üstün yanları belirtilmiştir. Bu tarz Türklerin üstün yanlarını belirten kayıtların önemi ise nadir bulunurluğudur. Zira I. Haçlı Seferi kroniklerinde Türk düşmanlığı, ilerde bahsedileceği üzere, çok yoğun hissedilmektedir.

Bütün bunlardan başka Dorylaion Savaşı'nda en dikkat çeken husus ise Haçlı müelliflerinin Türkler düşman olsa dahi cesaretlerine ve savaşıcılıklarına hayran kalmalarıdır:

“Gerçek korkuyu bilmeyen Türklerin ise cüreti ve cesareti dikkat çekiciydi”⁹⁹.

Görüldüğü gibi Türklere ve Müslümanlara karşı kinle dolu olan Fulcherius'un bile Türklerin cesaretinden etkilendiği anlaşılmaktadır. Bu konuyla alakalı olarak Anonim Haçlı Tarihi'nin müellifi ise Türkler hakkında Dorylain Savaşı'nda gördüklerinden sonra hayranlığını şu şekilde dile getirmiştir:

“Tanrı onları asla bizimkiler kadar iyi olmaktan sakınsın. Onlarda, Franklarla aynı kökenden geldiklerine ve Franklarla kendilerinden başka hiçbir insanın doğuştan şövalye olmadığına dair bir deyiş vardır. Bu doğrudur ve şayet Hristiyanlık inancında olsalardı, teslisi kabul etselerdi ve Tanrı'nın oğlunun Meryem'den doğduğuna, göğe yükselip, oradan Dünya'yı yönettiğine inansalardı, yeryüzünde onlardan daha güçlü askerler olmayacağını ve bizim tarafımızdan yenilmeyeceklerini hiç kimse inkâr edemez”¹⁰⁰.

Anonim Haçlı Tarihi'nin müellifi Türklerin en büyük eksikliğini Hristiyan olmamaları olarak görür ve Türklerin savaşıcılık özelliklerinin üstünlüğüne şahit olarak bu üstünlüğün kimsede olmadığını da kabul etmiştir. Bundan başka Türkler, Hristiyan olmamakla birlikte, Türklerin Hristiyanlık düşmanı, Anadolu'daki

⁹⁹ Fulcherius, 2009, 69.

¹⁰⁰ Anonim Haçlı Tarihi, 2013, 73-74.

Hristiyanlara zulmeden vahşi, barbar, iğrenç ve inançsız bir millet olarak tasvir edildiği noktalar da vardır:

“...Zira bu iğrenç halk oradan buradan gelip, yakınlardaki bütün dağlar, tepeler, vadilere yayılmıştı¹⁰¹.”

Alttaki cümleler ise Fulcherius'un bu tavrını destekler niteliktedir:

“Ermenilerin şehirlerinden geçerken haçlar ve bayraklarla karşılanmıştı, bu insanlar Tanrının sevgisi için ayaklarımızı ve elbiselerimizi öptüler. Bu davranışlarının sebebi onları Türklerden koruyacağımızı duymuş olmalarıydı¹⁰².”

Kendilerini kurtarıcı gibi gösteren müellif, Türkleri zalim ve acımasız gösterip, Türklere ve Müslümanlara karşı yapılan Haçlı Seferlerini burada da haklı çıkarmaya çalışmaktadır. Ancak Baudouin'in Urfa'yı aldıktan sonra görüleceği üzere Haçlıların bir kurtarıcı olmaktan ziyade toprak sahibi olmak isteyen bir grup kimse olduğu anlaşılacaktır. Zira Urfa'da Frank şövalyeleri, Ermenilere hakaretle muamele ediyor ve zorbalıkta bulunuyorlardı. Urfa'nın nüfuzlu yerlileri, sadece Frankların katıldığı kontun istişare heyetinden uzakta tutuluyorlardı; fakat ödemekle yükümlü oldukları vergi Thoros zamanındakinden hiç de aşağı değildi. Bundan başka bu yeni gelenlere ermeni arazi ve çiftlikleri ıktâ olunuyordu¹⁰³. Anlaşılan Baudouin'in Urfa Haçlı Kontluğunu kurup, hükümdar olması büyük heyecanlara neden olması beklenirken, eski durumun pek de değişmediği görülür. Urfa halkı Baudouin'den umutluydu. Ancak hayal kırıklığı yaşadılar.

1.4. Urfa ve Antakya Yolundaki Haçlı Faaliyetleri

Sultan Kılıç Arslan Eskişehir'deki savaştan sonra kendi ordularına göre sayıca fazla olan Haçlılarla mücadele etmenin kolay bir iş olmadığını anlamıştı. Böyle kalabalık bir orduya karşı savaşa tutuşmak yerine, gerilla taktiği uygulamak yararlı olacaktı. Buna göre Sultan Kılıç Arslan, Haçlıların Anadolu istikameti boyunca yol üzerindeki bütün su kaynaklarını ve kuyuları tahrip edip ve her türlü yiyecek maddesini yok ederek haçlıların hareket şartlarını zorlaştırmaya ve böylece güçlerini kırmaya çalıştı. Ayrıca Haçlı saldırısına karşı yerleşim yerlerini

¹⁰¹ Anonim Haçlı, 2013, 72.

¹⁰² Fulcherius, 2009, 75.

¹⁰³ Runciman, 2008, 162, I.

boşalttırarak halkın dağlara çekilmesini sağladı. Bu duruma bakıldığında Kılıç Arslan kendilerinden sayıca üstün olan Haçlı ordularına karşı doğrudan bir direnme yapıp kayıp vermektense, dolaylı olarak düşmanı yıpratmayı seçmiştir. Ancak bu aşamada Gesta Francorum'un anonim yazarı Haçlıları üstün göstermek ve Türkleri küçük düşürmek adına eserinde şu ifadelere yer vermiştir:

“Tanrı'nın ve bütün Hristiyanların düşmanı olan Türkler tamamen mağlup olduktan sonra dört gün dört gece kaçtılar. Öyle ki onların lideri Süleyman'ın oğlu Süleyman İznik'ten kaçtıktan sonra on bin Arap ile karşılaşınca şöyle selamlaştılar: Talihsiz adam biz hepimiz senin gibi üzgünüz, neden dehşet içinde kaçyorsun? Süleyman onlara ağlayarak şu yanıtı verdi: Geçmişe baktığımda Frankları yenerek, onlardan pek çoğunu zincire vurduğum gibi şimdi de gerçekten onların çoğunu yine esir etmeyi düşünüyordum ve fakat onlardan sayısız kalabalıkta bir ordunun dağlar, tepeler, vadiler ve her yeri doldurduğunu gördüm. Onları görünce dehşete kapıldık ve sadece ellerinden kaçıp kurtulmaya çalıştık ve hala korku içinde olmamızın sebebi budur. Bana inanmak ve sözlerime güvenmek isterseniz, çekip gidin, zira burada olduğunuzu öğrenirlerse hiç birinizi sağ bırakmazlar¹⁰⁴.”

Bu kayıtlardan anlaşıldığı üzere Türkler büyük bir tehlike arz eden Hristiyanlık düşmanı olarak görülmüştür. Bununla birlikte Anonim Haçlı Tarihi'nin müellifi, Fulcherius Carnotensis ile Türkler hakkında benzer düşüncelere sahip olduğu görülmektedir. Bu hikâyeyi anonim müellifin nerden duyduğu hakkında bir bilgi olmamakla birlikte Albertus Aquensis ile aynı hataya düştüğü görülmektedir. Zira I. Kılıç Arslan'ı her iki müellif de Süleyman olarak bilmektedir. Henüz Kılıç Arslan hakkında ismen bir hata dahi yapan müellifin bu hikâyeye doğrudan şahit olmadığı Kılıç Arslan'ı, Süleyman Şah ile karıştırmasından anlaşılmaktadır. O halde bu hikâyenin uydurma veya kulaktan dolma bir mahiyette olduğu düşünülebilir. Ayrıca hikâyenin arka planında Türklerin acınacak hale düştüğü ve Haçlı ordularıyla asla başa çıkılamayacağı imgesinin yattığı bellidir. Bu durumun Haçlıları yüceltmek için yapılmış olma ihtimali yüksektir. Ayrıca şu kayıtlar ise üstteki kayıtları destekler niteliktedir. Oluşturulmak istenen Türk imajı Türklerin yağmalayıcı, yalancı ve hırsız olduklarıdır:

¹⁰⁴ Anonim Haçlı, 2013, 75.

“Günlerce önümüzden kaçan bu Türkleri takip ettik. Bunlar gittikleri kale ve şehirlerde mutad şekilde halkı, şunları anlatarak kandırıyorlardı: “Hristiyanların hepsini öyle mağlup ettik ki, onlardan hiç biri bize bir daha mukavemet edecek gücü gösteremez, bizi içeriye alın.” Fakat bir kez içeriye girince kiliseleri, evleri ve diğer yerleri yağmalayıp; at, eşek katır, altın, gümüş ne varsa götürdüler¹⁰⁵.”

Haçlı ordusu 3 Temmuz'da Eskişehir'den hareket edip Akşehir üzerinden Konya'ya doğru harekete geçti. Yaz sıcağında yiyecek ve su sıkıntısı yaşayarak ilerleyen Haçlılar, Konya'ya geldiklerinde şehir tamamen boşaltılmıştı. Konya'da birkaç gün dinlendikten sonra Ereğli'ye doğru yola devam ettiler. Bu arada Kılıç Arslan, Dânişmendli Gümüş Tekin ve Kayseri emîri Hasan ile Ereğli civarında Haçlı kuvvetleriyle karşılaştılsa da Bohemond'un komutasındaki Haçlı ordusunun ani saldırısı üzerine tekrar bir meydan savaşı yapmanın tehlikeli olabileceğinden dolayı kuzeye doğru geri çekildiler. Bu arada Baudouin ve Tankred ana ordudan ayrılmış ve güneye doğru hareket ederek Türklerin elinde bulunan Tarsus, Misis ve Adana şehirlerini ele geçirdiler. Diğer haçlı grubu ise Kayseri taraflarına doğru ilerleyip Emîr Hasan'ın topraklarına saldırmışlardır. Emîr Hasan, bu haçlı grubuyla sıkı bir çatışmaya girdiyse de Haçlıları durduramamış ve şehit olmuştur¹⁰⁶. Bu çatışma ile ilgili olarak Anna Komnena Türklerin düşmanlarına karşı daha gözü kara, korkusuz ve hırslı savaştığını, ancak Bohemond'un ani ataklarının Türkleri korkuttuğu ve bu yüzden kaçmalarına neden olduğunu belirtir¹⁰⁷. Anlaşıldığı üzere Anna Komnena da babası gibi Türklerin Haçlılarla kıyaslandığında daha gözü pek savaşçılar olduğuna inanmaktadır.

Başka bir dikkat çeken nokta ise Fulcherius'un Haçlı ordularının Konya'ya yolculuğu sırasında ifade ettiği şu satırlardır:

“Bereketli Anadolu'yu Türkler tarafından korkunç şekilde harap edilmiş bulduk, ayrıca nüfus da çok azalmıştı¹⁰⁸.”

Daha önce Anadolu'ya gelmemiş olan Fulcherius'un sanki daha önce Anadolu'ya gelmiş gibi bir tarzda cümleler kurması Türklere karşı önyargılı ve

¹⁰⁵ Anonim Haçlı, 2013, 76.

¹⁰⁶ Demirkent, I. (2014). *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 35-36.

¹⁰⁷ Komnena, 1994, 332-333.

¹⁰⁸ Fulcherius, 2009, 71.

Türklerin katil ve barbar bir millet olduğuna inandığını göstermektedir. Bu durum yapılan Haçlı Seferlerini haklı çıkarma çabalarının da bir örneğidir.

Haçlı ordusu Emîr Hasan'ın ordusuyla yaptığı çatışmadan sonra Dânişmendli Türklerinin kuşatmakta olduğu zengin ve Ermenilerin yaşadığı Komana şehrine yöneldiler. Haçlılara karşı artık daha ihtiyatlı olan Türkler, Haçlı ordularının yaklaşmakta olduklarını duyunca kuşatmayı kaldırıp, geri çekildiler. Burada yaşayan Ermeniler ise Haçlıları bir kurtarıcı gibi görmüştür. Akabinde Haçlı ordusu Göksun ve Maraş üzerinden Antakya'ya doğru devam ettiler.

Haçlı ordularının bu kadar ilerlemesi ve Türklerle yaptıkları mücadelelerde bazı başarılar elde etmesinin Haçlıların aleyhine olmak üzere Dânişmendliler ile Selçukluların barışması ve Anadolu'da güçlü ve kudretli bir Türk savaş gücünün oluşmasına neden olmuştur¹⁰⁹.

1.4.1. Baudouin de Boulogne-Ermeni İlişkileri

XI. Yüzyılda Türklerin Anadolu'ya yapmış olduğu akınlar Ermenilerin, topraklarını Bizans imparatorluğuna satarak, Güneydoğu Anadolu bölgesine doğru çekilmelerine neden olmuştur. Malazgirt Savaşı'ndan sonra ise Bizans İmparatorluğu'nun zayıflığından da faydalanarak Ermeniler küçük beylikler kurarak bağımsız hareket etmeye çalışıyorlardı. Ancak Türkler bölgeye geldikten sonra Ermeniler daha önce elde ettikleri hâkimiyetlerini kaybetmişler ve Türklerle birlikte yaşamaya başlamışlardır. Haçlıların Hristiyan kardeşlerimizi kurtarmak üzere yola koyulduğu propagandasına inanan Ermeniler, Türk ve Bizans hâkimiyetinden Haçlıların yardımı ile kurtulacağını ve böylece bağımsızlıklarını sağlayabileceklerini zannetmişlerdir. Tabii olarak Haçlıları bir kurtarıcı olarak görüp onları sevinçle karşılamışlardı¹¹⁰. Tam bu noktada istilacı, zorba, barbar Türk imajı şekillenir. Zira kendilerini kurtarıcı olarak gösteren Haçlıların kendilerini haklı çıkarmak adına Türkleri istilacı, zorba, barbar olarak göstermeleri olağan bir durumdur. Bu durumun Haçlıların "kurtarıcı" sıfatını sağlamlaştırmak adına ortaya çıktığı aşikârdır.

¹⁰⁹ Runciman, 2008, 148, I.

¹¹⁰ Demirkent, I. (2012). Urfa Haçlı Kontluğu Tarihine Bir Bakış(1098-1146). *Haçlı Seferleri Tarihi*. (Hazırlayan: Ebru Altan). İstanbul: Dünya Yayıncılık, 75; Demirkent, I. (2013). *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 16, I.

Baudouin bir süredir Ermenilerle ilgili problemlere karşı kayıtsız kalmamış ve hatta İznik'te, Maraş civarında küçük bir Ermeni devleti kurmuş olan Vasil'in kardeşi Bagrat adında bir Ermeni ile dost olmuştu. Bu arada Tankred Haçlı ordusundan ayrılıp, Türklerin ve Ermenilerin yaşadığı Çukurova topraklarına gitmek isteyince Baudouin, Ermenilerin en yakın dostu olarak Tankred'in bu girişimine karşı tepkisiz kalmadı. Zira hem Tankred hem de Baudouin kendi ülkelerinde elde edemeyeceği toprakları buralarda elde edip, kendi devletlerini kurmak istiyorlardı¹¹¹. Güya Kudüs için yola çıkan Haçlı komutanlarının kendi topraklarına sahip olmak istemeleri ve böylece Anadolu üzerinde siyasi bir güç oluşturma istekleri Türklere karşı yapılan her türlü yerli-yersiz yakıştırmaların arka planlarından bir kısmını oluşturmuş ve olumsuz Türk imajının, kurtarıcı Haçlı perspektifinde daha da yerleşmesini sağlamıştır.

Tankred, Çukurova'ya geldikten sonra bölgenin önemli noktalarından birisi olan Tarsus'a saldırmıştır. Bu sırada Tarsus, Türklerin hâkimiyetinde idi. Tarsus müdafaasında da Türklerin yoğun direnişleri görülmüştür. Bundan dolayı Tarsus'ta yaşayan Ermeni ve Bizans Hristiyanları, Tankred'in ordusuyla muhabereye geçip şehri Tankred'e teslim edeceğini bildirmelerine rağmen 3 gün boyunca mukavemet eden Türkler, Baudouin'in ordusunun gelmesiyle sayıları oldukça artan Haçlılar karşısında yapılacak fazla bir şey olmadığını anlamışlardır. Bundan dolayı gece vaktinde çekilmişler ve Hristiyanlar sabah olduğunda Haçlılara Tarsus kapısını açmışlardır. Ancak burada dikkati çeken husus Haçlı ordularının sürekli aldığı desteklerle Türklere karşı galebe çaldıklarıdır. Zira İznik kuşatmasında da sonuna kadar direnen Türkler arkadan nehir yoluyla Bizans desteğinin gelmesiyle İznik'i teslim etmişlerdi. Tarsus'ta ve Antakya'da ise Haçlıları, zikredilen şehirlerde yaşayan Ermeniler içeriden desteklemiştir. Dolayısıyla Türkler hem hariçte Haçlıların saldırılarıyla ve dâhilde bir takım Hristiyan Ermenilerin hileleri ve oyunlarıyla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Tarsus savunması da bunun bir örneğidir. Bundan başka Anonim Gesta Francorum'da Tarsus kuşatması sırasında Türklerin korkak, Haçlıların karşısına çıkabilecek cesareti olmayan bir millet olduğu vurgulanmış ve Ermenilerin gözünde Haçlıların bir kurtarıcı olduğu ifade edilmiştir¹¹². Ayrıca Albertus Aquensis'te Ermenilerin ağır bir Türk boyunduruğu

¹¹¹ Runciman, 2008, 152, I.

¹¹² Anonim Haçlı, 2013, 77-78.

altında bulunduğu ve hatta Türk korkusundan dolayı Tankred'e şehri teslim etmekten çekindikleri kaydedilmiştir¹¹³.

Bununla birlikte Urfa Haçlı Kontluğu'nun kurulması ise Baudouin'in amacının gözler önüne serildiği en somut örnektir. Bu durum Haçlı liderlerinin tepkisini çekmiş ve hatta Le Puy piskoposu Adhemar bu konuyla alakalı bir konuşma da yapmıştır. Konuşmada geçen aşağıdaki kayıt Haçlıların, Türklere karşı tavrını anlamak açısından önemlidir:

"...Askerlerimizin önünden kaçan Türk, Arap ve Berberî'nin hepsi Antakya'da toplanmışlardır. Bunun üzerine bizlere uyanık olmak ve birbirimizden ayrılmamak ilerisini düşünmeden, kaba cesarete kapılmamak, pek ileriye sokulmamak gerektiğinden, akıllıca ve ihtiyatlı bir şekilde verdiğimiz karar gereği, yarın hep birden bütün kuvvetimizle yeni köprü üzerine hareket olunacaktır¹¹⁴."

Bu konuşma Haçlıları savaş için motive etmekle birlikte Türklere karşı ihtiyatlı davranılması gerektiğinin artık Haçlılar tarafından öğrenildiğinin göstergelerinden biridir.

Urfa hâkimi Ermeni Thoros, bölgede gittikçe güçlenen Türk hâkimiyeti karşısında kendini güvende hissetmeyip, Haçlılar tarafından yapılacak yardıma ılımlı yaklaşıyordu. Baudouin ise Tankred ile rekabetinde kendisini daha güçlü kılacak yollar aramış olmalıdır. Baudouin'i daha güçlü kılacak fırsat ise Urfa'dan gelen bir Ermeni heyeti tarafından sunulmuştur. Buna göre Baudouin, Ermeni hakimi Thoros'un evladı olacak ve Urfa'daki Ermeni krallığında söz sahibi olacaktı¹¹⁵. Bu nedenle 1097 senesinde yola çıkan Baudouin, 1098 senesinin Şubat ayında Urfa'ya ayak basmıştır. Urfa'ya giren Baudouin'e karşı büyük bir sevgi gösterisi gösterilmekle birlikte Ermeni kralı Thoros, Baudouin'i evlat edindi. Bundan sonra Baudouin'in ilk görevinin Samsat bölgesindeki Türkleri ortadan kaldırması olduğunu düşündü ve harekete geçti. Ermeniler ise bu durumu sevinçle karşıladılar ve eli silah tutabilecek Ermeniler de dâhil olmak üzere Baudouin harekete geçti. Şubat'ın ortasında yapılan bu sefer başarılı olmadı. Zira Urfa'da yaşayanlar silah tutma konusunda pek becerikli değildiler. Bu durum her ne kadar

¹¹³ Albertus Aquensis, 2007, 147.

¹¹⁴ Michaud, 2011, 203.

¹¹⁵ Demirkent, 2013, 19, I.

Baudouin'in işini zora sokmuş görünse de Baudouin bunun altından kalkmayı bilmiştir. Samsat Türkleri ile yapılan çatışmada bir darbe yemiş olsa da Türkleri rahatsız etmek için Samsat yakınlarında kurduğu küçük Haçlı garnizonu ile Türk seferlerinin azaldığı şeklinde bir takım anlaşılabilir ortaya çıkmış ve bu durum Baudouin'e avantaj sağlamıştır¹¹⁶. Ancak bunların dışında Baudouin'in Urfa Haçlı Kontluğu'nu kurmasından hemen önce Thoros'un öldürülmesi olayı oldukça çarpıcıdır. Bu olay Baudouin'in Haçlı tarihini yazan müellifler tarafından eksik yahut taraflı yazıldığı konusunda oldukça aşikârdır. Örneğin Fulcherius Carnotensis'de şu satırlar dikkate değerdir:

“Urfa'ya gelişimizin on beşinci gününde şehir halkının hakimlerini öldürmek için günahkarca plan yaptıklarını öğrendik. Çünkü ondan nefret ediyor ve Baudouin'in tahta çıkmasını istiyorlardı. Ve sonunda plan gerçekleştirildi. Bu adamın öldürülmesini engelleyemeyen Baudouin ve adamları gerçekten çok üzgündü¹¹⁷.”

Fulcherius'un yazdığı bu satırlarda, Haçlıların Thoros'un öldürülmesi konusunda bir şey yapamadığı ve bunun üzüntüsünü yaşadığı anlatılırken; diğer pek çok kaynakta Fulcherius'un kayıtlarının tam zıddı yer almaktadır. Buna göre bizzat Baudouin'in, Thoros'un öldürülmesinde parmağı olduğu ifade edilmektedir. Örneğin dönemin en önemli müelliflerinden birisi olan Urfalı Mateos'a göre Baudouin, Urfa'da bazı hilekâr ve hain adamlarla, Thoros'u öldürmek için ittifak yapmıştır. Buna göre Thoros'un öldürülmesi konusunda şayet Baudouin destek olursa Urfa'nın kendisine bırakılacağı teklif edilmiş ve Baudouin de bunu kabul etmiştir. Böylece Thoros'a karşı bir isyan başlamış ve Thoros öldürülmüştür. Sonunda Urfa yönetimi Baudouin'e kalmıştır¹¹⁸. Bu noktada Fulcherius'un eserini yazarken izlediği tavrı görmek daha da netleşmektedir. Ayrıca Fulcherius, Baudouin ile birlikte olduğundan tabii olarak Baudouin'in yaptığı her faaliyeti yazmadığı yahut eksik yazdığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Baudouin'in Urfa'yı aldıktan sonraki tavrı ise amacını açığa çıkarmaktadır. Buna göre Baudouin'in amacı Ermenilere yardım etmek değil; toprak sahibi olmaktır¹¹⁹. Bununla birlikte

¹¹⁶ Runciman, 2008, 157-158, I.

¹¹⁷ Fulcherius, 2009, 75.

¹¹⁸ Urfalı Mateos. (2010). *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli*. (Çev: Hrant D. Anreasyan). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 194-195.

¹¹⁹ Demirkent, 2013, 38.

Haçlılar güya doğudaki din kardeşlerini kurtarmak adına yola koyulmuşlar olmalarına rağmen Baudouin'in, dindaşı olan Urfa hâkimini ortadan kaldırması dikkate değerdir. Urfa'daki haçlı devleti kurulurken Baudouin Ermenilere karşı ılımlı bir yaklaşım sergilemişse de daha sonra foyası su yüzüne çıktı. İlk başlarda adamlarının sayıca az olması nedeniyle yönetimdeki Ermenilere dokunmadıysa da, Haçlı ordusundan destek alır almaz, Ermenileri görevlerinden uzaklaştırdı. Hatta öyle ki Ermeniler, Baudouin'e suikast girişiminde dahi bulundular. Ancak Türklere dair bu noktada dikkati çeken nokta şudur: Ermeniler başlarına gelen musibetten nasibini alınca Türklere elçiler yollayıp yardım talebinde bulundular¹²⁰. Bu durum Türklerin, Haçlılara göre merhametli ve adil davrandığını ve ayrıca bir kurtarıcı olarak görüldüğünü göstermektedir. Zaten Anadolu'da Türklerin anlayışı ve başka milletlere karşı hoş görüsü sayesinde varlığını sürdürebilen Ermeniler, Haçlıların hareketlerini gördüklerinde Türklerin merhametine sığınmayı tercih ederek Türklere karşı bakış açısını ortaya koymuşlardır.

1.4.2. Antakya'nın Haçlılar Tarafından Ele Geçirilmesi

Hedefleri Kudüs olan Haçlıların, Antakya gibi stratejik açıdan mühim bir yere sahip bölgeyi Türk yönetiminde bırakmak istememesi oldukça tabiidir. Zira Antakya Kudüs'e destek açısından büyük bir stratejik öneme sahipti. Bununla birlikte hem İncil'e inananlara Hristiyan adı burada verildiğinden dolayı ve Petrus'un ilk patrik olması burada gerçekleştiğinden dolayı Hristiyanlık için manevi açıdan, hem denize olan kıyısı dolayısıyla denizden gelecek Haçlı destekleri açısından, hem de Kudüs'e yürüyüşe geçmeden Haçlıların arkalarında bir Türk tehlikesi bırakmama düşüncesinden dolayı oldukça önemli bir konumdaydı¹²¹. Fulcherius Carnotensis'in ifadesi ile Antakya, cennetin krallığının anahtarı idi¹²². Haçlı vahşetinin en bariz örneklerinden birine şahit olan Antakya'nın Haçlıların eline geçmesinde Türklerin kendi aralarında olan bazı sıkıntılar sebebiyle ve buna bağlı olarak alınan bazı yanlış kararlarla kaybedilmiştir. Haçlıların tahmin ettiğinden çok daha uzun süren Antakya kuşatması Türklere karşı büyük bir darbe izlenimini de oluşturmuştur. Antakya istikametine doğru giden Haçlıların, Türklere bakışı hakkında Anonim Gesta'da bazı önemli kayıtlar vardır. Anonim Gesta

¹²⁰ Demirkent, 2012, 77.

¹²¹ Michaud, 2011, 204.

¹²² Fulcherius, 2009, 76.

müellifinin bu kayıtlarında Türklerin pek çok yerde “barbar” olarak nitelendiği görülmekle birlikte bazı Haçlı kontlarını yücelterek ortaya “iyi-kötü” çerçevesinde bir imaj oluşturulmuştur. Buna göre Türkler barbarlıklarıyla ve korkaklıklarıyla kötü olan taraf iken, Haçlılar kahramanlıklarıyla ve cesaretiyle iyi olan taraftır¹²³.

20 Ekim 1097’de Haçlılar Antakya önünde görülmekle birlikte 21 Ekim’de kuşatma başlamıştır. Haçlı ordusu zorlu bir yol boyunca geldiklerinden yorgundu ve doğrudan bir taarruz yerine yardım gelmesini beklemek en makul seçenek gibi görünüyordu. Bu durumu öğrenen Antakya valisi Yağısıyan, şehir savunma yapmak için müstahkem olsa da sayısı beş bin ila yedi bin arasında değişen süvari ve 20 piyadesiyle, asker sayısı bakımından yetersizdi¹²⁴. Asker sayılarına bakıldığında atlı askerlerin ordunun en fazla kısmını oluşturduğu görülmektedir ve böylece Türkler için atın ne derece önemli olduğu anlaşılmaktadır. Ancak her ne olursa olsun Haçlı ordularının kalabalık ve ağır zırhlı orduları karşısında bazı önlemler alınması gerekmişti. Bundan dolayı Yağısıyan bağlı olduğu Halep meliki Rıdvan’a, Dimaşk emîri Dukak’a, Hıms emîri Cenâhüddeve’ye ve Musul valisi Kürboğa’ya, Serûc Emîri Artukoğlu Sökmen’e, Sincar Emîri Arslantaş’a, Samsat Emîri İlgazioğlu Süleyman’a ve Diyarbakır bölgesindeki diğer Türk beylerine haber salmış ve yardım talebinde bulunmuştur¹²⁵. Bununla birlikte burada dikkat çeken önlem ise şehirde bulunan Grek ve Ermeni halkın ihanet edebileceği ihtimaline karşı dışarıya çıkarılmasıdır. Ancak Yağısıyan ihanet konusunda aslında doğru bir tahminde bulunmuş; ancak bu ihanetin şehrin bazı kulelerinden sorumlu bir kişiden olacağını kestirememiştir. Bununla birlikte Yağısıyan’ın Hristiyanlara karşı hoşgörülü olduğu kiliselerin camiye çevrilmediğinden ve Ortodoks Patriğinin ruhani hâkimiyetini sürdürebilmesinden anlaşılmaktadır¹²⁶. Ancak Türkler, Hristiyanlara karşı her ne kadar hoşgörülü davranmışlar ve Antakya’da refah seviyesi yüksek bir ortamı sağlamışlarsa da Fulcherius Carnotensis Antakya’daki bu ortamın sağlanmasında baş etken olan Türkleri göz ardı etme yolunu seçmiştir. Zira Fulcherius Carnotensis’e göre “Antakya, Türk hâkimiyetinde olmasına rağmen,

¹²³ Anonim Haçlı, 2013, 82.

¹²⁴ Şehri savunan asker sayısı hakkında muhtelif iddialar vardır. Bazı eserlerde şehri savunanların sayısının 5000 civarında olduğu kaydedilirken, bazılarında 7000 olarak kaydedilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Kırpık, G. (2009). *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*. İstanbul: Selenge Yayınları, 88; Michaud, 2011, 206.

¹²⁵ Demirkent, 2013, 39; Sevim, A. (2000). *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 183.

¹²⁶ Runciman, 2008, 164-165, I.

kendini hem Hristiyanlık açısından hem de tebaa açısından koruyabilmişti¹²⁷. Bunlardan başka Yağsıyan gelecek yardımı beklerken Haçlı ordusunu yıpratmak adına küçük birlikleri Haçlıların üzerine yolluyor ve onları dağıtmak için mücadele veriyordu. Ancak Anonim Gesta Francorum'da Antakya'daki Türklerin, destek için çağrılan ordu gelene kadar doğrudan bir saldırı yapmaması korkaklık olarak ifade edilmiştir. Bundan başka Antakya'nın doğusunda bulunan Aregh adı verilen ve Asi Nehri'ni koruyan kaledeki Türklerin cesaretine de değinilmeden geçilmemiştir. Bununla birlikte Malregar denilen dağın tepesine bir kale yapılması için karar alınmasının nedeninin Türk korkusu olduğu da ifade edilmiştir¹²⁸. Bu arada Haçlıların Türklere bakış açısını anlamak için Adhemar'ın konuşmasından alınan aşağıdaki bölüm dikkat çekicidir:

“Düşmana verilen korku ve dehşetten istifade etmek daha münasip olmaz mı? Müslümanların Bağdat halifesinden ve İran Padişahından yardım istedikleri malum değil midir? Kısa zamanda İslam ordularının kuvvetlenmesi Haçlı ordusunun elde etmiş olduğu üstün durumun kaybedilmesiyle sonuçlanır. Romalılardan yardım gelecektir deniyor; birkaç defa bozulan bir düşmana hücum etmek için Roma'dan yardıma ne hacet vardır¹²⁹?..”

Anlaşılan bu devirde Haçlılar Türklerin, geri çekilmesini korkaklık olarak addetmişlerdir. Ayrıca bu satırlarda Türk ve İslam dünyasının bir ittifaka doğru yol aldığı ve bu durumun kendilerinin sonları olacağını ifade eden Adhemar, haklı çıkacaktır. Zira bilindiği üzere I. Haçlı Seferi dışında Haçlıların, İslam ve Türk dünyasına karşı başarılı bir seferi yoktur. Bununla birlikte Adhemar'ın, Türklerin en zayıf anında vurulması gerektiği konusunda aceleci davrandığı görülmektedir. Ayrıca bu satırlar Haçlıların herhangi bir Türk-İslam birliğinden çekindiklerini göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Kış mevsimi geldiğinde ise Haçlılar için büyük sıkıntılar başladı. Yiyecek maddeleri kalmamıştı ve bu durum pek çok Haçlı'nın ölümüne neden oldu. Kuşatma ise beklenilenden daha sıkıntılı ve uzun sürüyor ve bundan dolayı birçok insanın cesareti kırılıyor ve hatta bu insanlar Haçlı ordusunu terk ediyordu. Hatta ilk Haçlı grubunun öncülüğünü eden Pierre l'eremite dahi kaçmayı denemişti.

¹²⁷ Fulcherius, 2009, 77.

¹²⁸ Anonim Haçlı, 2013, 82-83, 85.

¹²⁹ Michaud, 2011, 207.

Ancak bu olaylar hakkında Anonim Gesta'da detaylı bir bilgi yoktur. Sadece biraz yiyecek sıkıntısı yaşandığından bahsedilmiş ve Bohemond'un kahramanlıklarına değinilmiştir. Ayrıca Bohemond'un muhtemelen daha önceki tecrübelerinden elde ettiği bilgilerle kaçan Haçlılara yaptığı konuşma Türkler hakkında ne kadar dikkatli davranmaya başladığını ve Türklerden çekindiğini göstermesi bakımından önemlidir:

“Siz sefil ve zavallı yaratıklar! Bütün Hristiyanlığın yüz karaları! Niçin böyle çabuk pes ediyorsunuz? Direnin! Bütün kuvvetlerimiz birleşinceye kadar dayanın ve çobansız koyunlar gibi durmayın. Eğer düşmanlarımız sizi dağınık görürlerse öldüreceklerdir. Zira gece gündüz sizi başsız ve yalnız yakalayarak öldürmek veya tutsak almak için bekliyorlar¹³⁰.”

Bununla birlikte Türklerle Haçlıların küçük çaplı çatışmaları Anonim Gesta'da verilmiştir. Burada ifade edilme şekliyle anlaşılacağı üzere “barbar Türk” imajı ile “korkak Türk” imajı oldukça ağır bir şekilde vurgulanmakla birlikte Haçlılar imanla dolu kahraman din savaşçıları olarak anlatılmıştır. Bundan başka “Tanrı'nın ve Hristiyanlığın düşmanı”, “sefil” ve “hileci” Türk imgelerini de Antakya kuşatması esnasında Anonim Gesta'da görmek mümkündür¹³¹. Ayrıca Anonim Gesta'daki şu kayıtlar Haçlıların durumunu ve Türkler hakkındaki fikirlerini vermesi açısından oldukça kıymetlidir:

“Türkler her taraftan bize acı çektirdikleri için öyle kötü bir durumda kaldık ki, bizden kimse ordugâhı terk etmeye cesaret edemedi. Bizleri bir yandan Türkler tehdit ederken, diğer yandan kıtlık hüküm sürüyordu... Biz bu canavar Türklerden korktuğumuz için denize inemedik¹³²...”

Her ne kadar Haçlı kroniklerinde Haçlı ordularının Türklerle olan savaşları destansı bir dille anlatılmaya çalışılsa da yukarıdaki satırlar Haçlıların büyük zorluklar yaşadığını ve Türklerden oldukça korktuklarını göstermektedir. Ayrıca yukarıdaki satırlarda bahsedilen Türk korkusunun nedeni Michaud'a göre Haçlıların Antakya önlerinde ilk başlarda dikkatsiz davranmaları ve bir rahatlık duygusuna kapılmalarıdır. Bu durum Türklerle gayret ve cesaret vermiş ve böylece

¹³⁰ Anonim Haçlı, 2013, 87-88.

¹³¹ Anonim Haçlı, 2013, 87.

¹³² Anonim Haçlı, 2013, 92.

Türkler zaman zaman Haçlıları gafil avlamak amacıyla çıkış hareketleri yapmıştır. Bu çıkış hareketleri sırasında öldürülen Haçlılar, Hristiyan ordusunun dikkatini toplamasının ve daha dikkatli davranmasının yolunu açmıştır¹³³. Bununla birlikte Anonim Gesta müellifi her ne kadar Türkleri canavar sıfatı ile nitelese de Willermus Tyresensis'de geçtiği iddia edilen bir vaka Antakya kuşatması sırasında en acımasız Haçlı vahşetlerinden birisini gözler önüne sermektedir. Buna göre Bohemond, esir olarak ele geçirdikleri birkaç Türk'ü yanına getirtirip ilk iş olarak onları idam ettirdi. Akabinde getirilen bu Türkleri yakıp, şişlere geçirtti ve bunları kebab yaptırdı. Bu vahşi durum kulaktan kulağa yayılarak birçok beldeye ulaştı. Bu şekilde Müslümanları büyük bir korku sarmakla birlikte Müslümanların Haçlı ordusunun içine casus olarak girmeleri bir tereddüt konusu oldu¹³⁴. Bohemond'un uygulamış olduğu rivayet edilen bu olay Haçlıların, Türklere karşı hırslarını, kinlerini, düşmanlıklarını en açık ve ağır bir şekilde ortaya koymaktadır.

Kış mevsimi pek çok sıkıntılarla geçiren Haçlı ordusu ilkbahara doğru, İngiliz filolarının getirdiği ihtiyaç ve inşaat maddeleriyle biraz kendilerine geldiler. Bununla birlikte bu donanmanın gelmesi Haçlılar için yurtlarının deniz ile bağlantılı olduğu konusunda bir huzura da nail olmuştu. Antakya Kuşatması sırasında büyük çatışmalardan birisi Bohemond ve Robert ile Yağısıyan'ın ordusu arasında vukuu bulmuştur. Asi Irmak civarında geçen bu çatışmada Türkler ve Haçlılar büyük kayıp vermekle birlikte Yağısıyan'ın, Kürboğa liderliğindeki büyük Türk ordusu gelene dek Haçlıları yıpratma faaliyetlerinden birisine de şahit olunmuştur. Ayrıca Bohemond'un Eskişehir'de daha önceden düşmüş olduğu pusudan sonra herhangi bir Türk saldırısına karşılık daha ihtiyatlı davrandığı görülmüştür. Örneğin Aralık ayında Dımaşk Meliki Dukak, Tuğtegin ve Yağısıyan'ın oğlu Şems ile birlikte büyük bir orduyla, Haçlı ordusuna oldukça yakın olan Şeyzer bölgesinde bulunuyorlardı. Bunlar kısa bir yürüyüşten sonra Haçlı ordusu ile karşılaştılar. Haçlılar bu durumdan habersiz olmakla birlikte Bohemond, Robert'in kuşatıldığını görmüş ve Türk ordusuna beklenmedik bir saldırı yapıp Robert'i kurtarmış ve adı geçen Türk ordusuna büyük zayıat verdirmiştir. Ancak her ne kadar Türkler büyük zayıata uğramışlarsa da Bohemond ve Robert'in Haçlı ordusu için erzak arama girişimlerine de engel olmuşlar ve bu çatışmadan sonra Bohemond liderliğindeki

¹³³ Michaud, 2011, 209-210.

¹³⁴ Michaud, 2011, 219.

Haçlı ordusu, karargâhlarına elleri boş dönmüştür. Bu durum Haçlı ordusunun bir kısmının yok olmasına neden olmuştur¹³⁵. Bundan başka Türklerin, Haçlı ordusu üzerine hareket etme konusunda oldukça kararlı davrandıkları görülmektedir. Her ne kadar Şeyzer civarında Türk ordusu dağıtılmış olsa da Yağısıyan, Rıdvan ve Sökmen'in birliklerinden oluşan bir Türk ordusu Antakya'yı kurtarmak amacıyla bir araya gelmiş ve Şubat ayında daha önceden Haçlıların ele geçirdiği Hârim¹³⁶ bölgesini almışlardır. Türk ordusunun kendi üzerlerine doğru hareket ettiğini haber alan Haçlılar derhal durumu görüşüp, Türk ordusu üzerine ani bir baskın yapılması konusunda karar kıldılar. Nihayet 8 Şubat gecesinde Türklerin geçmek zorunda oldukları Antakya gölü civarında pusuya yattılar. Gün doğmasına yakın saatlerde Türklerin geldiğini gören Haçlı ordusu henüz Türkler mevzilenmeden saldırdılar; ancak Türkleri bu ilk saldırıda dağıtmayı başaramadılar. Bunun üzerine Haçlılar, Türk ordusunu kendilerini kuşatamayacakları bir alana çekip, sıkıştırarak dağıtmayı başardılar¹³⁷. Bu çatışma sırasında da Bohemond'un yapmış olduğu plana göre hareket eden Haçlıların Türkleri ancak ani baskınlar ve beklenmedik savaş taktikleriyle yenebileceklerini anladıkları görülmektedir. Zira bu ani baskınlar Türkleri panikletmiş ve Anonim Gesta'nın müellifinin tabiriyle "susuz kalmış sığırlar ve emniyetini düşünmeyen koyunlar gibi kaçmaya zorlamıştır¹³⁸."

Antakya kuşatması ile ilgili hem kuşatma sırasında hem de Antakya'nın ele geçirildiği anda Haçlıların insanlık dışı pek çok katliamları kayıtlarda geçmektedir. Bu bağlamda Haçlıların, "kâfir Türk" imajı ile yaptıkları katliamlara meşruiyet kazandırdıkları anlaşılmaktadır. Zira Fulcherius'un sürekli kaydettiği gibi "Haçlıların, kâfir Türklerin üzerine Tanrı'nın cezası olarak gönderildiği" düşüncesi Haçlı ordusu içindeki askerlere dayatılmıştır. Mevzunun daha da somutlaştırılması adına bu katliamlara bazı örnekler vermek yerinde olacaktır. 8 Şubat 1098'deki Türklerle Haçlı ordularının çatışması sonrasında Türklerin geri çekilirken katledilmesi ve bunlardan 100 tanesinin başının Fatimî Halifeliğine gönderilmesi mevzusu anlatılırken, gerçekleştirilen fiilin Türklerin hak ettiği bir fiil olduğu imgesi oluşturulmaya çalışılmıştır¹³⁹. Başka bir katliam ise şu şekilde gerçekleşmiştir: 4 Mart'ta İngilizlerden oluşan bir filo Süveydiye limanına geldi. Bu filo gelirken

¹³⁵ Runciman, 2008, 168-169, I; Anonim Haçlı, 2013, 85-86.

¹³⁶ Halep yolu üzerinde, bir Türk garnizonunun bulunduğu bölge.

¹³⁷ Runciman, 2008, 173, I.

¹³⁸ Anonim Haçlı, 2013, 94.

¹³⁹ Anonim Haçlı, 2013, 95.

İstanbul'a uğramış ve buradan, Antakya'yı kuşatmak için gerekli malzemeler ile işçiler toplamıştı. Bu filonun Süveydiye'ye geldiğini öğrenen Raymond ve Bohemond harekete geçmişler ve hem kendilerine ücretli asker toplamak ve hem de gelen işçilere refakat etmeye gitmişlerdir. Ancak 6 Mart'ta Süveydiye'den geri dönerken bu grup, gizlice Antakya'dan çıkan dört bin kadar Türk askeri tarafından pusuya düşürülmüş ve bunun sonucunda adı geçen Haçlı reislerinin adamları bir panik havası içinde dağılmış ve gemiyle gelen tüm malzemeleri Türklere kaptırmıştır. Türklerin bu çatışma esnasında sert bir saldırı yaptığı, okların ve mızrakların Türk naraları arasında uçuştığı Anonim Gesta'da kaydedilmiştir. Türklerin savaşçı doğası ve mücadeleci ruhu bu kayıtlardan da anlaşılmaktadır. Bu olaylar yaşanırken ayrıca Raymond ve Bohemond'un öldürüldüğü şayiası Haçlılar arasında yayılmış ve bunun üzerine Godfrey, geriye kalan Haçlıları kurtarmak üzere harekete geçmiştir. Bununla birlikte Antakya'dan bir grup Türk askeri, elde ettikleri malzemelerle Antakya'ya dönmek için hareket eden Türk ordusuna yardım etmek üzere ani bir çıkış hareketi yapmış; ancak Godfrey, Bohemond ve Raymond'un birleşen ordusu karşısında püskürtülmüşlerdir. Akabinde bu haçlı reisleri, Türklerin eline geçen malzemeleri kurtarmak için hareket etmişler ve Antakya'ya dönen Türk ordusunu sıkıştırıp, tek bir asker kalmayana dek katletmişlerdir. Hatta öyle ki Asi Nehri'nin Türk kanından dolayı kıpkırmızı olduğu ifade edilmektedir. Bu savaş sırasında Türklerin büyük bir cesaret gösterdiğini itiraf eden Anonim Gesta müellifi yapılan katliama kılıf uydurmak adına bu savaşı şeytanla Tanrı'nın oğulları arasında bir savaş olarak kaydetmiş ve bu çok sert katliamı serinkanlılıkla aktarmıştır. Bu çatışma hakkında dikkati çeken başka bir kayıt ise Ermenilerin yanında Süryanilerin de Haçlılara karşı isteksiz bir şekilde savaştığıdır. Ancak Süryanilerin, Haçlı tarafına geçmek istemediklerine dair bazı bilgiler, aşağıda belirtileceği üzere, Runciman tarafından savunulmuştur¹⁴⁰. Bundan başka Haçlıların zafer kazanmış olmasına rağmen İslam askerlerinden daha fazla telefata verdiği devrin tarihçileri tarafından oldukça hayretle karşılanmıştır¹⁴¹. Burada yaklaşık beş yüz Türk'ün öldürüldüğü ve bunların arasında 12 emîr bulunduğu bildirilmektedir¹⁴². Bu ağır katliamın ardından

¹⁴⁰ Runciman, 2008, 167, I.

¹⁴¹ Michaud, 2011, 225.

¹⁴² Steven Runciman öldürülen emir sayısını 9, asker sayısını ise 1500 olarak vermiştir. Ancak hem Albertus Aquensis'te hem de Anonim Gesta Francorum'da bu sayı 12'si emir olmak üzere 500 askerdir. Michaud ise

Antakya'dan gece vaktinde bir grup çıkararak, şehit edilen Türk askerlerini defnetmişlerdir. Haçlılar ise sabah olduğunda ölen askerlerin üzerindeki altın ve gümüşleri yağmalamak adına ölüleri defnedildikleri yerlerden çıkarmışlardır. Bundan başka Haçlı komutanları şehrin dışında bulunan camileri, Müslüman mezarlarını yıkıp, buradan elde ettikleri taşlarla Türklerin çıkış hareketi yaptıkları köprü kapısının karşı tarafına bir istihkâm noktası inşa etmeye başladılar. Bu tarz faaliyetler Antakya'nın dışardan gelen yardımları almasını engelliyor ve kaledeki Türkleri ümitsizliğe ittikçe, Haçlıların cüretini ve cesaretini yükseltiyordu¹⁴³. Bu durum Antakya'daki Türkleri üzüntüden oldukça yıpratmıştır¹⁴⁴. Buradan anlaşılan ise Haçlıların mezardaki Türklere karşı bile büyük bir nefretle dolu olduğudur. Ayrıca camilerin ve mezarların yıkılması ise Haçlıların amaçlarının İslamiyet'i yok etmek olduğunu göstermektedir.

Antakya'yı aldıktan sonra Haçlıların gerçekleştirdiği büyük katliama geçmeden evvel Antakya'nın ele geçirilişine değinmek gerekmektedir. Buna göre artık Antakya'yı kuşatmak için gerekli malzemeleri de eline ulaştırmış olan Haçlıların önünde bir engel kalmamıştır. Antakya kapılarını ve stratejik noktalarını kontrol altında tutmak için kuleler inşa edilmiş, Antakya'daki Türklerin dışarıdan aldığı iâşelerin yolu kesilmiş ve Türklerin artık dışarıya büyük bir çıkış hareketi yapmasının önü engellenmiştir. Bununla birlikte İlbaharın gelmiş olması da Haçlıların durumunu düzeltmesi açısından önemlidir. Zira Antakya'ya giden tüm yolları engelleyen Haçlılar, şehirdeki ahalinin açlık sıkıntısıyla karşı karşıya kalmasına neden olmakla birlikte kendileri için iklimin verdiği rahatlıkla çevreye dağılıp yiyecek bulma imkânına olmuşlardır. Bu arada Kürboğa ise Antakya'yı kurtarmak için büyük bir ordu toplama girişimine başlamıştı. Kürboğa'nın topladığı bu ordu hakkında Urfalı Mateos 800.000 atlı ve 300.000 piyade sayısını vermektedir¹⁴⁵. Bununla birlikte bu ordu toplama hareketi şarktan garba kadar neredeyse tüm Türk ve İslam illerinde yayılmıştı. İran, Turan, Irak, Horasan, Anadolu, Şam ve hatta Kudüs ve Arap yarımadasına kadar çok geniş bir coğrafyadan Müslümanlar toplanmak için harekete geçmişlerdi. Bu tarz büyük bir

savaşta şehit olan pek çok Müslüman askerle birlikte 2000 kişinin Asi nehrinde boğularak öldüğünü bildirir. Runciman, 2008, 175, I; Albertus Aquensis, 2007, 239.

¹⁴³ Michaud, 2011, 226.

¹⁴⁴ Runciman, 2008, 174-175, I; Anonim Haçlı, 2013, 97-98.

¹⁴⁵ Azîmî Türk ordusunun sayısını 400 bin kişi olarak verir. Ebu'l Ferec ise Sultan Berkıyruk'un 100 bin atlı yolladığını belirtir. Azîmî Tarihi. (2006). (Çev: Ali Sevim). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 37; Ebu'l Ferec, 1999, 340, II.

harekete ve oluşturulacak devasa ordunun başına Kürboğa'nın getirilmesinin nedeni ise pek çok savaş tecrübesi yaşamış olmasındandır¹⁴⁶. Bütün bunlar gerçekleşirken Fatimîlerden Haçlılara bir elçilik heyeti gelmiş ve Selçuklu Devleti'nin aralarında paylaşılması için bir teklifte bulunmuşlardı. Ancak Haçlılar bu teklifi reddetmişlerdir. Bu durum Türklerin tek düşmanlarının Haçlılar veya Bizans İmparatorluğu olmadığını ve Fatimîlerin de Türklere düşman olduğunu göstermektedir. Ancak bu durum Haçlılara, Müslüman devletleri arasında bir takım desiselerle nifak sokulabileceği düşüncesini aksettirmiştir. Buna bağlı olarak Haçlılar, Dımaşk hükümdarı Dukak'a bir elçi grubu yollayarak tarafsız kalmasını istemişlerdir. Ancak Dukak bu teklifi reddetmiştir. Bu teklifi reddeden Dukak'ın, İslamiyet'i ve Türkleri tehdit eden Haçlılar tarafından elde edilemeyeceği anlaşılmıştır¹⁴⁷. Burada dikkati çeken nokta ise Dukak'ın, kardeşi Halep emîri Rıdvan ile araları bozuk olmasından faydalanmaya çalışan Haçlılara karşı taviz vermemesidir. Zira daha önceden bahsedildiği üzere Türklerin kendi aralarında bir mücadele dahi olsa düşmana karşı ortak bir noktada toplanmaları veya en azından çıkarları uğruna düşman tarafında yer almamalarının bir örneğidir.

Bütün bunlar olurken Mayıs ayı geldiğinde Büyük Selçuklu Sultanı Berkyaruk, Antakya'ya, Musul emîri Kürboğa'nın liderliğinde pek çok Türk beyinin kuvvetlerinden oluşan büyük bir orduyu yardım için yolladı. Bu durum Haçlıları büyük bir panik ve endişeye sevk etti. Ancak Kürboğa, Haçlı seferlerinin tüm İslam dünyası için büyük bir tehlike olduğunu anlamış ve Antakya'ya yönelmeden evvel arkasında bir haçlı tehlikesi bırakmamak için Urfa'da olan Haçlı grubuna yönelmiş ve burayı almak istemiştir¹⁴⁸. Urfalı Mateos, Urfa'yı kuşatan bu ordunun muazzam derecede büyük bir ordu olduğunu belirtmekle birlikte Kürboğa'nın, Urfa çevresinde epey bir kaldığını kaydetmiştir¹⁴⁹. Üç hafta boyunca Urfa'da zaman kaybeden Kürboğa eli boş olarak Antakya'ya yöneldi¹⁵⁰. Bu durum Antakya önünde bekleyen Haçlılara zaman kazandırmıştır. Bu noktada dikkat çeken husus ise Gesta Francorum'um müellifinin oluşturulan bu Türk ordusuna Pavlikiyanlar, Azymitler, Agulanlar adlı Hristiyan mezheplerin veya ırkların da dahil olduğuna dair

¹⁴⁶ Mateos, 2000, 196; Michaud, 2011, 242.

¹⁴⁷ Runciman, 2008, 176, I.

¹⁴⁸ Demirkent, 2013, 41; Runciman, 2008, 165, I.

¹⁴⁹ Mateos, 2000, 196.

¹⁵⁰ Fulcherius, 2009, 85.

kayıttır¹⁵¹. Zira Haçlı Hristiyanlarına karşı başka Hristiyan grupların Türk ordusunda bulunması, Haçlıların, “*Doğu’daki Hristiyan kardeşlerini*” kurtarmak fikrinin çok ötesindedir. Görünüşe göre Doğu’daki Hristiyanlar durumlarından memnundu. Bu arada Haçlılar, İmparator Alekxios’tan yardım beklemekteydi. Alekxios ise bu arada Anadolu üzerine sefere çıkmıştı. Bu durum en çok Bohemond’u rahatsız etmiştir. Zira Bohemond, İznik’i aldıktan sonra yaşadıkları olayı yaşamak istemiyor ve servetini arttırmak ve Antakya’yı kendi hâkimiyeti altına istiyordu. Bohemond’a göre şayet imparator yardıma gelirse Antakya’yı da kendi hâkimiyetine alacaktı. Bu durumdan dolayı Bohemond bazı tedbirler alma gereği duymuştur. Bu bağlamda olmak üzere ordunun içinde bazı casuslar kullanarak Haçlı ordusunu panikletecek çeşitli olaylar çıkarttırdı. Bu durum karşısında bazı Haçlı liderleri olayların aslını öğrenmek adına harekete geçtiler ve bunlar Kürboğa’nın çok büyük ve güçlü bir orduyla yaklaştığını, Urfa civarında dehşet saldırdığını ve Antakya’ya bir hafta içinde ulaşacağını öğrendiler. Bu haber üzerine Haçlı ordusu oldukça korku ve dehşete kapıldılar. Bu işten faydalanmak isteyen Bohemond yaklaşan Türk tehlikesini oldukça abartarak Haçlı ordusu içinde anlattı. Hatta Anna Komnena, Tatikios’un Antakya’dan çekilmesini de Bohemond’un şehri ele geçirmek adına bir desise ile sağladığını kaydetmiştir. Bu kayda göre Bohemond, Tatikios’a İmparator’un Türk sultanıyla anlaşmış olduğuna tüm haçlı kontlarının inandığını ve bu yüzden Bizans’ın adamı olması hasebiyle Haçlı kontlarının onu öldüreceklerini söylemiştir. Bu durum karşısında Tatikios kaçmıştır¹⁵². Bununla birlikte görünüşte bir panik havası yaşar gibi davranan Bohemond, yukarıdaki bahsedilen durumlardan oldukça memnun olmuştu. Kürboğa tehlikesine karşı ne yapılması gerektiğini karara bağlamak için toplanan Haçlılar arasında, Haçlıların çaresizliğini gören Bohemond Antakya’ya ilk önce giren kişinin hâkim olması gerektiği fikrini kabul ettirmiştir¹⁵³. Görünüşe göre henüz Türk ordusu gelmeden bile Haçlıları korkutan bir Türk imgesi oluşmuştu. Bundan başka Bohemond, Yağısıyan’ın daha önceden tedbir almasına rağmen ihanetle karşı karşıya kalacağı bir plan yapmış ve Firûz adı verilen Ermeni dönmesi biriyle irtibata geçmiştir¹⁵⁴. Firûz adlı bu Ermeni İki Kız Kardeş adı verilen kulelerin sorumlusu olmakla birlikte daha önceden Yağısıyan tarafından erzak

¹⁵¹ Anonim Haçlı, 2013, 103.

¹⁵² Komnena, 1994, 334.

¹⁵³ Michaud, 2011, 232-233.

¹⁵⁴ Mateos, 2000, 196.

saklamasından dolayı para cezasına çarptırılmış ve Yağısıyan'dan intikam almanın fırsatını kollamıştır. Bu fırsatı ise kendisine Bohemond verecekti. Bu ihanet olayı esnasında Firûz ile kardeşi arasında adı geçen ihanet olayı hakkında görüşme yapılırken Firûz'un kardeşinin söylediği sözler Türklerin, Antakya'da yaşayan gayrimüslim halka nasıl davrandığını göstermesi açısından oldukça dikkat çekicidir:

“Birader bizim düşmanlığımızın ve nefretimizin temeli olan adamlar için sızlanıp durursun ki, buna şaşarım. Haçlılar Antakya'ya gelmezden evvel biz nimet ve huzura boğulmuştuk. Şehir muhasara olduğu günden beri günlerimizi emniyetsiz ve huzursuz bir halle geçirmekteyiz. Bizim üzerimize salmak istedikleri bela varsın onlara isabet etsin. İçimizde bulunan Hristiyanlara gelince onların çoğu hıyanet içindedir. Bizi hasmımızın eziyet veren kılıcına teslim etmek düşüncelerinde olduklarını inkâr eder misin¹⁵⁵?”

Bu kayıtlardan anlaşıldığına göre Antakya'ya belayı Haçlıların getirdiği ve Türklerin gayrimüslim dahi olsa halkına asayiş, hizmet ve bolluk sağladığını anlamak mümkündür. Ayrıca şehirdeki Hristiyan tebaanın Haçlıları gerçek kurtarıcı ve amaçlarının sadece Hristiyanlığa hizmet zannettiği ortadadır. Ancak daha önce de bahsedildiği üzere Hristiyanlara her alanda hoşgörü gösteren Türkler, yine de ihanet silahıyla vurulmaktan geri duramamıştır. Ayrıca yukarıdaki kaydın başka bir önemi ise Fulcherius Carnotensis'in, Türklerin güya masum Hristiyanları katlettiği tezini çürütmesidir. Fulcherius Carnotensis Antakya'daki hıyanet içinde olan bazı Hristiyanların öldürülmesini Türklerin yaptığı keyfi bir katliam gibi göstermiş ve Türkleri cani bir Hristiyan düşmanı addetme cüretine girişmiştir¹⁵⁶. Bununla birlikte Antakya'nın alınmasını bir takım dini motiflere bağlamak isteyen Fulcherius Carnotensis, Firûz'un ihanetini bir takım hikâyelerle aktarmış ve bu şekilde Firûz'u aklamış ve olaya dini bir yön vermeye çalışmıştır. Buna göre Firûz, rüyasında İsa'yı görmüş ve İsa'nın Firûz'un kendisine şehri Hristiyanlara teslim etmesini emrettiğini kaydetmiştir. Fulcherius Carnotensis, bu kaydın hemen ardından şehirde Türklerin acımasızca katledildiğini kaydetmiş ve aslında bir bakıma Hristiyanların, Antakya'yı ele geçirdikten sonra yapmış olduğu katliamları da, Haçlı seferlerinin ve Hristiyanlığın bir gereği gibi ifade etmeye çalışmış ve haklı

¹⁵⁵ Michaud, 2011, 237.

¹⁵⁶ Fulcherius, 2009, 78.

gösterme çabasına girişmiştir¹⁵⁷. Ancak yukarıda ve tez çalışmasının muhtelif yerlerinde konuya uygun olarak eklenen kayıtlarda Fulcherius Carnotensis'in savunduğu düşünceyi çürütecek pek çok örnek görmek mümkündür. Ayrıca Anna Komnena, Bohemond'un yürüttüğü her faaliyeti onun kurnazlığına ve toprak sahibi olma hırsına bağlar. Anna Komnena'ya göre Firûz ile irtibat kurmak, şehre ilk girenin şehrin hâkimi olması fikrini kabul ettirmek gibi faaliyetlerin hepsi Bohemond'un oyunu idi¹⁵⁸.

Bohemond ile Firûz'un irtibatı sonucunda 2 Haziran gecesinde Bohemond'un askerleri Firûz'un kontrolünde olan kulelere tırmanmışlar ve buradaki Türk askerlerini öldürdükten sonra şehrin kapılarını Haçlı ordusuna açmışlardır. İşte bu anda Haçlılar önüne gelen kadın-erkek fark etmeksizin tüm Türkleri kılıçtan geçirerek Haçlı seferleri tarihindeki büyük katliamlardan birisine neden olmuşlardır¹⁵⁹. Bu katliamın gürültüsünden dolayı uyanan Yağısyan, şehrin düştüğünü görerek dağlara doğru çekilme yolunu seçmiş ve burada atından düşerek yaralanmıştır. Bu sırada bir Ermeni'nin eline düşmüş ve bu Ermeni, Yağısyan'ın kafasını kesip Bohemond'a getirmiştir¹⁶⁰. Yağısyan'ın oğlu Şemsüddevle ise İznik'teki Türkler gibi şehri sonuna kadar savunma niyetinde olduğundan şehrin iç kalesine çekilmiştir. Şemsüddevle yardım gelene kadar direnebilirlerse muhtemelen yardım geldiğinde savaşın seyrinin değişeceğini düşünmüş olmalıdır. Ayrıca Anonim Gesta'da geçen aşağıdaki kayıta Haçlıların ne gibi fenalıklar yaptığının bir itirafı olabilecek niteliktedir:

“Şehrin sokaklarının her iki tarafı tamamen kokmuş cesetlerle doluydu; dar sokaklarda cesetleri çiğnemedi ilerlemek mümkün değildi¹⁶¹.”

3 Haziran olduğunda şehirdeki tüm Türkler öldürülmüş ve hatta kendi dindaşlarından pek çok yerliyi de öldürmüşlerdir. Meydanlarda ölümlerden tepeler olmuş, Antakya sokaklarında kanlar sel gibi akmıştır. Gece boyunca yaklaşık 10 bin şehir halkı öldürülmüş, dağlara ve çevre bölgelere kaçanlar takip edilip,

¹⁵⁷ Fulcherius, 2009, 82-83

¹⁵⁸ Komnena, 1994, 334-335.

¹⁵⁹ İbn ül-Kalânîsî. (2008). İbn ül-Kalânîsî'nin Zeylû Tarih-i Dımaşk Adlı Eserinde Selçuklularla İlgili Bilgiler. (Çev. Ali Sevim). *Belgeler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 29(33), 25-26; Mateos, 2000, 197.

¹⁶⁰ Diğer birçok kaynaktan farklı olarak Azimi, Yağısyan'ın susuzluktan öldüğünü belirtir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Azimî, 2006, 37.

¹⁶¹ Anonim Haçlı, 2013, 106.

yakalandıklarında ya katledilmiş ya da esir edilmiştir¹⁶². Görüldüğü üzere Haçlı seferlerinin başlamasından evvel Haçlıların Clermont'ta verdiği sözlerin, yaptıkları fiillerle uymadığı, amaçlarının Türkleri katletmekle birlikte toprak sahibi olmak oldukları gayet ortaya çıkmıştır.

Sonunda Haçlılar, Antakya'yı ele geçirmişler ve gelecek olan Kürboğa'nın ordusuna karşı kendilerinden emin olmuş durumdalar. Artık Bohemond'un sancağı Antakya'da sallanıyordu. 3 Haziran günü akşama doğru şehirde canlı hiçbir Türk kalmamıştı. Antakya'daki Hristiyan veya Müslüman olması fark etmeksizin tamamen yağmalandı. Buna rağmen 7 Haziran'da Kürboğa'nın ordusu Antakya önlerine gelmiş ve kuşatmaya başlamıştı. Anonim Gesta müellifi bu ordunun çok güçlü olduğunu ve bu yüzden Haçlıların, Müslüman ordusunu gördüklerinde oldukça korktuklarını kaydetmiştir. Ayrıca bu durum Anonim Gesta'da Antakya kuşatması olayının anlatıldığı bölüm boyunca devam edecek ve "korku veren Türk imajı" sürekli vurgulanacaktır¹⁶³. Fakat Haçlılar, Antakya'yı aldıktan sonra bile yiyecek sıkıntısı çekmeye devam etmiş; bu durumdan dolayı Antakya'yı ele geçirdikten sonra bile durumlarında pek bir değişiklik olmamış ve surlardan sarkıttıkları iplerle kaçma teşebbüslerine devam etmişlerdir¹⁶⁴. Kaçanlardan birisi olan Etienne de Blois ise Anadolu'da İmparator Alekxios ile karşılaşmış ve Antakya için hiç umut olmadığını ve hatta Kürboğa'nın ordusu tarafından tüm haçlıların öldürüldüğünü bildirmiştir. Bu durumda Antakya'daki Haçlıların son umudu olan Alekxios, İstanbul'a geri dönmüştü¹⁶⁵. Anna Komnena'nın bu mevzu hakkında, Anonim Gesta tarafından da desteklenen bir kaydı, "korkunç Türk" imajının şekillenmesi hakkında oldukça dikkat çekicidir. Buna göre Antakya'nın durumunu öğrenip Antakya'ya yardıma gitmenin pek faydası olmayacağını düşünen Alexios, ayrıca Anadolu'da olası bir Türk baskınına karşı bazı bölgelerde yaşayan halka "Agarenoslar (Türkler) geliyor!" diye duyuru yaptırmıştır¹⁶⁶. Bu olay Anadolu'da Türklerin bir korku sembolü olarak gösterildiğine işaret etmektedir. Ancak araştırmanın giriş bölümünde bahsedildiği üzere oluşturulan bu "korkunç Türk imajı" ilerleyen yıllarda Türklerin lehine bir sonuç verecektir.

¹⁶² Michaud, 2011, 240.

¹⁶³ Detaylı bilgi için bakınız: Anonim Haçlı, 2013, 107-138.

¹⁶⁴ Runciman, 2008, 181, I.

¹⁶⁵ Demirkent, 2013, 41; Runciman, 2008, 179-180, I; Komnena, 1994, 339-340; Anonim Haçlı, 2013, 114.

¹⁶⁶ Komnena, 1994, 341.

Antakya kuşatmasında dikkat çeken noktalardan bir tanesi de Süryanilerin durumudur. Zira nasıl ki Haçlılar bazı Ermeniler veya Rumlar aracılığı ile Yağısıyan ve ordusu hakkında bilgi sahibi olabildilerse, Türkler de, Süryaniler tarafından Haçlılar hakkında pek çok bilgi sahibi olabilmişlerdir. Bununla birlikte Süryaniler, Türklerin hâkimiyetinden çıkmak istemiyorlardı¹⁶⁷. Antakya kuşatmasında Haçlıların bazı kesimlerinde Türk korkusunun ciddi anlamda hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Zira her ne kadar Haçlıların şu ana kadar başarılı seferleri olmuş gibi görünse de doğa şartları, açlık, hastalık, susuzluk ve bir de Türklerle olan çatışmalar haçlıları ciddi anlamda yıpratmış olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Antakya kuşatması sırasında ilk kez bizzat Büyük Selçuklu hükümdarının da emriyle kurulan bir Türk ordusu harekete geçmiş ve bu durum artık Türklerin haçlılara karşı girişeceği seferlerin de başlayacağını işaretini vermiştir. Ayrıca Antakya'nın Haçlılar tarafından ele geçirilmesi Yağısıyan'ın ve Türk ordusunun bir kısmının bir ok bile atmadan ve Haçlılarla çatışmadan, ihanet yolu ile gerçekleştiğinden Türklerin aslında dost görünömlü pek çok düşmana sahip olduğunu da göstermesi açısından önemlidir. Bundan başka Antakya kuşatması esnasında Melik Rıdvan'ın yardıma bizzat katılmadığı ve sadece birlikleriyle destek olduğu bilinmektedir. Bu durumun 2 temel sebebi vardır: Birincisi muhtemeldir ki Melik Rıdvan, Haçlıları küçümsemiştir ve Haçlılar üzerine bizzat sefere çıkmaya tenezzül etmemiştir. İkincisi bu sefere hasmı durumunda olan kardeşi Melik Dukak ve eski veziri Hıms Emîri Cenâhüddevle katılmıştır. Melik Rıdvan adı geçen bu melik ve emîrle aynı safta savaşmak istememiştir¹⁶⁸. Ancak bu bağlamda Türklerin, Haçlıları ilk başlarda pek önemsemediği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Haçlı ordusunun Antakya önünde uzun bir süre kuşatma devresinde genel anlamda Türklerle, “*kâfir*”, “*katil*”, “*câni*” gibi sıfatlar verilmiş ve Haçlı kroniklerinde, Haçlıları, Antakya önlerinde ayakta tutan şeyin “*kâfirlere*”, “*katillere*”, “*cânilere*” karşı yapılmış ilahî bir savaş olduğunu belirtmişlerdir¹⁶⁹. Bundan başka Anna Komnena ise Antakya kuşatmasını anlatırken kullandığı üsluptan Bohemond'dan hoşnut olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum Alexiad'da Antakya kuşatması anlatılırken Bohemond'un yaptığı kurnazlıklar ve desiseler üzerinde durulmasına neden olmuştur. Ayrıca Anna Komnena, Haçlı

¹⁶⁷ Runciman, 2008, 167, I.

¹⁶⁸ Sevim, 2000, 184.

¹⁶⁹ Fulcherius, 2009, 80.

kroniklerinden farklı olarak Antakya kuşatmasına bir kutsiyet katmamış, hatta Antakya, Haçlılar tarafından ele geçirildikten sonra iç kalede savunma yapan Türkleri, “*yiğitlik*” ve “*cesurluk*” ile nitelemiştir¹⁷⁰.

1.4.2.1. Kürboğa'nın Antakya'ya Gelmesi ve Büyük Savaş

7 Haziran 1098 tarihinde Kürboğa topladığı büyük ordusuyla Antakya'ya geldi ve şehri kuşatmaya başladı. Kürboğa'nın gelmesiyle birlikte Haçlı ordusunda daha önceden başlamış olan korku, şiddetini daha da arttırmış ve pek çok Haçlı Antakya'yı terk etmeye devam etmiştir. Hatta bu korku öyle bir raddeye gelmişti ki Haçlılar “keşke bundan evvel ölseydim” temennilerinde bulundular¹⁷¹. Özellikle 12-13 Haziran günlerinde Müslümanların oldukça şiddetli saldırılar düzenlediği ve bu saldırılara karşı Haçlıların direnme gücü olmadığı Anonim Gesta'da geçmektedir. Bununla birlikte iki İslam ordusu arasında sıkışan Haçlıların Antakya'dan dışarı çıkarılması için iç kaledeki Türkler şehirde yangın çıkarmışlar ve bu durum Antakya'da oldukça karışıklığa sebep olmuştur. İç kaledeki Türklerin gece-gündüz Haçlılara karşı direnmesi, Türklerin azmini göstermesi açısından dikkat çekicidir¹⁷². Bu sırada Antakya'dan kaçan Haçlılardan birisi olan Etienne de Blois yolda İmparator Alexios ile karşılaşmış ve Haçlıların, Kürboğa tarafından katledildiğini söylemişti. Bu durum karşısında Alexios, Antakya'ya destek için gitmenin bir anlamı olmayacağını düşünmüş ve geri dönmüştür. Bu sırada Haçlı ordusu hem açlıkla mücadele ederken hem de Türk kuşatmasına karşı koymaya çalışıyor ve bununla birlikte Antakya'nın hâkimiyeti konusunda birbirleriyle ortak bir noktaya varamıyorlardı. Hatta bir takım teminatlar aldıktan sonra şehri Kürboğa'ya teslim etmek fikrinde olanlar bile vardı¹⁷³. Şehirde birçok şayialar dönüyor ve Haçlıların morallerini düzelterek mucizevi bir yardım bekleniyordu. Bu ise İsa'nın böğrünü deldiği rivayet edilen ve “kutsal mızrak” adı verilen demir çubuğun bulunmasıyla gerçekleşmişti. Bulunan demir çubuk Haçlıları oldukça heyecanlandırmış ve morallerini yerine getirmişti. Haçlılar, bulunan “*kutsal mızrağın*” kendileri için bir işaret olduğunu ve Tanrı'nın onların yanında olduğunu düşünmeye

¹⁷⁰ Komnena, 1994, 335.

¹⁷¹ Michaud, 2011, 242; Demirkent, 2013, 42-43.

¹⁷² Anonim Haçlı, 2013, 120-121.

¹⁷³ Mateos, 2000, 197.

başlamışlardı¹⁷⁴. Bu andan itibaren Haçlılar kendi aralarında bir toplantı yaparak Türklere karşı bir saldırıya karar verdiler¹⁷⁵.

Türk tarafında ise bir takım sıkıntılar mevcuttu. Melik Rıdvan, henüz Kürboğa'nın ordusuna katılmamıştı. Dukak, arkada bıraktığı Fatimî tehlikesinden dolayı bir an evvel Dımaşk'a dönmek istiyordu. Ordu içinde bazı emîrler arasında anlaşmazlıklar vardı ve bunlar her an birbirlerine silah çekebilecek durumdaydı. Haçlılar tek nokta üzerine odaklanıp savaştıkları ve böylece birbirlerine yardım edebildikleri halde, Kürboğa bunun tam tersi olarak kuvvetlerini kısımlara ayırmış ve İslam ordusunun birbirlerine acil bir durumda yardım etme imkânı kalmamıştı¹⁷⁶. Yine bu sırada Halep Meliki Rıdvan tarafından Kürboğa'ya gelen elçilik heyeti Rıdvan'ın hasmı olan Melik Dukak ile Emîr Cenâhüddevle'yi rahatsız etmiştir. Ayrıca ordu içindeki Türkler ve Araplar anlaşamıyordu. Bu anlaşmazlık Türkmenlerin ordudan ayrılmasına neden olmuştu¹⁷⁷. Bütün bunlar karşısında üzerine büyük sorumluluklar almış olan Kürboğa, otoritesini koruyabilmek için sert davranmak zorunda kalıyordu. Bu durum ordu içindeki emîrleri ve beyleri rahatsız ediyordu. Bütün bu sıkıntılar Kürboğa'nın ordusunda bazı ayrılıklara neden olmuş; bazı emîr ve melikler yurtlarına dönmeye başlamıştı. Ancak Kürboğa, kuvveti zayıflamış olmasına rağmen, kuşatmadan vazgeçmemiştir. Haçlılar ise Türklerin yaşadığı bu sorunları haber alıyorlar ve bu durum onları oldukça sevindiriyordu. Nihayet 28 Haziran 1098 gecesinde Haçlı ordusu hem ordu içinde kutsiyet katılan bazı işaretlere dayanarak hem Türklerin kendi arasındaki mücadeleden faydalanmak isteği ile Türklere saldırmak için harekete geçtiler. Ancak Kürboğa ordusunun içindeki anlaşmazlıklar Haçlılar yaklaşırken Türklerin geri çekilmesine neden olmuştur. Bununla birlikte ordu içindeki emîrler ve beyler Haçlılara karşı kazanılacak bir zaferin Kürboğa'yı oldukça fazla itibar ve güç sahibi yapacağından korkup, bu durumun kendilerinin aleyhine olacağını düşünmüşlerdir. Savaş esnasında Türkler, Haçlılara karşı hem sayıca üstün olmalarına rağmen ve hem de zafer kazanabilecek durumda iken, bu Türk emîr ve beylerinin geri çekilmesi ordu içinde tabii bir panik ortamı yaratmış ve her ne kadar Kürboğa düzenini koruyarak mücadeleye devam etmişse de Artuklu Sökmen ile Hıms Emîri'nin

¹⁷⁴ Demirkent, 2013, 42-44; Michaud, 2011, 249.

¹⁷⁵ Anonim Haçlı, 2013, 126.

¹⁷⁶ Azîmî, 2006, 37; Michaud, 2011, 260-261.

¹⁷⁷ Sevim, 2000, 187.

çekilmesiyle mağlubiyeti kabul etmişlerdir. Savaşta Urfalı Mateos'un kaydına göre 300.000 Türk askeri şehit olmuştur¹⁷⁸. Savaşın kaybedildiğini öğrenen Antakya'nın iç kalesindeki Türkler de kaleyi Haçlılara teslim etmek zorunda kalmışlardır. Bu şekilde Antakya'da ikinci haçlı kontluğu olan Antakya Haçlı Kontluğunun kurulmasının temelleri atılmış ve bu bölgeden uzun bir Haçlı hâkimiyeti dönemi başlamıştır¹⁷⁹. Bundan böyle Kudüs yolu Haçlılar için açılmış durumdaydı¹⁸⁰.

Bu savaş sırasında Kürboğa'nın bazı hareket ve tutumları eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştirilerden ilki Kürboğa'nın, daha önceden de bahsedildiği üzere, Urfa'da epey bir zaman kaybetmiş olmasıdır. İkincisi emri altında bulunan emîrleri ve beyleri kendisine küstürmesidir. Üçüncüsü ise Antakya'da bulunan Haçlıları, savaş meydanına çağırıp, savaşın başlarında birkaç zafer kazanıp avantajlı durumuna ve Türk ordusu içinde bir takım karışıklıklara rağmen, Haçlılarla bir meydan savaşı yapmak istemesidir¹⁸¹. Her geçen gün muhasarayı şiddetlendiren Kürboğa'nın, zafere kesin gözüyle bakarak Haçlıları bir kurban gözüyle görmesi rehavete kapılmasına neden olmuştur¹⁸². Emîr Kürboğa'nın, Haçlı ordularını küçümsediğini Anonim Gesta müellifi de bir takım hikâyelerle belirtmiştir. Örneğin Türklerin, fakir haçlılardan elde ettiği paslanmış ve bir değere tabii olmayan bazı silahları Kürboğa'ya sunduğunu ve Kürboğa'nın bunlarla alay ederek Haçlıların, Türklere karşı pek şanslı olmadığını belirttiği hikâyeye edilir¹⁸³. Ancak burada kurgulanan imaj, Türklerin kendini beğenmesi üzerinden temellenmiştir. Buna göre Kürboğa kendini beğenmiş, kibirli bir komutan olmakla birlikte güya Haçlılar bütün zorluklara ve imkânsızlıklara rağmen mücadelesini vermiştir. Bununla birlikte yine Anonim Gesta'da geçen ve Kürboğa tarafından Büyük Selçuklu Sultanı Berkyaruk'a, Abbasi halifesine ve bazı emîrlere yollandığı iddia edilen mektuplarda¹⁸⁴ Kürboğa'nın mektubun sonlarında "Tanrılar adına yemin" cümlesi akıllara böyle bir mektubun ya uydurma olduğunu ya da Anonim Gesta müellifinin kendinden bir şeyler kattığını göstermektedir. Zira burada geçen "Tanrılar" kelimesi sanki Türklerin çok Tanrılı bir inanca sahip olduğu anlamını çıkarmaktadır. Bu durum göstermektedir ki Türklerin, Haçlılar tarafından henüz

¹⁷⁸ Mateos, 2000, 198.

¹⁷⁹ Demirkent, 2013, 45-46.

¹⁸⁰ Kırpık, 2009, 90-91.

¹⁸¹ Mateos, 2000, 197; Sevim, 2000, 187.

¹⁸² Michaud, 2011, 249.

¹⁸³ Anonim Haçlı, 2013, 109.

¹⁸⁴ Bu mektup hakkında detaylı bilgi için bakınız: Anonim Haçlı, 2013, 109-110.

tam manasıyla tanınmıyordur. Bunlardan başka İslam kaynaklarında bahsi geçmeyen; ancak Anonim Gesta'da geçen ve Kürboğa'nın annesi ile Kürboğa arasında vukuu bulunduğu iddia edilen bir diyalog dikkat çekmektedir¹⁸⁵. Buna göre annesi, Kürboğa'ya Haçlılarla savaşmaması gerektiğini bildirmiştir. Diyalogun içeriğinde Kürboğa'nın ilk başlarda övüldüğü görülmektedir. Bu övgüler arasında Kürboğa'nın yenilmez olduğu, adını duyan her askerin titrediği, güçlü ve cesur bir savaşçı olduğu, karşısında her erkeğin koyun gibi kaçtığı belirtilmiştir. Ancak bu kadar övgünün arkasından Haçlıların, Tanrı tarafından korunduğu ve bu yüzden onlarla savaşmaması gerektiği ifade edilmiştir. Burada dikkati çeken husus ise Haçlılar karşısındaki düşman ne kadar güçlü, kudretli, cesur olursa olsun, Haçlıların yenilmeyeceği hususudur. Aslında Anonim Gesta müellifi burada Türklerin üstün taraflarını kullanarak Haçlıların kutsiyetini de arttırmak çabasında olduğu düşünülebilir. Zira diyalogun son kısmında henüz daha savaşın sonucu belli olmadan Kürboğa'nın annesinin savaşın sonucunu söylemesi ve hatta Kürboğa'nın bu savaşta ölmeyeceğini, Kürboğa'nın savaş esnasında yanında olan varlıklarının Haçlıların eline geçeceğini Kürboğa'ya söylemiş olduğu belirtilir. Bu durum adı geçen diyalogun uydurma bir hikâyeden ibaret olduğunu ve savaştan hemen sonra Anonim Gesta müellifi tarafından kaleme aldığını açıklamaktadır. Ayrıca burada yine Kürboğa'nın "*Tanrılar*" ifadesi kullandığı kaydedilmiştir. Diyalogun dikkat çeken başka yanlarından birisi ise Tankred ile Bohemond'un övülmesi ile alakalı olan bir kısımdır. Zira diyalogun ilk kısımlarında Haçlıların karşısında hiçbir kuvvetin duramayacağı vurgusu yapılırken, bu kısımda Tankred ve Bohemond'un özel bir övgüsü yapılmıştır. Buna göre güya Kürboğa adı geçen Haçlı komutanlarını Frankların Tanrı'sı zannetmiş ve bu durumun gerçekliğini annesine sormuştur. Annesi ise Tankred ve Bohemond'un sadece Tanrı'nın sevdiği kulları olduğu bildirmiştir. Bu şekilde dini için sonuna kadar mücadele eden iki Haçlı liderinin kâfirlere karşı savaştığını vurgulayarak, "*Kâfir Türk*" imajını desteklemiştir.

Başka bir Haçlı kroniğinin müellifi olan Fulcherius Carnotensis, bu savaş esnasında Haçlıların durumunu oldukça detaylı tasvir etmiştir. Ancak Türklerin kendi içindeki sıkıntıları göz ardı eden Fulherius Carnotensis, Haçlıların zaferini, kendisinin bir din adamı olması nedeniyle olsa gerek, bir takım rivayetlere ve

¹⁸⁵ Bu diyalog hakkında detaylı bilgi için bakınız: Anonim Haçlı, 2013, 111-113.

hikâyelere bağlar. Bu hikâyeler Haçlı Seferlerine kutsiyet katmak ve bu şekilde Haçlı ordusunu Türkler karşısında motive etmek amacı taşımaktadır. Haçlı kronikleri her ne kadar Antakya kuşatmasını mucizevi alametlere dayandırmış olsalar da Antakya'nın kurtarılamamasının temelinde Türk ordusu içindeki anlaşmazlık başlıca amildi. Ancak bu savaşa Haçlılar kutsiyet katarak kendi fetih ve hareketlerini haklı çıkarmak amacına girmişler ve Türkleri niteledikleri imajlardan birisi olan “*kâfir*” imajını somutlaştırmışlardır.

Fulcherius Carnotensis'in Antakya kuşatması esnasında zaman zaman Haçlıları övmek için Türklerden bazı kişileri övme yoluna gittiği görülmüştür. Örneğin Emirdalis¹⁸⁶ adlı bir kişiyi Türklerin en muhteşem askeri olarak belirtmiştir. Böyle bir övgünün ardından Haçlı ordusunun Türklerle saldırmak üzere yaklaştığını Kürboğa'ya bildiren Emirdalis'in, Fulcherius'un yazdığına göre “*kudretli papa*” sözünü kullanması haçlıları övmek içindir. Anlaşılan Fulcherius Carnotensis hikâyelerini sadece Haçlılar hakkında değil, Türkler hakkında da yazmıştır. Kürboğa ile Emirdalis adı verilen emîr arasında vukuu bulan diyalogun sonucunda güya Kürboğa haçlıların her istediğini kabul ederek anlaşma yapmak istemiş; ancak bu anlaşmayı yapmak için geç kalmıştı. Ayrıca yine diyalogun sonunda Emirdalis hakkında bir kayıt Türklerin kolay bir şekilde pes etmeyen yapıda olduğunu Fulcherius'a itiraf ettirmiştir. Buna göre Emirdalis, Kürboğa'nın yanından ayrılınca bir an için kaçmayı düşünmüşse de kalmaya karar vermiş ve yoldaşlarını savaşmaya ve ok atmaya teşvik etmiştir¹⁸⁷. Bu arada Antakya kuşatması sırasında okçuluğun bir Türk geleneği olduğunu Fulcherius Carnotensis kaydetmiştir. Bununla birlikte Fulcherius, Türklerin büyük bir görkeme sahip olduğunu; ancak bunu Antakya önünde kaybettiklerini belirtmiş ve bu şekilde aslında Türklerin güçlü ve kudretli bir millet olduğunu da itiraf etmiştir. Ayrıca Antakya önündeki savaş Haçlılar için mucizevi bir zafer olduğundan “*kâfir*” Türk imajının yoğun bir şekilde vurgulandığı da görülür¹⁸⁸. Bundan başka “kutsal mızrak” bulunduktan sonra Haçlılar motive olmuş ve bu motivasyonla Türk ordusundan bazı askerlerle düello yapmak teklifinde bulunmuşlardır. Buna bağlı olarak Pierre l'ermite'yi Kürboğa'ya

¹⁸⁶ Kim olduğunu saptayamadım. Ancak Fulcherius'un anlattığına göre Emirdalis bir an kaçmayı düşünüp sonradan kaçmaktan vazgeçip sonuna kadar savaşması, Emirdalis'in Kürboğa'nın yanından en son ayrılan emîrlerden biri olduğunu akıllara getirmektedir. Buna göre Emirdalis, Artuklu Sökmen veya Hıms Emîri olabilir.

¹⁸⁷ Fulcherius, 2009, 89.

¹⁸⁸ Fulcherius, 2009, 90.

elçi olarak yollamışlardır. Kürboğa ile l'eremite arasında geçen görüşme Fulcherius'un kaydettiği, yukarıda belirtilen Kürboğa ile Emirdalis arasında geçtiği iddia edilen konuşmayı da çürütür niteliktedir. Zira Kürboğa ile l'eremite arasında geçtiği iddia edilen konuşmada l'eremite'in Kürboğa'ya çekilmesi için sunduğu teklifi Kürboğa reddetmiştir. Şayet Kürboğa, Haçlıların her istediğini kabul edip, barış yapmak istemiş olsaydı Haçlılardan gelen teklifleri kabul ederdi. Bundan başka Kürboğa'nın söylediği iddia edilen sözlere bakıldığında Haçlıları hafife aldığı görülmektedir. Ancak Türk geleneğinin bir yansıması olabilecek davranışı da sergilemekten çekinmemiştir. Buna göre Haçlılara itaat etmeleri ve İslamiyet'e geçmeleri durumunda kurtuluş yolunun açılacağını ve ihtiyaç duydukları her şeyin temin edileceğini, aksi takdirde her türlü azabı çekeceklerini de belirtmiştir¹⁸⁹. Bu durum Türk-İslam davasının XI. Yüzyılda işleyişinin ve aktif durumunun bir göstergesidir. Kur'an hükümlerine tabii olanlara merhamet göstermeyi kendine görev bilen Kürboğa, "*dosta huzur, düşmana dehşet veren*" Türk imajının en büyük örneklerinden birini de göstermiştir. Bununla birlikte Türklerin, İslamiyet için kendilerini bir hizmetkâr olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Ayrıca Anonim Gesta'da, Pierre l'eremite'in Kürboğa'ya elçi olarak gitmesi mevzusunda Haçlıların Türklere bakışıyla ilgili bazı noktalar dikkat çekmektedir. Buna göre Türklerin, zâlim, mel'un, kibirli, kâfir, öfkeli imajları vurgulanmıştır. Bu çerçevede ekseninde güya Haçlı ordusuna Türklerin zulmettiği ve Türklerin Antakya'yı cesurca ve kendini beğenmişçesine işgal etmesine Haçlı komutanlarının oldukça şaşırdukları belirtilir. Bunun akabinde şayet Türk ordusu kuşatmadan çekilmeyi kabul ederse, tüm maiyetiyle çekilmelerine izin verecekleri de belirtilmiştir. Kürboğa bu noktada aşağılayıcı ve öfkeli bir şekilde Hristiyan düşmanı olarak gösterilir. Zira Anonim Gesta'da geçen kayda göre Kürboğa "*Ne sizin Tanrı'nızı ne de Hristiyanlığı seviyoruz ve size tükürüyoruz. Bizim buraya gelmemizin sebebi bahsettiğiniz o liderler ve kumandanların, kadınsı bir halktan fethettiğimiz bu ülke üzerinde hak iddia etmeleridir.*" cevabını vermiştir. Fulcherius Carnotensis'te geçmeyen bu konuşmadan anlaşıldığına göre Anonim Gesta müellifi "*kibirli*" Türk imajını güçlendirme çabasına girerken ayrıca Haçlılara bir masumiyet addetmiştir. Bununla birlikte Anonim Gesta müellifi, Kürboğa'nın asıl Haçlı ordusunu görene kadar Haçlılara karşı galip geleceğini söylediğini; ancak Haçlı ordusunu tümüyle

¹⁸⁹ Michaud, 2011, 253-254.

gördükten sonra büyük bir korkuya kapıldığını da belirtir¹⁹⁰. Görüldüğü üzere Anonim Gesta'da inançlı Haçlılar karşısında kendini beğenmiş bir Kürboğa portresi çizilmiştir. Bunlardan başka Kürboğa'nın ordusu ile Haçlı ordusunun arasındaki savaştan sonra, Haçlılar, daha sonraki Haçlı seferlerinin nedenlerinin sacayaklarından birisi sayılabilecek olan Türk ve Müslüman âleminin zenginliğinin küçük bir kısmına şahit olmuşlar ve bunları elde etmişlerdir. Buna göre savaştan sonra Kürboğa'nın çetresini ele geçiren Haçlılar buradaki zenginlik karşısında hayretler içinde kalmışlardır. Ayrıca burada elde ettikleri pek çok Arapça el yazması evrakları incelemişler ve doğu dünyasının ihtişamına sahip olma hırslarını arttırmışlardır¹⁹¹. Artık ortada yeni bir imaj belirmişti: Var olan olumsuz Türk imajlarının aksine "*İhtişamlı, Zengin Türk*".

Antakya önündeki savaşta da Türklerin yay kullanmadaki ustalığı vurgulanmıştır. Zira öldürülen Haçlıların çoğu oklarla öldürülmüştür. Ancak Türk okçuları Haçlılara burada engel olamamıştır¹⁹². Bununla birlikte tabii ki Türklerin kendi içindeki sorunlarından haberi olmayan Anonim Gesta müellifi, daha önceden de yaptığı gibi Haçlı zaferine kutsiyet katmak için beyaz atlar üstünde ve sancakları da beyaz olan sayısız bir birliğin Haçlılara yardım ettiği hikâyesini de kaydetmiştir¹⁹³.

Kürboğa'nın, Haçlılar karşısında avantajlı bir haldeyken kaybettiği bu savaş o dönemde Ortadoğu İslam âlemi için telafisi çok zor sonuçlara neden olmuştur. Yakındoğu'nun en sağlam ve stratejik kalelerinden olan Antakya'nın Haçlıların eline geçmesiyle başta Halep olmak üzere, tüm Suriye ve Filistin bölgesi Haçlı tehlikesi ile karşı karşıya gelmiş oluyordu. Buna bağlı olarak Haçlılar, Halep bölgesine hâkim olmak çabasına girmiştir¹⁹⁴.

1.5. Haçlı Faaliyetlerinin Bir Özeti: Papa Urban'a Gönderilen Mektup

11 Eylül 1098 tarihinde yazılan ve Haçlı liderleri tarafından Papa Urban'a gönderilen bir mektup Haçlıların, Türklere ve hatta Anadolu'daki Hristiyanlara bakış açısı hakkında bilgi vermesi açısından oldukça önemlidir. Bu mektubun asıl

¹⁹⁰ Anonim Haçlı, 2013, 127-130.

¹⁹¹ Michaud, 2011, 260.

¹⁹² Runciman, 2008, 191, I.

¹⁹³ Anonim Haçlı, 2013, 130.

¹⁹⁴ Sevim, 2000, 188-189.

amacı Papa Urban'ın Haçlı seferlerine aktif katılımını gerçekleştirmekle birlikte Haçlı seferlerinin daha sistematik olmasını sağlamaktır. Mektubun muhtevasında İznik önündeki kuşatmadan Antakya'nın ele geçirilişine kadar geçen zamanda Haçlıların yaptığı faaliyetler, çektikleri sıkıntılar vb. konular üzerinde bir özet halinde durulmuştur. Türkler hakkında ise bazı bilgilere ulaşmak mümkündür. Buna göre ilk dikkat çeken bilgi Türklerin İsa'nın düşmanı olduğu bilgisidir. Bu bilginin akabinde Haçlıların Türklerle karşı gerçekleştirdiği katliamları bir övünç şeklinde vermesi, Türklerin, Hristiyanlık düşmanı olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Mektupta Kılıç Arslan, Süleyman Şah ile karıştırılmakla beraber, Kılıç Arslan'ın güçlü bir lider olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Antakya kuşatması esnasında Kürboğa geldiğinde aşırı derecede korktuklarını; ancak "*kutsal mızrak*"ı bulduktan sonra cesaretlendiklerini belirten Haçlı liderleri, Türklerin savaş düzenlerine ve savaşta uyguladıkları taktiklere alışmış olduklarını ve Antakya'da bu alışkanlıktan dolayı Türklerin savaş hilelerini alt edebildiklerini belirtmişlerdir. Bu durum göstermektedir ki daha önceden savaş meydanında Türklerin uyguladığı taktikleri çözen Haçlılar artık Türkleri tanımaya başlamıştır. Bunlardan başka, mektubun sonunda daha cüretkâr cümleler de vardır. Örneğin Türklerle ve kâfirlere boyun eğdirildiği kayıdır. Bu kaydın Papa Urban'ı seferlere teşvik etmek için ortaya çıktığı düşünülebilir¹⁹⁵. Ayrıca kayıttan anlaşıldığına göre Haçlılar muhtemelen karşılarına Kürboğa'nın getirdiği ordudan daha büyük ordu çıkamayacağı algısına kapılmışlardır. Ancak Türkler için uyanış ve direniş yeni başlıyordu.

1.6. Kudüs'e Hareket ve Güzergâh Üzerindeki Mücadeleler

Haçlılar, Antakya'yı ele geçirdikten sonra yaz mevsimini hem Haçlı ordusunun yorgun olmasından dolayı ve hem de yaz sıcağından dolayı burada geçirmeye karar verdiler. Bununla birlikte Haçlı liderleri arasında bundan sonra ne yapılacağı hakkında ortak bir görüş henüz yoktu ve Kudüs'e bir an evvel hareket etmek isteyen Haçlı askerlerinin aceleci davranışları nedeniyle, onları oyalamak adına Maarretünnu'mân'a hareket edildi. Nihayet Raymond ile Antakya'yı ele geçirmek adına pek çok planlar yapan Bohemond arasında gerçekleşen pek çok tartışmanın akabinde Bohemond kârlı çıktı. Böylece Antakya Bohemond'a kaldı.

¹⁹⁵ Mektubun metni için bakınız: Fulcherius, 2009, 91-95.

Bu durum üzerine Raymond ve Flandre Kontu Robert ordusu ile birlikte Kudüs istikametini kendisine yol seçti. Ancak Kudüs'e giderken Maarretünnu'mân şehrine 27 Kasım 1098'de saldırdı. Bu durum karşısında şehrin önde gelenleri Melik Rıdvan ile Hims Emîri Cenâhüddeve'ye haber gönderip yardım istediler ise de buradan olumlu bir yanıt gelmedi. Bu şekilde kendi kaderiyle baş başa bırakılan Maarretünnu'mân halkı umutsuz bir savunma savaşı yapmışlarsa da Raymond'un, Robert'in ve daha sonradan yardıma gelen Bohemond'un pek çok saldırılarını engelleyebilmişlerdir. Bundan dolayı Haçlılar kuşatmayı daha da sertleştirmişlerdir. Bu sert kuşatmadan dolayı şehri savunanların korkuya kapılıp savunmadan vazgeçmeleri, Haçlıların şehre kolay bir şekilde surlardan girmelerine neden olmuş ve 11 Aralık 1098'de Haçlılar şehri ele geçirmiştir. Yaklaşık 2 hafta süren kuşatmanın sonunda şehirdeki pek çok Müslüman katledildi. Çocuklar ve kadınlar esir edildi veya öldürüldü¹⁹⁶. Yine burada Bohemond ile Raymond arasında hâkimiyet mücadelesi olmasına rağmen Raymond askerlerin ısrarı ile şehri Bohemond'a bırakmış ve yoluna devam etmiştir. Maarretünnu'mân kuşatmasında dikkati çeken birkaç nokta vardır. Bunlardan birisi Bohemond'un şehri ele geçirmek için uyguladığı desiselerdir. Buna göre Bohemond, teslim olan Müslümanlara özgürlük tanıyacağını vaad etmiş; ancak sözünde durmayıp şehri aldıktan sonra katliama başlamıştır. Bu durum Bohemond'un sözüne güvenilmeyeceğini de göstermiştir¹⁹⁷. Bundan başka Maarretünnu'mân'da yapılan katliam en acımasız Haçlı katliamlarından bir tanesidir. Burada yapılan şey sadece katliamla kalmamış ve hatta pek çok haçlı kroniğinin kaydettiğine göre Müslümanları pişirip yemişlerdir. 1099 senesinin Ocak ayında Raymond, Tankred ile birlikte Kudüs'e doğru yürüyüşe geçerken arkalarında alevler içinde bir Maarretünnu'mân bırakmışlardı¹⁹⁸. Böylesine insan ötesi bir vahşeti gerçekleştirenlerin Türklere barbar, vahşi gibi imajlar yakıştırmaları oldukça garip bir durumdur. Anonim Gesta müellifi ise Maarretünnu'mân'ı savunanların çok güçlü olduğunu bildirmekle birlikte yapılan katliama muhtemelen kılıf uydurmak adına "imansız, kâfir," hatta "putperest" gibi imgeleri yakıştırmış ve bu şekilde haklı bir haçlı zaferi olarak

¹⁹⁶ İbn ül-Kalânîsî, 2008, 26; Sevim, 2000, 191; Runciman, 2008, 199-200, I.

¹⁹⁷ Demirkent, 2013, 46-47.

¹⁹⁸ Radulfus Cadomensis. (2005). *The Gesta Tancredi of Ralph of Caen*. (Translation: Bernard S. Bachrach, David S. Bachrach). Hampshire: Ashgate Publishing, 116; Anonim Haçlı, 2013, 142; Fulcherius, 2009, 96.

göstermek istemiştir¹⁹⁹. Burada dikkati çeken husus ise “*putperest*” sıfatıdır. Zira Müslümanlar putperest değildiler.

Haçlı Seferlerinin başlamasından Antakya'nın ele geçirilişine kadar geçen süre içinde en dikkat çeken hususlardan biri bazı Arap kavimlerinin, Türklere karşı Haçlılarla ittifak kurma çabası ve Türklerin, Haçlılar karşısında aldığı mağlubiyetleri fırsat bilerek giriştiği faaliyetlerdir. Antakya kuşatması sırasında Haçlılarla ittifak yapmak üzere elçiler gönderen Fatımî halifesi el-Efdal, Suriye'deki karışıklıktan istifade edip Filistin bölgesine saldırdı. Dımaşk hükümdarı Dukak'a bağlı olarak Artukoğlu Sökmen ve İlgazi tarafından yönetilen bölge bu şekilde Fatımîlerin eline geçmiştir. Bundan başka Kuzey Suriye civarında yerel Arap hanedanları da Türk hâkimiyetinin bu bölgede sarsılması ve Türk kudretinin kırılmasından dolayı hoşnut durumdaydılar. Özellikle Şeyzer'deki Munkızîler ile Trablus'taki Benî Ammâr kabileleri Haçlıların ilerlemesi açısından oldukça stratejik noktada bulunuyorlardı. Bundan dolayı bu iki kabilenin dostluğu veyahut tarafsızlığı Haçlılar için oldukça gerekliydi. Bu bağlamda Şeyzer emîri Ali b. Munkız'dan gelen elçilerin Haçlılara yol boyunca kılavuzlar sağlamak teklifi Haçlıların işine gelmiştir. Bununla birlikte Raymond ile Tankred arasında Kudüs'e gidilecek istikamet noktasında bir anlaşmazlık olduysa da Suriye'den denize doğru tek engelsiz girişi sağlayan ve zaman kaybını engelleyecek olan Bukayye Vadisi boyunca gitme kararı aldılar. Bu sırada pek çok Arap şehrinde elçiler Haçlı komutanları ile görüşmek üzere gelmişlerdir. Benî Ammâr kabilesinin elçilerinin gelmesiyle Haçlılar, bu kabilenin refah ve zenginliğinin ne kadar yüksek olduğunu öğrenmişler ve bundan dolayı Benî Ammâr kabilesine ait olan Arka şehrine saldırıp buradan kazanç elde etmek istemişlerdir. Bundan dolayı Haçlı ordusu 14 Şubat 1099'da Arka şehrinin surları önünde göründüler²⁰⁰. Bu şehir savunma açısından muazzam bir konumda idi. Bununla birlikte Raymond'un kuvvetleri bu şehri kuşatabilecek büyüklüğe sahip değildi. Bundan dolayı bu kuşatma iyi yönde gitmiyordu²⁰¹. Raymond bu durumun farkında olmasına rağmen kuşatma artık başladığından ve Trablus kontuna açığını vermemek adına kuşatmayı bırakamıyordu. Ayrıca Mart ayı başında Bağdat halifesinin Arka şehrini kurtarmak üzere büyük bir ordu hazırladığı şayiaları ortalıkta dolaşıyordu. Bu nedenlerden dolayı Raymond, Godfrey ve Robert de

¹⁹⁹ Anonim Haçlı, 2013, 141.

²⁰⁰ Runciman, 2008, 206-208, I; Anonim Haçlı, 2013, 144-145.

²⁰¹ Fulcherius, 2009, 97; Anonim Haçlı, 2013, 146.

Flandre'yi yardıma çağırmişti. Ancak bu durum Raymond'un emri altındaki Haçlı ordusunda bir takım liderlik anlaşmazlıkları ortaya çıkarmıştı. Bütün bu anlaşmazlıklar Raymond'un kuşatmayı kaldırma kararı almasına neden oldu. Nihayet 13 Mayıs'ta Raymond istemeyerek de olsa kuşatmayı kaldırıp yollarına devam ettiler²⁰². Arka kuşatması esnasında şehirde Türklerin ve Arapların bulunduğunu ifade eden Anonim Gesta müellifi burada bulunanların şehri cesurca savunduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte burada da "kâfir" imajı pek çok kez vurgulanmıştır²⁰³.

Haçlılar Arka şehirden sonra kıyı yolu boyunca Beyrut, Sayda, Sur, Akkâ, Hayfa, Kayseriye ve Arsuf'a kadar inmişler ve 3 Haziran'da Remle'ye ulaşmışlardır²⁰⁴. Haçlılar şehre girdiklerinde burayı terk edilmiş buldular. Bu bölgede Haçlılar biraz dinlenip ufak bir garnizonu burada bıraktıktan sonra 6 Haziran'da Kudüs istikametinde devam etmeye karar verdiler²⁰⁵.

Haçlı seferlerinin başlamasından Haçlı ordularının Kudüs önlerinde görüldüğü zamana kadar geçen sürede oluşan Türk imgesinin dini hislerle ve duygusal yönlerle oluştuğu görülmektedir. Haçlı ordularının daha önce hiç görmediği bir şekilde savaşan Türklerin bu noktada "*cesur, güçlü, kudretli*" imajını Müslüman olması hasebiyle değersizleştiren Haçlı kroniklerinin "*Kâfir Türk*" imajını pek çok kez vurguladığı anlaşılmıştır. Bu vurgunun temelinde ise Haçlı ordularının yaptığı her türlü işi meşrulaştırmak isteği yatmaktadır. "*Kâfir Türk*" imajı defalarca vurgulanarak, onlara yapılan her türlü acımasız katliam gayet normal bir fiil gibi ve hatta bir övünç aracı olarak haçlı kroniklerinde pek çok kez ifade edilmiştir. Bununla birlikte Haçlılar, Türklerin savaşlardaki süratini, cesaretini, yüksek manevra kabiliyetini öğrenmiş durumda olduklarından Türklerle, özellikle de Eskişehir Savaşı sonrasında, yaptığı savaşlarda bir bütün halinde hareket etmeyi de öğrenmişlerdir. Ayrıca Türk tarafında ise bazı problemlerin yanı sıra bir takım ayrılıkların da meydana gelmiş olması Haçlıların "*korktukları Türk*" karşısında cesaretlenmesine neden olmuştur. Ancak 1100lü yıllarda artık Türklerin, Haçlıları ciddi bir tehlike olarak algıladığı ve bundan dolayı Türkler arasında bazı ittifak ordularının kurulacağı da ileride görülecektir.

²⁰² Runciman, 2008, 208-210, I; Demirkent, 2013, 49.

²⁰³ Anonim Haçlı, 2013, 146.

²⁰⁴ Demirkent, 2013, 49.

²⁰⁵ Runciman, 2008, 213-214, I.

1.6.1. Haçlılar Tarafından Kudüs'ün Ele Geçirilmesi

Haçlılar 7 Haziran günü Kudüs önünde görünmüşlerdir. Kudüs şehri Ortaçağ'da savunma bakımından en sağlam şehirlerden biriydi. Ayrıca şehrin valisi İftiharüddevele teçhizatlı bir orduya ve savaş aletlerine sahipti. Stratejik açıdan şehrin kuşatması oldukça zor olmakla birlikte şehrin gıda ve su stokları da Mısır'dan yardım gelene kadar yeterli görünüyordu. Bununla birlikte şehirdeki Hristiyanları, olası bir ihaneti engellemek amacıyla dışarı çıkarmak gibi bir tedbir de almıştı²⁰⁶. Ancak Haçlı ordusu Kudüs'ü kuşatmada tam olarak yeterli sayıda olmasa da kendilerine surlara en iyi şekilde yaklaşabilecekleri yerleri belirlemişlerdir. Buna göre Normandia Kontu Robert kuzeyde Çiçek Kapısı adı verilen kapının karşısından Flandre kontu Robert Çiçek Kapısı'nın sağındaki Sütunlar Kapısı karşısından, Dük Godfrey ve Tankred batıdan, Saint-Gilles kontu Raymond güneyden şehri kuşattılar²⁰⁷. Bu belirlenen yerlere ordugâhını kurmuşlardır. Kudüs'ü savunan İftihârüddevele'nin tarafında ise erzak, su ve teçhizat bakımından işler oldukça yolunda gidiyordu. Bununla birlikte Haçlı ordusunun ulaşabilecekleri su kaynaklarını kirleten İftihârüddevele'nin ordusu bu bağlamda haçlıları açlık ve susuzlukla yıpratmak faaliyetlerine girişmişlerdir. Bu faaliyetler Haçlıları oldukça zor duruma sokmuş ve susuzluk, açlık ve bunların yanı sıra Haçlıların alışık olmadıkları aşırı sıcaklık demir zırhları içinde Haçlıları yıpratmaya yetiyordu. Buna bağlı olarak Haçlı ordusu şehri zaman kaybetmeden ancak genel bir taarruzla ele geçirmek zorunda kaldığını anlamıştı. Bundan dolayı 12 Haziranda genel bir taarruz denemesi gerçekleştiren Haçlılar teçhizat yetersizliğinden başarılı olamamışlar ve geri çekilmişlerdir. Bu durum karşısında 15 Haziranda genel bir savaş meclisi toplanmış ve daha fazla mancınık ve merdivenle bu işi halledebileceklerine karar vermişlerdir²⁰⁸. Ancak ellerinde bu aletleri yapabilecek malzeme yoktu. 17 Haziranda Hristiyan gemilerinin Müslümanlar tarafından terk edilmiş olan Yafa limanına girmesiyle kuşatmadaki Haçlılar rahat bir nefes almışlar ve lazım olan malzemeleri de elde etmişlerdir. Bununla birlikte Haçlı ordusunun susuzluk sıkıntısı her geçen gün artmakla birlikte Temmuz ayının başında Mısır'dan büyük bir ordu Kudüs'ü kurtarmak için yola çıktığı haberi de Haçlı karargâhında yayıldı. Bu durum karşısında 13 Temmuz

²⁰⁶ Demirkent, 2013, 50.

²⁰⁷ Anonim Haçlı, 2013, 151; Demirkent, 2013, 50, 53.

²⁰⁸ Fulcherius, 2009, 102; Anonim Haçlı, 2013, 151.

gecesinde genel taarruza başlanmasına karar verildi. Buna göre asıl taarruz Sion Dağı ile şehrin kuzey surlarının doğu kısımlarında yapılacak ve kuzey batıdaki Haçlı ordusu, sanki asıl saldırının kuzey batıda yapılacağı düşüncesini şehri savunanlar arasında yayacaktı. 15 Temmuz günü öğle saatlerinde Godfrey'nin hâkimiyetindeki kule, Çiçek kapısı yakınındaki sur kenarına yaklaşmış ve buraya bir köprü kurmaya muvaffak olmuştur. Bu şekilde Kudüs'ün düşürülmesinin ilk adımı atılmış ve bu andan itibaren pek çok hücum merdiveniyle şehre pek çok Haçlı askeri girmiştir. Şehri savunanlar, şehirdeki bu açığı gördüklerinde Haremü'ş-Şerif Meydanına doğru çekilmişler; ancak burada da Tankred, Müslümanların bu bölgeyi savunmasına izin vermemiştir. Bununla birlikte Raymond ile İftihârüddeve'nin çatışması şehrin güney taraflarında devam etmekteydi. Öğleden sonra İftihârüddeve şehrin savunma hatlarının düştüğünü anlamış ve Davud kulesine çekilerek, hayatına dokunulmaması şartıyla kaleyi Raymond'a vermeyi önermiş ve Raymond bunu kabul ederek Kudüs şehrini ele geçirmiştir²⁰⁹.

Birinci Haçlı Seferi'nin Müslümanlara karşı Antakya kuşatmasından sonra en büyük ikinci katliamı Kudüs'ün Haçlılar tarafından ele geçirilişinde görülmektedir. Kudüs'ü ele geçirmekle gözleri dönen Haçlıların şehrin her yerinde önlerine çıkan herkesi yaş ve cinsiyet fark etmeksizin katlettikleri pek çok kaynaktaki geçmektedir²¹⁰. Buna göre Haçlıların şehrin kuzeyinden girdiğini gören Müslümanlar Kubbetü's-Sahre ve Mescid-i Aksâ'nın bulunduğu bölgeye sığınmışlar ve bu şekilde hayatta kalabileceklerini düşünmüşlerdi. Ancak sığınan bu grubu takip eden Tankred bunlara bir saldırı gerçekleştirmiş; bunun üzerine Müslümanlar Tankred'e bir kurtuluş parası teklif ederek geçici olarak ölüm tehlikesinden kurtulabilmişlerdir. Bundan başka halkın başka bir kısmı şehrin güney kısımlarına, henüz Haçlıların eline geçmediği için güvenli olduğunu düşünerek, hareket etmişlerdir. Ancak burada da Raymond şehre girdiği için güneye kaçan Müslümanlar burada ağır bir katliama maruz kalmıştır²¹¹. Hatta öyle ki Raimundus Kudüs içinde ayağı cesetler arasında takılarak ve dizlerine kadar kan birikintilerine batarak yürümüştü. Ayrıca Fulcherius Carnotensis "*Burada*

²⁰⁹ Runciman, 2008, 216-220, I; Fulcherius, 2009, 103-104; Anonim Haçlı, 2013, 154; Demirkent, 2013, 53-54.

²¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Runciman, 2008, 220-221, I; Fulcherius, 2009, 104-106; Ebu'l-Ferec, 1999, 340, II; Kırpık, 2009, 94; Anonim Haçlı, 2013, 155-156.

²¹¹ Demirkent, 2013, 55.

olsaydınız ayak bileklerinize katledilenlerin kanlarıyla lekelenebilirdi.” Diyerek bu katliamın vahşetini gözler önüne sermiştir. Anonim Gesta’da ise Süleyman Mabedinde yapılan katliamın Haçlıları düşman kanında yüzmeye zorladığı kaydedilmiştir²¹². Bu katliamdan sadece Müslümanlar değil, Yahudiler de nasibini almıştı. Buna göre Yahudiler, Müslümanlara yardım etmekle suçlanmışlar ve bu yüzden havraları içinde yakılarak katledilmişlerdi. Kudüs’te yapılan katliam hakkında öldürülenlerin sayısı kesin olarak bilinmemekle birlikte Fulcherius Carnotensis bu sayıyı 10.000 olarak vermektedir. Ebu’l Ferec ise bu sayıyı 70.000’den fazla olarak kaydetmiştir²¹³. Burada verilen sayılar ne olursa olsun, bilinen gerçek şudur ki Haçlılar şehirdeki tüm Müslümanları ve Yahudileri katletmiştir²¹⁴. Kudüs’teki Haçlı katliamı hakkında temel kaynak olarak görülen Fulcherius Carnotensis’te geçen şu ifadeler genel anlamda düşman gördükleri herkese bakış açısının bir çerçevesi niteliğindedir:

“Müslümanların desiselerini anlayan şövalyelerimiz ve askerlerimiz, Müslümanların yaşarken iğrenç boğazlarından yuttukları, Bizans sikkelerini bağırsaklarından çıkarmak için bunları öldürüp karınlarını deştiler. Yine aynı amaç için katledilenleri büyük yığınlar halinde toplayıp yakarak, yakılanların külleri arasından altınları kolayca buldular²¹⁵.”

Yapılan Müslüman katliamını oldukça sakin ve doğal bir olaymış gibi anlatan Fulcherius, muhtemelen Müslümanların bunları hak ettiğini düşünüyordu. Fulcherius’un böyle bir olayı bu derece rahat anlatmasının nedeni, Haçlıların gözü dönmüşçesine ganimet peşinde koşmalarının üstünü örtmek olsa gerektir. Zira güya Haçlılar “Kutsal Toprakları” kurtarmak için yola çıkmışlardı. Bunların dışında merhamet dileyen Müslümanların bile katledildiğini kaydeden Fulcherius’un, Müslümanlara putperest sıfatını yakıştırmamasından İslam’ı henüz öğrenemediğini anlaşılmaktadır. Ayrıca Haçlıların, önüne çıkan her şeyi yağmalama faaliyetlerini oldukça makul karşılayan Fulcherius, Kudüs’te yıllarca hâkimiyet süren Müslümanları, kutsal topraklarını “*lekeleyen kâfirler*” olarak nitelemiştir. Burada yapılan katliamları da Kudüs’ü bu lekeden temizleme faaliyeti gibi ifade etmiştir²¹⁶.

²¹² Anonim Haçlı Tarihi, 2013, 155.

²¹³ Ebu’l-Ferec Tarihi, 1999, 340, II.

²¹⁴ Demirkent, 2013, 56.

²¹⁵ Fulcherius, 2009, 105.

²¹⁶ Fulcherius, 2009, 105-106.

Ayrıca bu katliam Dünya çapında geniş yankılar uyandırmış, araştırmancının giriş kısmında bahsedilen Doğu-Batı arasında aşılabilir ayrım noktasını sert bir şekilde çizmiştir. Bununla birlikte Kudüs'te bulunan doğu Hristiyanları için de durum pek iç açıcı değildi. Şehrin ele geçirildiği ilk anlarda yerli Hristiyan halk bu duruma oldukça sevinmişlerse de biraz zaman sonra Haçlı yönetiminden pişmanlık duymuşlardır. Zira halk Kudüs Kilisesinden aldıkları gerçek haçın parçalarını, kendilerine iyi davranmayan Kudüs'teki yeni patriğe vermek istemiyorlardı. Bu durumdan dolayı Kudüs'ün yeni patriği Arnoul de Rohes yerli Hristiyan halka işkence yolunu seçmiştir. Bununla birlikte Kudüs, Müslümanların yönetimi altında iken kendilerine pek çok imtiyaz tanınan bazı Hristiyan kiliselerinin mensuplarına da, Batı Hristiyanları oldukça sert davranmışlar ve eziyet gören Doğu Hristiyanları kendileri için sıkıntılı bir devrin başladığını anlamışlardı²¹⁷. Bu noktada dikkati çeken 2 önemli nokta şudur: İlki İslamiyet'in ve buna bağlı olarak Müslümanların, Kudüs yönetimindeyken Doğu Hristiyanlarının haklarına dokunmadığı, onları bir tebaa olarak iyi karşıladığı ve pek çok konuda müsamaha gösterdiği. İkinci husus ise Haçlı seferlerinin temeli olan Clermont Konsilinde "*Doğudaki din kardeşlerimize yardım*" düşüncesinin salt bir safsataya dönüştüğü ve hatta yardım etmenin ötesinde Doğu Hristiyanları için bir zulüm devrinin başladığıdır. Bu durum Haçlı seferlerinin göstermelik nedenlerini kökünden çürütmeye kâfidir. Bundan başka Kudüs'ün ele geçirilişinden sonra Haçlılar Suriye ve Filistin bölgelerinde bazı işgal hareketlerinde bulunmuştur. Bu işgal hareketleri sırasında Dimaşk Meliki Dukak, Haçlılara karşı koymak için yeterli sayıda askeri olmamasına rağmen, Haçlılarla mücadeleden geri durmamış ve topraklarını ve bağımsızlığını korumak için büyük bir mücadele vermiştir. Özellikle Melik Dukak ile Tankred arasındaki mücadele Türklerin dinine ve bağımsızlığına bağlılığının önemli bir göstergesidir. Buna göre Kudüs'ün yeni kralı olan Godfrey ve ona bağlı olan Tankred Suriye bölgesinde işgal ve yağma faaliyetlerini bitirip dönerken, Melik Dukak, Tankred'in ordusuna saldırmış ve burada Tankred'in ordusuna büyük zayıflar verilmeyi başarmıştır. Bunun intikamını almak isteyen Tankred, ordusunu yeni askerlerle takviye edip, Melik Dukak'ın arazisine ağır bir saldırı düzenlemiş ve bu saldırı sonucunda Melik Dukak, Tankred'e anlaşma yapmak için bir elçilik heyeti yollamıştır. Bahsi geçen olayın dikkat çeken kısmı bu noktada başlar. Zira

²¹⁷ Runciman, 2008, 227-228, I.

Tankred, Melik Dukak'ın elçilerinin barış isteğine cevaben Melik Dukak'a 6 kişilik bir şövalye grubu yollamış ya Hristiyan olmasını veya Dımaşk bölgesinden çekip gitmesini talep etmiştir. Bu duruma oldukça kızan Melik Dukak, Tankred'in elçilerine ya Müslüman olmalarını veya ölmeleri seçeneğini sunmuş ve burada Müslümanlığı seçmeyen 5 şövalye öldürülmüştür²¹⁸. Burada dikkati çeken husus ise Türklerin dini ve toprağı için en sert düşmanlara dahi boyun eğmemesidir. Buna göre dinine ve vatanına sonsuz bir bağlılığa sahip olan Melik Dukak'ın bu derece sinirlenmesi Türklerin hem dini hem de vatani için kesinlikle müsamaha göstermediğinin en güzel örneklerindendir.

Birinci Haçlı Seferi, Haçlıların Kudüs'ü ele geçirmesiyle artık sona eriyordu. Üç sene boyunca süren bu sefer İslam dünyasında büyük bir yıkım yapmakla birlikte daha sonraki gelecek olan Haçlılar için teşvik edici bir yapıyı kendisi için oluşturmuştur. Birinci Haçlı Seferiyle kurulan kontluklar ve Haçlı krallığı devirlerinin siyasi tarihleri Türk imajı açısından, Birinci Haçlı Seferindeki "Türk İmajı"nın aksine bambaşka bir boyuta sahiptir. Şu ana kadar bir takım kutsal işaretlerden güç aldığı iddia edilen Birinci Haçlı Seferindeki "*Türk İmajı*"nın "*kâfir*" odaklı olduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte zaman zaman Türklerin savaşıçılığına hayranlıklarını gizleyemeyen Haçlıların, savaşıçılık, cesaret, cengâverlik gibi bir takım özelliklerle Türkleri nitelediğı yerler az olmakla birlikte mevcuttur. Ayrıca Haçlıların, Türkleri daha hiç tanımadan niteledikleri pek çok olumsuz imajın ardında İznik'ten Kudüs'e kadar yapılan her zalim katliamın üstünü örtmek olduğu anlaşılmaktadır. Güya doğudaki Hristiyan kardeşlerini barbar İslam'ın zulümlerinden, baskısından kurtarmak için harekete geçen Haçlı ordusu, kurdukları devletlerle, yaptıkları zulüm ve yağma faaliyetleriyle asıl amaçlarını olumsuz Türk imajları ardında gizleyememiştir. Bununla birlikte olumsuz Türk imajlarını pekiştirmek adına Hristiyanlığı pek çok kez kullanmışlar ve bu şekilde kendilerini de aklamak istemişlerdir. İlerleyen yıllarda İslam dünyasının hoşgörülü yüzü karşısında büyük şaşkınlık yaşayacak olan Haçlıların, bu hoşgörü karşısında İslamiyet'i bile seçeceği görülecektir. Bu bağlamda Birinci Haçlı Seferindeki "*Türk İmajı*" hayaldir, Haçlı ordusunu desteklemek, motive etmek, yaptıkları faaliyetleri meşrulaştırmak üzerine kuruludur.

²¹⁸ Albertus Aquensis, 2007, 511; Runciman, 2008, 240, I.

1100'lü yıllara gelindiğinde Haçlılar artık karşılarında bambaşka bir “Türk” göreceklerdir. Zira artık özellikle de Kudüs'ün Haçlıların eline geçmesiyle Türkler büyük bir uyanış ve mücadele devrine girecektir. 1101 Yılındaki Türk-Haçlı mücadeleleri bu devrin ilk kıvılcımlarıdır.

1.7. Doğu'ya Gelen Yeni Haçlı Orduları ve Türklerin Durumu

Birinci Haçlı ordusunun Kudüs'ü ele geçirmesi olayı Avrupa'da ve İslam dünyasında büyük bir etki yapmış ve Batıdaki Hristiyanları Doğu'ya gitmeleri hususunda teşvik etmişti. Bu seferden sonra evlerine dönen Haçlı askerlerinin sefer boyunca yaşadıkları ve gördükleri her olayı, Doğu'nun zenginliklerini, bol ve bereketli topraklarını mübalağalı bir şekilde anlatmışlardır. Bu durum Batı dünyasının Hristiyanlarına Doğu dünyasının zenginliklerine sahip olma isteğini de aşıyordu. Ayrıca Doğu'ya gitmek için sadece dini propaganda yetersiz kalıyor ve Doğu'nun zenginliklerini elde etme düşüncesi Batı dünyasının Hristiyanlarını cezbediyordu²¹⁹. Bu arada Doğu'ya yapılan Haçlı seferini başlatmış olan Papa Urban ölmüş ve yerine II. Pascalis geçmiştir. II. Pascalis de, Papa Urban'ın yolunu takip etmiş ve Doğu'ya yapılacak olan yeni seferleri de teşvik etmeyi ihmal etmemiştir. Ayrıca Doğu'da kurulmuş olan Kudüs Krallığı'nın varlığını sürdürebilmesi için daha fazla insana da ihtiyaç vardı. Bu insan ihtiyacı da büyük Haçlı ordularının gelmesiyle sağlanabilirdi. Bundan dolayı yeni Papa Pascalis 1099 senesinin Aralık ayında Fransa'daki Hristiyan merkezlerine haberler gönderip yeni Haçlı seferi için bir takım toplama faaliyetleri yürütmüştür. Buna bağlı olarak 1100 senesinde Anse, Valence, Limoges ve Poitiers'de, Haçlı ordusu toplamak için konsüller yapılmıştı. Bu sefere de daha önce olduğu gibi krallar ilgi göstermemekle birlikte düklerin ve kontların ilgileri fazla olmuştur. Bu durum göstermektedir ki ilk Haçlı seferinde Hristiyan komutanların ve yöneticilerin elde ettiği topraklar, Avrupa'daki dük ve kontların dikkatlerini oldukça çekmiş ve onları cezbetmiştir²²⁰. Bu durum görünüşte din için savaşmak düşüncesinin temellerinde toprak sahibi olmak düşüncesinin varlığını da gözler önüne sermektedir.

²¹⁹ Demirkent, I. (2012). 1101 Yılı Haçlı Seferleri. (Hazırlayan: Ebru Altan). *Haçlı Seferleri Tarihi*, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 133.

²²⁰ Demirkent, 2013, 61-62; Runciman, 2008, 15-16, II.

Düzenlenen bu konsüller 1101 senesinde ilk meyvelerini vermiş ve Haçlı seferine üç büyük ordu çıkmıştır. Bu Haçlı ordularının başında da yine kontlar, dükler ve kilise liderleri yer almıştır. Buna göre birinci orduda Milano başpiskoposu Anselm de Buis liderliğindeki Lombardlar ile daha önceden Haçlı seferinden kaçmış olan kont Etienne de Blois'in yönetimindeki Fransızlar ve Konrad yönetimindeki Almanlar oluşturmuştur. Bu ordunun çoğunluğu Lombardia şehirlerinin fakir mahallelerinde yaşayan insanlardan oluşuyordu. İkinci orduyu liderliğini II. Guillaume'in yaptığı Fransızlar ve üçüncü orduyu ise Aquitania dükü IX. Guillaume'in emrindeki Fransızlarla Bavyera dükü IV. Welf'in emrindeki Almanlar oluşturmuştur. Bu yeni Haçlı ordularının geleceğini duyan İmparator Alexios durumdan rahatsız olmuştu. Zira daha önceki Haçlı ordularının İstanbul'dan geçerken yaşattığı tecrübeler Alexios'u tedirgin etmişti²²¹. Bununla birlikte Haçlıların yeni ordusundaki Lombardlar, İmparator Alexios'a korktuğunu yaşatıp bir takım yağma saldırı hareketleriyle İstanbul'u tedirgin etmişlerdir. Bu Lombard grubu İstanbul civarında köyler basmışlar, ambarları ve hatta kiliseleri bir yağmalamaya kalkmışlardır. Haçlı seferlerine çıkanların Hristiyanlığı ve Doğu Hristiyanlarını bahane ederek kiliseleri bile yağmalamaları, bu seferlerin amacının maddi olduğunu bir kez daha ispatlamaktadır. Zira daha önce de Kudüs'teki bazı Hristiyan mezheplerine işkence edenler yine haçlılardı.

Birinci Haçlı seferinden sonra Türklerin Anadolu'nun batı kesimlerinden çekilmesi ve birkaç Haçlı devletinin kurulması görünüşte olumsuz bir durum olsa da I. Kılıç Arslan'ı Haçlılara karşı daha da tecrübelendirmiş ve Haçlılara karşı bir Türk birliğinin oluşmasına neden olmuştur. Buna bağlı olarak Birinci Haçlı Seferi, Türk devletleri için yıkıcı bir etkiye sahip olmamakla birlikte sadece gelişme süreçlerini biraz uzatmıştır. Ayrıca Haçlılara karşı iki hasım devlet arasında bile bir birliğe sebep olmuş ve Türkiye Selçukluları ile Dânişmend Beyliği arasında bir ittifak meydana getirmiştir. Daha sonra yapılacak olan Haçlı seferlerinin başarısız olmasına neden olacak olan Türk birliği, burada da faydasını göstermiş ve 1101 Haçlı Seferlerinin de başarısız olmasına neden olmuştur. Bu durum göstermektedir ki Türklerin savaşçı ve liderlik vasıflarından dolayı birbirleriyle kendi aralarında mücadele yaşasalar da ortak düşmana karşı ittifak kurup birlik olmayı başardıkları zaman Hristiyanların en kahraman şövalyelerine karşı bile

²²¹ Demirkent, 2013, 61-62.

galebe çalabilmek yeteneğine sahiptirler. Ayrıca burada bahsedilen Türk birliği sadece Türkiye Selçukluları ile Dânişmendliler arasında olmamış Doğu Anadolu ve Kuzey Suriye’de var olan tüm Türk beyleriyle de kurulmuştur. Kılıç Arslan’ın böyle bir birlik teşebbüsü büyük Haçlı tehlikesi karşısında bir set görevi görecekti ve Türk-İslam dünyasında telafisi olmayan zararların meydana gelmesine engel olacaktı. 1101’deki Haçlı Seferlerinde Halep Meliki Rıdvan, Harran Emîri Karaca, Artuklu Beyi Belek gibi önemli Türk komutanlarının ve emîrlерinin I. Kılıç Arslan’ın yanında yer alması o dönem için yerel bir Turan kurulduğunu da göstermektedir. Birinci Haçlı Seferi’nin başarısı ne bir “kutsal mızrak”a ne Hristiyan piskoposlarına görülen hayalî kutsal şahıslara dayanıyordu. Bu başarının en büyük sebebi Anadolu’daki Türk hükümdarları ve beylerin birbirleri arasındaki anlaşmazlıklardı. Bundan sonra Türk hükümdarlarının birbirlerini destekleri sayesinde Haçlı ordularının asıl Türk kudretini göreceği günler gelecekti²²².

1.7.1.I. Kılıç Arslan’ın Haçlılara Karşı 1101 Yılı Zaferleri

1101 Yılında bazı kronikçilere göre ikinci Haçlı Seferi olarak da sayılan 3 tane büyük Haçlı ordusunun Anadolu üzerine yapmış oldukları seferler Türkler ve Haçlılar üzerinde bir dönüm noktasını teşkil etmiştir. Zira her ne kadar bu seferler hakkında Haçlı tarihçileri detaya inmeksizün üstün körü geçmiş olmalarına rağmen Anadolu Türk tarihi ve Anadolu’nun Türkleşmesi açısından oldukça büyük bir öneme haizdir. Bununla birlikte 1101 seferleri çok hacimli ordularla gerçekleştirilmiş olmasına rağmen Batılı tarihçilerin bu seferler hakkındaki verdiği kısıtlı malumatın en önemli nedeni bu seferleri küçük veya önemsiz görme isteğidir. Ancak Türk tarihi açısından bu seferlerin önemi göz ardı edilemez. Zira bu seferler Anadolu’da Türklerin varlığını koruma mücadelesinin keskin çizgisini oluşturmuş, Birinci Haçlı Seferi ile Türklerin, Anadolu’dan geri çekilmesinin önüne geçmiştir²²³. Bununla birlikte bu seferler Türklerin kendi aralarında bir mücadele bile olsa söz konusu vatan toprağı olduğunda fevkalade bir ittifak içine girmesinin, birlik ve beraberlik oluşturmasının ve ortak düşmana karşı organize bir şekilde bir bütünlük oluşturabilmenin en önemli kanıtlarından biridir.

²²² Demirkent, 2013, 64-65; Runciman, 2008, 235, I.

²²³ Demirkent, 2012, 126-127.

1.7.1.1. 1101 Senesinde İlk Haçlı Ordusuyla Savaş

1101 Senesinin ilk Haçlı ordusu 13 Eylül 1100 tarihinde Milano'dan yola çıkmıştır. Bu ordu Venedik'in kuzey doğusundan geçip, Macaristan üzerinden İstanbul'a ulaştı. Tıpkı Birinci Haçlı Seferinde olduğu gibi Alexios'un bazı askeri birlikleri bu yeni Haçlı ordusuna Balkanları geçirmek için refakat etmiş ve bununla birlikte Haçlı ordusunun hem gıda temini hem de disiplinsiz hareketleri nedeniyle gruplar halinde ayırıp Trakya taraflarında kurulan ordugâhlara yerleştirmişlerdir. Ancak bütün bu tedbirlere rağmen Lombardlar baş edilmesi zor bir gruptu. Bunlar köylülerin hayvanlarına el koymuşlar ve hatta bu bölgedeki pek çok köylüyü de öldürmüşlerdir. İmparator Alexios bu durum karşısında bunları derhal İstanbul'a getirtti. 1101 Yılıının Mart ayında İstanbul'a getirilen Lombardlar iki ay boyunca İstanbul'da Fransız ve Alman ordusunun gelmesini beklemişler ve bu süre içinde de yine birtakım huzursuzluklar çıkarmışlardır. Haçlıların bu tarz huzursuzluk çıkarıp, yağma faaliyetleri yapması konusunda daha önceden de bazı tecrübeler edinmiş olan Alexios, bu Lombard grubunu Anadolu'ya geçirip, İzmit civarlarında karargâhlara yerleştirerek, arkadan gelen diğer Haçlı gruplarını beklemenin uygun olacağını düşündü. Ancak Lombardlar bu durum karşısında İstanbul surlarına ve İstanbul içindeki bazı bölgelere saldırmışlardır. Bunun sonucunda Birinci Haçlı Seferi'nin ünlü kontlarından Toulouse Kontu Raymond'un aracılığı ile bir uzlaşmaya varılmış ve Nisan ayının son haftasında Lombard ordusu İzmit karargâhına yerleştirilmiştir. Lombardların İzmit'e yerleştirilmesinden sonra Alman komutanı Konrad idaresindeki Almanlar da İstanbul'a ve akabinde İzmit'e, Lombard ordusuyla buluşmak için geçtiler. Nihayet Etienne de Blois de Fransız ordusuyla birlikte Mayıs ayının içinde İzmit'e ulaşabilmiştir²²⁴.

1101 Yılıının ilk Haçlı ordusu 3 Haziran 1101 senesinde, Etienne de Blois'in ve Raymond'un ilk haçlı seferinin istikametini takip edip Anadolu'dan Suriye'ye inen yolu yeniden açmak ve Kudüs'e ulaşmak konusunda ısrarına rağmen Lombardların yoğun baskısıyla İzmit'ten Niksar'a doğru ilerlemek üzere harekete geçtiler. Zira Lombardlar kendilerini zafere ulaştırabilecek tek kişinin Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin kurucusu olan Bohemond olduğunu düşünüyordu ve Bohemond 1100 senesinin Ağustos ayında Dânişmendli Gümüştekin tarafından esir edilmiş

²²⁴ Demirkent, 2012, 136-138; Riley-Smith, J. (2003). *The First Crusade and The Idea of Crusading*. Londra: Continuum, 129; Cate, J. L. (1969). *The Crusade of 1101*. (Editor: Kenneth M. Setton). *A History of the Crusades*, Londra: The University of Wisconsin Press, 353, I.

ve Niksar Kalesi'nde hapsedilmişti. Bu yüzden Bohemond'un kurtarılması gerekliydi ve ayrıca bu Haçlı grubu yeni topraklar elde edip, yeni Haçlı devletleri de kurabileceklerini düşünüyorlardı. Ancak Bohemond, Lombard grubu için, kendilerini zengin edebileceğini düşündükleri bir araçtı. Zira Jonathan Riley-Smith'in belirttiği gibi Lombardlar, kutsal ülkeye yardım etmekten ziyade kendi topraklarına sahip olmak istiyorlardı²²⁵. 23 Haziran günü Haçlı ordusu Ankara önlerine geldiklerinde şehrin kalesi I. Kılıç Arslan'ın taktiği gereği boşaltılmıştı. Bu Haçlılar boş kaleyi ele geçirip, Bizans komutanına teslim edip, Çankırı istikametine doğru yürüdüler. Kılıç Arslan burada Haçlıları zor duruma düşürmek için yine bir takım tedbirler almış ve Haçlıların istikametleri boyunca yolda bulunan tarlaları tahrip etmiş ve böylece bu yeni Haçlı ordusunun Çankırı'ya ulaşana dek açlık çekmesine neden olmuştur²²⁶.

Bu arada Kılıç Arslan, Haçlıları sürekli gözetim altında tutmak için gizli bir şekilde takip etmiştir. Ancak Haçlılar, Çankırı bölgesine girene kadar hiçbir mukavemetle karşılaşmadılar. Zira Kılıç Arslan daha önceki savaşlardan tecrübeyle kendilerinden sayıca üstün olan Haçlılara doğrudan bir müdahale etmek yerine Haçlıları tamamen Türk bölgesine çekip, Türklerden gelen desteği de alarak savaşa girmeyi planlamıştır. Bu şekilde Dânişmendli ordusu, Melik Rıdvan'ın, Emîr Karaca'nın ve Emîr Belek'in ordusuyla kendi ordusunu birleştiren Kılıç Arslan'ın ordu mevcudiyeti 20.000'i bulmuş; ancak Haçlı ordusunun 200.000 kişilik mevcudiyeti karşısında yine de yeterli olmamıştır. Bu duruma bağlı olarak kalabalık Haçlı ordusunu yıpratmak amacıyla gerilla yöntemiyle bir savaş gerekliydi. Bundan dolayı Haçlı ordusuna aralıklı saldırılar düzenlenip, gruptan ayrılan Haçlılar yok edildi. Böylece Haçlı ordusu takip altında yol boyunca hem psikolojik olarak hem de fiziksel olarak oldukça yıpratıldı. Haçlı ordusu bu duruma karşı tedbir olarak yedi yüz Fransız askerini öncü ve yedi yüz Lombard askerini de artçı kuvvet olarak yerleştirmişler; ancak Türk ordusu, Haçlı ordusunun arka tarafını bu kadar az bir askerin muhafaza ettiğini görünce, Haçlı ordusunun arkasına beş yüz kişilik bir kuvvet ile saldırmışlardır. Bu durum karşısında büyük bir korkuya kapılan Lombard ordusu paniğe kapılıp etrafa dağılmışlar ve pek çok Haçlı askerini Türk kılıçlarına yem etmişlerdir. Bu durum karşısında Haçlı liderleri

²²⁵ Riley-Smith, 2003, 130.

²²⁶ Albertus Aquensis, 2007, 597; Runciman, 2008, 18, II; Demirkent, 2013, 65-66; Demirkent, 2012, 139, 144.

ordularının arkasında sırayla nöbet tutma kararı almışlarsa da Türklerin aralıklı saldırıları karşısında işe yaramamıştır. Buna mukabil Haçlı komutanları artık birbirlerine kenetlenmesi gerektiğini ve birlik halinde hareket edilmesi gerektiğini anlamışlardı²²⁷.

Ağustos ayının 2'si olduğunda ise Haçlı ordusu Merzifon civarında Kılıç Arslan, Belek, Karaca ve Gümüştekin kumandasında olan Türk süvarilerinin naralar atarak tepelerden indiğini görmüşlerdir. Bu zaman, yol boyunca yıpratılmış Haçlı ordusuna saldırmak için en iyi zamandı. Zira Haçlı ordusu yorucu ve yıpratıcı bir yolculuktan dolayı perişan durumdaydı. Haçlılar bu durum karşısında kendilerine bir kamp oluşturup, sıkı saflar halinde savunma yapmak için bir araya geldiler. Türkler bir yandan oluşturulan bu savunma hattının etrafında rüzgâr gibi at koşturuyorlar, bir yandan da Haçlıları her zamanki gibi ok yağmuruna maruz bırakıyorlardı. Tabii olarak Haçlıları sayıca üstünlüklerinden dolayı tek seferde dağıtamadılar ve güneş batarken geri çekildiler. Türkler artık daha ihtiyatlı ve Haçlılara karşı nasıl bir faaliyet yürütmeleri konusunda tecrübelenmişler. 3 Ağustos günü bu tecrübenin başka bir yansıması görülmüştür. Zira adı geçen günde Konrad 3000 askeri ile birlikte yiyecek bulmak üzere kamptan ayrılmıştı. Merzifon'a ilerlerken yolda rastlanılan bir Hristiyan köyü yakılmış ve daha sonra terkedilmiş ve içi yiyecek dolu bir kale bulmuşlardı. Bunun bir Türk tuzağı olduğu anlamadan yükleri alıp dönerken Türklerin pususuna düşmüşlerdir. Burada 700 adamla birlikte elde ettikleri ganimetleri de kaybetmişler ve Konrad'ın sağa sola kaçışıp dağılan ordusu ancak akşamüzeri kamplarına dönebildiler. Bununla birlikte Haçlı kampında da başka bir Türk grubu aralıklı yıpratma saldırıları düzenlemişti. 4 Ağustos olduğunda ise Türklerin ellerinden kurtuluşu olmadığını anlayan Haçlılar artık kamplarından çıkamaz olmuşlar ve bir meydan savaşı yapmaktan başka yolları olmadığını görmüşlerdir. Bundan dolayı Raymond, emrindeki orduyu savaş düzenine sokmuştur²²⁸.

5 Ağustos olduğunda ise Haçlı ordusu beş gruba ayrılmış bir şekilde savaş düzenine girmiştir. Ön sırada Lombardlar yerini almış ve savaş başlamıştır. Türklerle Lombard grubu sabahın ilk ışıklarıyla birlikte savaşa başlamışlardır. Uzun ve sert geçen bu savaş boyunca Lombardlar, Türkler karşısında daha fazla

²²⁷ Demirkent, 2012, 142-145; Runciman, 2008, 18-19, II; Demirkent, 2013, 66.

²²⁸ Albertus Aquensis, 2007, 603; Runciman, 2008, 19, II; Demirkent, 2013, 66-67; Demirkent, 2012, 150.

dayanamayarak çekilmeye başlamışlardır. Lombardların korkup kaçtığına gören Konrad, kendi ordusunu öne sürmüş ve öğlen vaktine kadar Türklerle savaşmış; ancak Konrad'ın ordusu da Türkler karşısında aciz kalmıştır. Bundan dolayı geri çekilen Konrad'ın yerine Bourgogne dükü Etienne Türklerle savaşmaya başlamış; ancak bu haçlı lideri de Türklerin gücü karşısında fazla direnememiştir. Nihayet daha önceden Haçlı seferlerinden kaçan Etienne de Blois cesaretle Türklerle saldırmaya rağmen Türk savaşçılarının karşısında pek bir şans bulamamış ve geri çekilmiştir. Son olarak ise Raymond, Türklerin karşısına çıkmış; ancak sadece 10 şövalyesi ile birlikte tepelere sığınabilmiş ve Konrad ile Etienne de Blois'in desteğiyle canını kurtarabilmişti. Görüldüğü üzere buradaki savaş gün boyunca devam etmiş ve akabinde Türkler karşısında zafer elde edemeyeceğini anlayan Haçlı komutanları ve bazı şövalyeler bir telaş içinde yaya askerlerini, kadınlarını, çocuklarını ve yaşlılarını terk edip kaçmışlardır²²⁹.

Türk ordusu ise yorgundu ve Haçlılara karşı kesin bir zafer henüz elde edilememiştir. Bundan dolayı geceyi dinlenmek ve ertesi gün olası bir savaş için hazırlık yapmakla geçirmişlerdir. Bununla birlikte gece saatlerinde düşmanın morali bozuk bir halde kaçtıklarının haberini aldılar. Bunun üzerine oldukça sevinen Türkler sabahın ilk ışıklarıyla Haçlı kampına girdi ve geride kalan Haçlıların bazılarını esir ettiler veya bazılarını öldürdüler. Ancak Haçlıların zafer kazandıkları gibi bir yağma faaliyetine girilip, zaman kaybedilmedi. Derhal kaçan Haçlı grubunun peşine düşüldü ve burada yakalanan Haçlılar kılıçtan geçirildi. Bundan başka Türk takibinden kurtulabilen Haçlılar ise Bizans'ın elinde bulunan Sinop şehrine sığınmışlar ve Türkler de Bizans arazisinde Haçlıları takip etmenin tehlikeli olabileceğini düşündüklerinden geri çekilmişlerdir. Sinop'a sığınan Haçlılar Karadeniz sahili boyunca ilerleyip, İstanbul'a gitmişlerdir. Ordularının yarısından fazlasını kaybetmiş olan Haçlılar ayrıca sayısız para, silah ve lazım olan eşyalarını kaybetmişlerdir. Bu savaştan kurtulabilen grup ancak 1102 senesinde deniz yoluyla Filistin'e gidebilecekti²³⁰.

Bu savaşta “*savaşçı Türk imajının*” temel unsurlarından birisi olan ve bir gelenek olarak kabul edilen “*Türk okçuluğu*” savaşın kaderini tayin eden en önemli etkenlerden birisi olmuştur. Buna göre savaş sırasında Türkler yağmur gibi

²²⁹ Demirkent, 2012, 151-153; Demirkent, 2013, 65-67; Komnena, 1996, 347.

²³⁰ Demirkent, 2013, 67-70; Demirkent, 2012, 154-156.

yağdırdıkları oklar sayesinde Haçlı ordusunu hem şaşırtmış hem de oldukça yıpratmıştır. Aralıksız bir şekilde devam eden bu ok yağmuru ve Türklerin rüzgâr gibi hızla hareket etmeleri Hristiyanları kamplarına hapsedmişti²³¹. Bu savaşta belki de Haçlı ordusu Türkler karşısında ilk kez bu kadar çaresiz kalmıştı. Ayrıca bu savaş Türkler için bir motive kaynağı olurken Türk kudretinin Anadolu'da yeniden yükselmeye başladığının da bir işareti olmuştu. Bundan sonraki gelecek Haçlılar, Birinci Haçlı Seferindeki büyükleri kadar şanslı olmayacaktı. Zira bu sırada Türklerin kendilerine güvenleri yerine gelmiş ve artık Konya, Türkiye Selçuklu Devleti'nin başkenti olmakla birlikte Dânişmendliler de Urfa Haçlı Kontluğu için büyük bir tehlike olmaya başlamıştı. Bununla birlikte Avrupa'da Suriye istikametine giden yol hem Haçlılar için hem de Bizans Devleti için tekrar kapatılmıştı²³².

Haçlı kronikleri açısından 1101 Seferlerine bakıldığında ise bu sefer hakkında en detaylı bilgiyi Albertus Aquensis ve Ordericus vitalis vermekle birlikte diğer pek çok haçlı kroniği, 1101 ordularının çok büyük olmasına rağmen, bu seferler hakkında detaylı bilgi vermekten kaçınmışlardır. Fulcherius Carnotensis 1101 yılının üç seferini tek bir sefer gibi göstermekle birlikte bu seferin ikinci Haçlı Seferi olduğunu kaydetmiştir. Ayrıca Fulcherius bu seferleri anlatırken Haçlıların, Türklerin okçuluklarına alışkın olmadıklarından ve ayrıca yolda çekilen yiyecek ve içecek sıkıntısından Haçlıların oldukça harap olduklarını kaydetmekle birlikte, 1101 ordusunun başına gelenlerin asıl sebebinin 1101 ordusundaki Haçlıların günah ve kibirlerine bağlayarak; yine her zamanki gibi Türklerin başarısını göz ardı etme yolunu seçmiştir²³³. Bununla birlikte Anna Komnena, Alexiad'ında bu sefer hakkında kısa bir malumat vermekle birlikte Türklerin savaşçı yönünü öne çıkartmış ve Türklerin savaş konusunda tecrübesini öz ama net bir şekilde belirtmiştir. Ayrıca Türklerin, 1101 senesinin ilk seferinde düşmanı yıpratmak adına gerçekleştirmiş olduğu faaliyetleri ve düşmana verdiği dehşeti gözler önüne sermiştir²³⁴. Birinci Haçlı Seferi başlamadan hemen önce Alexios Komnenos'un Haçlıları Türkler konusunda uyarmasının haklı nedenlere dayandığını 1101 Seferleri göstermiştir. Albertus Aquensis 1101 seferlerini eserinde ayrı bir kitap olarak yazmıştır. Adı geçen kronikçinin kayıtlarından Türklerin savaş yöntemlerini

²³¹ Albertus Aquensis, 2007, 597, 599, 601.

²³² Runciman, 2008, 21, II.

²³³ Fulcherius, 2009, 147-148.

²³⁴ Komnena, 1996, 346-347.

detaylı bir şekilde anlamak mümkündür. Buna göre Türklerin yol boyunca müthiş bir hızla hareket edip düşmanı pusuya düşürmesi ve bu şekilde bir taktik uygulaması Haçlıları yıkıma götüren en büyük nedendir. Ayrıca düşmanı beklemedikleri bir anda köşeye sıkıştırdıklarında Türklerin ani savaş naraları atmaları düşmanı oldukça korkutmuştur. Bununla birlikte Albertus Aquensis, Türklerin bu savaşta oldukça korkusuz, açıkgozlu ve zalim olduklarını kaydetmiştir. Bu savaşta Türkler, Haçlı ordusunun pek çok konuda sabrını ve sınırlarını ölçmüştür. Zira Türk ordusu, Haçlıları yiyecek ve su gibi temel ihtiyaçlardan mahrum bırakırken, ulaşım ve savaş sırasında hayatî olan atlarını da okların hedefi yaparak düşmanı çaresiz bırakmıştır. Bunun yanı sıra Türkler, beklenmedik ani saldırılarla düşmanı hem fiziksel hem de psikolojik olarak yıkıma uğratmayı başarmıştır. Savaşın sonunda Haçlılar kaçarken Türklerin, Haçlı kampına girme mevzusunu Albertus oldukça trajik bir dille anlatmış ve burada ilk kez Horasan'a götürülen esirler için uygarlaşmamış, barbar topraklara gönderilen kişiler olarak bahsetmiştir²³⁵. Ancak bu tabir oldukça ilginçtir. Zira 1101 seferlerinin nedenleri arasında doğunun zenginliği ve refahı öncelikliydi. Buna bağlı olarak Albertus'un bu konuyu yazarken duygularını en yoğun şekilde kattığı görülmektedir. Ordericus Vitalis de 1101 Seferlerini, İkinci Haçlı Seferleri olarak kaydetmiş ve seferin en başlıca nedeni olarak Tanrı'nın rızasını kazanmayı göstermiştir²³⁶. Ancak Doğu'da toprak ve zenginlik sahibi olma konusuna değinmemiştir. Türklerin savaş taktikleri ve uyguladıkları yöntemler hakkında fazla bilgi vermeyen Vitalis 1101 seferlerini anlatırken destansı bir dil kullanmış ve Haçlıların mağlubiyeti mevzusunu irdelememiştir.

Kılıç Arslan ve diğer Türk beyleri, 4 senedir başlarına bela olan Haçlılara karşı böyle bir darbe vurmaktan memnun olmuşlardı. Ancak bu zaferin sevincini henüz tam yaşayamamışken ikinci bir Haçlı ordusunun Konya istikametine doğru ilerlediği haberi geldi²³⁷.

²³⁵ Albertus Aquensis, 2007, s. 597, 599, 603, 607, 611, 613.

²³⁶ Ordericus Vitalis. (1853). *The Ecclesiastical History of England and Normandy*. (Translation: Thomas Forester). Londra: London: Bohn, 289.

²³⁷ Demirkent, 2013, 70.

1.7.1.2. 1101 Senesinde İkinci Haçlı Ordusuyla Savaş

Bu ikinci ordu Nevers Kontu II. Guillaume'un liderliğinde Fransızlardan oluşturulmuştu. Bu grup, 1096'da Bohemond'un izlediği yolun aynısını izleyerek, 1101 Senesinin Şubat ayında Fransa'dan hareket etmiş, İtalya'nın güneyinden on beş bin Haçlı askeri ile Adriyatik'e ulaşmış ve buradan gemilerle Avlonya ve akabinde Selanik'e sonra da İstanbul'a gelmiştir. Bununla birlikte bu ordu disiplin yönünden oldukça sağlamdı. Zira Nevers kontu her türlü yağma ve hırsızlık faaliyetlerinde askerlerini ölümlerle cezalandıracağını bildirmişti. İstanbul'da İmparator tarafından hoş karşılanan Kont, ordusuyla birlikte ilk başta Haliç kıyısında konaklatılmış; ancak daha sonra İmparator Alexios'un emriyle Anadolu tarafında kamp kurmuştur. Bununla birlikte bu ikinci ordu, 1101 senesinin ilk ordusuna yetişmek amacıyla aynı istikametten Ankara'ya gelmişlerdir. Ancak bu arada ilk ordunun nerede olduğu konusunda kimsenin fikri olmadığından ve kuzeye doğru gitmenin tehlikeli olabileceğinden Kont II. Guillaume, Konya istikametinde yürümeyi tercih etti. Zira hem Konya'da ilk ordu hakkında bilgi edinebilir ve hem de oradan Akdeniz kıyısına inip; Antakya'ya kolay bir şekilde ulaşabilirdi²³⁸.

Kılıç Arslan ise bu durumu öğrenince Dânişmendli Gümüştekin ile birlikte yola koyuldu ve 13 Ağustos'ta Fransız ordusunu henüz Konya'ya gidememişken yakalamıştır. Burada 3 gün boyunca saldıran Türk ordusu, Haçlı ordusu karşısında ilk başlarda bir başarı elde edememiş ve bunun üzerine Kılıç Arslan, tıpkı 1101 senesinin ilk ordusuna uyguladığı gibi bir yıpratma taktiği uygulamaya karar vermiştir. Buna bağlı olarak Kılıç Arslan, Haçlıların Konya'ya gitmesine izin vermiştir. Bu yol boyunca Kılıç Arslan aralıklı saldırılarına devam etmiştir. Konya önüne gelen Haçlılar buraya saldırmışlardır. Ancak Konya'daki Türk garnizonu saldıran Haçlılara sert bir şekilde karşılık vermiş ve bu durum karşısında Haçlılar şehri ele geçiremeyeceklerini anlamışlar ve Akdeniz kıyısına inmeye karar vermişlerdir. Zira ilk Haçlı ordusundan haber alınamamıştı ve burada durmanın bir anlamı da yoktu. Bununla birlikte Konya'dan, Akdeniz kıyılarına inme sırasında Fransız Haçlıları için artık zor zamanlar başlayacaktı. Zira artık bu ordu yiyecek ve su sıkıntısı yaşamakla birlikte Ağustos sıcağından oldukça yıpranmıştı. Üç gün

²³⁸ Albertus Aquensis, 2007, 619; Cate, 1969, 358, I; Runciman, 2008, 21, II; Demirkent, 2012, 157-159; Demirkent, 2013, 70.

sonunda Kılıç Arslan'ın uyguladığı bu yıpratma stratejisi işe yaramış ve düşmanın direnecek gücü kalmamıştı. Bununla birlikte Haçlı ordusundan 300 kişi daha kılıcını çekemeden, susuzluktan ölmüştür. Bu sırada Türkler güneşin en yakıcı saatinde ani bir saldırı yapmışlar ve bu saldırı karşısında Haçlılar pek çok kayıptan sonra kaçma yolunu aramışlardır. Nevers kontu II. Guillaume da dâhil olmak üzere kaçanlar Ermenek bölgesine kadar Türkler tarafından kovalanmış ve Kont ve liderlerden bazıları dışında burada kurtulan olmamıştır. Bu şekilde Kont Guillaume ve bazı arkadaşları Antakya'ya zoraki şekilde kaçabilmişlerdir. Antakya'ya kaçan Nevers Kontu, burada Tankred tarafından misafir edilmişti. Bu kont 1102 senesinde Kudüs'e gitmek için Antakya'dan yola çıkacaktı²³⁹.

1101 Senesinin ikinci Haçlı ordusu da Türklerin kendi aralarındaki birleşmesinden nasibini almıştı. Bu savaş sırasında da I. Kılıç Arslan'ın uygulamış olduğu yıpratma taktikleri işe yaramış ve Haçlı ordusunu dağıtmak için yeterli olmuştu. Albertus Aquensis, bu savaş sırasında her ne kadar Haçlıların ağır yenilgisini susuzluğa ve aşırı sıcaklara bağlayıp, Türk başarısını göz ardı etmek istese de nihayetinde Haçlıların su ihtiyaçlarını gidermek için kullanacakları kuyuları Türkler kirletmiş veya imha etmiştir. Ayrıca bu savaş sırasında da Türklerin yıpratma savaşları için ok ve yay kullanımını ne derece üstün olarak başardıklarını görmek mümkündür. Bu savaşta da, Türklerin organize bir şekilde toplandıkları ve akıllıca hareket ettikleri zaman kendilerinden sayıca üstün olan ordulara karşı rahat galibiyetler aldıklarını ve buna bağlı olarak savaş konusunda ne derece tecrübeli olduklarını göstermiştir. Ancak Kılıç Arslan'ın bu zaferi için de sevinecek zaman yoktu. Zira Fransızlarla savaşırken İznik taraflarından Aquitanialı Fransızlar ile Bavyeralı Almanlar, Selçuklu topraklarına girmişti²⁴⁰.

1.7.1.3. 1101 Senesinde Üçüncü Haçlı Ordusuyla Savaş

Haçlıların bu üçüncü ordusunun başında Aquitania Dükü IX. Guillaume ve Bavyera Dükü IV. Welf vardı. Bununla birlikte Dük Guillaume'un yanında Birinci Haçlı Seferine katılmış olan; ancak Antakya'nın ele geçirilmesinden sonra ülkesine

²³⁹ Albertus Aquensis, 2007, 621, 623, 625; Demirkent, 2012, 159-162; Demirkent, 2013, 70-71.

²⁴⁰ Demirkent, 2013, 71.

dönmüş olan Dük Hugue de Vermandois ve birçok şövalye de vardı. Nisan ayında Bavyera dükü Welf de ordusuyla birlikte Aquitania düküne katılmıştı²⁴¹.

Üçüncü Haçlı ordusu da tıpkı ilk Haçlı ordusu gibi disiplinden yoksundu. Macaristan'ı olaysız bir şekilde geçtikten sonra Bizans topraklarına girmişlerdir. Bulgaristan'a geldiklerinde bu gruba refakat etsin diye İmparator Alexios tarafından görevlendirilen Türk asıllı kumandan Guz ile çatışmaya başlamışlardır. Bu çatışma çabuk bir şekilde sonlandırıldıysa da Edirne civarında tekrar aralarında çatışma başlamış ve Bizans Devleti için paralı askerlik yapan Türk askerlerinin ok yağmuru sayesinde durdurulabilmiştir. Bu dükler, ordusuyla birlikte Haziran ayının başlarında İstanbul'a gelmişler ve burada 5 hafta kamp yaptıktan sonra, İmparator Alexios'un tavsiyesiyle, 1097 Senesindeki Haçlı ordularının geçmiş olduğu yoldan ilerlemişlerdi. Bu arada üçüncü Haçlı ordusunun İstanbul'daki 5 haftalık kampı sırasında çıkan bazı dedikodular "*korkulan Türk imajının*" bir yansıması niteliğindedir. Bu dedikodulara göre İstanbul'daki Haçlı ordusu, daha önceden Anadolu'ya gitmiş olan Lombardlardan haber alamamışlar ve bu durum onları tedirgin etmiştir. Bununla birlikte İmparator Alexios'un Türklerle iş birliği yaptığı ve Lombardları Türk bölgesine gönderdiği ve şimdi de üçüncü Haçlı ordusunu Türklere teslim edeceği şayiaları yayılmıştı. Bu durum ordu içinde bir paniğe sebep olmakla birlikte büyük bir şaşkınlık yaratmıştır²⁴². Görüldüğü üzere artık Avrupa'da bazı gruplar henüz daha Türklerle karşılaşmadan Türk korkusunu yaşamaya başlamış ve bu olay "*korkulan Türk imajının*" oluştuğunun da işareti olmuştur.

Bizans toprakları boyunca sakin bir yolculuk yapan bu Haçlı ordusu, Türk topraklarına girdikten sonra büyük sıkıntılar yaşamaya başlamışlardı. Bu Haçlı ordusu da kendilerinden önce giden Haçlı orduları gibi su ve gıda sıkıntısı yaşıyordu. Zira Türkler yol boyunca bütün su kaynaklarını kullanılmaz hale getirmişler, tarlalardaki tahılları yakmışlar ve arkalarında yiyecek bir şey bırakmamışlardır. Bu şekilde Türkler, açlık ve susuzluktan dolayı yiyecek ve su bulmak için Haçlı ordusundan ayrılan gruplarla savaşmanın daha kolay olacağını düşünmüşlerdi. Ayrıca Kılıç Arslan'ın su kaynaklarını ve tahılları yok etmesi, üçüncü Haçlı ordusunun yolda olduğundan haberdar olduğunu göstermektedir. Bu durum kendi topraklarında Türklerin güçlü bir istihbarat yapısının olduğunu da

²⁴¹ Demirkent, 2012, 163-164, Cate, 1969, 361, I.

²⁴² Albertus Aquensis, 2007, 627; Runciman, 2008, 22, II; Demirkent, 2012, 164-166.

ortaya koymuştur. Kılıç Arslan yeni gelen bu orduya karşı ilk başlarda sadece bu tedbirlerle yetindi. Zira bu sırada Nevers Kontunun ordusuyla Konya civarında savaşıyordu. Yeni gelen Haçlı ordusuyla mücadele için zaten sayıca Haçlı ordusuna göre az olan ordusunu bölmek ve iki Haçlı ordusuna karşı savaşmak Türk tarafını oldukça zorlayabilirdi. Bununla birlikte Kılıç Arslan, Nevers Kontu ile olan savaşı yendikten sonra bile üçüncü Haçlı ordusunun ilerlemesine karşı bir müdahalede bulunmadı. Zira zaten üçüncü Haçlı ordusu Türk kapanına girmiş ve Türk ordusu art arda iki savaş yapmıştı ve tabii olarak yorgundu. Kılıç Arslan'ın doğrudan başka bir müdahalede bulunmamasının nedenlerinden birisi ise Türk ordusunun arkadan gelen başka bir Türk ordusuyla birleşme mevzusudur. Buna göre Lombardlara karşı yani Birinci Haçlı ordusuna karşı kazanılan zaferden sonra Nevers kontu ile savaşa Kılıç Arslan ve Gümüştekin katılmış; diğer Türk komutanları Kılıç Arslan'ın ordusunun arkasından hareket etmişlerdir. Bu durumda Kılıç Arslan, Nevers Kontu ile savaştıktan sonra arkadan gelen Türk ordusunu beklemeyi uygun görmüş ve arkadan gelen Türk ordusuyla Ereğli'de birleşmenin doğru olacağını düşünmüştür²⁴³. Bu şekilde bir birleşme gerçekleştikten sonra Türk ordusu muazzam bir sayıya ulaşmış ve bu durumu Albertus Aquensis, Urfalı Mateos gibi kronikçiler de kaydetmiştir.

Kılıç Arslan suyu bol olan Ereğli Irmağı civarındaki çalılıklar arasına ordusunu pusuya yatırdı. Nihayetinde üçüncü Haçlı ordusu da su ihtiyacını karşılamak için mecburen bu bölgeye gelecekti. 5 Eylül olduğunda Haçlılar, Ereğli civarındaki Akgöl bölgesine ulaşmışlardır. Burada suyu gören Haçlılar, ırmağa doğru koştuklarında, ırmağın karşı tarafında çalılıklar arasında pusuya yatmış olan Türkler, birden bire ortaya çıkıp, ok yağmuruna başlamışlardır. Bununla birlikte Haçlılar daha ne olduğunu idrak edemedi Türk atlı birlikleri derhal Haçlıları kuşatmışlardır. Bu durum karşısında çaresiz kalan Haçlılar ırmağın kenarından kaçmaya veya çalılıklara saklanmaya çalışmışlarsa da Türklerin ok kullanmadaki yetenekleri karşısında ölmekten kurtulamamışlardır. Bu arada bu olaylar gerçekleşirken Dük Guillaume, bir tepeden meydana gelen olayları izlemiş ve sonunda ordusunu orada bırakıp, sadece dört yüz kişilik atlı kuvvetiyle kaçmıştır. Pusuya düşürülen Haçlı kuvvetleri arasında sadece Toroslara doğru kaçan bir kısım kişi kurtulabilmiştir. Ayrıca Bavyera Dükü Welf de, tıpkı Dük Guillaume gibi

²⁴³ Demirkent, 2012, 166-170; Runciman, 2008, 23, II.

kaçmıştır. Bu şekilde yüz binlerce kişiden oluşan bu Haçlı ordusu da Ereğli bölgesinde imha edilmiştir²⁴⁴. Urfalı Mateos burada imha edilen Haçlı sayısının üç yüz bini bulunduğunu kaydetmiştir²⁴⁵.

Nihayet 1101 Seferinin Haçlı liderleri askerden yoksun olarak Antakya'ya ulaşabilmişlerdir. Artık bunlar ne Doğudaki Haçlı kardeşlerine yardım edebilecek ne de Haçlı seferini askeri açıdan yürütebilecek durumdaydılar. Yola çıkarken Doğudaki Hristiyan kardeşlerine asker temini amacını yitirmişler ve bu liderlerin geriye kalan askerleri hiçbir şekilde lazım olan insan gücünü hiçbir şekilde sağlayamamışlardır. Hatta buna karşılık 1101 savaşlarının kılıç artıkları Kudüs'e gitmek üzere Müslüman arazisi içinde bulunan Köpek Nehri'ni geçmek için Kudüs kralı Baudouin'den yardım bile isteyecek kadar aciz kalmışlardı²⁴⁶.

Haçlı Seferlerinde Türk imajının oluşmasında bazı efsaneler büyük bir etken olmuştur. Bu efsaneler genellikle kronikçi tarafından eserini ilginç kılmak amacıyla ve Batıdaki Hristiyanlara daha önce hiç görmediği Türkleri ve Doğu'nun gizemini hayallerindeki gibi aktarmak ihtiyacı duymasından yazılmış olmalıdır. Bu şekilde Türk imajının "*barbar, sapkın, korkunç*" tarafları güçlendirilmeye çalışılmış ve ön yargılarla ve hayallerle kurulan bir Türk kimliği ortaya çıkarılmıştır. 1101 Seferleri sonrasında Türkler tarafından esir edilen Salzburg başpiskoposu Thiemo hakkında rivayet edilen bir efsane de bu anlamda oldukça dikkate değerdir. Bu efsaneye göre adı geçen başpiskopos tamir işlerinden anladığı için Hz. Muhammed'in bir heykelini tamir etmesi istenmişti. Ancak tamir sırasında Hz. Muhammed'in heykeli saygısız bir şekilde konuşmaya başlamış; bunun üzerine Thiemo bu heykeli kırmış ve bu yüzden Türkler tarafından öldürülmüştü²⁴⁷. Ancak bu efsanenin tamamen uydurma olduğu, İslamiyet'te heykellerin olmadığından anlaşılmaktadır. Böyle bir efsanenin Hristiyanlığı İslamiyet'e karşı kışkırtmak amacıyla olduğu bellidir. Yukarıdaki efsaneden yola çıkıldığında günümüzde dahi var olan Hz. Muhammed düşmanlığının temellerinin bir kısmını da Haçlı seferlerinde aramak gerekir.

1101 senesinde Ereğli yakınlarında Haçlılarla yapılmış olan savaş Türklerin kesin zaferini de oluşturmuştur. 1101 Seferlerinde Türklerin zaferi Anadolu'da Türk

²⁴⁴ Albertus Aquensis, 2007, 629; Demirkent, 2013, 71-72; Demirkent, 2012, 169-170; Runciman, 2008, 23-24, II.

²⁴⁵ Mateos, 2000, 219.

²⁴⁶ Albertus Aquensis, 2007, 635; Demirkent, 2012, 172-173.

²⁴⁷ Cate, 1969, 362, I; Demirkent, 2012, 172.

varlığı ve istikbali bakımından oldukça öneme haizdir. Zira 1097 senesinde Birinci Haçlı Seferi ile birlikte Anadolu Selçuklu Devleti Ege ve Marmara bölgesindeki topraklarını kaybetmiş ve Orta Anadolu taraflarına doğru çekilmişti. Bu geri çekilmenin akabinde Kılıç Arslan, devletini toparlama ve güçlendirme çabasına girmişti. 1101 Yılı Haçlı Seferlerinin kaybedilmesi durumunda telafisi güç sonuçlar ortaya çıkabilirdi. Anadolu Selçuklu Devleti'nin toparlanmasına bir darbe vurulup, hatta Türklerin Orta Anadolu'dan dahi çekilmesi ile sonuçlanabilirdi. Bununla birlikte bu haçlı tehlikesi sadece Anadolu'daki Türkleri değil Suriye'deki Türkleri ve diğer Müslüman milletleri de büyük bir tehlike içine sokabilirdi. Birinci Haçlı Seferi'nin Hristiyanlar açısından başarılı olması bile 3 tane Haçlı devletinin kurulmasıyla sonuçlanmıştı. Kılıç Arslan'ın bu durumun farkında olduğu 1101 seferleri sırasındaki ihtiyatlı davranışından bellidir. Ayrıca bu savaş Türkler açısından milli birlik ve beraberlik anlayışının bir tezahürüdür. Zira bağımsızlığı ve toprakları tehlikede olan ve kendi aralarında mücadele eden Türk beyleri, düşman karşısında bir ittifak kurmamanın ve kendi aralarında mücadeleye devam etmenin ne gibi fena sonuçlar doğuracağını farkında olmuşlardır. Bunun en büyük örneğini Birinci Haçlı Seferinde yaşamışlardır. Birinci Haçlı Seferinin tecrübesi, savaş sanatında usta olan Türklerin, savaş yeteneğinin bir birlik altında zuhur etmesidir. 1101 Seferleri Türklerin, Anadolu'dan atılamayacağını ve Anadolu topraklarının artık bir Türk yurdu olduğunu da perçinlemiştir. Bu seferlerin en önemli sonuçlarından birisi ise Anadolu topraklarından geçen ve Kudüs'e giden yolların Haçlılara ve Bizans'a kapatılmış olmasıdır. Ayrıca bu seferler sonunda Bizans ile Batı dünyasının arası iyice açılmış ve birbirlerine karşı büyük bir kızgınlık oluşmuştur. Hatta öyle ki İmparator Alexios'u Türklerle işbirliği yaptığı ve Haçlıları Türklerin önüne bıraktığı gibi iddialar ortaya atmışlardır. Ki bu durum Dördüncü Haçlı Seferinde son raddesine ulaşmış; Haçlılar İstanbul'u işgal etmiştir. Bundan başka 1101 Seferlerinin yapılmasının temel sebeplerinden birisi Doğudaki Haçlı devletlerinin varlığını idame edebilmesi için yeni insan gücüne ihtiyaç duyması idi. Türklerin buradaki zaferiyle bu devletler insan gücünden yoksun kalmış ve daha da güçlenmesi önlenmiş oldu²⁴⁸.

Bu ağır mağlubiyetten sonra Haçlı tarafında ise durumlar oldukça karışmıştır. Artık Anadolu yolu tüm Hristiyanlar için kapanmış ve bunlar Suriye

²⁴⁸ Demirkent, 2012, 173-174; Cate, 1969, 366, I; Mateos, 2000, 217.

veya civarındaki bölgelerdeki olaylara müdahil olmak istediklerinde sıkıntılı ve tehlikeli yollardan geçmek zorunda kalmışlardır. Bununla birlikte bir takım Haçlı grupları İstanbul'a dahi kara yoluyla gelmekten korkmuşlardır. Kudüs'e ulaşmanın en güvenli yolu deniz olmuş; ancak bu ulaşım yolunu pahalı olmasından dolayı her haçlı kullanamamıştır. Ayrıca Kudüs'e ve civarına gelen Haçlılar da huysuz ve birbirleriyle iyi anlaşamayan kişilerdi. Bunun yanı sıra Baudouin hala Niksar'da esirdi. Tankred onun yerine itibarını ve gücünü arttırıyordu. Bununla birlikte Birinci Haçlı Seferinin ünlü komutanlarından Raymond ise itibarını ve gücünü kaybetmiş; hatta Merzifon'daki savaştan kaçarak Hristiyanlığa ve Haçlılara ihanetle suçlanarak Tankred tarafından tutuklanmıştır²⁴⁹.

1.7.2. 1101 Yılı Haçlı Seferleri Sonunda Genel Durum

1101 Yılı Haçlı Seferleri Türkiye Selçukluları ve Dânişmendliler açısından oldukça ilginç bir durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Zira yıllarca Malatya hâkimiyeti yüzünden sürekli bir mücadele içinde bulunan Sultan I. Kılıç Arslan ile Dânişmend beyi Gümüştekin'in aralarında bir ittifak vukuu bulmuştur. Sultan I. Kılıç Arslan, devasa Haçlı orduları karşısında bir Türk birliğinin kurulmasını ve Haçlılara karşı ortak hareket edilmesini idrak eden ilk Türk hükümdarı olduğu bu ittifak girişiminden anlaşılmaktadır. Ayrıca Kılıç Arslan, sadece Gümüştekin'e değil Halep Meliki Rıdvan, Harran Beyi Karaca ve Artuklu İlgazi'ye de haber göndererek hem Haçlıların Türk-İslam dünyası için yarattığı tehlikeyi izah etmiş hem de destek istemiştir²⁵⁰. 1101 Senesindeki bu olay daha sonraki Haçlılara karşı Türk birliği için örnek olmuştur. Bununla birlikte bu seferler, zaten bozulmaya müsait olan Bizans-Haçlı ilişkileri için de bir kırılma noktasıdır. Zira bundan sonra Haçlılar başarısızlıklarını, peçelemek adına, Bizans'a bağlayacaklardır ve hatta bundan sonraki Haçlı seferlerini kaydeden kronikçiler bu durumu alışkanlık haline getireceklerdir²⁵¹. Sultan Kılıç Arslan dışında diğer Türk emîr ve beyleri de bu savaştan sonra kendi araları arasındaki sorunları artık daha fazla bir kenara bırakarak Haçlılara karşı yerel ittifakları kendilerine alışkanlık edeceklerdir. 1101

²⁴⁹ Runciman, 2008, 24-25, II.

²⁵⁰ Demirkent, I. (2012). 1101 Yılı Haçlı Ordularına Karşı Mücadelede Selçuklu-Dânişmendli İşbirliği. (Hazırlayan: Ebru Altan). *Haçlı Seferleri Tarihi*. İstanbul: Dünya Yayıncılık, 179-180.

²⁵¹ İkinci Haçlı Seferi'nin komutanlarından olan Fransa Kralı VII. Louis'in tarihçisi Odo of Deuil ve hatta Bizans tarihçisi Niketas Khoniates bu alışkanlığı benimsemişler ve İkinci Haçlı Seferi'nin bozgununu Türklerle Bizans İmparatoru Manuel'in iş birliği yaptığına bağlarlar. Bakınız: (Sayfa)

Seferlerinden sonra bunun en güzel örneği 1104 Senesindeki Harran Savaşında olmuştur ki Emîr Sökmen ile Çökürmüş Haçlı tehlikesine karşı, aralarındaki sorunları erteleyerek, ittifaklarını kurmuşlardır²⁵².

Bu seferler bazı Hristiyanların ise işine gelmiştir. Zira bu seferlerden sonra Türklerin, Anadolu yollarında büyük bir tehlike oluşturduğunu anlayan Hristiyanlar, Kudüs'e ulaşmak için kendilerine deniz yolunu seçeceklerdi. Bu durumda İtalyan denizci Hristiyanlar bu işten kârlı çıkacak ve zenginleşeceklerdi²⁵³. Anlaşıldığı üzere bu seferler, Haçlı seferleri için alternatif güzergâhların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu şekilde bir durumun ortaya çıkması Türk korkusunun, Haçlılar arasında yayılmaya başladığının da göstergesidir. Bundan başka 1101 Seferleri, Tankred'in de işine gelmiştir. Ancak 1101'den sonra her ne kadar Tankred için parlak bir dönem başlamış olsa da bu da fazla sürmeyecekti. Zira Tankred, Bohemond'un yokluğunda Urfa'ya hâkim olmak için girişimlerde bulunacak ve bu durum Urfa ile Antakya kontluklarının arasını açacaktı. Bu olay Haçlı kontlukları arasındaki ilk anlaşmazlıkların da temelini oluşturacak ve hatta 1140'lı yıllara gelindiğinde Kudüs ile Antakya arasında bile bir hâkimiyet mücadelesi başlayacaktı. İkinci Haçlı Seferinde bile bu Haçlı devletleri birbirlerine yardım etmeyeceklerdi. Anlaşıldığı üzere 1101 Seferleri Haçlılara karşı Türk birliğinin ilk temellerini atmış olmakla birlikte Haçlı ayrılıklarının da temellerini atmıştır.

1101 Seferleri sonunda Haçlılar birbirine düşmesi Türklerin işine gelmiş ve Türklerin yaşayacağı büyük bir felaket önlenmiş oldu. Zira mevcudu yüzbinleri aşan bu devasa Haçlı ordusunun Anadolu'dan başarılı bir şekilde geçmesi sonucunda Halep ve Dımaşk'ın İslam âleminin elinden çıkmasına neden olabilecekti²⁵⁴. Zaten Birinci Haçlı Seferi'nin sonunda Güneydoğu Anadolu'da, Suriye'de ve Filistin'de üç tane haçlı devleti kurulmuştu. Bu Haçlı devletleri Batı dünyasında yeni Haçlı seferleri için bir motive kaynağı olmakla birlikte Türk ve İslam dünyası için büyük bir tehlikenin işareti olmuştu. Zira bu devletlerin teşkilatlı ve sistemli bir gelişme ve genişleme faaliyeti durumunda Türklerin Anadolu ve Suriye bölgesini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalacağı muhakkaktı. Bu duruma bağlı olarak İslamiyet de Türklerin Batı dünyası karşısında

²⁵² Harran Savaşı için: (sayfa)

²⁵³ Runciman, 2008, 25, II.

²⁵⁴ Demirkent, 2012, 190.

koruyuculuğundan mahrum kalacaktı. Ancak Türklerin köklü devlet geleneğine, engin savaş tecrübesine, bağımsızlığına ve İslam'a bağlılığına mebni Haçlı tehlikesi durdurulabilmiştir. Bununla birlikte yıllarca İslamiyet için kılıç ve kalkan görevi üstlenen Türklerin İslam dünyasındaki ihtişamlı imajı Haçlı devletleri ve Haçlı seferlerine karşı koymasıyla en son noktasına ulaşmıştır. Ancak Haçlıların gözündeki Türk imajının dönüşümü, İkinci Haçlı Seferi başlayana kadar Türklerle, Haçlıların arasındaki münasebetlerde aranmalıdır.

2. BÖLÜM

TÜRK İMAJININ DÖNÜŞÜMÜ: 1100 SENESİNDEN İKİNCİ HAÇLI SEFERİNE

2.1. Urfa Haçlı Kontluğu-Türk Mücadeleleri

Yukarı kısımlarda Urfa Haçlı Kontluğu'nun kurulması mevzusu incelenmişti. Bundan sonraki kısımlarda ise Urfa Haçlı Kontluğu'nun hükümdarlarından olan Baudouin de Bourg, I. Joscelin de Courtenay ve II. Joscelin de Courtenay devrinde Türk emîrleri ve hükümdarları ile olan mücadeleler ele alınacak ve bu bağlamda ortaya çıkan Türk imajı irdelenecektir.

2.1.1. Baudouin de Boulogne Devrinde Türklerle Mücadeleler

Baudouin'in Urfa'yı hâkimiyeti altına alıp; kendi kontluğunu kurmasıyla birlikte, hâkimiyeti uzun sürmese de Türklerle yaşamış olduğu bazı mücadeleleri görmek mümkündür. Bu mücadelelerde kontluğunu genişletmek isteyen Baudouin'e karşı Türk emîr veya beylerinin aldığı tavır bir takım Türk imajlarının oluşmasına neden olmuştur. Kürboğa'nın Antakya'ya giderken Urfa'yı kuşatması olayı ile Samsat'ın Baudouin tarafından ele geçirilmesi mevzusuna yukarıda değinildiği için burada Serûc'un ele geçirilmesi olayına değinilecektir. Baudouin'in Urfa Haçlı Kontluğu'nun başında yaklaşık 2 senelik hâkimiyetinden sonra Kudüs kralı olmasından dolayı Baudouin-Türk mücadelelerine Kudüs Krallığı mevzusunda değinilecektir. Ki Baudouin de Boulogne'nin Urfa hâkimiyeti sırasında birkaç genişleme faaliyeti dışında başka bir faaliyeti de yoktur.

Serûc²⁵⁵ Baudouin'in hâkimiyetine girmeden evvel Artuklu Belek Gazi'nin hâkimiyetinde idi. Bu bölgenin Baudouin tarafından ele geçirilmesi mevzusunda Belek Gazi ile Baudouin arasında bir ittifak yapıldığı hakkında bir rivayet mevcuttur. Bu rivayet Albertus Aquensis ve Anonim Süryani Vakayinamesinde kaydedilmiştir. Albertus bir Haçlı kronikçisi olması nedeniyle olsa gerek, mevzuyu anlatırken Kont Baudouin'i Serûc halkının kurtarıcısı olarak göstermiştir. Albertus

²⁵⁵ Günümüzde Şanlıurfa'nın Güneybatısında yer alan ve Suruç olarak adlandırılan bölge.

Aquensis'e göre Baudouin hâkim olduğu bölgede şöhretini oldukça arttırmış durumdaydı. Emîr Belek ise Baudouin'e bir elçilik heyeti yollayarak, Serûc'ta yaşayan Arapların vergi ödememek için direndiğini ve kendisine karşı çıktığını ifade etmiş ve bir orduyla yardıma gelmesini istemişti. Bu durum karşısında Serûc'un Arap halkı Baudouin ile Emîr Belek arasında bir ittifak yapıldığını anlamış ve derhal Balduk²⁵⁶ adı verilen Samsat'ın eski beyini çağırılmışlar ve Belek ve Baudouin'e karşı Serûc'u alıp müdafaa etmesini istemişlerdir. Buna karşılık olarak Balduk, gizlice Serûc'a gelmiş; ancak bu sırada Serûc Araplarının Baudouin'in teçhizatlı ordularla geldiğini görünce cesareti kırılmış ve şehri Baudouin'e teslim etmeyi kararlaştırmışlardır. Balduk ise bu durum karşısında, Baudouin'e onun adına Serûc'a geldiğini bildirmiş ise de Baudouin buna inanmamış ve durumunu kuvvetlendirdikten sonra Balduk'u idam ettirmiştir. Daha sonra Serûc'a Foucher of Chartes adlı bir şövalyeyi yönetici olarak atamıştır²⁵⁷. Anonim Süryani Vekayinamesinde ise Balduk olayından hiç bahsedilmemekle birlikte Belek'in Baudouin'e elçi yollama ve bir takım şartlarla şehri Baudouin'e teslim etme mevzusundan bahsedilmiştir²⁵⁸.

Bu rivayete karşılık olarak Işın Demirkent, Belek Gazi'nin Baudouin ile bir ittifak yaptığı ve bu şekilde Serûc'u Baudouin'e teslim ettiği mevzusuna katılmadığı görülmektedir. Zira Demirkent'e göre o sırada Belek, amcası Emîr Sökmen ile birlikte Kürboğa'nın ordusundaydı. Ayrıca yukarıda zikredilen kaynaklarda Baudouin'in Serûc önüne geldiği esnada Belek'in de orada olduğuna dair bir kayıt mevcut değildir. Bununla birlikte Baudouin'i Serûc'a davet edenlerin, Kürboğa'nın ordusunun yenilgisini fırsat bilen şehrin Hristiyan ahalisinin olma ihtimali yüksektir. Ayrıca Albertus Aquensis'te geçen Amacha olayı adlı kaydı Belek Gazi'nin Baudouin'e karşı tavrını belirler niteliktedir. Bu olaya göre Belek Gazi, Baudouin'i ortadan kaldırmak için bir plan yapmış ve Amacha adı verilen kaleyi Baudouin'e vermek vaadiyle Baudouin'i kaleye çağırmıştır. Bu sırada kaleye yüz tane Türk askeri gizlemiş; ancak bazı Haçlılar tedbirli davranmak adına kaleye Baudouin girmeden evvel 12 kişilik bir asker grubunun girmesini sağlamıştır. Bu 12 kişilik

²⁵⁶ Balduk hakkında İslam'î kaynaklarda bir bilgi olmamasına rağmen, Balduk'un Samsat bölgesinin reisi olduğu bilinmektedir. Detaylı bilgi için bakınız: Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 48-52, I.

²⁵⁷ Albertus Aquensis, 2007, 177, 179; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 45-46, I.

²⁵⁸ The First and Second Crusades From an Anonymous Syriac Chronicle. (1933). (Translation: A. S. Tritton, H. A. R. Gibb). *Journal of The Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*. (1), London: Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland, 76.

asker grubu Amacha'ya girince Türkler tarafından ele geçirilmişler ve bu durumu gören Baudouin, Urfa'ya dönmek zorunda kalmıştı²⁵⁹. Bu olaydan sonra Albertus Aquensis, Belek Gazi'nin hilekâr bir adam olduğunu belirtmekle birlikte Baudouin'i dürüst bir adam olarak göstermek çabasına girişmiştir. Anlaşıldığı üzere Haçlı seferleri boyunca cesareti ve inancıyla sonuna kadar mücadele eden Belek Gazi'nin Baudouin ile bir ittifak yapma faaliyetine girmeyeceği düşünülebilir. Bilakis Albertus Aquensis'in kaydından Belek Gazi'nin, Baudouin'den hoşlanmadığı da anlaşılmaktadır.

Serûc'ın Baudouin tarafından ele geçirilmesi mevzusunda Belek Gazi'nin Baudouin'i davet etme rivayeti makul görünmemekle birlikte Belek Gazi'nin Serûc'ta olmadığı bir sırada Baudouin'in Serûc'a hareketi neticesinde Serûc halkının korkup şehri Baudouin'e teslim ettiği kabul edilebilir. Serûc'un ilhaki konusunda Belek hakkında bir takım imajlar görülmüştür. Bu konudan bahseden tek Haçlı kaynağı Albertus Aquensis, Belek'in Amacha kalesi rivayetinde Baudouin'i kandırdığı için hilekâr ve güya Serûc'u zorla ele geçirdiği için gaspçı imajını vurgulamıştır. Bununla birlikte Baudouin'i kahramanlaştırma çabasına düşmüştür. Ancak ileriki konularda görüleceği üzere Belek, Amcası İlgazi gibi Haçlılara karşı İslam ve Türk dünyası için büyük hizmetlerin geçtiği bir kahramanlık ve cengâverlik destanını yazacaktır.

Baudouin'in Urfa Kontluğu sırasında Türklerin kurtarıcı bir niteliği sahip olduğu veya bir kurtarıcı olarak görüldüğünün en güzel örneği Baudouin'e suikast girişimi olayında açıkça bellidir. Baudouin'in Urfa Kontluğunu kurması mevzusunda Ermenilerin büyük sıkıntılar yaşayacağı belirtilmişti. Bunun en önemli örneklerinden birisi şehirdeki Ermeni yöneticilerin yüksek makamlarının ellerinden alınıp, yerlerine kendisine katılan Haçlıları yerleştirmesidir. Bu durum Urfa'da bulunan Ermenileri oldukça rahatsız etmiş ve nihayetinde Baudouin'in bu tavrı kendisine bir suikast planlanmasına neden olmuştur. Albertus Aquensis'teki kayda göre Baudouin'in Urfa kontu olduktan sonra Haçlıların buraya kalabalık gruplar halinde akın etmiş ve bu gelenler yaptıkları işlerle Urfa'nın yerli halkını rahatsız etmişti. Ayrıca Baudouin, yerli halkı göz ardı ederek şehir yönetimi hakkındaki bütün kararları bu yeni gelen Haçlılarla alıyordu. Bu durum karşısında Ermeniler

²⁵⁹ Albertus Aquensis, 2007, 361, 363, 365; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 54, I.

içten içe Baudouin'e öfkelenmekle birlikte bir gün Ermenilerin şehirden tamamen uzaklaştırılabileceğini düşünmüşlerdir. Bundan dolayı gizli bir suikast planı yapmışlar ve Türklere de Baudouin'i ya öldürmek ya da şehirden def etmek planını görüşmek üzere elçiler yollamışlardır. Ermeniler kendi aralarında bu planları yaparlarken Enzhu adında bir Ermeni, Baudouin'e suikast planını açıklamıştır. Baudouin bu durum karşısında kendisine suikast girişimini düzenleyenleri tespit ettirip; bunları hapse attırdı²⁶⁰. Bu suikast girişimi gerçekleşme de Türk imajı açısından oldukça kıymetlidir. Zira Antakya da dâhil olmak üzere Ermenilerin yaşadığı bölgelerde Haçlılara kapıları açanlar, Haçlıları tanıdıkça Türklerin merhametine, gücüne, kudretine ve koruyuculuğuna ihtiyaç duymuşlardır. Türk hâkimiyeti altında refah içinde yaşayan bu insanların, Türklerden yardım istemeleri dahi Haçlıların Türklere karşı hayalî bakış açılarını yıkmaya muktedirdir.

Baudouin de Bolougne'in Türklere alakalı başka bir faaliyeti ise kısa bir süre de olsa Malatya'ya hâkim olmasıdır. Ancak bu olay Urfa Haçlı Kontluğundan ziyade Antakya Prinkepsliği ile alakalıdır. Bundan dolayı bu mevzu araştırmanın Antakya Prinkepsliği mevzusunda detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

1100 Senesine gelindiğinde Kudüs kralı ve ayrıca Baudouin'in kardeşi olan Godfrey ölmüştür. Bu durum karşısında zaten topraklarını genişletmek isteyen Baudouin, Kudüs kralı olması için davet almıştır. Bu şekilde Urfa halkını yeterince sömürüp, ezdikten sonra kendi yerine kuzeni ve adaşı olan Baudouin de Bourg'u bırakmış ve Kudüs'e doğru hareket etmiştir²⁶¹.

2.1.2. Baudouin de Bourg Devrinde Türklere Mücadeleler

Baudouin de Bourg, Urfa Haçlı Kontluğu hâkimiyetindeyken Türklere pek çok mücadeleye girişmiştir. Bu mücadelelerin temelinde Türklerin, Haçlıları Anadolu'nun güneydoğusundan atmak ve II. Baudouin'in topraklarını genişletme faaliyetleri vardır. Baudouin de Bourg ile ilgili olarak Artuk oğlu Sökmenle olan mücadeleleri dikkati çekmektedir. Ayrıca yine bu devirde Türklere yapılan Harran Savaşı II. Baudouin devrinin Türk imajı açısından önemli ve incelenmesi gereken olaylarından biridir.

²⁶⁰ Albertus Aquensis, 2007, 357, 359.

²⁶¹ Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 71, I.

2.1.2.1. Artukoğlu Emîr Sökmen'in Serûc(Suruc) Hareketi

Baudouin'in Urfa hâkimiyetine geçtikten birkaç ay sonra Emîr Sökmen'in daha önce Haçlılar tarafından ele geçirilmiş olan Serûc'u kurtarma teşebbüsü, Türklerin Anadolu topraklarından hem kolaylıkla atılamayacağını hem de bu toprakları vatan toprağı olarak benimsediklerini göstermesi açısından önemlidir. Buna göre Haçlıların, Belek Gazi hâkimiyetinde bulunan Serûc'u ele geçirdiklerini haber alan Emîr Sökmen, burayı tekrar almak üzere 1101 Senesinin Ocak ayında kalabalık bir orduyla harekete geçmiş ve şehri kuşatmıştır. Bu durum karşısında Urfa kontu II. Baudouin ve şehrin hâkimi Fulcher of Chartes şehri savunmak için direnmiş ve Türklerle Haçlılar arasında bir çatışma meydana gelmiştir. Ancak kahramanca ve cesurca savaşan Türkler karşısında daha fazla dayanamayıp mağlup olmuşlardır. Ayrıca şehrin hâkimi Fulcher of Chartes ölmüş ve II. Baudouin canını kurtarmak için Urfa'ya kaçmıştır. Bununla birlikte şehrin Hristiyan ahalisi iç kaleye çekilmiş ve Türklere karşı direnmeyi burada sürdürmüşlerdir. Bu sırada Urfa'ya kaçan II. Baudouin, buradan Antakya'ya yönelmiş ve yeni asker toplayarak 25 gün sonra tekrar Serûc üzerine hareket etmiştir²⁶². Kahramanca savaşan Emîr Sökmen bu durum karşısında bir taraftan şehrin Hristiyan ahalisi ve diğer taraftan II. Baudouin'in getirmiş olduğu yeni kuvvetlerle savaşmak zorunda kalmıştır. Sonuna kadar mücadelesini sürdüren Emîr Sökmen'in bazı askerleri çekilince, Emîr Sökmen de buradan çekilmek zorunda kalmıştır. Ayrıca II. Baudouin'in de tıpkı kuzeni I. Baudouin gibi zengin olma hırsına sahip olduğundan savaşta elde ettikleri esirleri satıp hazinesini de doldurmuştur²⁶³. Burada dikkati çeken hususlardan bir tanesi II. Baudouin'in şehri tekrar aldıktan sonra dahi Müslüman halkın bağımsızlığını kaybetmemek adına Baudouin'e itaat etmemesi ve hatta bunun sonunda zalimce katledilmeleridir. Araştırmanın giriş kısmında da belirtildiği üzere Türklerin, her hangi bir milletin boyunduruğu altına girmeyi kat'i surette reddedip, bağımsızlığı için gerekirse ölmeyi bile göze almaları, büyük bir kudrete ve asalete sahip olduklarını göstermektedir. Bununla birlikte Serûc'un Emîr Sökmen tarafından kuşatılması mevzusunda Urfalı Mateos'un Türk ordusunu ve

²⁶² Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 77-78, I; Runciman, 2008, 30, II.

²⁶³ Sevim, A. (1962). Artukoğlu Sökmen'in Siyasi Faaliyetleri. *Belleten*. 26(103). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 509-510.

Emîr Sökmen'i bir takım sıfatlarla nitelemesi ilginçtir. Buna göre Emîr Sökmen cesur bir adam olmakla beraber kana susamıştır. Ayrıca ordusu zalimdir²⁶⁴.

Baudouin de Bourg, Harran adı verilen savaşa kadar Halep bölgesinde bir takım katliam ve yağma faaliyetlerine girişmiş ve bu durum bölge halkını oldukça rahatsız etmiştir. 1103 Senesinde Halep çevresinde Müslimiye adı verilen bölgede ele geçirilen esirlerin Melik Rıdvan'a teslim edilmesi için bir anlaşma yapılmış ve bu anlaşmada Baudouin de Bourg bir takım maddi çıkarlar elde etmiştir. Bundan başka II. Baudouin yine aynı sene içinde Mardin sınırında bazı köyleri basıp; halkını katletmiş ve pek çok ganimetle Urfa'ya dönmüştür. Bundan başka Rakka ovasına ve Câber Kalesi civarında pek çok Müslüman ya esir edilmiş ya da öldürülmüştür. Ayrıca 1104 senesinde Maraş bölgesinin de Haçlıların eline geçtiği görülmektedir²⁶⁵. Bu yağma faaliyetleri Müslüman bölgelerini yıpratmakla birlikte Harran Savaşı gibi İslam dünyası açısından çok büyük bir öneme haiz olan bir savaşın da çıkmasına ön ayak olmuştur. Zira 1104 Senesinin Mayıs ayında Urfa ve Antakya Haçlıları, İslam dünyasındaki bazı karışıklıklardan da faydalanarak büyük bir cüretle Harran bölgesine hâkim olmak adına harekete geçmişlerdir.

2.1.2.2. Harran Savaşı

Büyük Selçuklu Devleti Sultanı Melikşah'ın 1092 Senesindeki ölümünden sonra başlamış olan taht kavgaları nasıl ki Birinci Haçlı Seferi'nin başarıya ulaşmasında etkili olmuşsa, II. Baudouin'in Halep ve civarında rahat bir şekilde at koşturmasında da etkili olmuştur. Buna göre Selçuklu sultanı Berkyaruk ile kardeşi Muhammed Tapar kendi aralarında bir mücadele içindeydi. Bu durum doğudaki İslam dünyasını bölmeye yetmişti. Ayrıca Kürboğa'nın 1102 senesinde ölmüş olması da, el-Cezire'de bir iç savaşa neden olmuştu. Bunun üstüne bir de Emîr Sökmen ile Çökürmüş arasında mücadele vardı. Bu parçalanmış ve birbirleriyle mücadele halinde olan İslam dünyasında at koşturmak tabii olarak kolay olmalıydı. Bundan dolayı II. Baudouin aralıksız olarak Müslüman ülkelerine akınlar yapmış ve Doğu Müslümanları ile Suriye bölgesinin arasına girmeye çalışarak bağlı bulunduğu Kudüs Kralı I. Baudouin'e karşı büyük kuvvetlerin bir araya gelip saldırmasını da engellemeye çalışmıştır. Bu faaliyetin en önemli adımı ise Doğu

²⁶⁴ Mateos, 2000, 206-207.

²⁶⁵ Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 85-86, I.

Müslümanları ile Suriye bölgesinin arasında bulunan ve oldukça müstahkem bir mevki olan Harran bölgesini ele geçirmektir. Zira bu şekilde Musul-Halep bağlantısı kesilip; Türklerin hem birleşmesi hem de Müslümanlara yardım için olası bir hareketi engellenebilecekti²⁶⁶. Ayrıca Harran'ın ele geçirilmesiyle birlikte Haçlılar Musul ve hatta el-Cezire bölgesine bile inmeyi deneyebilirlerdi²⁶⁷. Bu sırada Harran'da ise sırada Muhammed el-İsfahanî adında bir kişi Emîr Karaca'ya karşı, sert ve zalimce yönetiminden dolayı ayaklanmış ve bundan dolayı bir karışıklık meydana gelmişti. Bütün bunların farkında olan Baudouin de Bourg, kardeşi Joscelin ile birlikte Harran'ı kuşatmak üzere hareket etmişlerdir. Bu arada II. Baudouin, Antakya'dan Tankred ve Bohemond'u da yardım için davet etmişti. Bu şekilde Franklardan ve Ermenilerden oluşan ordunun taktiğine göre Baudouin ve Joscelin savaşa önce girecekler ve Bohemond ve Tankred ise savaşın en sert anında savaşa dâhil olacaklardı. Böylece yapılan taktiğe göre İslam ordusu şaşırarak ve kolayca dağılacaktı²⁶⁸. Ancak Türklerin savaş sırasında uygulamış olduğu turan taktiğine karşı Haçlıların taktiği işe yaramamıştır.

Haçlıların harekete geçtiğini öğrenen Emîr Sökmen ile Çökürmüş aralarındaki sorunları bir kenara bırakmaya karar verip; Urfa'ya karşı bir sefer için ve Haçlıları durdurmak için birleşmeye karar verdiler. İki ordu Belih Nehri civarında karşılaşmış ve savaş sırasında Türkler, Frank ordusunun sol tarafına saldırmış ve ardından kaçar gibi yapıp bu Haçlıları peşine taktıktan sonra, Frank ordusunun sağ tarafındaki ordunun, esas ordu ile irtibatını kesmişler ve ani bir dönüşle bu kanadı bozguna uğratmışlardır. Bohemond ve Tankred ise II. Baudouin ile Joscelin'in mağlubiyetini görünce kaçmayı denemişler; ancak Türkler takibe başlamış ve Bohemond ve Tankred grubuna da büyük bir darbe vurmuşlardır. Bununla birlikte II. Baudouin, Joscelin de Courtenay ile kaçarken Emîr Sökmen'e bağlı Türkler tarafından esir edilmiş ve Urfa Haçlı Kontluğunun varlığı büyük bir tehlikeye girmiştir. Bu noktada Türkler hakkında dikkate değer birkaç mevzu vardır. Bunlardan birisi esir edilen Baudouin'in Çökürmüş tarafından, Emîr Sökmen'in elinden alınması mevzusudur. Bu mevzuya göre Emîr Sökmen, Baudouin'i esir aldıktan sonra Bohemond'un peşine düşmüş ve Çökürmüş ise Emîr Sökmen'in bu hareketinden faydalanıp aralarında Harran Savaşı öncesinde

²⁶⁶ Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 87-88, I; Runciman, 2008, 33, II.

²⁶⁷ Runciman, 2008, 33, II.

²⁶⁸ Sevim, 1962, 516; Mateos, 2000, 223.

var olan soruna karşılık fidye olarak Sökmen'in esir ettiği II. Baudouin'i ele geçirmiştir. Buradaki önemli nokta bu olay karşısında Emîr Sökmen'in büyük bir sabır ve sakinlik göstermesidir. Zira Emîr Sökmen'e göre Müslümanlar böyle bir zaferi elde ettikten sonra kendi aralarındaki bir sorundan dolayı bu zafer sevincinin kedere döndürülmemesi gereklidir²⁶⁹. Emîr Sökmen'in bu hareketi kendi aralarında bir takım hâkimiyet mücadelelerine giren Türklerin düşman karşısında ortak bir nokta bulup birleşmeleri veya en azından tarafsız kalmalarının ve kendi aralarındaki mücadeleyi başka bir zamana ertelemenin en güzel örneğidir. Bu bağlamda düşman karşısında milli birlik sağlama veya tarafsızlığını korumak Türk karakterinin bir niteliğidir. Harran gibi kritik bir zaferi kazandıran ve Haçlılara büyük bir darbe daha vurulmasına neden olan bu olayda da Türk birliğinin ne denli bir öneme haiz olduğu açıkça görülmektedir.

Savaşın bundan sonraki olayları zafer kazanan Türklerin mücadelesinin ve kayıplarının bir karşılığı olarak ganimet ve toprak elde etme mücadelesine dönüşmüştür. Bunu gerçekleştirmek için Haçlılara ait kalelerde bulunan kimseleri oldukça şaşkırtan bir taktik uygulanmıştır. Buna göre Emîr Sökmen, öldürülen veya esir edilen Haçlıların elbiselerini Türk askerlerine giydirmiş ve bu şekilde pek çok kaleyi ele geçirmiştir. Ayrıca Çökürmüş ise Harran zaferinden sonra Harran bölgesinin hâkimiyetini almış ve akabinde Urfa'nın bu zor anında kuşatılmasını uygun görmüş ve 15 gün boyunca Urfa'yı kuşatmıştır. Ancak buradan bir sonuç elde edemeyince Emîr Çökürmüş, maiyetindekilerle ve elde ettiği esirlerle birlikte Musul'a geri dönmüştür. Bununla birlikte Harran Savaşı sonunda elde ettiği Baudouin'in serbest bırakılması için 35.000 dinar ve 160 tane Müslüman esirin serbest bırakılmasını istemiştir²⁷⁰. İkinci kez bir Haçlı komutanının esir edilmesi Haçlıların Türklere karşı çekinmelerinin somut dayanaklarını oluşturmaya başlamıştır. Zira daha evvel Türkler hakkında bir takım tahmini ve hayalî imajlarla Anadolu'ya gelen Haçlılar, bundan sonra Türklerin savaş içindeki tavırlarını ve savaş hukukunu anlamaya başlayacaklardır.

Haçlılara bu şekilde büyük bir darbe vuran Emîr Sökmen'in başarısı İslam dünyasını sevince boğarken Hristiyan dünyasını büyük bir üzüntüye ve şoka sokmuştur. Zira önemli Haçlı komutanlarının tutsak edilmesiyle ve buna bağlı

²⁶⁹ Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 95-97, I; Runciman, 2008, 35, II.

²⁷⁰ Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 97, I.

olarak el-Cezire'de, Suriye'de, Güneydoğu Anadolu'da Haçlı yayılmasının durmasında Emîr Sökmen'in kahramanca gerçekleştirmiş olduğu Harran Savaşı bir kilit noktasıdır.

Emîr Sökmen'in Harran Savaşından sonra şöhretinin İslam dünyasında artmasıyla birlikte Trablus hâkimi Fahrüddeve B. Ammar, Emîr Sökmen'i haçlılara karşı yardıma çağırmıştır. Bu durum İslam dünyasında Emîr Sökmen'in bir kurtarıcı olarak görüldüğünün de bir delilidir. Yine aynı zamanda hasta olan Dımaşk hâkimi Tuğ Tekin, kendisinin yerini alması için Emîr Sökmen'i davet etmiştir. Zira kendisi öldükten sonra Dımaşk'ı muhafaza edebilecek bir kimse olmadığından Haçlıların burayı kolayca ele geçirebileceklerinden çekinmiştir. Bununla birlikte Emîr Sökmen, Dımaşk hâkimi olamadan 1104 Senesinin Kasım ayında ölmüştür. Emîr Sökmen Haçlılara karşı yürütmüş olduğu faaliyetlerden dolayı Türk İslam dünyasında cesareti, cengâverliği, yiğitliği ve dirayetiyle Türk tarihinin parlak sayfalarına adını yazdırmıştır. Babası Artuk Bey gibi savaş konusunda oldukça tecrübeli idi ve bu tecrübe sayesinde Haçlılara karşı vurduğu büyük darbelerle İslam dünyasının çökmüş olan maneviyatını yeniden alevlendirerek büyük bir kurtarıcı görevini de üstlenmiştir²⁷¹.

2.1.3. Tankred'in Urfa'da Geçici Hâkimiyet Devrinde Emîr Çökürmüş'ün Urfa Kuşatması(1104)

Urfa kontu olan II. Baudouin'in Harran Savaşında esir düşmesinden dolayı yerine Tankred geçmiş ve Urfa'yı kısa bir süre yönetmiştir. Tankred'in Urfa yönetimine gelmesi mevzusunda bazı Haçlı kronikleri ile bazı doğulu kronikler farklı görüşler ileri sürmüşlerse de ele alınan araştırmanın konusu dışında olduğundan bu mevzu irdelenmeyecektir²⁷². Ancak burada önemli olan nokta iktidarının zirvesine ulaşmış olan Tankred'in Urfa Kontluğunun başına geçmiş olması ve bununla birlikte Emîr Çökürmüş'ün 1104 Senesindeki Urfa kuşatmasıdır. Zira Çökürmüş, Harran Savaşı'ndan sonra ciddi anlamda bir sarsılma yaşayan Urfa Haçlı Kontluğunu yıkmak için bundan daha iyi bir zamanın olamayacağını

²⁷¹ Sevim, 1962, 519-520.

²⁷² Albertus Aquensis ve Caenli Ralph, Tankred'in Urfa halkı tarafından seçilmiş olduğunu kaydetmekle birlikte Urfalı Mateos ve İbnü'l Adîm, Bohemond'un görevlendirmesiyle Tankred'in Urfa hakimi olmasını kaydetmişlerdir. Detaylı bilgi için bakınız: Albertus Aquensis, 2007, 697; Radulfus Cadomensis, 2005, 167; Mateos, 2000, 224-225.

düşünmüş olmalıdır. Ancak oldukça müstahkem olan Urfa'yı ele geçirmek için Çökürmüş'ün kuvvetleri yeterli olmamıştır.

Albertus'un kaydına göre Tankred'in, Urfa'yı vekâleten yönettiği dönemde Çökürmüş ve Sökmen Harran Savaşı'nın zaferi ve II. Baudouin'i esir etmenin verdiği şevkle böbürlenmişler ve Urfa'yı kolayca alabileceklerini ummuşlardı²⁷³. Bu noktada Albertus, Emîr Sökmen'in hâlâ Çökürmüş'le olduğunu zannetmiştir. Ancak Emîr Sökmen, Harran Savaşı'ndan sonra Şabahtan bölgesinde bazı kaleleri almak üzere yola çıkmıştı²⁷⁴. Ayrıca Albertus'un bu mevzuda kendini beğenmiş bir Türk imajı çizdiği görülmektedir. Böyle bir yaklaşımın, aşağıda görüleceği üzere, mevzu bahis olan Urfa kuşatmasında Tankred'i kahramanca göstermek çabasından dolayı olması muhtemeldir. Ayrıca Albertus'un bu noktada Türk ordusunu olduğundan çok fazla olarak tasvir etmesi de Urfa savunmasında Tankred'in başarısını abartmaktan başka bir şey değildir. Bu tasvire göre güya Türk ordusu sayısızdı. Çok fazla çadırları ve çok fazla kuşatma malzemesi vardı. Ayrıca maiyetinde bulunan Frank ordusu bu Türklere direnebilmek için oldukça azdı. Ancak Tankred'in kahramanca davranışları ve rahatlatıcı konuşmasıyla Urfa'yı tüm güçleriyle savunacaklardı. Kuşatma devam ederken Tankred, Antakya kontu Bohemond'a haber yollamış ve yardım istemişti. Bu yardım mektubunda düşmanın yani Türklerin Urfa halkını ve Tankred'in maiyetini yok etmek için oldukça istekli ve dikkatli davrandığını belirtmiştir²⁷⁵. Anlaşıldığı üzere Türk korkusu, Birinci Haçlı Seferinin en başarılı ve önemli komutanlarından birisi olan Tankred'i de oldukça etkilemiştir.

Bohemond, Tankred'in yardım isteğini haber alınca derhal yola çıkmış ise de yedi günlük bir mesafeden sonra Urfa'ya ulaşabilmiştir. Ancak Tankred, Bohemond'un gelmesini beklediği sırada umutsuzluğa kapılmış ve bu umutsuzluğun verdiği cesaretle bir çıkış hareketi yapmıştır. Türkler ise böyle bir hareketi beklemediğinden ve hazırlıksız olduğundan tabii olarak bir panik havasına girmiştir. Tam bu olay yaşanırken Bohemond'un da savaş alanına gelmesi olayın tamamen Haçlıların lehine dönmesine neden olmuştur. Bunu gören Çökürmüş ise

²⁷³ Albertus Aquensis, 2007, 695.

²⁷⁴ Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 97, I.

²⁷⁵ Albertus Aquensis, 2007, 697.

pek çok varlığını arkada bırakarak geri çekilmek zorunda kalmıştır²⁷⁶. Albertus Aquensis bu mevzuyu anlatırken Türkleri “*kötü ruhlu*”, “*fena*”, “*kibirli*”, gibi olumsuz imgelerle nitelerken “*güçlü*” olan yapısını da inkâr edememiştir²⁷⁷.

Çökürmüş’ün Urfa kuşatması sırasında asil bir Türk kadınının Haçlılar tarafından ele geçirildiğini Albertus Aquensis kaydetmiştir. Bu kayda göre Horasan bölgesinden asil bir kadın Çökürmüş’e askeri yardım ile teçhizat yardımı getirmişti. Ancak bu asil Türk kadını, Tankred’in adamları tarafından ele geçirilmişti. Bu durum karşısında daha önceden Urfa önünden çekilmiş olan Çökürmüş, asil kadının serbest bırakılması için Urfa’ya haber göndermiş ve para teklif etmiş ve bu teklif kabul edilmişti²⁷⁸. Bu rivayetin gerçekliği konusunda bazı şüpheler olsa da Aquensis’in böyle bir olayı kaydetmesi, araştırmancının giriş kısmında mevzubahis olan ve Türk kadınına ithaf edilen hayalî imajın çürümesi için kâfidir. Bununla birlikte tarihin pek çok sayfasında Türklerde kadının savaşlarda dahi yer aldığı bilindiğine göre böyle bir olayın da doğru olma ihtimali vardır.

2.1.4. Richard De Salerne’in Urfa’da Geçici Hâkimiyet Devrinde Emîr Çökürmüş’ün Urfa Kuşatması(1105)

Antakya Prinkepsi Bohemond, Türklerle yapmış olduğu mücadeleler sonunda gücünü yitirmiş ve bu gücü tekrar toplamak adına Avrupa’ya asker toplamaya gitmeye karar vermiştir. Bu durum karşısında Antakya’yı vekâleten Tankred’e bırakmaya karar vermiş ve bu karar üzerine Tankred, yerine eniştesi olan Richard de Salerne adlı kişiyi Urfa yönetimi için bırakmış ve Antakya’ya geçmiştir²⁷⁹.

1105 Senesinde Emîr Çökürmüş, Urfalı Mateos’un kaydına göre Urfa’yı bir kez daha kuşatma girişiminde bulunmuştur. Bu durum karşısında Richard de Salerne, Türklerle savaşmak üzere şehrin dışına çıkınca, iki ordu karşılaşmış ve Türklerin kılıçlarına 450 Frank askeri yem olmuştur. Bu savaş hakkında detaylar kısıtlı olsa da Urfalı Mateos’un tabiriyle “*cesur Türklerin karşısına, Richard’ın yaya askerleriyle çıkması akılsızlıktı.*” Buna göre Urfalı Mateos’un da Türklerle yapılacak

²⁷⁶ Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 102, I; Albertus Aquensis, 2007, 699.

²⁷⁷ Albertus Aquensis, 2007, 699, 701.

²⁷⁸ Albertus Aquensis, 2007, 701, 703.

²⁷⁹ Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 105, I.

olan bir savaşa çıkmadan evvel akıllıca bir taktik gerektiğini bildiği anlaşılmaktadır²⁸⁰.

2.2. Hayâli İmajlardan Gerçekliğe: Baudouin de Bourg ve Joscelin'in Esaretleri

Harran Savaşı'ndan sonra Baudouin de Bourg ve Joscelin gibi iki önemli Haçlı komutanı Türklere esir düşmüştü. Bu iki Haçlı komutanının esaretten kurtuluşları hakkında bölgenin yerli kaynaklarında ve İslam kaynaklarında pek çok rivayet olmakla birlikte bu rivayetler arasından birkaç tanesi Türk imajı açısından oldukça dikkat çekmektedir²⁸¹.

Bu rivayetlerden ilki İbnü'l-Esir'de geçen ve Emîr Çavlı'nın, II. Baudouin'i serbest bırakması rivayetidir. Bu rivayete göre Emîr Çavlı, Habur civarında bulunan Mâkisin adlı bölgeye geldiği zaman Baudouin'i bir takım şartlarla serbest bırakmıştır. Bu şartlara göre II. Baudouin hilat giymeyi, fidye ödemeyi, elinde bulunan Müslüman esirleri serbest bırakmayı ve bütün bunların yanı sıra oldukça dikkat çeken gerektiğinde asker ve para yardımında bulunmayı kabul etmiştir²⁸². Bu durum Emîr Çavlı ile II. Baudouin arasında metbuluk-vasallık münasebetlerinin başlamış olduğunu ve bir bakıma Urfa Haçlı Kontluğunun da Emîr Çavlı'ya bağlandığını göstermektedir. Bu şekilde ilk kez Urfa Haçlı Kontluğu üzerinde bir Türk emîrinin bir sözleşme üzerinde de olsa hakları olmuş bulunuyordu. Bu durum o dönemki Türk devlet yönetim sistemi düşünüldüğünde kendi bölgesinde mevcut olan Haçlı devletleri üzerinde de Türk'ün hâkim gücünü göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Zira Türk milleti aynı coğrafyaları paylaşmış olduğu başka milletleri kendi hâkimiyet çatısı alıp, bağımsız bir şekilde yaşamayı Türk devlet geleneğinin bir parçası olarak görmüşlerdir.

Başka bir rivayet ise Türk imajı açısından çok daha önemlidir. Zira II. Baudouin serbest bırakılması mevzusu hakkındaki rivayet Türklerin, düşman dahi olsa mert ve yürekli olarak gördükleri kişilere karşı hep bir ilgi göstermiş olduklarının göstergesidir. Anonim Süryani Kroniğinde geçen bu rivayete göre

²⁸⁰ Mateos, 2000, 227-228.

²⁸¹ Bu rivayetler hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 112-119, I.

²⁸² İbn ül-Esir. (1987). *El-Kamil Fi't Tarih*. (Çev: Abdülkerim Özeydin). İstanbul: Bahar Yayınları, 368, X.

daha önceden serbest bırakılmış olan Joscelin de Courtney, Baudouin'i serbest bıraktırmak için bir miktar fidye toplamış ve bu fidyeyi Caber Kalesine götürerek Musul'da bulunan Emîr Çavlı'ya gönderilmesini sağlamıştır ve ayrıca kendisini Caber Kalesi'ne esir olarak bırakmıştır. Emîr Çavlı ise daha önceden adını duyduğu; ancak hiç görmediği Joscelin'i kendisini Baudouin'i kurtarmak adına rehin olarak bırakmasından dolayı daha fazla merak etmiş ve onu görmek istemiştir. Bununla birlikte Joscelin'in bağlı olduğu Baudouin için yapmış olduğu böyle bir fedakârlık karşısında Emîr Çavlı da karşılığını vermiş ve Baudouin'i serbest bırakmıştır. Caber Kalesinin emîri ise Emîr Çavlı'nın Joscelin'i görme isteği üzerine onu Musul'a yollamıştır²⁸³.

Rivayetin bundan sonraki kısmında Türklerin misafirperver ve mertçe davranışının bir örneği, Joscelin'in Musul'a geldiği vakit görülmektedir. Buna göre Joscelin, Musul'a geldiği vakit Emîr Çavlı tam teçhizatlı en iyi askerleri ile onu karşılamış ve Joscelin'in gerçekten de anlatıldığı gibi bir savaşçı olduğunu anlamak için olsa gerek ondan atını koşturmasını istemiştir. Bunun üzerine Joscelin at üzerinde mızrakla bazı hareketler yaparak atını koşturmuştur. Emîr Çavlı bu hareketlerden etkilenmiş ve Emîr Çavlı'nın ödeyeceği fidyeden on bin dinar indirmiş; bu hareket karşısında Joscelin atından inip, Emîr Çavlı'nın önünde yer öpünce bir on bin dinar daha indirmiştir. Ayrıca Emîr Çavlı, misafirine bir ziyafet verdirmiştir. Bundan sonra Joscelin'in geriye kalan borcunu tamamen sıfırlamıştır. Joscelin'in birkaç gün boyunca Musul'da kaldığı sırada Emîr Çavlı, ona karşı nezaketten kendini esirgememiş ve hatta yaşadıkları müddetçe birbirlerine karşı savaşmayacaklarına ve gerektiğinde birbirlerine yardımda bulunabileceklerine dair söz vermişlerdir. Bundan sonra bir takım hediyelerle Joscelin'i yolcu etmiştir²⁸⁴.

Görüldüğü üzere Türklerin, düşman dahi olsa misafirine karşı yaklaşımı ve davranışı oldukça cömert ve misafirperverdir. Ayrıca Türklerin karakteristik yapısında savaşçılık önemli bir yer edindiğinden, savaşma konusunda maharetli olanlara karşı da ayrı bir ilgi duyulduğu anlaşılmaktadır. Bunun bir Türk geleneği ve Türk özelliği olarak kabul edilmesi yerindedir. Zira Emîr Çavlı'nın bu

²⁸³ Anonim Süryani, 1933, 80-81; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 118, I.

²⁸⁴ Anonim Süryani, 1933, 81; Süryani Mihael. (1944). *Süryani Patrik Mihailin Vakainamesi İkinci Kısım (1042-1195)*. (Çev: Hrant D. Andreasyan). Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi. Yayınlanmamış eser, 56.

hareketinden yaklaşık 900 sene sonra meydana gelen Çanakkale savaşlarında da Türkler, düşmanı olan Anzaklarla yiyeceğini paylaşıp, hasta ve yaralılarıyla ilgilenebiliyordu.

2.3. Menfaatler Çerçevesinde Türk-Haçlı İttifakları ve Tell-Bâşir Civarındaki Savaş

Antakya hâkimi Bohemond'un, Avrupa'ya destek getirmek için gitmesinden dolayı Antakya Kontluğuna Tankred vekâlet ediyordu. Bununla birlikte Tankred, Bohemond'un yokluğundan faydalanarak bir güçlenme ve zenginleşme faaliyetine girişmişti. Ayrıca, Baudouin de Bourg esaretten dönene kadar Urfa yönetimini de elinde bulunduran Tankred'in, Baudouin esaretten döndükten sonra Urfa'yı derhal Baudouin'e bırakmak istememesi ve bu şekilde Tankred ile II. Baudouin'in aralarının açılması çıkarlar çerçevesinde Türk-Haçlı İttifakının temel ayaklarından birisini oluşturur. Bu durum karşısında II. Baudouin kendisine bir müttefik arayışı içine girmiştir²⁸⁵. Bu mevzu hakkında kaynaklarda bir takım farklı ve birbirleriyle tezat kayıtlar mevcut bulunsa da, bilinen gerçek Türk-Haçlı ittifakının gerçekleşmiş olmasıdır. Fulcherius Carnotensis bu konuda Tankred'i güya barış yanlısı olarak göstermiş ve barış için yaptığı bütün çabalara rağmen Joscelin'in yedi bin kişilik bir Türk ordusuyla saldırının ilk aşamasında hazırlıksız olan Tankred'i yakalayıp yendiğini kaydetmiştir²⁸⁶. Urfalı Mateos ise Emîr Çavlı'dan 5000 asker istendiğini kaydetmekle birlikte bu olayı ve Tankred'e saldırma olayını büyük bir günah olarak ifade etmiştir²⁸⁷. Urfalı Mateos'un Türklerden yardım istedikleri için ve Tankred'e saldırdıkları için böyle bir değerlendirmede bulunması Türklerin onların gözünde "kâfir" olması ve Joscelin gibi ünlü bir Hristiyan komutanın kâfirlerle iş birliği yapmasından dolayı olması muhtemeldir. İbnü'l-Esir'de ise Joscelin'in Türklerden yardım istediği konusunda bir kayda rastlanmazken; Baudouin'in serbest bırakılma mevzusundaki verdiği sözlerden, Müslüman esirlerin bırakılması ve fidyenin ödenmesi sözünü yerine getirirken Melik Rıdvan'ın saldırısına uğramış olduğu kaydedilmiştir. Bunun akabinde Emîr Çavlı, II. Baudouin'in kendisine getirmiş olduğu fidyeyi Melik Rıdvan'ın ele geçirdiğini öğrenince harekete geçmiş ve 1108 senesinin Eylül ayında Melik Rıdvan'a ait bazı yerleri ele geçirmiştir. Bu durum

²⁸⁵ Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 119, I.

²⁸⁶ Fulcherius, 2009, 162.

²⁸⁷ Mateos, 2000, 234.

karşısında Melik Rıdvan, Tankred'e haber salıp yardım istediğinde bulunmuştur. Bu yardım talebine karşılık Emîr Çavlı da, II. Baudouin ve Joscelin'e haber salmış ve destek istemiştir. İki müttefik ordusu çatışmaya başlamışlar ve Emîr Çavlı, Antakya ordusunun bir kısmını yok ettikten ve hatta Tankred'i geri çekilmeye mecbur ettikten sonra bu sırada Büyük Selçuklu sultanı Muhammed Tapar'a bağlı olan Mevdûd'un birliklerinin Musul taraflarından geldiği haberi gelmiş ve bu yüzden Emîr Çavlı'nın yanında bulunan kuvvetlerin bazıları ayrılmıştır. Bunun sonucu olarak savaşın seyri değişmiş ve Çavlı ve müttefikleri çekilmek zorunda kalmış ve Tankred ise büyük bir ganimet elde etmiştir²⁸⁸.

Yukarıda görüldüğü üzere meydana gelen ittifakların ve Tell-Bâşır bölgesinde meydana gelen savaşın, taraflar arasında menfaatler sonucunda meydana geldiği anlaşılmaktadır. Görünürde Melik Rıdvan ile Emîr Çavlı arasındaki mücadele gibi görünen bu çatışma aslında Tankred- II. Baudouin, Joscelin arasındaki mücadelenin de dâhil olmasıyla çok boyutlu gerçekleşmiştir. Zira Tankred'in, Baudouin'e Urfa'yı teslim etmemesi ve bu şekilde aralarının gergin olması mevzunun Haçlı kısmını oluştururken, Melik Rıdvan'ın, Emîr Çavlı'ya ait olan fidyeye el koyması ise Türk mücadelesi kısmını oluşturmaktadır. Böylece her iki taraf da menfaatleri çerçevesinde birbirlerine karşı, taraf olmuşlardır. Bu noktada olayın en dikkate değer yanı ise Türklerle, Hristiyanların ilk ittifakı olmasıdır. Ayrıca bu olay Güneydoğu Anadolu bölgesinde meydana gelen Haçlıların kendi aralarındaki mücadelede Türklerin de müdahil olarak bölge siyasetinde etkin olmak istediklerinin de bir göstergesidir.

2.4. Haçlılara Karşı Cihat Anlayışının İlk Örneği: Mevdûd'un Urfa'yı Kuşatma Faaliyetleri(1110-1112)

2.4.1. 1110 Senesinde Urfa Kuşatması

Büyük Selçuklu Devleti'nde Muhammed Tapar'ın iktidarı belli bir istikrara kavuştuktan sonra bir cihat düşüncesiyle Urfa Haçlı Kontluğu savunma ve Türkler bu devleti artık sindirmek için saldırı durumuna geçmiştir. 1110 Senesinde Mevdûd'un, Urfa üzerine hareketi de bunun en dikkate değer örneğidir. Buna göre

²⁸⁸ İbn ül-Esir, 1987, 370-373, X; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 122-124, I.

Sultan Muhammed Tapar, Haçlılara karşı bir cihat hareketi oluşturmak adına Ermîniye ve Meyyâfârikîn emîri Sökmen el-Kutbî, Artuklu beyi İlgazi ve Musul hâkimi Mevdûd'a haberler yollamıştır. Bu şekilde Haçlılara karşı Büyük Selçuklu Devleti'nin teşvikiyle ilk kez tüm İslam dünyasını temsil eden bir cihat ordusu oluşturulmuştur. Bu ordu Cizre bölgesinde birleşmiştir. Bu noktada dikkat çeken husus Cizre bölgesinde Türk ordusunun savaşmak için gönüllü olanları da bu bölgede beklemeleridir²⁸⁹. Zira burada Türklerin, İslam'a bağlılığının en büyük delillerinden biri görülebilir. Buna göre gönüllü kimselerinden de katılmasıyla Haçlıların hepsinin birleştikleri takdirde bile karşı koyamayacakları bir Türk gücü oluşturulmuştur. Bu güç cihat anlayışının, Türk'ün, İslam'a bağlılığının ve onu koruyuculuğunun da tezahürüdür.

Birleşmiş bu Türk ordusu, Cizre'den hareketle 1110 Senesinin Mayıs ayında Urfa önünde görülmüştür. Bu şekilde sert bir kuşatma başlatmış ve Urfa haçlılarını zor duruma düşürmüştür. Buna bağlı olarak Urfa gibi stratejik ve müstahkem bir bölgenin kuşatma altında olduğunu haber alan Suriye'de ve Filistin'de bulunan haçlı grupları derhal harekete geçmişti. Kudüs kralı Baudouin de Bolougne yanına Trablus kontu Bertrand'ı ve Ermenilerden oluşan bir kuvveti yanına aldıktan sonra Urfa'yı Türk kuşatmasından kurtarmak üzere harekete geçmişlerdir. Tankred ise Fırat Nehri kenarında Baudouin'e katılmıştı. Türk ordusu bu haberi alınca gelen Haçlı ordusunu yok etmek üzere bir taktik geliştirmiş ve savaşı geniş bir ovaya çekip; bu ovada Haçlıları tümüyle yok etmek istemiştir. Bundan dolayı Türkler, Urfa kuşatmasını kaldırmışlar ve Harran bölgesine doğru çekilme hareketi yapmışlardır. Baudouin ise Urfa'ya vardığında Türklerin Harran bölgesine çekildiğini öğrenmiş ve o istikamete doğru yol almış ise de bunun bir savaş taktiği olduğunu anlamış ve Urfa'yı erzak ve asker teminiyle güçlendirip Samsat'a ilerlemiştir²⁹⁰. Anlaşıldığı üzere Haçlılar artık Türklerin bazı savaş taktiklerini çözmeye başlamışlardır. Bu durum artık Haçlıların, Türkler hakkında bazı bilgileri edinmiş olduklarını göstermektedir. Samsat'a doğru Haçlıların çekildiğini öğrenen Türk ordusu bunları takibe başlamıştır. Haçlılar Fırat Nehri'nin karşısına geçmeye çalıştıkları anda Türkleri karşılarında görünce büyük bir panik ve telaşa kapılmışlardır. Bu panik

²⁸⁹ Anonim Süryani, 1933, 82; Özaydın, A. (1990). *Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi*(498-511/1105-1118). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 102-103; Sevim, 2000, 211; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 132, I; Runciman, 2008, 95, II.

²⁹⁰ Albertus Aquensis, 2007, 793; Özaydın, 1990, 104-106; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 134, I; Runciman, 2008, 95-96, II.

havası içinde karşı tarafa geçmek için Fırat'a atlayan pek çok haçlı yok olmuştur. Ayrıca kaçamayanlar da Türklerin kılıçlarına yem olmuştur. Türklerin asıl hedefi Urfa olduğundan Fırat'ın ötesine geçen Haçlıları takip etmemişlerdir²⁹¹. Henüz Türklere tek bir kılıç sallamadan, Türkleri görünce büyük bir panik ve telaşa kapılan Haçlıları bu panik haline sokan etken korkunç Türk imajı olsa gerektir. Bu bağlamda 1110 seferi, araştırmamızın giriş kısmında bahsedildiği üzere, "korkunç Türk imajı"nın Türkler tarafından müthiş bir silah olarak kullanıldığının en güzel örneklerindendir.

Kış mevsimi yaklaşırken Mevdûd, Urfa gibi müstahkem bir kalenin hem de erzak açısından büyük bir şekilde desteklenmişken alınmasının oldukça zor olacağını biliyordu. Bundan dolayı Musul'a doğru çekilmeye karar verdi. Bu şekilde Türklerin, Haçlılara karşı başlatmış olduğu cihat hareketinin ilk temelleri de bu şekilde atıldı. Bu sefer sırasında Urfa ele geçirilememiş olsa da bütün Haçlılara karşı bir tepki ve buna bağlı olarak geniş çaplı bir Türk-İslam birliğinin de örneği görülmüştür. Ayrıca bu kuşatma teşebbüsü Urfa Haçlı Kontluğu tarihi açısından da bir dönüm noktasıdır. Zira bu kuşatma sırasında Urfa'nın verimli arazilerinin tümü talan edilmiş ve artık Haçlılar buraya bir ileri karakol gözüyle bakmaya başlamışlardır. 1110 Seferinin başka bir ehemmiyeti ise İslam dünyasının taarruz; Haçlı dünyasının ise savunmaya geçmesinin başlangıcı olmasıdır. Ayrıca 1110 kuşatmasının daha önceki Urfa kuşatmalarından farkı tüm Türk beylerini ve emîrlerini tek amaca yöneltmiş olmasıdır. Zira daha önceki Urfa kuşatmalarında Türk emîrleri birbirlerinden bağımsız bir şekilde kendi bölgelerinin güvenliği ve biraz da İslamiyet için hareket etmişlerdi²⁹².

Haçlı kronik yazarlarından Fulcherius Carnotensis'in, bu kuşatma hakkındaki kayıtlarından Türklerin oldukça korkak olduğunu ve bu yüzden Harran'a çekildiğini kaydeder. Bununla birlikte Türklerin yıpratma saldırılarından da oldukça rahatsız olduğu bellidir. Ayrıca "hilekâr", "açgözlü" gibi bir takım sıfatlarla Türkleri nitelemiş ve bu kuşatma hakkındaki kaydını kısa tutmuştur²⁹³. Albertus Aquensis ise Urfa Haçlı Kontluğunun temellerine vurulan bu ilk darbenin üstünü örtmek için kaydında I. Baudouin geldiğinde Türklerin kaçtığını, Tankred'in onları

²⁹¹ Özaydın, 1990, 107.

²⁹² Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 129, I.

²⁹³ Fulcherius, 2009, 179.

takip etmesine rağmen bulamadığını belirtmiştir. Hatta Türklerin geri çekilmesini, Türklerin yıkımı olarak vermiştir. Ancak daha sonraki kayıtlarında Fırat Nehri kıyısı civarındaki olayları anlatırken Türklerin, Haçlıları zalimce katlettiğinden bahsetmiş ve bu şekilde daha önceden Türklerin yıkım yaşadığını belirten Albertus kendisiyle çelişmiş ve asıl yıkımı Haçlıların yaşadığını belirtmiştir²⁹⁴.

İlk kez doğrudan Büyük Selçuklu Devleti'nin Haçlılara karşı faaliyete geçmesi artık Haçlılar için zor zamanların başlayacağını da en büyük delildir. Zira Haçlı kronikçileri her ne kadar olayın üstünü örtmeye çalışsalar ve basit bir olay gibi gösterebilirler de veyahut gerçekten de Türk'ün artık saldırı durumuna geçtiğini göz ardı etseler de kesin gerçek şudur ki bundan sonra Haçlı yıkımı başlayacaktır.

2.4.2. Mevdûd'un 1111 Senesinde Haçlılar Üzerine Hareketi

Mevdûd'un 1110 Senesinde Urfa'yı kuşatıp akabinde Fırat kıyısında desteğe gelen Haçlıları kılıçtan geçirmeleri ve bununla birlikte Halep Meliki Rıdvan'ın bu durumdan istifade edip Halep ve Antakya bölgesinde bir takım seferler yapması Haçlıları kıskırtmış ve intikam almak üzere saldırı düzenine sokmuştur. Buna bağlı olarak Kral Baudouin Sayda'yı ele geçirmiş; Tankred ise Halep bölgesinde bir takım istila faaliyetine girişmiştir. Bu bölgede yaşayan halka büyük zulümler yaparak; onları göçe zorlamış ve bundan başka Artah, Zerdana ve Esârib gibi Halep bölgesi için stratejik açıdan oldukça önemli olan kaleleri ele geçirmiştir. Bu durum hem Halep bölgesi ve hem de Suriye bölgesi için büyük bir tehlike oluşturmuş ve Türklerin bu bölgedeki hâkimiyetlerini de riske atmıştır. Zira Halep kuşatılma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Böyle büyük bir tehlike karşısında Suriye halkı ve emîrleri, Sultan Muhammed Tapar'a başvurmakla birlikte Hâşimî eşrafından bir grup kişi de Sultan Muhammed Tapar'a başvurmuştur. Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar'a durumu izah etmek için gidenler Haçlıların yaptıkları zulümleri, katliamları bildirmişler ve Sultan Muhammed Tapar'dan yardım dileklerinde bulunmuşlardır. Türklerin koruyucu ve kollayıcı özelliğine bağlı olarak Sultan Muhammed Tapar, Haçlılara karşı büyük bir

²⁹⁴ Albertus Aquensis, 2007, 797, 799.

ordu yollayacağını sözünü vermiştir²⁹⁵. Bu noktada dikkati çeken husus, Halep ve Suriye halkından ister Türk olsun ister başka bir ırktan olsun Sultan Muhammed Tapar'dan yardım isteğinde bulunmasıdır. Zira araştırmanın en başından beri belirtildiği üzere Türklerin, hangi ırktan olursa olsun yardım isteyene her daim yardım elini uzattığı bir gerçektir. Ayrıca Suriye ve Halep bölgesinden insanların yardım için Sultan Muhammed Tapar'a gelmeleri, bölgenin en itibarlı, en kudretli, hükümdarının da Sultan Muhammed Tapar olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Bununla birlikte Bağdat'ta bu yardım isteme mevzuları sırasında, yardım istemek için gelen insanlar Haçlı dehşetinin etkisi ile Halife Mustazhirbillah'ın camisinde huzursuzluk çıkartmışlardır. Bunun üzerine Halife Mustazhirbillah suçluların derhal cezalandırılmasını emretmiş; ancak Sultan Muhammed Tapar, Halifeyi teskin etmiştir²⁹⁶. Bu noktada dikkati çeken husus ise Sultan Muhammed Tapar'ın anlayışlı, dirayetli ve sakin kişiliğidir. Zira Sultan Muhammed Tapar, Haçlıların zulmünden dolayı öfkeyle ve korkuyla dolmuş insanların durumunu anlamış olmalı ki Halifeden suçluların bağışlanmasını istemiştir. Bu durum Türk'ün mazlumun yanında, zalimin karşısında duruşunun en güzel örneklerinden biridir.

Sultan Muhammed Tapar bütün bu olanlar karşısında 1111 Senesinin Haziran-Temmuz döneminde kendisine bağlı olan emîrlere haber yollayıp; cihad hazırlıklarına başlamalarını emretti. Bu sefer Türk ordusu Musul'da toplanacaktı. Bununla birlikte 1111 Senesinin sonunda Haçlı Seferleri tarihi açısından oldukça ilginç bir olay meydana gelmiştir. Yıllar önce Papa Urban'dan, Türkleri Anadolu'dan atmak için yardım isteyen Bizans İmparatoru Alexios Komnenos, İbnü'l-Esir'in kaydına göre Türklere elçi yollamış ve Haçlılara karşı birlikte hareket etmeyi teklif etmiştir²⁹⁷. Bu olay Haçlı-Bizans ittifakının ve ilişkilerinin tamamen bozulduğunu göstermesi açısından önemlidir. Anlaşılan Alexios Komnenos da Haçlıların asıl amaçlarının toprak sahibi olmak olduğunu anlamıştır. Ayrıca bu elçilik mevzusunu Anna Komnena'nın kaydetmemiş olması tabii karşılanabilir. Zira Alexiad adlı eseri yazarken Anna Komnena, her ne kadar objektif olacağını kaydetmiş ise de babası Alexios'un Türklere, Haçlılara karşı iş birliğine giriştiğini yazıp, itibarını sarsmak istememiş olabilir.

²⁹⁵ İbn ü'l-Esir, 1987, 386-387, X; Ebu'l-Ferec, 1999, 350, II; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 141-142, I; Özaydın, 1990, 109-110.

²⁹⁶ Özaydın, 1990, 110-111.

²⁹⁷ İbn ü'l-Esir, 1987, 387, X; Özaydın, 1990, 111; Runciman, 2008, 99, II.

Haçlılara karşı cihada ilk çıkan Emîr Mevdûd oldu. Emîr Mevdûd'un faaliyetleri Şabahtan bölgesindeki bazı kaleleri ele geçirmekle başladı. Akabinde Emîr Mevdûd'a, Merâğa Emîri Ahmedîl el-Kürdî, Emîr Sökmen el-Kutbî, Emîr Porsuk'un oğulları olan İlbeği ve Zengî, Erbil Emîri Ebu'l Heycâ ve Artukoğlu İlgazi'nin oğlu Ayaz katıldı. Bu ordu Harran'da toplandığı sırada Tankred'in Şeyzer topraklarında olduğunu ve bu bölgeye bir kale inşaa ettiğini öğrenince, ordunun ilk istikameti Şeyzer bölgesi olmuştur. 28 Temmuz 1111 Tarihinde cihad ordusu Tell-Bâşir Kalesini kuşatmaya başlamışlar; ancak 26 günlük bir kuşatmadan sonra Merâğa Emîri Ahmedîl el-Kürdî'nin, Joscelin'in cazip teklifine kanarak ihanet etmesi yüzünden bu kuşatma başarılı olamamıştır²⁹⁸.

Türk ordusunun ikinci istikameti Halep Meliki Rıdvan'ın yardım isteği üzerine Halep olmuştur²⁹⁹. Halep'e gelen ordu, şehir önünde karargâh kurduğu sırada halk ile bir anlaşmazlık yaşamış ve Rıdvan, yardım için çağırdığı orduya güvenmek konusunda şüpheye düşmüş ve şehrin kapılarını Türk ordusuna kapatmıştır. Bu sırada bölgesine gitmek üzere ordudan ayrılan Sökmen el-Kutbî yolda öldü. Ayrıca Atabeg Tuğtekin ise Suriye kalelerinden topladığı askerlerle Halep'e gelip, cihad ordusuyla birleşti. Atabeg Tuğtekin, Halep önünde boşa zaman kaybetmektense Haçlılarla savaşmak üzerine Suriye üzerine hareket etmeyi teklif etmiş ve 6 Eylül 1111'de Halep'den ayrılmıştır. Bununla birlikte Melik Rıdvan, Atabeg Tuğtekin'in Halep'i kuşatan Türk ordusuna katılması yüzünden rahatsız olmuş ve Tuğ-Tekin'e suikast düzenleyebilecek derecede arası açılmıştır. Bununla birlikte Büyük Selçuklu ordusu içindeki Mevdûd ve Tuğ-Tekin hariç tüm emîrlere ülkelerine çekilmeye başlamıştır³⁰⁰.

Haçlılar, Türklerin kendi aralarındaki bu ayrılıktan istifade edip Müslümanlara karşı birlik oluşturmuşlardır. Buna göre Tankred, Kral Baudouin ve Bertrand'ı destek için çağırmış ve İslam bölgelerine doğru harekete geçmiştir. İbn Munkız, Haçlıların Şeyzer bölgesine hareket edeceklerini bildirmek üzere Mevdûd ve Tuğ-Tekin'in yanına gitmiş ve onları Haçlılara karşı cihada çağırmıştır. Bu durum karşısında 15 Eylül 1111'de Türk ordusu Şeyzer bölgesinin doğusunda ordugâh kurmuşlardır. Haçlı ordusunu gördüklerinde ise etraflarını kuşatmışlar ve

²⁹⁸ Mateos, 2000, 242-243; Özaydın, 1990, 111-112; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 142, 144, 147, I; Fulcherius, 2009, 182; Runciman, 2008, 100, II.

²⁹⁹ Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 144-145, I.

³⁰⁰ Özaydın, 1990, 113-114.

bu çember içinde Haçlı ordusuna galebe çalmışlardır. Haçlı ordusu ise burada yine Türk korkusunu en derinden hissetmiş ve Müslümanların cuma namazı için camiye gitmelerini fırsat bilerek Efâmiye bölgesine kaçmışlardır. Türkler ise namazdan sonra Haçlıların peşine takılmışlar ve geride yakaladıkları Haçlıları kılıçlarına yem etmişler ve tekrar Şeyzer'e dönmüşlerdir. Bu şekilde bir zafer daha kazanan Türkler, İslam dünyasının koruyuculuğu görevini başarı ile yerine getirmiştir.

Fulcherius Carnotensis bu mevzu hakkında kısa bir bilgi olmakla birlikte Şeyzer bölgesinde iki ordunun karşılaşması sırasında Türklerin savaşmaktan kaçmış olduklarını kaydetmiştir. Haçlıların ise yiyecek sıkıntısı çektiklerinden dolayı Türklerin peşine takılmadıklarını belirtmiştir³⁰¹. Bu durumda Fulcherius Carnotensis, sürekli yaptığı gibi, Haçlıların açığını vermek istememiş olduğu anlaşılmaktadır. Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesinde de Şeyzer bölgesindeki bu olay hakkında Fulcherius'la paralel bir kayıt görülmektedir. Buna göre iki ordunun savaşmadan döndüğü belirtilmiştir. Bu kaydın devamındaki başka bir kayıt ise Urfalı Mateos'un, Emîr Sökmen'e bakış açısını belirlemek açısından dikkat çekicidir. Bu kayda göre Emîr Sökmen'in ölümü, ona Allah tarafından bir ceza olarak verilmişti. Zira Emîr Sökmen Urfa'da büyük bir katliam ve tahribat gerçekleştirmişti³⁰². Anlaşıldığı üzere Urfalı Mateos, Emîr Sökmen'i acımasız, vahşi tabiatlı bir kişi olarak görmektedir. Albertus Aquensis'e gelince, Türk ordusunu sayısız olarak nitelemiştir. İki yüz bin kişilik bir Türk askerinden bahseden Albertus'un bu şekilde bir abartı yöntemi kullanmış olması, Haçlıların başarısızlığını gizlemek için olmalıdır. Bununla birlikte Albertus'un, iki ordunun karşılaşması mevzusunda verdiği kayıtlardan Haçlıların 1110 Senesindeki savaştan ders çıkardıklarını anlamak mümkündür. Zira ona göre Haçlılar, Türkleri görünce dağılıp, derhal savaşa girişmemişlerdir. Bunun sebebi ise Türklerin, hızlı atları sayesinde dağılan Haçlıları yakalayıp; yok edeceği idi³⁰³. Anlaşılan o ki Türk korkusu sayesinde Haçlılar bu karşılaşmada dağılmamışlardı. Ancak 15 gün sonra Hristiyanlar ve Türkler geri çekilirken Hristiyanların arkadaki grubu müthiş bir ok yağmuruna maruz bırakılmış ve bunlar ya ölmüş ya da yaralanmıştı. Tankred ve Baudouin bunu görünce yardım etmek istemişlerse de gelenekleri gereği

³⁰¹ Fulcherius, 2009, 183.

³⁰² Mateos, 2000, 243.

³⁰³ Albertus Aquensis, 2007, 811, 819

Türklerin dörtnala at koşturmaları yüzünden savaşa dâhil olamamışlardır³⁰⁴. Bu kayıtlardan ise Türklerin savaş alanında dörtnala koşturmaları ve düşmanı ok yağmuruna tutmaları dikkat çekmektedir. Yukarıda belirtildiği üzere Fulcherius okçuluğu bir Türk geleneği olarak kaydetmişti. Şimdi de Albertus, savaş sırasında dörtnala at koşturmayı bir Türk geleneği olarak belirtmiştir. Savaş sanatında büyük maharetlere sahip olan Türklerin bu şekilde, düşmanı çaresiz bıraktığı anlaşılmaktadır.

2.4.3. Mevdûd'un 1112 Senesinde Urfa Üzerine Hareketi

Musul Emîri Mevdûd, Haçlılardan artık hoşlanmayan Urfa halkının da desteğini alarak 1112 Senesinde Urfa'ya bir sefer düzenlemiştir. Emîr Mevdûd'un düzenlemiş olduğu bu sefer önceki iki seferinden farklı olarak bir cihad havasında değil; şahsına münhasır olarak gerçekleştirilmiştir. Bundan dolayı bu seferde Emîr Mevdûd'un yanında, önceki seferlerin aksine, başka bir emîr bulunmamıştır³⁰⁵.

Kaynaklarda Emîr Mevdûd'un Urfa önüne gelmesi hakkındaki tarihlerde bir ortaklık bulunmamakla birlikte 30 Nisan ile 30 Mayıs 1112 tarihleri arasında bir günde burayı kuşattığı anlaşılmaktadır. Emîr Mevdûd, kuşatmaya başladıktan sonra ilk iş olarak, ilk Urfa kuşatmasında tahrip ettiği bahçe ve ağaçların dışında kalan diğer bahçeleri ve ağaçları tahrip etmiştir. Hali hazırda 2 senedir mahsul alamayan Urfa halkı bu durum karşısında büyük bir kıtlıkla karşı karşıya kalmıştır. Mevdûd, bu şekilde Urfa halkının moralini bozmayı ve bundan dolayı şehri kendisine teslim edeceklerini ummuş olmalıdır. Zira Mevdûd, Urfa halkının şehri teslim etmeleri halinde acılarının biteceğini vaad etmiştir. Buna bağlı olarak Urfa halkı bu teklife pek sıcak bakmamışsa da Haçlıların zulmünden ve yönetiminden dolayı oldukça huzursuz olan ve kuşatma öncesinde Mevdûd ile anlaşılan bir grup Ermeni, Mevdûd'a haber yollayıp; şehri teslim etme planlarını bildirmiştir. Bu plana göre Mevdûd, kuşatmayı kaldırır gibi yapıp bir süre geri çekilecek; şehir garnizonu da, Mevdûd'un gerçekten çekildiğini zannedip surların müdafaasını ihmal edecekti³⁰⁶.

³⁰⁴ Albertus Aquensis, 2007, 819.

³⁰⁵ Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 149, I.

³⁰⁶ Anonim Süryani, 1933, 83; Özaydın, 1990, 116-117; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 149-150, I.

Emîr Mevdûd, bu planı gerçekleştirmek adına Urfa kuşatmasını kaldırıp, Serûc bölgesine doğru hareket etti. Serûc bölgesinde ise bu sırada Joscelin vardı. Joscelin, Emîr Mevdûd'un askerlerinin Serûc civarındaki tarlaları dağınık bir şekilde tahrip ettiğini görünce; ani bir saldırı yapıp bir grup Türk askerini öldürmüş ve geri çekilmişti³⁰⁷.

Emîr Mevdûd ise yapılan plan gereği tekrar Urfa önüne gelmiş bir kısım askerini Urfa'nın doğu tarafındaki bir kuleye nakletmiştir. Doğu bölgesindeki bu kulede bekleyen Ermeniler ise Türk askerlerine halatlar uzatmış; bu şekilde Türk askerleri kuleye tırmanmaya başladı. Bunu gören bazı Ermeniler, ortalığı velveleye verince yerel halk ve Franklar bir korku ve panik havasına girmiş; ancak Serûc civarındaki çatışmadan sonra Mevdûd'dan önce ve gizlice Urfa'ya gelmiş olan Joscelin ve ordusu ani bir saldırıyla Türklerin kuleye çıkmak için kullandıkları halatları kesip; Türkleri bir panik havasına soktu. Bu şekilde durumun iyiye gitmediğini anlayan Emîr Mevdûd geri çekilmeye karar verdi³⁰⁸.

Urfalı Mateos'un bu mevzuyu kaydederken Emîr Mevdûd'a karşı oldukça sert ithamlarda bulunması dikkat çekmektedir³⁰⁹. Mateos'a göre Mevdûd kana susamış yırtıcı bir hayvan gibi davranmıştı. Urfalı müellifin böyle bir nitelemeye bulunması, Emîr Mevdûd'un şehri ele geçirmek için Urfa'nın Ermeni halkının ekili arazisini tahrip edip; onları aç bırakmasından dolayı olmalıdır. Zira bu durum Ermeni halkını oldukça zor duruma sokmuştur. Aksi takdirde Urfalı Mateos, aslında Haçlıların yönetiminden de pek hoşnut değildi.

Bu seferle birlikte Mevdûd, Urfa üzerine son seferini yapmış bulunmaktaydı. Artık oldukça yıpranmış olan Urfa Kontluğu bir geçiş noktası vasfından başka Haçlılar için stratejik öneme sahip olan vasıflarını kaybetmişti. Ayrıca Mevdûd'un Urfa seferleri Baudouin de Bourg'u iktisadi yönden büyük zarara sokmuştu ve bu açıdan Haçlı seferlerine de büyük bir darbe vurmuştu. Bundan böyle Urfa Kontluğu yıkılana kadar ismen varlığını devam ettirecektir³¹⁰. Mevdûd'un Urfa seferleri Türklerin Haçlılara karşı ilk büyük cihad hareketi olmakla birlikte, Türklerin kendi

³⁰⁷ Mateos, 2000, 246; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 150, I; Özeydın, 1990, 117.

³⁰⁸ Anonim Süryani, 1933, 84-85; Özeydın, 1990, 117-118; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 151-152, I.

³⁰⁹ Mateos, 2000, 246.

³¹⁰ Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 148, 154, I.

bölgesine karşı ciddi bir tehlikeyi önleyerek de Türk'ün koruyucu ve kurtarıcı imajının bir örneğini oluşturmuştur.

2.5. Aksungur el-Porsukî'nin Urfa Üzerine Cihad Hareketi(1114)

Emîr Mevdûd'un bir Haşhaşî suikastçısı tarafından öldürülmesinden sonra Sultan Muhammed Tapar tarafından Musul valisi olarak Aksungur el-Porsukî atanmıştı. Bununla birlikte Sultan Muhammed Tapar, Aksungur'a da Haçlılara karşı cihada çıkma görevini vermişti. Haçlılara karşı düzenlenen bu üçüncü cihad hareketine Aksungur'un yanında Sultan Muhammed Tapar'ın oğlu Melik Mesud, İmâdüddin Zengî, Sincar Emîri Temirek, İlgazi oğlu Ayaz ve diğer birçok Selçuklu emîrleri katıldı. On beş bin kişiden mürekkep bu cihad ordusu 15 Mayıs 1114 tarihinde Urfa'yı kuşatmaya başladı. Ancak kuşatmanın 2 aydan fazla sürmesi ve buna bağlı olarak Türk ordusunun yiyecek sıkıntısı çekmesinden dolayı Aksungur kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı³¹¹.

Bu defa da Urfa ele geçirilemediyse de bu kuşatmada hem Türk imajı açısından hem bölgedeki Haçlı hâkimiyetinin sarsılması açısından önemli bir olay meydana gelmiştir. Buna göre Aksungur el-Porsukî kuşatmayı kaldırıp, Franklara ait civardaki Serûc, Samsat ve bazı bölgeleri yağma ve tahrip ettikten sonra Şabahtan bölgesine döndükten sonra, Ermeni Gog-vasil'in karısı ve Maraş, Keysûn gibi önemli yerlerde nâibelik yapan bir hanım, Türklerin hâkimiyetini kabul ettiğini haber vermiştir. Zira bu nâibe Franklardan çekinmiş ve Türk'ün hâkimiyetine girerek bölgesinin ve kendisinin güvenliğini sağlamak istemiştir. Ayrıca Ermeni nâibenin Türk hâkimiyetini kabul etmesiyle Urfa'nın kuzeybatı bölgeleri Türk nüfuzu altına girmiştir³¹². Bu olay bundan böyle Ermenilerin Haçlılara güveninin büyük bir oranda sarsıldığını gösteren önemli bir olaydır.

Türkler lehine böyle bir olay gerçekleşmişken Aksungur ile İlgazi arasında çıkan anlaşmazlıklardan dolayı II. Baudouin, Türk hâkimiyetine giren bu toprakları 1116 senesinde ele geçirmiştir³¹³. Bu durum Urfa Haçlı Kontluğu'nun biraz da olsa

³¹¹ Süryani Mihail, 1944, 79; Anonim Süryani, 1933, 86; İbn ül-Esir, 1987, 399, X; Mateos, 2000, 253-254; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 157-158, I; Özaydın, 1990, 126-127; Runciman, 2008, 106, II.

³¹² İbn ül-Esir, 1987, 400, X; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 159-160, I; Özaydın, 1990, 127.

³¹³ Runciman, 2008, 107, II.

kendini toparlamasına neden olmuştur. Ancak yıllar önce Thoros'a ihanet edip I. Baudouin'e Urfa'yı bırakanlar, Haçlıların gerçek amaçlarını gördüklerinden, artık kendilerine bir kurtarıcı olarak Türkleri seçmişlerdir.

2.6. Galeran de Puiset'in Urfa'da Geçici Hâkimiyet Devrinde Artukoğlu İlgazi İle Mücadelesi

1118 Senesi hem Türkler hem de Haçlılar açısından ilginç bir sene olmuştur. Zira bu sene içinde Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar, Abbasi Halifesi el-Mustazhibillah, Bizans İmparatoru Alexios Komnenos ve Kudüs Kralı Baudouin de Bolougne ölmüştür. Türk dünyası açısından Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar'ın ölmesi ne kadar önemli ise Baudouin de Bologne'un ölmesi Urfa Kontluğu ve Haçlı Tarihi açısından o kadar önemli idi. Kudüs Kralı I. Baudouin ölünce yerine Boudouin de Bourg Kudüs kralı olmuş ve Urfa Haçlı Kontluğu da Joscelin de Courtenay'a kalmıştı. Ancak Joscelin, Urfa'daki yönetimi eline alana kadar buraya Baudouin de Bourg'un kuzeni Galeran de Puiset vekâlet etti³¹⁴.

Galeran'ın vekâlet devriyle ilgili en dikkate değer olay Artukoğlu İlgazi ile yapılan mücadeledir. Yapılan bu mücadele hakkında kaynaklarda yeterli bilgi olmamasına rağmen İlgazi'nin kendisine bağlı olan halkını ve Türkmenleri kurtarması ve hatta bu yüzden Urfa Kontluğu önünde Galeran ile savaşmayı göze alması açısından önemlidir. Zira bu durum bir Türk hükümdarlarının sahip olması gereken halkını koruyup gözetmek vasıflarının İlgazi'de var olduğunu gösteren en güzel örneklerdendir.

Bu olaya göre 1119 Senesinin Mart ayında Galeran de Puiset'in, İlgazi'nin arazisine girip Şabahtan bölgesi civarında bazı Türkmen karargâhlarına saldırıp ve buradan yüklü bir ganimet elde etmiş olması İlgazi'nin dikkatini Galeran'ın üzerine çekmesine neden olmuştur. Zira Galeran bu yağma hareketinde Galeran 500 esir, 1200 at, 100.000 küçük ve büyük baş hayvan ele geçirmiş ve ayrıca burada pek çok kişiyi de öldürmüştür. Bu durum karşısında oldukça hiddetlenen Artukoğlu İlgazi, yaz ayının başlangıcında Urfa üzerine hareket etmiş ve ordugâhını şehir önünde kurmuştur. İlgazi'nin bu hareketine karşılık Galeran kendinde İlgazi'nin

³¹⁴ Demirkent, 1994, 9-11; La Monte, L. J. (1942). The Lords of Le Puiset On The Crusades. *Speculum*, (Vol.17). Cambridge: Medieval Academy of America, 106.

karşısına çıkabilecek cesareti görememiş ve esirleri serbest bırakmayı kabul ederek İlgazi'nin kuşatmayı kaldırmasına neden olmuştur³¹⁵.

Kaynaklarda daha fazla detayına ulaşılamayan bu mevzuda İlgazi'nin tebaası için savaşı bile göze alabilen, cesur ve kudretli bir hükümdar olduğunu çıkarmak mümkündür.

2.7.I. Joscelin de Courtenay Devrinde Türklerle Mücadeleler

I. Joscelin 1119 Senesinde Urfa Kontluğunun başına geçmiş ve hâkimiyetinin ilk yıllarında karşısında cesur Türk komutanları Artukoğlu İlgazi ve Belek'i görmüştür. Bu devirde her ne kadar doğrudan bir Urfa kuşatması görülme de İlgazi'nin Antakya üzerine faaliyetlerinde Joscelin'in, Antakya'ya yardım için gittiği ve ayrıca fırsat buldukça da Müslümanlara ait topraklara yağmaya çıktığı görülmektedir. Bu durum karşısında mağdur durumda olan Müslümanların İlgazi'ye başvurmaları dikkat çekicidir. Buna göre 1119/1120 yıllarında I. Joscelin Menbic ve Halep civarına yağma akınlarına çıkmış ve bir takım yağma ve katliamlar gerçekleştirmiştir. Bu durum karşısında Müslümanlar, o sırada Mardin'de olan İlgazi'den intikam için yardım istemişlerdir. İlgazi de buna karşılık olarak Urfa'nın bazı bölgelerini tahrip etmiş ve yağmalamıştır³¹⁶. Bununla birlikte I. Joscelin'in Halep bölgesine saldırıları aralıklı bir şekilde devam etmiş olmakla birlikte bunun en büyük sebebi İlgazi'nin, Büyük Selçuklu Devleti şehzadesi Tuğrul tarafından Gürcistan seferine çağrılmasıdır³¹⁷. Gürcistan seferinden büyük kayıplarla dönen İlgazi, ayrıca oğlu Süleyman'ın isyanı ile karşı karşıya kalmıştı³¹⁸. Bu da tabii olarak Joscelin'in işine gelmiş ve Urfa Haçlı Kontluğu'na kısa süreli de olsa bir nefes aldırıştır.

Artukoğlu İlgazi böyle bir zor zamandayken daha önceden hem Harran Savaşı'nda hem 1110 Yılı Seferinde büyük işler yapan ve Haçlılara karşı kahramanca savaşan Belek Gazi, Urfa'daki Haçlıların karşısına tekrar çıktı. Bu olayın nedeni Gerger bölgesinin yöneticisi Ermeni Mikhail ile olan bir çekişmedir. Buna göre Gerger bölgesinde yaşayan Ermeniler, Belek Gazi'nin bölgesine yağma

³¹⁵ Demirkent, 1994, 12; Anonim Süryani, 1933, 87; Mateos, 2000, 264.

³¹⁶ Demirken, 1994, 20-21; Anonim Süryani, 1933, 88-89, Mateos, 2000, 267.

³¹⁷ Gürcistan seferi hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Mateos, 2000, 267-270; İbn-ül Esir, 1987, 419-420, X.

³¹⁸ Demirkent, 1994, 25.

ve eşkıyalık için girmişlerdi. Bu durum karşısında cömertliğinden olsa gerek ki Ermeni Mikhail'e adamlarının yaptığı eşkıyalığı ve soygunculuğu durdurması halinde, her sene oldukça fazla miktarda un göndermeyi söz vermekle birlikte üç adet de köy verdi. Buna rağmen Ermeni Mikhail'in adamları eşkıyalıklarına devam edip; hatta Belek Gazi'ye ait iki köyü yakıp ve halkını katledince 1121 Senesinin Ocak ayında Belek Gazi bir baskınla Gerger bölgesini işgal etti. Ancak bu noktada Belek Gazi'nin Ermeni halkına gösterdiği merhamet dikkate şayandır. Zira herkes Belek Gazi'nin buradaki Ermenileri katledeceğini beklerken, tam aksine Belek Gazi bunlara nazik davranmış ve üstüne üstlük Gerger bölgesine tekrar dönmeyeceklerinin sözünü alınca kendi arazisinden köyler dahi vermiştir³¹⁹. Ancak Belek, yılsonunda bu Ermeni soyguncuların tekrar Gerger'e döndüğünü haber alınca buraya bir sefer daha düzenlemiş ve tahribatta bulunmuştur. Joscelin ise bu durum üzerine Gerger'e gelmişse de Belek'le karşılaşmamıştır³²⁰.

2.7.1. Urfa Kontu Joscelin'in Esareti

1122 Senesinde Artukoğlu İlgazi tarafından Franklara karşı tertip edilmiş seferin dönüşünde Belek Gazi, Urfa'ya yönelmiş ve Kont Joscelin ile Galeran'ı tutsak etmişti. Bu durum Urfa Haçlı Kontluğu ve Haçlılar tarihinde büyük bir yıkımın da habercisiydi.

Bu sırada Antakya hâkimi Roger'ın kızıyla evlenen Joscelin, karısını Urfa'ya götürürken, yol üzerinde bulunan Birecik'te dinlenmek için konakladığında Belek Gazi'nin Halep'ten askerleriyle birlikte yola çıktığını ve Urfa bölgesini yağmalamak üzere hareket ettiğini haber aldı³²¹. Bu durum üzerine Joscelin, Galeran ile birlikte yeterli hazırlık yapmadan, ordusu dağınık bir şekilde olan Belek'i Harran civarında yakalamak için harekete geçti. Frank grubu yorucu bir yolculuktan sonra ertesi gün öğle vakitlerinde Belek'in ordusuyla karşılaştılar. Bu arada şiddetli bir yağmur yağmış ve bölge bataklığa dönüşmüştü. Hafif zırhlı ve silahlı Türkmenler, ağır zırhlı Haçlı ordusunu bundan dolayı kolay bir şekilde kuşattı. İki ordu arasındaki çatışmada Joscelin ve Galeran ve pek çok haçlı şövalyesi esir edildi. Olayın devamında Belek, elde ettiği esirleri Urfa önüne getirmiş ve Urfa halkının,

³¹⁹ Abû'l Farac Tarihi, 1999, 357, II; Demirlemt, 1994, 26-27, II.

³²⁰ Demirkent, 1994, 27, II.

³²¹ İbn ül-Esir bu mevzu hakkındaki kaydında Belek Gazi'nin Urfa'yı kuşattığından bahsetmiştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: İbn ül-Esir, 1987, 468, X

Joscelin'in esir olduğunu görünce teslim olacağını düşünmüştü³²². Belek Gazi tarafından yapılan böyle bir girişimin oldukça akıllıca olduğu açıktır. Her ne kadar Urfa halkı, kontunu esir olarak görünce teslim olmamışsa da Belek Gazi bu şekilde bir hareketle en azından şansını denemişti. Ancak bundan başka Urfa halkının, efendilerini tutsak olarak görmesi Urfa kontluğunda bir karışıklığa sebep ve paniğe sebep olabilirdi. Belek Gazi de bunları düşünmüş olmalıdır. Zira tarihin pek çok yerinde görüleceği üzere başsız ve panik halinde olan bir bölgeyi ele geçirmek pek çok kez kolay olmuştur. Bununla birlikte Türklerin hafif silahlı ve zırhlı olmaları savaş sırasında büyük avantaj sağlamıştı. Türklerin, Haçlılarla yaptığı savaşlara bakıldığında hafif zırhları sayesinde oldukça hızlı bir şekilde hareket ettiği ve Haçlı ordularını kolayca kuşatabildiği anlaşılmaktadır. Bu durum Türk savaş stratejisinin bir sonucudur. Zira Türklerin savaşırken hızlı hareketlerle düşmanı şaşırtıp, ani baskınlarla galebe çalması Türk savaş mekanizmasının karakteristik bir özelliğidir. Keza Türk turan taktiği de ancak bu şekilde bir hızla başarılı olabiliyordu.

Belek bu akıllıca taktiğinden sonuç alamayınca esirlerini hâkimi olduğu Harput Kalesi'ne götürmüştür. Joscelin gibi aktif bir Haçlı reisinin Belek tarafından esir alınması Urfa Kontluğu'nun istikbali açısından büyük bir tehlike oluşturuyordu. Ancak, Haçlılar şanslı idi ki, bu sırada Artukoğlu İlgazi ölmüş; Halep bölgesi kısa bir süre başsız kalmış ve Belek Gazi de bu sırada Haçlılara büyük bir darbe vurmaktansa Halep hâkimi olmak istemişti. Buna bağlı olarak 27 Haziran 1123 Tarihinde Halep önüne gelmiş ve bu şehri almıştı³²³.

Joscelin'in esaretten kurtuluşu hakkındaki mevzuda Fulcherius, oldukça süslü bir anlatımla kendini gösterir. Bu mevzuda Belek Gazi oldukça sert tarzlere maruz kalırken, Joscelin ise müthiş bir kurtuluş hikâyesiyle kahraman addedilir. Ayrıca Türk imajının çarpıtılması açısından önemli kayıtlar da görülmektedir. Bu olaya göre Belek Gazi, rüyasında Joscelin tarafından gözlerinin oyulduğunu görmüş ve bunu yorumlatmak için papazlara rüyasını anlatmıştı³²⁴. Fulcherius'un olaya edebî bir yön katıp, belki de kendi inancına göre inandırıcılık katmak adına rüyasını "*papazlara*" anlattığı şeklinde bir kaydı dikkati çekmektedir. Ancak Belek

³²² Anonim Süryani, 1933, 90; Fulcherius, 2009, 214; Demirkent, 1994, 29, II; Mateos, 2000, 271-272; İbn ül-Esir, 1987, 468-469, X; Azîmî, 2006, 54-55; Milli Eğitim Bakanlığı. (1979). Belek Maddesi. *İslam Ansiklopedisi*. (Beşinci Baskı). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 470. II; Runciman, 2008, 133, II.

³²³ Demirkent, 1994, 34,38, II; Runciman, 2008, 134, II.

³²⁴ Fulcherius, 2009, 225.

Gazi gibi İslam uğruna savaflara çıkan bir komutanın papazlara gidip, rüya yorumlatmayacağı gayet aşikârdır. Olayın devamında bu durum karşısında Belek Gazi'nin, Joscelin'i öldürtmek için adamlar yolladığı; ancak adamlar gelmeden Joscelin'in kaçtığı kaydedilmektedir. Fulcherius'un Joscelin'in kaçması mevzularında olayı süslemek için kullandığı bazı kayıtlardan, abartılı olaylar silsilesini anlamak mümkündür. Buna göre zaman zaman gecenin karanlığını kullanarak, bazen çalılıkların gölgesini kullanarak kaçan Joscelin kimseye tanınmamak için bir çalılık içine gizlenmiş ve yanındaki uşağına gidip ekmek bulmasını söylemişti. Ancak buradaki dikkati çeken nokta kimsenin görmemesi ve tanımaması için çalılıklara gizlenen Joscelin'in yanına, uşağı bir Ermeni getirmiş olmasıdır³²⁵. Gizlenen Joscelin'e hiç tanımadıkları bir Ermeni'nin getirilmesi ve ona güvenilmesi ilginç bir durumdur. Bu şekilde Joscelin Tell-Bâşir'e vardı. Olayın bundan sonraki kısmında ise Belek Gazi'nin Joscelin'e yardım eden Ermenileri cezalandırma mevzusudur. Fulcherius, burada Belek Gazi'yi bir cani olarak göstermiş ve Ermenilere büyük zulümler yaptığını kaydetmiştir. Ancak Belek Gazi, sadece ihanet edenlere cezasını vermişti. Zira bunlar, Belek Gazi'nin evini ve kalesini de harap etmişlerdi³²⁶.

Belek Gazi, Harput'taki hainleri temizleyip, kaleyi tekrar hâkimiyeti altına aldıktan sonra Haçlılar, her ne kadar yağma faaliyetleri yürüttülse de Harput'a doğrudan bir kuşatma gerçekleştirememişlerdir. Bu durumun en önemli nedeni Belek Gazi'nin ordusuna karşı duyulan korku idi³²⁷. Anlaşılan o ki Artukoğlu İlgazi öldükten sonra yeğeni Belek Gazi, amcasının yerini hiç aratmamıştır. Joscelin'in bundan sonraki faaliyetlerinin bütününde ise Belek Gazi'nin Halep işleriyle uğraşmasından istifade ettiği görülmektedir. Bu durum Belek Gazi'nin Haçlıları oldukça sindirdiğini de göstermektedir.

Joscelin, serbest kaldıktan sonra Halep civarında büyük bir tahribat faaliyetine girişmiştir. Pek çok köyü ve ormanları harap etmiş, camileri ve türbeleri yıkmış; ayrıca buradaki savunmasız halkı katletmiştir. Bununla da yetinmemiş tıpkı soydaşlarının Antakya önünde yaptıkları gibi mezarları bile açıp yağmalamıştır. 1123 Senesinin sonlarına doğru artık bu katliamlar aşırı boyutlara ulaşmış;

³²⁵ Fulcherius, 2009, 231; Vitalis, 1853, 397; Runciman, 2008, 135, II.

³²⁶ Fulcherius, 2009, 231; Mateos, 2000, 173-174; Azîmî, 2006, 56.

³²⁷ Demirkent, 1994, 45, II.

mağaralara sığınan insanların dumanla boğulmasına ve hatta mezarlardaki ölülerin kefenlerinin soyulmasına kadar varmıştır. Belek Gazi ise bu sıralarda Harput civarında olmakla birlikte 1124 Senesinin Ocak ayında ancak Halep'e dönebilmiştir. Müslümanların koruyuculuğunu üstlenmiş olan Belek Gazi, Haçlıların bu mezalimine engel olmak için yanına Dımaşk Atabeyi Tuğtegin ile Musul Valisi Aksungur'u da alarak Fırat Nehri civarındaki Haçlılara ait olan Azâz Kalesi'ni kuşatmış; ancak daha sonradan yardıma gelen Frank kuvvetleri ile kaleyi savunan kuvvetler arasında kalındığından, burada Türkler bir başarı elde edememişler ve geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Bununla birlikte Belek Gazi, Haçlıların faaliyetlerine karşı hemen pes etmemiş ve Halep ve Fırat Nehri civarındaki kalelerini güçlendirmiştir³²⁸.

2.8. Belek Gazi'nin Şehadeti ve Cihad Ruhu Bağlamında

Belek Gazi, Menbic Bölgesi hâkimi Hasan b. Gümüştengin el-Baalbekî'ye hakkında duyduğu bir şeyden dolayı kızmış ve Menbic Kalesi'ni kuşatmıştı. Gümüştengin el-Baalbekî'nin kardeşi İsa bu kuşatma karşısında Joscelin'e haber yollamış ve yardıma geldiği takdirde kaleyi ona vereceğine dair söz vermişti. Bu durum üzerine Joscelin, ordusunu toplayıp, Menbic üzerine doğru hareket etti ve 5 Mayıs 1124 Tarihinde iki ordu savaşa girdi. Bu savaş sonunda Frank ordusu yenilmiş ve ağır kayıplarla çekilmişti³²⁹. 6 Mayıs günü Belek Gazi, tekrar Menbic'i kuşattı ve bu kuşatma sırasında iç kaleden atılan bir okla göğsünden vuruldu ve şehid oldu³³⁰.

Bu kuşatma ve Belek Gazi'nin şehadeti bağlamında bir takım kayıtlar Türk imajını net bir biçimde aksettirmektedir. Örneğin Urfalı Mateos, Belek Gazi'nin şehadeti hakkındaki kaydında Franklar, Belek Gazi'nin şehadetine oldukça sevinmişken; onun idaresinde halkın büyük bir mateme kapıldığını ve hâkimiyeti altındaki Ermenileri büyük bir şefkat ve merhametle yönettiğini belirtmiştir³³¹. Yıllarca Franklara nefes aldırmayan ve kahramanca mücadele eden Belek gibi bir savaşçının şehadetine Haçlıların sevinmeleri gayet tabiidir. Zira Belek Gazi, Halep

³²⁸ Demirkent, 1994, 45-47, II

³²⁹ Anonim Süryani Vekâyinâmesinde Türk ordusunun yenildiği ve bu yüzden çekildiği kayıtlıdır. Bu kaydın devamı ise diğer kaynaklarla uyumludur. Bakınız: Anonim Süryani, 1933, 94.

³³⁰ Azîmî, 2006, 58; Anonim Süryani, 1933, 94; Abû'l-Farac, 1999, 358, II; Demirkent, 1994, 49-50, II; Mateos, 2000, 277; İslam Ansiklopedisi, Belek Maddesi, 471-472, II; İbn ül-Esir, 1987, 489, X.

³³¹ Mateos, 2000, 278.

bölgesinde bulunduğu süre içinde Franklar rahat hareket edemiyordu. Bununla birlikte Belek Gazi'nin şehadetine pek çok kez Haçlılarla işbirliği yapan Ermenilerin dahi üzülmeleri, onun büyük bir komutan, iyi bir yönetici, kudretli bir koruyucu olduğunu göstermektedir. Ayrıca düşmanına bile pek çok kez merhamet ettiği yukarıda anlatılmıştır. Bununla birlikte Belek Gazi 5 Mayıs gecesini ibadetle geçirip ve 6 Mayıs günü de sanki şehadet şerbetini içeceğini hissetmişçesine, beyazlar giyinip, savaş meydanına bu şekilde çıkmıştı³³².

Fulcherius ise Belek Gazi'nin şehadetini anlatırken, bunu kendisine göre yorumlamış ve bazı hikâyeler uydurmaktan da geri durmamıştır. Ayrıca bu kayıtları büyük bir mutlulukla ifade etmiştir. Zira bu mutluluğunu "*Hristiyanlığı ayakları altında çiğneyen ve zulmeden öfkeli ejderha Belek, nihayet nefessiz kalıp ölmüştü.*" satırlarıyla aktarmıştı³³³. Belek Gazi'yi bir ejderhaya benzeten Carnotensis, kaydının devamında, daha önceden güya Belek'in gördüğü rüyanın çıktığını ve Joscelin'in onu nasıl gözsüz, kulaksız, dilsiz, hareketsiz bıraktığını ifade ederek övünç satırlarını noktalamıştır. Ancak bununla birlikte Belek Gazi'ye nefretini ise "*Onun ne yeryüzünde ne de denizlerde yeri vardı.*" diyerek ifade etmişti³³⁴. Fulcherius'un bu tavrını anlamak mümkündür. Zira Haçlılar, Belek Gazi yüzünden defalarca sıkışmış, ünlü komutanlarının esaretine şahit olmuştu. Her ne zaman Belek Gazi, Haçlıların üzerine hareket etse "Türk korkusunu" ruhlarında hissetmişlerdi. Tabii olarak böyle bir korkunun dışı vurumu da ancak böyle nefretle ifade edilebilirdi.

2.9. Belek Gazi'den Sonra Aksungur el-Porsuki'nin İslam Dünyasını Koruma Çabaları

Belek Gazi'nin şehadetinden sonra Haçlılar biraz rahat nefes almışlar ve Halep ve civarında yağma ve katliamlarını arttırmışlardı. Buna bağlı olarak Haçlılar'ın ilk başarısı Sûr Şehri'nin ele geçirilmesidir. Zira Haçlılar, Sûr Şehrini kuşatmaya 1124 Senesinin ilk aylarında başlamışlar ve uzun bir süre boyunca direnen Sûr'u 1124 Senesinin Temmuz ayında ele geçirmişlerdir. Bunda Belek Gazi'nin şehid olmasının etkisi büyüktü. Zira Sûr hâkimi, Belek Gazi'den destek

³³² Demirkent, 1994, 50-51, II.

³³³ Fulcherius, 2009, 241.

³³⁴ Fulcherius, 2009, 242.

istemiş ve Belek Gazi de Menbic olaylarını hallettikten sonra Sûr Şehrine yönelmeyi planlamıştı. Haçlı kuvvetleri de bunu bildiğinden Sûr'u bir an evvel almak istiyorlar; ancak Belek Gazi'nin derhal gelme ihtimaline karşı da tedirgin hareket ediyorlardı. Belek Gazi'nin şehadeti haberi Sûr'u kuşatan Haçlılara ulaştınca; bunlar Sûr'u çok daha rahat ve sevinçle kuşatmışlar ve ele geçirmişlerdi³³⁵.

Türk ve İslam dünyası için bu acı olaydan sonra Halep yönetimine Belek Gazi'nin amcazâdesi Hüsameddin Timurtaş geçmişti³³⁶. Haçlılar, Timurtaş'ın bölge yönetimindeki pasif siyasetinden faydalanmayı bilmiş ve tekrar Halep civarında yağma seferlerine başlamıştı³³⁷. İlgazi'nin damadı olan Dübeyş b. Sadaka ise Halep bölgesine göz koymuş ve Timurtaş'ın zaaflarına göre hareket ederek burayı ele geçirmeye çalışmıştı. Bu faaliyetinde başarılı olamayınca Joscelin ve II. Baudouin'e başvurmuş ve Halep'i alma konusunda yardımcı oldukları takdirde onların vasalı olacağını bildirdi. Buna bağlı olarak taraflar arasında anlaşma sağlandı ve 1124 Senesinin Sonbahar döneminde II. Baudouin ve Joscelin'in ittifakı Halep üzerine harekete geçti ve 8 Ekim'de Halep önlerine geldiler. Bu gruba Halep meliki Rıdvan'ın oğlu Sultanşah da katıldı. Bundan başka Belek Gazi'ye ok attığı ve onun katili olduğu düşünülen İsa ve hatta Yağısıyan b. Abdülcebbar ile I. Kılıç Arslan'ın oğlu Tuğrul Arslan da katılmıştı³³⁸.

Bu şekilde bir Haçlı-Türk ittifakı gerçekleşmekle birlikte anlaşılan o ki Türkler kendi aralarında mücadeleye giriştiklerinde Haçlılar bunu kullanmayı iyi bilmişler; yerine göre sahte dostluklar ve ittifaklar kurarak, Türklerle ancak bu şekilde baş edebilmeyi düşünmüşlerdi. Bundan başka Türk tarihinde pek çok örneği görüleceği üzere her ne zaman bir kudretli komutan veya hükümdar ölse bir otorite boşluğu oluşmuş ve yeni bir kudretli hükümdar gelene kadar Türklerin kendi aralarındaki mücadele son bulmamıştır. Bu noktada da Belek Gazi'nin şehadeti Türkleri, Haçlılarla ittifak yapacak kadar birbirleriyle mücadeleye götürmüştü. Bu

³³⁵ Bu kuşatma hakkında bakınız: Carnotensis, 2009, 232-234, 236-246;

³³⁶ İbn ül-Adîm.(2011). *Buğyet üt-Taleb fî Tarih-i Haleb*. (Çev: Ali Sevim). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 83. Azîmî, 2006, 58; İbn ül-Esir, 1987, 489, X; Demirkent, 1994, 52; Sevim, A. (1961). Temürtaş'ın Halep Hakimiyeti. *Belleten*. 25(100). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 573.

³³⁷ Fulcherius, 2009, 250; Demirkent, 1994, 52; Sevim, 1961, 577.

³³⁸ İbn ül-Adîm, 2011, 83; Anonim Süryani, 1933, 96; Runciman, 2008, 142, II; Azîmî, 2006, 58-59; İbn ül-Esir, 1987, 492, X; Demirkent, 1994, 57-59; Mateos, 2000, 281; Anonim Süryani, 1933, 96; Sevim, 1961, 577-578.

durum Türklerin, Haçlılara karşı cihad ruhunu azaltmakla birlikte bir kargaşa ortamı da yaratmıştır.

Bu kuşatma esnasında, Türklerin de bir birlikten yoksun olmasına bağlı olarak, Haçlıların pek çok kez yaptıkları gibi büyük bir vahşet dikkatleri çekmektedir. İbnü'l-Adîm'in kayıtlarına göre Haçlılar büyük bir talan ve yıkım faaliyetine girişmişler; pek çok türbeyi tahrip ederek mezarları soymuşlar; bu mezarlardan çıkarılan cesetlerin ayaklarına halatlar bağlayarak, Müslümanların önünde sürüklemişlerdir. Haddlerini son derece aşan Haçlılar bununla da kalmayıp "işte peygamberiniz Muhammed", "işte sizin Ali'niz" diyerek alay etmişlerdir. Ayrıca halatla sadece cesetleri değil; ellerine geçirdikleri Kur'anları da yerlerde sürüklemişlerdir. Elleri geçen Müslümanların ise bir takım uzuvlarını kesmişlerdir. Böyle bir vahşet karşısında Müslümanlar "*ey Dübey, ey uğursuz!*" diye bağırırmaktan başka bir şey yapamamışlardı³³⁹. Hatta Anonim Süryani, Halep halkının açlıktan pis hayvanları yemek zorunda kaldığını kaydetmiştir³⁴⁰. Bu vahşet olayları, Türklerin birliğinin mecbur olduğunu gösteren en büyük delil olarak görülebilir.

Bu vahşete maruz kalan Müslümanlar ilk olarak Mardin'de bulunan Timurtaş'a bir heyet yollayıp yardım talebinde bulunmuşlarsa da bu heyetin elleri boş dönmüştü; bunun üzerine bu heyet Musul'da bulunan Aksungur el-Porsukî'ye gitmiş ve yardım istemişti. Bu sırada Aksungur, oldukça hasta idi. Ancak bu heyetin söylediklerini işitince üç gün sonra yatağından kalkıp; Haçlılara karşı cihada çıkmaya hazırlandı³⁴¹. Aksungur el-Porsukî'nin bu hareketi Türk'ün mazlum olana her ne durumda olursa olsun yardım elini uzattığının güzel bir örneğidir. Aksungur, henüz Haçlılara karşı büyük bir zafer elde edememişti; ancak Haçlılara karşı pes etmeksizin elinden gelen her şeyi yapması onun kudretinin bir göstergesidir.

Aksungur, ilk iş olarak, Dimaşk Hâkimi Tuğtegin ve Hıms Emîri Samsâmeddin Kırhan'a haber yollayıp, bu komutanları cihada davet etti. Aksungur'un ordusu 1125 Senesinin Ocak ayı sonlarında Halep önüne gelince,

³³⁹ Demirkent, 1994, 60, II; Sevim, 1961, 579.

³⁴⁰ Anonim Süryani, 1933, 96.

³⁴¹ İbn ü'l-Adîm, 2011, 84; Mateos, 2000, 281; Runciman, 2008, 142, II; Azîmî, 2006, 59; İbn ü'l-Esir, 1987, 492-493, X; Demirkent, 1994, 60-61, II; Sevim, 1961, 580-581.

Haçlı ordusu yaklaşık 4 aylık Halep kuşatmasına ve vahşetine son vermek zorunda kaldı³⁴². Ancak mazluma gücü yeten Haçlılar, bu güçlü Türk ordusuna karşı çıkmaya cesaret edemedi ve çekildi. Fulcherius Carnotensis ve Anonim Süryani, Aksungur'un çekilen Haçlıları, Esârib bölgesine kadar takip ettiğini ve yakaladıklarını öldürdüğünü, diğer kaynaklardan farklı olarak, kaydetmişlerdir³⁴³. Ayrıca Fulcherius, bu olayı anlatırken detaylara inmekten kaçınmış ve Haçlıların bu geri çekilmesi karşısında *"Bunları söylemesi gerçekten çok kötü, anlatması sıkıcı ve duyması da utanç vericidir."* diyerek, Aksungur'un başarısından duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir³⁴⁴.

Aksungur'un Haleb'e girdikten sonra bir tevkî ile bazı vergileri kaldırmış, şehrin halkına çok nazik davranmış ve özellikle şehrin kadısına *"kim olursa olsun, herkese eşit davranmasını; asla taraf tutmamasını"* belirtmiştir³⁴⁵. Bu durum onun tüm hükümdarlık vasıflarını taşıdığıının en güzel ifadesidir.

Aksungur'un hasta olduğu halde yatağından çıkıp böyle bir faaliyete girmesiyle Müslümanların düşmüş olduğu bu zor durum biraz olsun hafifledi. Hem bu şekilde bir türlü gün yüzüne çıkaramamış olduğu kudretini de gösterdi. Ayrıca Tuğtegin, Kırhan ve Şeyzer hâkimi Sultan el-Munkizî ile ittifak kurarak; Kuzey Suriye'deki Müslümanları birleştiren bir güç oldu. Artık Haçlılara karşı yeni bir cihad ruhu daha ortaya çıkıyordu.

Aksungur el-Porsukî'nin cihad hareketi Kefertâb ve Azaz bölgesinde gerçekleşmiştir. 1125 Senesinin Mart ayında Kefertâb bölgesine hareket eden Aksungur, 9 Mayıs 1125'de Kefertâb'ı ele geçirdi ve burayı Kırhan'a bıraktı³⁴⁶. Kefertâb'ın ele geçirilişi sırasında Aksungur'un, yerli halka dokunmaması, onun mazlum dostu olduğunun başka bir delilidir. Ayrıca Aksungur'un Haçlıları oldukça rahatsız ettiği Fulcherius'un onu *"vicdansız"* olarak nitelenmesinden anlaşılmaktadır. Ancak ilginçtir ki Haçlı müellifi, Aksungur'un *"cesur"* olduğunu da itiraf etmiştir. Aksungur'un bundan sonraki hedefi Zardanâ bölgesi olmuşsa da burayı ele

³⁴² Fulcherius, 2009, 250; Mateos, 2000, 281; Azîmî, 2006, 59; İbn ül-Esir, 1987, 493, X; Demirkent, 1994, 61-62, II.

³⁴³ Fulcherius, 2009, 250; Anonim Süryani, 1933, 96.

³⁴⁴ Fulcherius, 2009, 251.

³⁴⁵ İbn ül-Adîm, 2011, 84.

³⁴⁶ Fulcherius, 2009, 253; İbn ül-Esir, 1987, 497; Azîmî, 2006, 59; Demirkent, 1994, 63-64, II.

geçirememiş ve Azâz'a doğru hareket etmiştir³⁴⁷. 11 Haziran'da Azâz önünde karargâhını kuran Aksungur, Tuğtegin ile birlikte kuşatmaya başlamış ve buna mukabil II. Baudouin bu kuşatmayı duyunca yanında Joscelin ve Trablus kontu Pons olmak üzere Azâz üzerine gitmişti³⁴⁸. Türk ordusunun kalabalık olmasından dolayı ilk etapta harekete geçmeyen Franklar, Türk ordusu ile Azâz kalesi arasında ordugâh kurdular³⁴⁹.

Kuşatmanın bundan sonraki olayında Haçlıların, artık Türklerin savaş taktiklerini iyice öğrenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Olayın hikâye edilmesinde kaynaklarda bir takım farklılıklar görünse de savaş esnasında Haçlıların bir kısmının Türkleri üzerlerine çekmek için Azâz'dan biraz uzaklaştıkları ve buna mukabil Azâz'dan bir huruç hareketiyle Türkleri sıkıştırıp galebe çaldıkları konusunda hemfikirdirler. Buna göre II. Baudouin, Frank ordusunun iyice yıprandığı bir anda Esârib bölgesine doğru çekilerek kaçmış gibi yaptı; Türkler ise bunların oyununa inanıp, peşlerine takıldılar. Daha sonra bu kaçmış gibi yapan Franklar ani bir dönüş hareketiyle ve kaledeki savunular da huruç hareketiyle Türklere saldırdılar ve Türklere ait olan Turan taktiği Frankların da işine yaramış Türklere karşı galibiyeti elde etmişlerdir³⁵⁰. Bu savaşta uygulanan taktiğe bağlı olarak Haçlıların, Türklere öğrendikleri bazı savaş taktiklerini başarılı bir şekilde uygulayabildikleri açıktır. Bu savaştan sonra Aksungur Musul'a, II. Baudouin Antakya'ya ve Joscelin de Urfa'ya çekilmiştir³⁵¹.

2.9.1. Aksungur el-Porsukî'nin Şehadeti

Azaz kuşatması hakkındaki bir takım kayıtlar Türk imajının belirlenmesi açısından dikkate değerdir. Urfalı Mateos, Türklerin, Haçlılara karşı küçümseyici, kendini beğenmişçesine bir tavır takındığını ve böhürlendiklerini belirtmiştir. Savaşın başında tıpkı bir kartalın güvercin sürüsüne saldırdığı gibi Türklerin Haçlılara saldırdığını belirten Mateos, Haçlıları oldukça aciz göstermiştir. Ancak güya kendini beğenmiş, koyun peşinde koşan kurt gibi hareket eden Türk'ün, Tanrı'sına sığınan masum insanları katletmeye gidiyor gibi gösterilmesini anlamak

³⁴⁷ Fulcherius, 2009, 253-254.

³⁴⁸ Anonim Süryani, 1933, 97; Mateos, 2000, 282; İbn ül-Esir, 1987, 497, X.

³⁴⁹ Demirkent, 1994, 67, II.

³⁵⁰ Anonim Süryani, 1933, 98; Demirkent, 1994, 66-68, II; Mateos, 2000, 283.

³⁵¹ Demirkent; 1994, 71, II.

güçtür. Zira Mateos da Haçlıların, Ermenilere yaptığı zulümlerden bıkmıştı. İlk başlarda oldukça çaresiz gösterilen Haçlıların, mevzunun devamında bir anda tüm cesaretlerini toplayıp Türklerin üzerine atılmaları ve pek çok Türk'ü öldürmeleri ise Mateos'un savaşa bir destanımsı hava katmaya çalıştığına delil gösterilebilir. Zira olayın ilk başında oldukça çaresiz, masum, zavallı görünen Haçlılar, savaşın devamında bir anda Türkleri merhametsizce kılıçtan geçiren kişiler olmuşlardır³⁵².

Fulcherius Carnotensis ise Haçlıların kaybettiği savaşları genellikle çok kısa ve hatta bazen hiç bahsetmeksizin geçerken, burada Haçlıların galibiyetini tabii olarak süslü, edebî ve destanî bir dille aktarmıştır. Bu mevzu hakkında Fulcherius'ta ilk dikkati çeken nokta konunun başlığıdır. Adı geçen başlık "*Aksungur'un Yaptığı Kötülükler...*" diye başlamaktadır. Burada oluşturulmaya çalışılan algı Aksungur el-Porsukî'nin "kötü" bir şahıs olduğudur. Bu şekilde Fulcherius'un, eserini okuyanlara olumsuz bir Türk algısını vermeye çalışmış olması muhtemeldir. Daha sonra bu algıyı güçlendirmek adına destanî bir Haçlı gücü varmış gibi göstermiş; Haçlıların pek çok sıkıntı çekmiş olduğundan ve bir de çekilen bu sıkıntıların yanına Aksungur'un çıkmış olmasından dert yanmıştır. Haçlıları bu şekilde kahramanlaştırmak adına önce masum olduğunu ifade ettikten sonra Türklere karşı müthiş bir iman gücüyle saldırdıklarını belirtmiş ve nihayetinde Türkleri kaçırmayı başardıklarını kaydetmiştir. Fulcherius'un genel bir özelliği olarak Haçlıların zaferlerini abartmasından dolayı bu şekilde bir destanî hava yaratması da yadırganmaması gereken bir durumdur³⁵³.

Aksungur 1126 Senesinin Temmuz ayında Esârib Kalesini kuşatmışsa da elde edememiş ve aynı senenin 26 Kasım günü Cuma namazını kılmak için gittiği Musul Ulucami'de Haşhâşîler tarafından öldürülmüştür³⁵⁴. İbnü'l-Esir'de ve Anonim Süryani'de Aksungur'un ölümü mevzusunda geçen bir rüya dikkatleri çekmektedir. Buna göre Aksungur el-Porsukî rüyasında Musul'da 11 köpeğin onu parçaladığını görmüştü. Bu rüyasını anlattığında, dikkatli olması ve namaz için camiye gitmemesi için uyarılmış; ancak o Cuma namazına gitmemeyi reddetmişti. Cuma

³⁵² Mateos, 2000, 283.

³⁵³ Mevzu hakkında bakınız: Fulcherius, 2009, 253-255.

³⁵⁴ Ebu'l-Ferec, 1999, 360, II; Mateos, 2000, 284; İbn ül-Adîm, 2011, 84; Azîmî, 2006, 61; Demirkent, 1994, 73-74; Milli Eğitim Bakanlığı. (1978). Aksungur el-Bursugî Maddesi. *İslam Ansiklopedisi*. (Beşinci Baskı). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 277, I; Runciman, 2008, 144, II.

namazı için camiye gittiğinde 11 haşhâşî' onu kuşatıp, bıçaklamıştı³⁵⁵. Ayrıca İbn ül-Adîm'de de geçen İbnü'l-Esir'in şu kayıtları Aksungur'un kişiliği ve ona bakış açısı yönünden oldukça önemlidir: *"Hayirsever bir emîrdi. İlim adamlarını ve sâlih kişileri severdi. Adaletle hükmeder ve uygular. Beş vakit namazı vaktinde kılan emîrlerdendi"*³⁵⁶. Bu kayıtlar her açıdan Haçlılar haricinde, Aksungur'un sevilen bir hükümdar olduğunu göstermektedir. Ayrıca Türklerin sadece savaşla uğraşmadıklarını; onların ayrıca adaletle önem vermekle birlikte âlimlere karşı da ilgili olduklarını bu kayıtlardan anlamak mümkündür. Bununla birlikte Fulcherius, Aksungur'un şehadetine oldukça sevinmiş görünmektedir. Zira onun hayalî olarak yazdığı kayıtlarından Aksungur'un yerlerde sürüklendiği ve son derece aşağı bir seviyeye düştüğü gibi bir kaydı bunu ispata kâfidir³⁵⁷. Başka hiçbir kaynakta yer almayan ve doğrulanamayan bu bilgiye Aksungur'dan oldukça uzakta olan bir Haçlı müellifinin ulaşmış olması imkân dâhilinde görülmemektedir. Ancak Fulcherius, bu haberin verdiği mutlulukla, bir hayal dünyası içinde yazmış olmalıdır.

Aksungur'un ölümüyle Musul bölgesi yine karışmış ve tıpkı Belek Gazî'nin şehadetinden sonra olduğu gibi Haçlılar bu karışık durumlardan yararlanıp; pek çok menfaat elde etme yarışına girmiştir. Hatta 1126 Senesinde Antakya'ya gelen Bohemond'un oğlu II. Bohemond'la, Joscelin arasında vukuu bulan Haçlıların kendi aralarında bile bir çekişme başlamıştır. Dımaşk ve Halep bölgesi halkı büyük bir endişe ile yeni bir Türk cengâveri beklemekte idiler. Bir yandan Urfa Kontu Joscelin, diğer yandan Antakya'ya yeni gelmiş olan ve tez canlı II. Bohemond Halep üzerine kuşatma faaliyetleri yürütüp; ilk fırsatta burayı elde etmek için mücadele ediyorlardı. Ancak Türk-İslam dünyasının kaderini değiştirecek ve Haçlılara bu zamana dek yaşamamış oldukları şoku yaşatacak olan İmâdüddin Zengî gelmesine az kalmıştı.

2.10. İmâdüddin Zengî Devrinde Türk-Haçlı Mücadeleleri

Aksungur el-Porsukî'nin ve akabinde oğlu Mesud'un ölümlerinden sonra 1127 Senesinde İmâdüddin Zengî, Musul valisi oldu. Zengî göreve geldikten

³⁵⁵ İbn ül-Esir, 1987, 501, X; Anonim Süryani, 1933, 96.

³⁵⁶ İbn ül-Esir, 1987, 501-502, X.

³⁵⁷ Fulcherius, 2009, 257.

hemen sonra, bölgesinin işlerini düzenlemek üzere harekete geçti. Bundan dolayı ilk etapta Haçlılara karşı doğrudan bir faaliyete girişmedi. Zira Ona göre büyük bir cihad ordusu kurulup; bir Türk-İslam birliği sağlanırsa Haçlılara karşı asıl başarı elde edilebilirdi. Anlaşıldığı üzere İmâdüddin Zengî Haçlıların başarısının, Türk-İslam dünyasındaki ayırmadan ve karışıklıklardan kaynaklandığını biliyordu. Buna bağlı olarak Urfa Kontu Joscelin ile bir anlaşma yaptı³⁵⁸. Bu şekilde Zengî hâkimiyeti altındaki bölgelerin güvenliklerini sağlayıp, sistematik bir ilerleme yapmak istediği bellidir. Zira bundan sonra bir genişleme faaliyetine girişmiş ve Menbic ve Bizâa şehirlerinin kendisine katılımını sağlamıştı³⁵⁹. 1128 Senesinin Haziran ayında ise Halep'e gelmiş ve halk Zengî'yi büyük bir sevinçle karşılamıştır. Burada Halep işlerini düzene sokmuş ve Haçlıların buraya ele geçirmelerinin de önünü kapatmıştı. İbnü'l-Esir'in kaydettiğine göre Atabey Tuğtekin'in ölümünden sonra boş kalan Suriye topraklarına İmâdüddin Zengî gelerek, Tuğtekin'in yolundan gitmiş ve Haçlıları engellemişti. Ayrıca İmâdüddin Zengî'nin bu topraklara hâkim olması Allah'ın bir lütfu idi³⁶⁰. Ancak 1129 Senesinde Haçlılar, tıpkı Belek'in ölümünde olduğu gibi Tuğtekin'in ölümünde de Türklerin bu yaslı ve karışık dönemlerindeki durumundan faydalanmak derdinde oldukları için bu sefer Dımaşk'ı kuşatma faaliyetine girişmişlerse de başarılı olamamışlardı.

Bu dönemde II. Bohemond'un, Dânişmendli Emîr Gazi ile yapmış olduğu savaşta ölmesi Antakya Haçlı Prinkepsliği'nde bir taht mücadelesine neden oldu. Buna göre II. Bohemond'un yerine geçecek yetişmiş bir çocuğu bulunmadığından karısı ve II. Baudouin'in kızı olan Alice, ölmüş olan kocasına halef olma yolunu seçmiş ve babası II. Baudouin'e bir nevi isyan bayraklarını çekme durumuna gelmişti. II. Baudouin'in bu durum karşısında Antakya'ya hareket etmiş; Alice ise Zengî'ye elçi yollayıp destek almayı düşünmüş ise de bu elçi İmadeddin Zengî'ye ulaşmamıştır³⁶¹. Bu yardım talebinin nihayeti ne olursa olsun, Haçlıların kendi aralarındaki mücadelede, bir tarafın Zengî'den yardım istemiş olması ve onu yanında görmek istemesi, Zengî'nin kudretini anlamak için kâfidir.

1131 Senesi Urfa Kontluğu açısından oldukça zor dönemlerin başlangıcının dönüm noktasıdır. Zira bu sene I. Joscelin ölmüş ve yerine babası I. Joscelin'in

³⁵⁸ Mateos, 2000, 286.

³⁵⁹ İbnü'l-Esir, 1987, 515, X.

³⁶⁰ İbnü'l-Esir, 1987, 515, X.

³⁶¹ Demirkent, 1994, 93-94, II.

aksine devlet siyaseti ve yönetimi açısından tecrübeden yoksun olan II. Joscelin geçmiştir. Ancak II. Joscelin'in asıl talihsizliği İslam dünyasının Haçlılara karşı bir birlik oluşturma devrinde yönetime geçmesi olmuştur. II. Joscelin'in ilk yılları İmâdüddin Zengî'nin Musul'da olmasından dolayı rahat geçmiş ise de 1135 Senesinde Zengî'nin Suriye'ye dönmesiyle bu rahatlık devri tam tersine dönmüştür. Bununla birlikte II. Joscelin her ne kadar bir yanda Artuklular ve diğer yanda Halep'de Zengî'ye vekâlet eden Savar ile mücadelelere girişmiş ise de bu hareketler yerel bir boyutta kalmıştır³⁶². Ancak Haçlılarla mücadele açısından oldukça önemli bir yere sahip olan Savar'ın mücadelelerine bir göz atmak lazımdır.

2.10.1. İmâdüddin Zengî Metbuiyetinde Emîr Savar'ın Haçlılarla Mücadelesi

İmâdüddin Zengî Musul'dayken Savar'ın ilk mücadelesi I. Joscelin ile olmuş ve bu mücadeleden, mağlup bir şekilde ayrılmıştır. Ancak mücadelesinden vazgeçmeyen bir kişiliğe sahip olan Savar 1132 senesinde Haçlıların içinde bulunduğu karışıklıktan yararlanmayı da bilmiştir. Buna göre Hıms, el-Ma'arra ve Kefertâb bölgesine bazı yağma akınları yapmış; hatta Zerdana hâkimi Guillaume de Sahyoun'u öldürmüştür. Daha sonra II. Joscelin Halep bölgesine saldırıya geçmişse de karşılık olarak Türkler Tell-Bâşir bölgesine önemli bir akınla cevap vermiştir³⁶³. Savar, burada 1000 kişilik bir Haçlı grubunu yok etti³⁶⁴. Bundan başka 1133 Senesi sonlarında Artuklu Hâkimi Timurtaş ile Zengî arasında anlaşma yapıldıktan sonra Savar'ın desteğiyle Antakya ve Trablus Haçlı kontluklarına bir cihad yapıldığı ve Kudüs kralı Foulque'nin gelmesine rağmen en-Nakara bölgesinde Savar'ın Haçlılara karşı büyük bir galibiyet elde ettiği bilinmektedir. Ayrıca İbn ül-Esir bu galibiyet gününün bir destan günü olduğunu kaydederek alınan galibiyetin İslam dünyasındaki etkisini de belli etmiştir³⁶⁵. Savar'ın başka bir önemli faaliyeti 1134 Senesinin son dönemlerinde el-Cezr ve Zerdana'ya sefere çıkması ve el-Ma'arrateyn'i fethetmesidir³⁶⁶. Bundan başka İmâdüddin Zengî'nin 1135 Senesinde Antakya'nın pek müstahkem mevkillerini ele geçirirken Savar,

³⁶² Demirkent, 1994, 102, 104-105, II.

³⁶³ Azîmî, 2006, 67-69; Süryani Mihael, 1944, 95-96; Ebu'l Ferec, 1999, 365, II; Demirkent, I. (2012). Haçlılara Karşı Mücadelede Başarılı Bir Türk Kumandanı: Savar. *Haçlı Seferleri Tarihi*. (Hazırlayan: Ebru Altan). İstanbul: Dünya Yayıncılık, 54-55.

³⁶⁴ Azîmî, 2006, 70; Demirkent, 2012, 56.

³⁶⁵ Azîmî, 2006, 70; İbnü'l-Esir, 1987, 521, X; Demirkent, 2012, 57; Demirkent, 1994, 106; Runciman, 2008, 160, II.

³⁶⁶ Azîmî, 2006, 71; Demirkent, 2012, 57.

Urfa Kontluğunun, Antakya'ya desteğini engelleyip; arada bir set kurmak için Tell-Bâşir, Azâz ve civarına saldırılar yapmış ve böylece Zengî'nin işini oldukça kolaylaştırmıştır³⁶⁷. Savar'ın yaptığı faaliyetler içinde oldukça kazançlı olanı Lâzikîye seferidir. 1136 Senesinde yapılan bu seferde 7000'den fazla esir ve 100.000 kadar hayvan ele geçirmiş ve sayısız ganimet de dâhil olmak üzere Şeyzer'e dönmüştür. İbn ül-Esir, Savar'ın bu kazancını *"bu zamana kadar kimsenin yapmadığını yaptı"* şeklindeki ifadesiyle belirtmiş ve Suriye'deki Müslümanların bu durumdan oldukça memnun olduğunu kaydetmiştir³⁶⁸. Zengî'nin Montferrand Kalesi'ni alması mevzusunda da Savar'ın oynadığı rol büyüktü. Zira Zengî, adı geçen kaleyi kuşattığı sırada ittifak halindeki Kudüs-Trablus kuvvetleri Zengî üzerine hareket ederken Savar'ın zamanında müdahalesi ile bu haçlı birlikleri ağır bir pusuya düşürülerek, ağır kayıplarla çekilmek zorunda kalmışlardı. Bu pusuda 2000'inden daha fazla Frank ölmüştür³⁶⁹. Bu olaylardan başka Savar'ın, o dönemde Antakya bölgesine gelen Bizans İmparatoru İoannes ile de mücadeleleri olmuşsa da araştırılan konu Haçlılarla alakalı olduğundan Bizans mücadelelerine girilmeyecektir.

Görüldüğü üzere Seyfeddin Savar, ömrünün büyük kısmını cihadlarda, savaşlarda geçirmiştir. İmâdüddin Zengî'nin her zaman destekçisi olmakla birlikte en zor anlarında kurtarıcısı olmayı da bilmiştir. Zengî Devleti'nin kurulmasında büyük paya sahip olan Savar'a, müellif Azîmî tarafından 4 kaside yazılmış ve Haçlılarla mücadelesi hep takdir edilmiştir. Zira Haçlılar kan kaybederken, Haçlıların gözü dönmüşçesine gerçekleştirmeye çalıştıkları faaliyetlerini Seyfeddin Savar durdurabilmiştir. Bu bağlamda Türklerin savaşçı yönü ağır olmakla birlikte, koruyucu, merhametli, halk tarafından sevilen ve kurtarıcı özelliklerinin hepsi Savar üzerinde yansımaları bulmuştur.

2.10.2. 1135 Senesi ve Sonrasında İmâdüddin Zengî'nin Haçlı Faaliyetleri

1135 Senesinde Antakya yönetiminde karışıklıkların olmasından dolayı İmâdüddin Zengî, dikkatini buraya vermiş ve Esârib, Zerdana, Tell-Agdî, Ma'arrat ün-Numân ve Kefertâb'ı ele geçirerek Antakya'nın doğu ve güney kesimlerindeki

³⁶⁷ Demirkent, 2012; 60.

³⁶⁸ Süryani Mihael, 1944, 111; İbnü'l-Esir, 1987, 45, XI; Demirkent, 2012, 61.

³⁶⁹ Demirkent, 2012, 64-65.

müstahkem mevkiileri ele geçirerek Haçlılara büyük bir darbe vurmuştur. Yukarıda bahsedildiği üzere Urfa'nın buralara yardımını engellemek için de Savar da Tell-Bâşir'e girmişti. İmâdüddin Zengî bu faaliyetinden sonra Musul'a dönmüştü. Bu arada Raymond de Poitiers, İngiltere'den, Antakya'nın yönetimine geçmesi için çağrıldı³⁷⁰.

1137 Senesine gelindiğinde Zengî, Haçlıları daha da zora sokmuş ve Ba'rin(Montferrand) kalesini ele geçirmiştir. Buna göre İmâdüddin Zengî, 1137 Senesinin Haziran ayında Hıms şehri üzerine hareket etmiş ve kuşatmış; ancak burada şehri savunanlar büyük direnç gösterince hedefini Ba'rin adı verilen kaleye çevirmişti. Buranın kuşatıldığını haber alan Kudüs Kralı II. Foulque, derhal Trablus'a doğru yol aldı. Ama İmâdüddin Zengî, Foulque'nin Ba'rin'e doğru yol aldığını duyunca tedbirini almış ve bir pusu ile bu orduyu dağıtmıştı. II. Foulque şans eseri kaleye kaçtı. Kendisinin bu müşkil durumundan dolayı derhal Antakya'ya ve Urfa'ya haberler gönderilerek yardım istendi³⁷¹. Ancak bu sırada Bizans İmparatoru II. İoannes Antakya'ya doğru gelmekte ve bu durum Zengî'yi endişelendirmekteydi. Zira İmparatorun ordusu ile Haçlıların olası bir ittifakında zor duruma düşebilirdi. Bundan dolayı Zengî, ihtiyatlı bir komutan olmasından dolayı, ordusunu ve kendisini böyle zor bir duruma düşürmek istemediğinden oldukça nazik bir şekilde kalenin teslimini istemiş; buna mukabil elde ettiği esirleri fidye istemeksizin serbest bırakmayı kabul etmişti³⁷². Bu şekilde bir anlaşmadan sonra her Haçlı lideri kendi bölgesine çekilmiş; heyecan ve endişeyle Bizans imparatorunun gelişini beklemek zorunda kalmıştı.

İmâdüddin Zengî'nin ileri görüşlü, ihtiyatlı ve savaş esnasında değişken durumlara karşı hazırlıklı bir komutan ve lider olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca savaş sanatının sadece kılıçla veyahut başka türden silahlarla yapılamayacağını; akıllıca stratejilerle büyük başarılar elde edilebileceğini de Zengî, kanıtlamıştır. Bu Türklerin, savaş sanatındaki ustalığının bir yansımasıdır. Bu durumun oluşmasında tabii olarak Zengî'nin büyük Türk komutanları ve emîrleri arasında çocukluğundan beri var olmasının etkisi büyüktür. Bununla birlikte Ba'rin Kalesi'nin alınması sırasında Zengî'nin, nazik davranışları modern batılı Haçlı yazarlarını bile

³⁷⁰ Demirkent, 1994, 109, II; Runciman, 2008, 162, II.

³⁷¹ Azîmî, 2006, 74; İbnü'l-Esir, 1987, 54-55, XI; Demirkent, 1994, 114, II; Runciman, 2008, 167, II.

³⁷² Anonim Süryani, 1933, 275; İbnü'l-Esir, 1987, 55, XI; Demirkent, 1994, 115, II; Runciman, 2008, 168, II.

şaşırtmış durumdaydı. Öyle ki Runciman, Zengî'nin ne yaptığını bilen ve akıllıca hareket eden bir hükümdar olduğunu itiraf etmekten geri durmamıştır³⁷³. Türk imajı açısından oldukça önemli olan bu olayı en detaylı anlatanlardan birisi İbn ül-Esir'dir. İbn ül-Esir'e göre Hama ve Halep bölgeleri arasında yaşayan insanlar Ba'rin bölgesindeki Haçlılar yüzünden zor günler geçiriyordu; sürekli yağma ve katliamlara maruz kalıyorlardı. İmâdüddin Zengî burayı ele geçirinca bölgede asayiş sağlandı ve halk huzura kavuştu. Ülkede refah ve gelir seviyeleri arttı. Hatta öyle ki bu zafer bir "Feth-i Mübin"³⁷⁴ olarak görülmüştür³⁷⁵. Daha önce de Antakya'ya Haçlılar gelmeden evvel Türklerin hâkimiyetindeki devirlerinde bu durum görülmüştü. Şimdi aynı mevzu Ba'rin bölgesi için geçerli olmuş ve Türk'ün gittiği yere barış, refah, huzur ve adalet götürdüğü bu şekilde bir kez daha ispatlanmıştır.

2.10.3. İmâdüddin Zengî'nin Urfa'yı Ele Geçirmeden Önce Son Faaliyetleri: Yıkımın Temelleri

İmâdüddin Zengî, daha önce de belirtildiği üzere, Haçlılara karşı doğrudan bir faaliyeti girmeden evvel hâkimiyetini sağlam temellere bağlama faaliyetlerini yürütmüştü. Bu faaliyetler bir anlamda Urfa'nın fethinin hazırlıklarını da ihtiva etmekteydi. Her ne kadar Bizans İmparatoru İoannes 1137-1138 yıllarında Antakya üzerine gelmiş ve Zengî'yi daha ihtiyatlı davranmaya itmiş ve Zengî'nin faaliyetlerini biraz olsun yavaşlatmaya itmişse de 1139 Senesi geldiğinde Urfa Haçlı Kontluğu için yıkımın ilk çanları çalmaya başlıyordu. Zira bu dönemde Zengî, Musul hâkimiyeti için faaliyetlere girişmiş ve 1143 Senesinde bu faaliyetlerini bitirip; hedefini Urfa'ya çevirmişti.

Zengî'nin bu dönemde ilk faaliyeti 1139 Senesinde Mardin Artuklu hâkimi Timurtaş'ın elinde olan Dârâ, Resûlayn, Cebel-Cûr ve Harran'ı almak olmuştur³⁷⁶. 1140 Senesinin yaz mevsimi sonlarında Behemrud Kalesini ele geçiren Zengî, Musul'a, kış mevsimini geçirmek üzere dönmüştür. 1141 Senesinde tekrar

³⁷³ Runciman, 2008, 168, II.

³⁷⁴ Açık, parlak zafer anlamına gelmektedir. Bakınız: Devellioğlu, F. (2008). *Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (Hazırlayan: A. S. Güneyçal). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 262.

³⁷⁵ İbnü'l-Esir, 1987, 55, XI.

³⁷⁶ Anonim Süryani, 1933, 280; Azîmî, 2006, 77-78; Demirkent, 1994, 134, II; Gök, H. İ. (2013). *Musul Atabeyliği Zengiler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 49; Gibb, S. H. (1969). *Zengi and The Fall of Edessa*. Editor: Kenneth M. Setton. *A History of the Crusades*. Londra: The University of Wisconsin Press, 459, I.

harekete geçen Zengî, Âmid bölgesini ele geçirmiş; akabindeki senede ise Hakkâri civarında pek çok kaleyi ele geçirmiştir³⁷⁷. Zengî'nin bu faaliyetleri karşısında Irak Selçuklu Devleti sultanı Mesud, bir endişeye kapılmış ve Zengî'ye karşı bir ordu toplama faaliyetine girişmiştir. Ancak Zengî, oğlu Seyfeddin Gazi ile birlikte bir miktar parayı Sultan Mesud'a gönderince, ikili arasında tekrar bir güven oluşmuştur. Bununla birlikte Sultan Mesud, Zengî'yi yanına çağırmış; ancak Zengî Haçlılarla mücadele ettiğini ve bu yüzden gelemeyeceğini özrüyle belirtmişti. Bu durum karşısında Sultan Mesud, Zengî'den Urfa'nın fethini istedi. Buna bağlı olarak Zengî, Diyarbakır ve Mardin bölgelerinde müstahkem kaleleri ve bölgeleri ele geçirdi³⁷⁸. Anlaşıldığı üzere Zengî, Urfa'nın fethini her açıdan garantiye almak istemiş; Urfa kuşatmasında olası Frank yardımlarının önünü kesmek için böyle bir faaliyete girişmişti.

2.10.4. Urfa Haçlı Kontluğu'nun Sonu: Göz Ardı Edilmeye Çalışılan Türk Kudreti

Birinci Haçlı Seferinde Baudouin de Bolougne'nin, Thoros'u ortadan kaldırıp kurmuş olduğu Urfa Haçlı Kontluğu'nun, Musul Hâkimi İmadeddin Zengî tarafından fethinin sebeplerini batılı Haçlı tarihçileri pek çok nedene bağlarken; Türk etkisini göz ardı etme veya sindirme derdine düştükleri görülmektedir. Bu bağlamda göz ardı edilen Türk etkisine, Urfa'nın fethini anlattıktan sonra değinilecektir.

Urfa Haçlı Kontluğu'nu bu büyük fethine götüren en temel sebeplerden bir tanesi 1110 Senesinden itibaren Türk-İslam dünyasında cihad fikrinin harekete geçmesidir. Bundan başka Urfa Haçlı kontlarının, el-Cezire bölgesinde yaşayan halka, ırk ve din ayırt etmeksizin, yaptığı zulümler Urfa'nın fethini gerekli kılıyordu³⁷⁹. Bununla birlikte hem İmâdüddîn Zengî'nin Musul bölgesinde yaptığı faaliyetlerle Urfa'nın fethine zemin hazırlamış ve hem de Haçlılar ve Bizans arasındaki mevzular Urfa Kontluğu'nu yalnız bırakmıştı. Zengî Urfa'yı fethetmek için ideal bir ortam olduğunu anlamıştı. Buna göre Urfa Kontluğunun, Bizans'la arası açıktı. Kudüs Krallığında ise kudretli bir hükümdar hâkim değildi ve Antakya ile Urfa Kontlukları birbirlerini çekemez halde idiler. Ancak İmâdüddîn Zengî,

³⁷⁷ İbnü'l-Esir, 1987, 77, 86, 88, XI; Azîmî, 2006, 80-81; Gök, 2013, 50; Demirkent, 1994, 134-135, II.

³⁷⁸ Runciman, 2008, 185, II; İbnü'l-Esir, 1987, 90-91, XI; Demirkent, 1994, 135, XI.

³⁷⁹ İbnü'l-Esir, 1987, 94, XI; Demirkent, 1994, 141, II.

tedbirli bir hükümdar olduğu için, fethin evvelinde bütün ihtimalleri de düşündü. Zira Urfa, oldukça müstahkem surlara sahip ve II. Joscelin de hafife alınacak bir düşman değildi. Zengî her ne zaman Urfa'yı kuşatsa Haçlılar savunmak için toplanıyordu. Bundan dolayı Zengî, Urfa üzerine doğrudan bir harekete geçmeden evvel bölgeye pek çok casuslar gönderip; Urfa'nın durumu hakkında bilgi alma gereği duymuştur. Bununla birlikte Zengî, Joscelin'i tedbirsizliğe itmek adına Diyarbakır ve civarındaki beylerle, görünüşte bir mücadele havası yaratmak istemişti³⁸⁰. Zengî'ye aradığı fırsatı ise 1144 Senesinde Hısn Keyfa hâkimi Davud'un ölmesi ve yerine oğlu Kara Arslan'ın geçmesi vermişti. Zira daha önceden de Zengî ile mücadele etmiş olan Artuklular, Zengî'nin olası bir saldırısına maruz kalma durumunda yardım için II. Joscelin'e başvuracaklar ve bu yardım karşılığında Gerger bölgesinden bir kaleyi Joscelin alacaktı. Bu sırada Zengî, Âmid kalesini kuşatmış ve tahmin ettiği gibi Kara Arslan, II. Joscelin'den yardım istemişti³⁸¹. Bu durum karşısında Joscelin bu yardım talebini kabul etmiş ve Urfa'dan yola çıkmıştı. Bu durum Zengî'ye aradığı fırsatı verdi. Zengî'nin daha önceden Urfa civarına göndermiş olduğu casuslar, II. Joscelin'in Urfa'dan ayrıldığını derhal bildirdi³⁸². Bunun üzerine Zengî, Âmid kuşatmasını kaldırıp, Urfa üzerine hareket etti³⁸³.

28 Kasım 1144 Tarihinde Urfa önünde görülen Zengî, şehri ilk başta kan dökmeden ve harap etmeden almak için şehre haber yollamış; ancak bu sırada şehre II. Joscelin'in yerine bakan Latin başpiskoposu II. Hugue, Antakya ve Kudüs'ten yardım geleceğini umarak şehrin teslimini reddetti³⁸⁴. Bu durum karşısında Zengî, kuşatmaya başlamış ve dört hafta boyunca bu kuşatma devam etti³⁸⁵. Bu arada Joscelin, Urfa'yı kurtarmak için bir yandan Kudüs Krallığına bir yandan Antakya Prinkepsliğine başvurmuştu. Bu başvurularda, Joscelin'e Kudüs'ten olumlu bir yanıt gelmişse de; Antakya'dan istediği yanıtı alamadı³⁸⁶.

Kuşatma esnasında surların dibinde kazılan iki lağımın surların altına denk geldiğini öğrenen Zengî, Urfa'ya tekrar haber gönderip, tıpkı Ba'rin Kalesini

³⁸⁰ İbnü'l-Esir, 1987, 94-95, XI; Demirkent, 1994, 141

³⁸¹ Ebu'l-Ferec, 1999, 377, II; Runciman, 2008, 193, II; Süryani Mihael, 1944, 125; Anonim Süryani, 1933, 281; Gibb, 1969, 461; Demirkent, 1994, 142, II.

³⁸² Ebu'l-Ferec, 1999, 378, II; Süryani Mihael; 1944, 125; Runciman, 2008, 193, II;

³⁸³ Gibb, 1969, 461; Demirkent, 1994, 143, II.

³⁸⁴ Anonim Süryani, 1933, 282-283; Runciman, 2008, 194, II; Demirkent, 1994, 144, II.

³⁸⁵ Runciman, 2008, 194, II; İbnü'l-Esir, 1987, 95, XI; Demirkent, 1994, 145, II.

³⁸⁶ Runciman, 2008, 194, II; Demirkent, 1994, 145-146, II.

aldığında yaptığı gibi nazik bir şekilde ve son uyarı olarak şehri istedi. Bu şekilde kan akmayacaktı. Ancak Urfa halkı Zengî'nin bu hareketi karşısında, Frank yardımının geleceğinden de emin olarak, alaycı bir tavır takınmış ve Zengî'yi küçük görme cüretine kadar gitmişti³⁸⁷. Buna karşılık merhamet duyguları ağır basan İmâdüddin Zengî istemeyerek de olsa lağımlarda biriktirilen maddeleri yakma emrini vermiş ve bu şekilde surlar 24 Aralık 1144 Tarihinde çökmüştü. Bu şekilde artık Türk ordusu şehre girmeye başladı. Tabii olarak şehirde büyük bir panikle birlikte kaleye sığınmak için yaşanan izdihamda pek çok kişi hayatını kaybetmiş; ayrıca şehri savunmak isteyen insanlar da buralarda Türklerin kılıçlarına yem olmuştu. Merhametinden ödün vermeyen Zengî, iç kale önündeki durumu görünce askerlerine saldırılarını kesmelerini emretmişti³⁸⁸.

Nihayet 26 Aralık 1144 Tarihinde iç kale teslim olmuş ve böylece Haçlı tarihi açısından yeni bir dönemin başlamasının da önü açılmıştı. Urfa Haçlı Kontluğuna vurulan bu darbe ile yeni bir Haçlı ordusu dalgası harekete geçecekti. Ancak bu harekete geçmeden evvel Zengî'nin, Urfa'yı fethettikten sonraki tutumu ve imajını araştırmamız gereği ele almak gerekmektedir.

2.10.5. Urfa'nın Fethi ve İmâdüddin Zengî

Urfa Haçlı Kontluğu'na vurulan böyle büyük bir darbeden sonra etkileri o devrin Müslüman ve Hristiyan dünyasında büyük yankı bulmuştur. Haçlı orduları için yeni bir devrin başlangıcı olan bu fetih, onların yıkımının da habercisiydi. Haçlı dünyasını böylesine sarsıcı bir olay için İmâdüddin Zengî gibi büyük bir komutan için çok yönlü imajlar oluşmuştur. Müslüman dünyasında pek çok unvanlar alarak bir kahramanlık mertebesine erişen Zengî, Hristiyan dünyasında bir cani imajı ile pek çok olumsuz eleştiriye maruz kalmıştır. Haçlı Seferlerinin başlangıcından itibaren Haçlı kroniklerinde görüldüğü üzere, olayları taraflı bir şekilde kaydetme eğilimi burada da kendisini göstermiş ve Zengî'nin tüm merhamet ve acıma duyguları yok sayılarak bir canavar imajıyla nitelenmesine yol açmıştır.

Urfa'nın fethi hakkında en önemli bilgileri veren kaynaklarda Zengî'ye bakış açısının ve buna bağlı olarak oluşan Türk imajının genel görünüşü iki kısımda

³⁸⁷ Ebu'l-Ferec, 1999, 378, II; Süryani Mihael; 1944, 125-126; Demirkent, 1994, 146, II.

³⁸⁸ Ebu'l-Ferec, 1999, 378-379, II; Süryani Mihael; 1944, 126-127; Anonim Süryani, 1933, 283-284; Runciman, 2008, 194-195, II; Demirkent, 1994, 146-148, II; Mateos, 2000, 298.

incelenmelidir. Buna göre Urfa'nın fethinden sonra Zengî'ye olumlu ve olumsuz olmak üzere iki bakış açısı olmuş; İslamî kaynaklar Zengî'yi bir kahraman affederken, Hristiyan kaynakları ateş püskürtmüştür. Urfa'nın fethi hakkındaki kaynaklardaki kayıtlar incelendiğinde iki türlü imajı görmek mümkündür.

Anonim Süryani'de ve Süryani Mihail'de, Zengî'nin, Urfa önüne geldiği vakit şehirde bir katliama girişmek düşüncesinde olmadığını ispatlayan kayıtlar mevcuttur. Buna göre Zengî, kuşatmaya başlamadan evvel Türk savaş hukukunun ve geleneğinin bir gereğini yerine getirmiş ve şehrin teslim olmasını ve teslim olduğu takdirde kimsenin kanının dökülmeyeceğini belirtmiştir³⁸⁹. Bu durum Zengî'nin aslında kimsenin canını yakmak istemediğinin bir göstergesidir. Bununla birlikte Anonim Süryani ve Ebu'l-Ferec'de görülen, Türk'ün merhamet ve acıma duygularına sahip olduğunun en büyük tezahürlerinden birisi de kuşatma devam ederken ve henüz surlar düşürülmemişken ikinci kez Urfa'yı kibarca istemesidir. Zira Urfa'daki panik ortamını görmüştür. Ancak Zengî'nin bu ikinci isteğine rağmen aldığı cevap alaycı olmakla birlikte Zengî gibi kudretli bir komutanı küçük düşürücü nitelikteydi. Bütün bunlara rağmen Zengî'nin merhamet duygusunda bir azalma görülmedi³⁹⁰. Zira şehri aldıktan sonra içerideki kargaşadan, izdihamdan ve savaşın gereği olarak bir takım çatışmalardan dolayı ölen insanları görünce askerlerine derhal saldırılarını kesmelerini emretmiştir. Bu emîr, Zengî'nin anlayışını ve merhametini açıkça göstermektedir.

Süryani Mihail'in Urfa'nın fethi mevzusundaki kaydına süslü bir dille dramatik bir hava kattığı görülmektedir. Buna göre Türklerin genç-yaşlı, erkek-kadın ayırmaksızın katliama giriştiğini kaydetmiştir. Hatta öyle ki bir kıyamet günü tasvirine gitmiş ve babaların ve annelerin çocuklarını tanımadığını, kardeşin kardeşi terk ettiğini belirtmiş ve olayı bitirirken böyle bir olayın nedenini halkın günahlarına bağlamıştır. Bununla birlikte Anonim Süryani'de dikkati son çeken nokta ise şehirdeki Greklerin ve Ermenilerin hayatlarının bağışlanıp; Frankların öldürüldüğüdür³⁹¹. Bu kayıt, aslında seferin Haçlılara karşı gerçekleştirildiğini, bundan dolayı bir cihad hareketi olarak gerçekleştirildiğini göstermektedir. Ayrıca İmâdüddin Zengî'nin, Haçlılar dışında kimseyle bir sorunu olmadığını anlamak

³⁸⁹ Anonim Süryani, 1933, 282; Süryani Mihael, 1944, 125-126.

³⁹⁰ Süryani Mihael, 1944, 126;

³⁹¹ Süryani Mihael, 1944, 128;

mümkündür. Bundan dolayı bu seferin istilacı haçlıları yapıldığını ve İslamiyet'i korumak amacı güttüğünü anlamak mümkündür. Buna bağlı olarak İslam hukukuna göre de meşrudur.

Ebu'l-Ferec de olayı dramatize etme konusunda Anonim Süryani ile paralellik göstermektedir. Ebu'l-Ferec'e göre de şehir büyük bir kargaşa içinde ve yine kimse kimseyi tanımaz halde idi. O da kaydını dini motiflerle süsleyerek bitirmiş ve bu olayı halkın günahlarına bağlamıştır³⁹².

Urfalı Mateos'daki Papaz Grigor'un Zeyli'nde ise İmâdüddin Zengî'ye çok ağır nitelermelerde bulunmuş ve şehirdeki kimseye merhamet göstermeksizin herkesin kanını döktüğünü kaydetmiştir. Bununla birlikte şehirdeki panik havasını Papaz Gregor da tıpkı diğer müellifler gibi tasvir etmiş ve bu günü bir felaket günü olarak tanımlamıştır. Ayrıca Zengî'nin şehirdeki ölümleri durdurmak için askerlerine verdiği emîri de kaydeden müellif, Zengî'nin askerlerinin kana ve ganimete fazlasıyla doyunmuş ve bu şekilde Türk'ü vahşi gösterme amacı güttüğü bellidir. Ayrıca bu şehri daha önceden kuşatan kuvvetli komutanların ele geçirememesinden dolayı Zengî'yi kendini beğenmişlikle suçlamıştır. Ancak Zengî, yukarıda bahsedildiği üzere, halkın onu küçümseyip, aşağılamasına bile tahammül etmiş ve Franklar hariç diğer herkesi bağışlamıştı. Daha sonra diğer müellifler gibi Urfa'nın fethini, Urfalıların günahlarına bağlamıştır³⁹³.

İbn ül-Esir'de ise Urfa'nın fethi mevzusunda Zengî'nin kudretini gösteren şu kayıt oldukça dikkat çekmektedir. Zengî, şehre girdikten sonra askerinin yağmaladığı her ne varsa sahiplerine verilmesini emretmiştir³⁹⁴. Bu olay Zengî'nin mazlumun yanında olduğunun en açık kanıtıdır.

Bu fetihden sonra Zengî, İslam dünyasında kahraman olarak görülürken kendisine pek çok unvan da verilmişti. Artık Zengî, "dinin koruyucusu" olmuş ve halifeden "el-mansur(Allah'ın yardımıyla galip gelmiş.)", "el-mâlik(sahip)" unvanını almıştı³⁹⁵. Bunlardan başka Zengî, halka nazik davranmakla birlikte bunların bağımsızlıklarını da tam anlamıyla elinden almamıştır. Şehirdeki Ermenilere,

³⁹² Ebu'l-Ferec, 1999, 379, II.

³⁹³ Mateos, 2000, 297-298.

³⁹⁴ İbnü'l-Esir, 1987, 95, XI.

³⁹⁵ Gibb, 1969, 461.

Yakubîlere ve Rumlara da muayyen bir miktarda yarı bağımsızlık vermiştir. Frankların kiliseleri hariç, diğer insanların kiliselerine dokunmadı. Hatta Urfa'yı canlandırmak adına başka Hristiyanların da şehre çağrılmasını teşvik etmişti³⁹⁶.

İmâdüddin Zengî'nin, Urfa'yı fethi İslam dünyasında da büyük yankı bulmuştu. İslam dünyasını yaklaşık yarım asır boyunca tehdit eden Haçlılara belki de o zamana kadar ki en büyük darbe vurulmuştu. Yıllarca Türklerin kendi içindeki mücadeleleri bu büyük fethi geciktirmişse de nihayet el-Cezire bölgesinde Haçlı tehlikesinin önlenmesinde büyük bir adım atılmıştı. Avrupa dünyasında ise bu fetih büyük bir şok etkisi yaratmış; Batı Hristiyanları, Urfa'nın ve doğudaki diğer Haçlıların ciddi anlamda desteğe ihtiyaçlarının olduğunu hissettiklerinden olsa gerek; İkinci Haçlı Seferi için harekete geçmişlerdir.

³⁹⁶ Runciman, 2008, 195, II.

3. BÖLÜM

İKİNCİ HAÇLI SEFERİ ve TÜRK İMAJI

3.1. Batı Hristiyan Dünyasının Yeni Sefer İçin Faaliyetleri

Urfa'nın fethi Batı dünyasında duyulunca, Batı Hristiyanları, Haçlı Seferlerinin nasıl bir tehlike ile karşı karşıya kaldığını anlamakta gecikmediler. Zira artık Kudüs ve Antakya için de çöküşün alâmetleri belirmişti. Türkler, bu bölgelere yönelmeden derhal yeni bir Haçlı seferi yapılmalıydı. Buna bağlı olarak Kudüs Haçlı Krallığı ve Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin ittifakı ile Piskopos Hugue'i bir elçilik heyetiyle Roma'ya yolladı³⁹⁷. Ayrıca Doğu'dan Batı'ya giden tüccarlar ve hacılar gibi bir kısım kimse de Urfa'nın fethini ve Doğu'daki haçlıların zor durumunu Avrupa'da yaymışlardı. Bundan dolayı Doğu dünyasından haberdar olan Papa III. Eugenius yeni bir Haçlı seferi için faaliyete başladı. İlk iş olarak da Fransa Kralı VII. Louis'e, Fransa'da yaşayan tüm Hristiyanlara da hitap eden bir ferman yolladı. Bu ferman da tıpkı Birinci Haçlı Seferindeki gibi bir kurguya sahipti. Buna göre yine Doğu'daki Hristiyanlar zordaydı; Müslümanlar bunları katlediyordu, Hristiyanlığı aşağılıyorlardı. Doğu kilisesini korumak için yeni bir sefer şarttı. Bununla birlikte bu Haçlı seferi de elbette karşılıksız kalmayacaktı. Sefere katılanların tüm günahları affedilecek, arkada bıraktıkları ailelerinin ve mal ve mülklerinin sorumluluğu kilise almış olacaktı³⁹⁸. Burada da görüldüğü gibi daha henüz Haçlılar, Anadolu topraklarına gelmeden, İslam düşmanlığı ile dolduruluyordu. Yeni bir sefer için yine aynı yollar deneniyordu. Urfa kaybedilmişti; ama işin ilginç yanı "Kutsal Ülke" ve Doğu Hristiyanlarının kurtarılması sloganlarıyla bu yeni sefer inşa ediliyordu. Urfa'nın tekrar alınması veya kurtarılması söz konusu değildi³⁹⁹. Bu durum artık Haçlıların yeni yerleri almaktan ziyade, savunmaya geçtiğinin en somut halidir.

³⁹⁷ Otto of Freising. (2002). *The Two Cities: A Chronicle of Universal History To The Year 1146 A.D.* (Translation: C. C. Mierow). New York: Columbia University Press, 443; Altan, E. (2003). *İkinci Haçlı Seferi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 10; Runciman, 2008, 205, II; Berry, V. G. (1969). *The Second Crusade*. Editor: Kenneth M. Setton. *A History of the Crusades*. Londra: The University of Wisconsin Press, 466, I; Kesik, M. (2003). *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 78.

³⁹⁸ Berry, 1969, 466-467, I; Demirkent, 2013, 101; Altan, 2003, 12-13; Runciman, 2008, 206, II.

³⁹⁹ Altan, 2003, 14.

VII. Louis'in bu sefere sıcak bakmasına rağmen, Papa ile Roma yönetimi arasında sorunlar vardı. Bundan dolayı Papalıktan gelen isteğe bağlı olarak yeni bir Haçlı seferiyle Kral VII. Louis'in vasalları ilgili olmadıklarından bazı gecikmeler olmuşsa da Başrahip Bernard de Clairvaux gibi sözü dinlenen bir kimsenin de katılımıyla 31 Mart 1146'da Vezelay adı verilen bölgede bir konsil toplanmasına karar verilmiştir. Başrahip Bernard'ın vaaz vereceği haberi üzerine oldukça büyük bir güruh bu toplantıya katılmıştı. Bu katılanlar arasında dönemin önemli pek çok kontu ve hatta Templier adı verilen askerî örgütün pek çok komutanı ve şövalyesi vardı. Burada alınan karara göre bir yıl içinde herkes hazırlıklarını yapacak ve geçen bir yılın ardından sefere çıkılacaktı⁴⁰⁰.

Bu şekilde yeni bir Haçlı ruhunun temelleri atılmış oluyordu. Ancak bunu Avrupa'nın diğer bölgelerinde de canlandırmak gerekiyordu. Bundan dolayı Bernard de Clairvaux, Bourgounde, Lorraine ve Flandre bölgelerine geçip toplantılarını gerçekleştirdi. Gidemediği yerlere ise mektuplar yollayarak, Haçlı seferi propagandasını yaptı. Böyle bir davet sonucunda sayısız kişi Haçlı seferine iştirak edecekti⁴⁰¹. Daha sonra Bernard, Almanya'da Haçlı seferlerinin adını kullanarak Yahudi katliamlarına sebep olan Rudolf adında birisinin bu faaliyetlerini durdurmak üzere Almanya'ya hareket etti. Burada Yahudilere karşı kışkırtılmış halkı sakinleştiren Bernard, yapılacak olan Haçlı Seferine Almanya kralını da dâhil etmeyi istiyordu. Aslında Almanya Kralı III. Konrad'ın ülkesindeki karışıklıklardan dolayı Haçlı Seferine pek niyeti yoktu. Bu arada Konstanz Piskoposu Hermann, ve bazı piskoposlar Bernard'ı davet edip, Haçlı Seferleri için toplantılar düzenlemesini istediler. Bu durum karşısında Bernard, harekete geçip, gittiği her şehirde büyük kalabalıklara seslendi. Bernard'ın bu toplantılarına binlerce insan katıldı. Ancak bu arada dikkati çeken şudur ki, Almanya'da büyük bir fakirlik ve kıtlık hâkimdi. Bernard, Haçlı propagandasını yürütürken, kullandığı en etkili silah "*Doğunun zenginlikleri*" idi⁴⁰². Zira Haçlı seferleriyle daha hiç toprağı olmayan insanlar toprak sahibi olup hatta kendi kontluklarını bile kurmuşlardı.

⁴⁰⁰ Odo of Deuil. (1948). *De Profectione Ludovici VII in Orientem*. (Çev. V. G. Berry). New York: Columbia University Press, 9, 11; Berry, 1969, 469, I; Demirkent, 2013, 101-102; Altan, 2003, 16-17; Runciman, 2008, 210-211, II; Kesik, 2003, 78.

⁴⁰¹ Odo of Deuil, 1948, 11; Kesik, 2003, 78; Altan, 2003, 18-19; Demirkent, 2013, 103; Runciman, 2008, 211, II.

⁴⁰² Berry, 1969, 472-473, I; Altan, 2003, 19-20; Demirkent, 2013, 103; Kesik, 2003, 79; Runciman, 2008, 212, II

Kral III. Konrad her ne kadar Haçlı seferleri için isteksiz olmuş olsa da Bernard, ikna etme konusunda hünerli bir kişi idi. Konrad'ın sahip olduğu her şeyin Tanrı tarafından verildiğini hatırlatınca; kral ikna oldu. Bu şekilde Alman Kralı III. Konrad, yanında bulunan kontlarıyla birlikte Haçlı seferini kabul etti. Daha sonra 1147 Senesinin Şubat ayında da Haçlı Seferi propagandaları devam etmiş ve yeni hayallerle Haçlı ruhu canlanmış oldu⁴⁰³.

Yapılacak olan bu yeni Haçlı Seferine katılımcılar belirlenmişti. Ancak bunların nasıl bir istikamette gidecekleri henüz karara bağlanmamıştı. Fransa Kralı VII. Louis bu durumdan dolayı Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'a bir elçi heyeti gönderip, topraklarından geçmeyi talep etti. İmparator Manuel ise bu elçilerle görüştüktan sonra Haçlıların sadakat yemini etmeleri halinde buna izin vereceğini bildirdi⁴⁰⁴. Bu şekilde İmparator Manuel'in, dedesi Alexios gibi davrandığı görülüyor. Ancak İmparator Manuel ilerde bu kararından pişman olacaktı. VII. Louis, aynı şekilde Alman Kralı III. Konrad'a ve Macar Kralı II. Geyza'ya da elçiler yollayıp aynı izinleri istedi. Bu iki kral, VII. Louis'in isteğini kabul ettiler. 16 Şubat 1147'de Başpiskopos Bernard da dâhil olmak üzere Fransız, Alman ve Bizans elçileri bir toplantı düzenlemişler; bu toplantı sonunda Fransız Haçlılarının Metz şehrinde toplanıp, 15 Haziran 1147 Tarihinde hareketine karar verdiler⁴⁰⁵. Ayrıca 1147 senesinin Mart ayında Alman ordularının hareket düzeni için bir toplantı daha yapıldı. Bu toplantı da ise Konrad liderliğindeki Alman ordusunun Macaristan içinden geçmek üzere, Mayıs ayında yola çıkmasına karar verildi. Bu şekilde her iki Haçlı ordusu da İstanbul'da toplanacaktı⁴⁰⁶.

3.2. Haçlı Ordularının İstanbul'a Doğru Harekete Geçmesi

İkinci Haçlı Seferi için yola ilk çıkan Alman Kralı III. Konrad oldu. Bu ordu yapı olarak halkın her sınıfından insanın var olduğu bir ordu idi; pek çok şövalye ve asker olmakla birlikte ömründe eli kılıç tutmamış insanlar da vardı. Sayı bakımından ise bütün kaynaklar 1 milyona yakın kayıtlar vermişlerdir. Bu rakam günümüzün şartlarında bile abartılı olmakla birlikte bu Alman Haçlı ordusunun oldukça kalabalık olduğunu anlamaya yeterlidir. Runciman'ın verdiği 200.000'e

⁴⁰³ Runciman, 2008, 213, II; Berry, 1969, 474, I; Demirkent, 2013, 103; Altan, 2003, 21;

⁴⁰⁴ Odo of Deuil, 1948, 11; Altan, 2003, 22-23.

⁴⁰⁵ Odo of Deuil, 1948, 13, 15; Berry, 1969, 477-478, I; Altan, 2003, 23-24.

⁴⁰⁶ Berry, 1969, 478-479, I; Altan, 2003, 25.

yakın olan tahmini, makul görünmektedir. Bundan başka, bu ordu disiplinden uzak olmakla birlikte, üst düzey komutanların birbirlerini kışkırdığı ve içinde sürekli olayların çıktığı bir ordu idi. Konrad ise bu ordu üzerinde disiplini sağlayabilecek yeterliliği gösteremiyordu⁴⁰⁷. 1147 Senesinin Mayıs ayında Nürnberg'den hareket eden bu Haçlı ordusu Tuna Nehri'ni geçmiş ve 29 Mayıs tarihinde Ardacker adı verilen bölgede yeni katılacak Haçlı grupları için durmuştur. Burada Alman ordusu takviye kuvvetleri aldıktan sonra Viyana üzerinden Macaristan içlerine doğru hareket etti. Haziran ayı boyunca Macaristan'dan sükûnet içinde geçen bu ordu, Bizans sınırına yaklaştığında, kendilerine gönderilmiş olan Bizans elçileriyle karşılaştı. Bu elçilik heyeti, Haçlı ordusunun Bizans topraklarından geçerken taşkınlık ve yağma faaliyetleri yapmaması için yemin etmelerini; buna bağlı olarak yol boyunca her türlü ihtiyacın Bizans İmparatorluğu tarafından karşılanacağını iletmiş ve Konrad cevaben Türklerle savaşmaya gelmiş olduklarını ve Bizanslılara zarar vermek gibi bir amaçları olmadığını belirterek bu yemini etmişti⁴⁰⁸. Bizans'ın böyle bir istekte bulunması iki tarafın arasında güven bağlarının kurulamadığının en açık göstergesidir. Zira daha önceki Haçlı orduları Bizans topraklarından geçerken büyük sorunlar çıkartıp; Alexios'u zaman zaman zor durumda bırakmışlardı. Bizans müellifi Niketas da Haçlı ordularının tasvirini yaparken bu durumdan imparatorun endişesini belirtmişti⁴⁰⁹.

Alman Haçlı ordusu yola çıkmasından itibaren Sofya'ya gelene kadar her hangi dişe dokunur bir olay yaşanmamıştı; ancak Sofya'dan sonra bu ordu gerçek yüzünü göstermeye başladı ve buradaki yerli halka ve tüccarlara sert davranışlara başladı. Buna göre tüccarlardan aldıkları malların parasını ödemiyorlar; hakkını isteyenleri katlediyorlardı. Haçlı ordusu Filibe civarına geldiğinde ise olaylar daha da büyümüş ve çatışmaya dönüşmüştü. Buna göre bu civardaki bir köyde hokkabazlık yapan bir adamı, büyücülükle suçlayan Haçlılar, bu adamı katledince Filibe yöneticisi olaya müdahil olmuş; burada çıkan çatışmada pek çok haçlı öldürülmüştür. Ancak Alman Haçlıları da şehrin bazı kesimlerini yakıp,

⁴⁰⁷ Runciman, 2008, 215-216, II

⁴⁰⁸ Niketas Khoniates. (1995). *Historia*. (Çev: Fikret Işıltan). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 41; Altan, 2003, 29-30. Runciman, 2008, 216, II; Demirkent, 2013, 104-105.

⁴⁰⁹ “Ama İmparator endişeli ve güvensizdi; kuzu postu içinde kurtların ülkesine saldırmasından veya eşek derisi altında aslanların gizlenebilmesinden veya kurt ve tilkinin ittifak etmiş olmalarından endişe ediyordu. Bu nedenle Bizans savaş kuvvetlerini toplayarak danışmanlarıyla durumu müzakere etti. Kaç ordunun ülkeden geçeceğini, ne kadar atlı ve ne kadar ağır donanımlının ve sayısız yayanın bu ordular içinde bulunduğunu hesap ederek, bunların hepsinin zırhlı olduğunu, gözlerinden cinayet arzusunun fişkırdığını ve hepsinin su gibi kan dökmekten ne kadar gurur duyduğunu anlattı...” Niketas, 1995, 41.

yıkılmışlardır⁴¹⁰. Olayın bundan sonraki kısmı Türk imajı hakkında bize bilgi vermektedir. Zira İmparator Manuel, Haçlıların yaptıklarını öğrenince Porsuk adı verilen Türk asıllı bir kumandanı Haçlıları takip etmesi için görevlendirdi. Görüldüğü üzere tıpkı Birinci Haçlı Seferindeki orduların imparatorluk arazilerinde geçişinde Bizans'ta paralı asker olarak bulunan Türklerin etkinliği, İkinci Haçlı Seferinde de kendini göstermiştir. Bu da Türklerin, Haçlıları zapt edebilecek bir güce ve ruha sahip olduğunun belirtisidir. Bununla birlikte Porsuk, Edirne civarında Haçlılarla girdiği çatışmada pek çok haçlıyı cezalandırmakla birlikte, vuku bulan Bizans-Haçlı çatışmasını, aracılık ederek durduran kişi olmuştur⁴¹¹. Buna göre Türklerin, sadece savaş sanatların alanında değil; politik alanlarda da yeteneğinin var olduğu görülmektedir.

İmparatorun en başında tahmin ettiği gibi Haçlı orduları yakıp yıkarak yoluna devam ediyordu. Ancak bununla birlikte sonuçta bu gelenlerin hedefleri Filistin'di. Hem zaten Birinci Haçlı ordusu da İstanbul'dan geçerken talan ve yağma faaliyetleri yapmıştı. Bundan dolayı Manuel, Haçlılarla olduğunca çatışmadan kaçınmakla birlikte gerekli tedbirleri de alıyordu. Bu arada Haçlı orduları Çatalca istikametine doğru hareket etmişler ve 1147 Eylül'ü başında burada meydana gelen bir sel sonucu bir kısım kayıp vermişlerdi. Sonunda 10 Eylül günü bu ordu İstanbul önünde görüldü⁴¹².

Fransa Kralı VII. Louis'in ordusuna gelince, bu ordu sayı olarak Konrad'ın ordusundan daha küçük; ancak daha disiplinli ve profesyoneldi. Kral Louis daha evvelden alınan karara göre Metz şehrinde ordusuna katılacak diğer Haçlı gruplarını birkaç gün bekledikten sonra yola koyuldu. Haziran'ın sonlarına doğru Worms bölgesine gelen bu ordu, burada Norman ve İngilizlerle birleşti. Bu arada İmparator Manuel, tıpkı Alman Konrad'a yaptığı gibi, Fransız Louis'e de elçiler yollamış ve çevreye zarar vermeden yollarına devam etmeleri konusunda anlaşma sağlamıştır. Fransız Haçlı ordusu da Almanların istikametinden devam etti. Macaristan'ı sorunsuz bir şekilde geçen bu ordu Bizans sınırına girdiklerinde tüm şehirlerin ve kalelerin kendilerine kapatıldığını gördü. Zira pek çok şehrin yöneticisi Alman ordusunun yaptıklarından dersini almıştı. Ayrıca Fransız ordusu, Alman

⁴¹⁰ Odo of Deuil, 1948, 43; Demirkent, 2013, 105; Runciman, 2008, 216, II; Altan, 2003, 31-32

⁴¹¹ Niketas, 1995, 42; Runciman, 2008, 217, II; Altan, 2003, 32-33; Demirkent, 2013, 105.

⁴¹² Odo of Deuil, 1948, 49; Altan, 2003, 33-35; Niketas, 1995, 43-44; Runciman, 2008, 217; Demirkent, 2013, 105.

ordusunun kendilerinden önce gelip ve arkalarında yiyecek bırakmamalarından dolayı hem öfkeleni ve hem de bazı ufak yağma hareketlerine girişti. Bütün bunlara rağmen Fransız Haçlı ordusu da Silivri üzerinden İstanbul'a doğru yoluna devam etti. Bu arada Kral Louis'in aldığı haberler canını sıkımişti. Buna göre Alman ordusu, kendilerini beklemeden İstanbul'un karşısına geçmişti; asıl Fransız ordusundan önce İstanbul'a varan Fransız ordusu katledilmiş ve her şeyin ötesinde İmparator, Anadolu Selçuklu Sultanı Mesud ile bir anlaşma yapmıştı. Bu durum karşısında oldukça öfkelenen Kral Louis, İstanbul'a saldırmayı bile düşünmekte haklı sayılabilir⁴¹³. Zira Manuel, bir yandan Türkler üzerine gelen böyle devasa bir orduya hem köprülük görevi ve hem de pek çok destek vermekle müttefiklik sağlayıp; akabinde Haçlıların düşmanı olan Sultan Mesud ile anlaşma yapması çelişkili bir durumdur. Ancak İmparator Manuel'in, Haçlıların gelirken Bizans'a yaşatacağı sıkıntıları tahmin ettiğinden, arka tarafını sağlama almak adına böyle bir anlaşmayı yapmış olması muhtemeldir.

Nihayet Fransız Haçlı ordusu da VII. Louis liderliğinde 4 Ekim 1147'de İstanbul önünde görüldü⁴¹⁴.

3.3. Yeni Haçlı Orduları Karşısında Türklerin Tavrı

Birinci Haçlı Seferi sırasında Haçlılar hakkında bilgisi olmayan Türklerin artık Haçlıları tanıdığı ve onlara karşı daha ihtiyatlı davrandığı anlaşılmaktadır. Buna bağlı olarak Türkiye Selçuklu Sultanı I. Mesud Haçlıların yolu üzerinde bulunan kaleleri ve şehirleri gözden geçirip; gerekli tamiratları yaptırdı. Bununla birlikte o dönemde Doğu'da bulunan tüm Türk hükümdarlara acilen haberler yollayıp, desteklerini istedi. Bu sefer gelen orduların başında Avrupa'nın en güçlü iki kralı mevcuttu. Ayrıca gelen rivayetler bu haçlı ordularının sayısını bir milyona yakın olarak belirtiyordu⁴¹⁵. Derhal tedbirlerin alınması gerekliydi. Zira bu Haçlı orduları Anadolu'dan rahat bir şekilde geçecek olurlarsa tüm Doğu ülkelerine ve şehirlerine sahip olabilirdi. Bu durum Türk birliğini zaruri kılıyordu. Selçuklu Sultanının böyle bir faaliyete girişmesi ve Türk-İslam dünyasını uyarması, daha önceki seferden ders alındığının göstergesidir. Zira Antakya'nın kaybında Türklerin

⁴¹³ Odo of Deuil, 1948, 23-41; Altan, 2003, 35-40; Niketas, 1995, 44.

⁴¹⁴ Altan, 2003, 40.

⁴¹⁵ Turan, 2004, 209; Altan, 2003, 48-49.

kendi aralarındaki çekişmelerinin etkisi görülmüştü. Urfa alınana kadar ne gibi zorluklar yaşanıldığı ve Haçlıların nasıl büyümekte olduğu görülmüştü. Şimdi gelen ordu ise belki de ilk gelen Haçlı ordusundan daha güçlüydü.

3.4. Alman Haçlı Ordusunun İlk Faaliyetleri ve Dorylaion Hezimetine Giden Yol

Alman Kralı Konrad'ın ordusunun İstanbul civarındaki faaliyetleri Bizans İmparatoru Manuel'le aralarının açılmasına neden oldu. Bu yüzden Manuel, arkadan gelen Fransız Haçlı ordusu henüz İstanbul'a gelmeden Kral Konrad'ı Anadolu'ya geçirme faaliyetlerine girdi. Ancak Konrad'ın Anadolu'ya geçmesinin sebebi başkaydı. Buna göre Fransız Haçlı ordusuna bağlı olan Lorraineliler ve bazı gruplar, Almanlarla çatışmaya başlamıştı. Bu durum karşısında Konrad muhtemelen Fransa Kralı VII. Louis'in tepkisinden çekindi. Bu yüzden Kral Louis gelmeden ayrılmak istedi⁴¹⁶.

Bu şekilde Alman Haçlı ordusu, yanlarında Bizans İmparatoru Manuel'in tahsis etmiş olduğu rehberlerle birlikte Kadıköy'e geçti. İmparator Manuel'in, Konrad'a Bizans topraklarından ilerlemesini tavsiye etmiş ve Türklere karşı birlikte savaşmayı istemişti. Ayrıca Türklerin arazisinde pek çok zorlukla karşılaşılabilirdi. Ancak Kral Konrad, Akşehir'e giden yoldan hareket etmek konusunda ısrarlıydı. Zira Konrad, ordusunun büyüklüğüne güveniyordu⁴¹⁷.

Alman ordusu daha sonra İzmit üzerinden İznik'e geçti. İznik'te mola veren orduyu bir anlaşmazlıktan dolayı Alman kralı ikiye böldü⁴¹⁸. Buna göre ordudaki savaşçı grubun dışındakileri Antalya'ya gönderip; kendisi de ordunun asıl gücünü oluşturan ve savaşçı olan grupla birlikte Eskişehir'e doğru hareket etmiştir⁴¹⁹. Ancak henüz İstanbul'dayken İmparator'un tavsiyelerine uymayıp, zorlu ve kurak bir araziden gitmeyi tercih eden Konrad'ın ordusunda sıkıntılar Bizans arazisinden çıktıktan sonra başlamıştı bile. Zira Bizans arazisi boyunca her türlü gıda ve ihtiyaç maddeleri karşılanan Alman ordusu, daha sonrasında ne su ne de gıda bulabildiler. Tabii olarak bir suçlu bulunması gerekiyordu. Bu da Bizans'ın

⁴¹⁶ Odo of Deuil, 1948, 45; Altan, 2003, 58; Runciman, 2008, 218, I;

⁴¹⁷ Odo of Deuil, 1948, 51-53; Altan, 2003, 59-60; Demirkent, 2013, 106; Runciman, 2008, 221-222, II.

⁴¹⁸ Odo of Deuil, 1948, 51.

⁴¹⁹ Berry, 1969, 495, I; Altan, 2003, 60.

görevlendirmiş olduğu rehberler oldu. Haçlılara göre bu rehberler, orduyu yanlış yoldan götürmüştü. Ayrıca bunları meşakkatli ve ıssız bir mevkide bırakıp kaçırmışlardı. Ancak işin aslı Konrad'ın kısa yolu seçmesiyle alakalıydı. Daha önce de belirtildiği gibi İmparator uyarılmıştı. Ancak henüz Türklerin karşısına ömründe hiç çıkmamış olan Konrad'ın ordusuna ve kendine güveni tamdı. Bundan dolayı rehberler gittikten sonra Konrad, nasıl bir yol izleyeceği konusunda ordunun ileri gelenleriyle bir görüşme yaptıktan sonra yollarına devam etme kararı aldı. Ancak bu sırada Türk ordusunun çevrelerinde olduğuna dair haberler geliyordu⁴²⁰.

Bu sırada Türkler, Alman ordusunu gözlüyordu. Türkiye Selçuklu Hükümdarı Mesud, sabırlı ve tedbirli bir şekilde Haçlı ordusuna ilk darbeyi vurmak için en uygun zamanı bekliyordu. Kendisine son derece güvenle Türk arazisine giren Alman Haçlı ordusu bir yandan susuzluk ve açlıkla mücadele ederken, öte yandan Türklerin öncü birlikleri oklarla, bunları yıpratmaya başlamıştı. Haçlı ordusu da daha ilk kez karşılaşmış oldukları Türklerin öncü birliklerini görünce, bir heyecanla saldırmışlar; ancak Turan taktiği uygulayan Türkleri yakalayamamakla birlikte oldukça yorulmuşlardı. Bu durum üzerine Türklerin bu öncü birliği, tam zamanında saldırarak burada pek çok Haçlı askerini kılıçtan geçirdiler. Bu şekilde Haçlılar Eskişehir'e gelene kadar pek çok kez Türklerin saldırısına uğradı. Türkler ise hem böylece Haçlıları yıprattı; hem de Haçlıların gücünü ve durumunu ölçtüler. Ayrıca henüz daha Sultan Mesud'la karşılaşmadan moralleri de düşmeye başladı⁴²¹.

Alman Kralı III. Konrad'ın, Corvey bölgesinin Başrahibi Wibald'e yazdığı mektupta Türklerin aralıksız bir şekilde saldırdığını ve arkada kalan yaya askerleri yakalayıp öldürdüklerini belirtir. Ayrıca bir yanda açlıkla mücadele eden Haçlıların bir yanda da Türklerin oklarıyla mücadele ettiğini iletmiştir⁴²². Şu ana dek Konrad, Türkler hakkında pek bir şey söylememişse de bu satırlardan Türklerin oldukça hızlı olduklarını ve Turan taktiğini oldukça etkili kullandıkları bellidir.

⁴²⁰ Altan, 2003, 60-63.

⁴²¹ Altan, 2003, 63.

⁴²² *Letters of the Crusaders*. (1902). (Translation: Dana Carleten Munro). Philadelphia: The Department of History of The University of Pennsylvania, 13.

Alman Haçlı ordusu bu şekilde kayıplara uğradıktan sonra 25/26 Ekim 1147 Tarihinde Eskişehir civarındaki Sarısu Irmağı'na gelebildi⁴²³. Yeterince yıpranmış, yorulmuş ve moral olarak zayıf düşmüş bu Haçlı ordusu dinlenmek üzere adı geçen nehrin kenarına kamp kurarken Türklerin beklenmedik bir anda saldırısı Haçlıları bir panik havasına soktu⁴²⁴. Zira Türkler hafif zırhlı ve süratli hareketleriyle aralıksız şekilde darbelerini indirip çekiliyordu. Her ne kadar Alman Haçlı ordusu sayıca ve teçhizat bakımından üstün olsalar da Türklerin hızına yetişemiyorlardı. Bir yandan savaş naraları atarak düşmanı korkutup psikolojik olarak üstünlük kuran Türkler, bir yandan ok yağmurları ve bir yandan da vur-kaç taktikleriyle Alman ordusunu hareketsiz bırakmıştı. Bu şekilde ağır bir yenilgiye uğrayan Alman Haçlıları ordularının onda dokuzunu kaybetmişler ve gösterişli Alman ordusundan sağ kalabilenler Kral Konrad ile birlikte zorbela İznik'e kaçabilmişti⁴²⁵.

Sultan Mesud, babası Kılıç Arslan'ın aynı yerde Haçlılara karşı yaptığı savaşın intikamını almıştı. Bu savaşta en dikkati çeken hususlardan birisi Türklerin, kalabalık Haçlı ordularına karşı daha tecrübeli olduğu ve daha tedbirli davrandığıdır. Zira daha önceden belirtildiği üzere kalabalık Haçlı orduları karşısında bir meydan muharebesine girmek Antakya önünde Kürboğa'ya kaybettirmişti. Bu savaşta ise Haçlılarla doğrudan bir meydan savaşına girilmemiş; ancak Haçlıları yapılan aralıksız ve ani saldırılarla yıpratarak mağlup etmek planlanmıştır. Bu savaştan sonra Türklerin oldukça fazla ganimet elde ettikleri de bilinmektedir. Hatta öyle ki bu dönemde Malatya'da gümüşün bolluğundan değerini kaybettiğini Süryani Mihail kaydeder⁴²⁶. Böyle bir yenilgiden sonra Alman Haçlı ordusunun kalanlarının İznik'e çekilmesi sırasında da Türklerin saldırıları devam etmiştir. Ayrıca şiddetli açlık dolayısı ile gruptan ayrılanlar da Türklerin kılıcına yem oluyordu. Türkler ise Haçlıların bu durumları karşısında saldırılarını daha şiddetli gerçekleştiriyorlardı. Ayrıca Kral Konrad'da bu savaşta ufak bir ok yarası almıştı. Büyük bir heyecan ve hevesle yola çıkan Konrad ve ordusu Kasım ayının başında İstanbul'a varabilmişti. Canlarından başka her şeylerini kaybeden bu kalan

⁴²³ Turan, 2004, 209; Altan, 2003, 63-64; Demirkent, 2013, 106.

⁴²⁴ Altan, 2003, 64;

⁴²⁵ Ebu'l Ferec, 1999, 384; Odo of Deuil, 1948, 91; Süryani Mihael, 1944, 139-140; Anonim Süryani, 1933, 298; Niketas, 1995, 45; Turan, 2004, 209-210; Demirkent, 2013, 106.

⁴²⁶ Süryani Mihael, 1944, 140.

Haçlılar, Türklerin kudreti ve savaşçılığı karşısında Haçlı yeminlerini unutarak bir an evvel İstanbul'dan ülkelerine dönmenin hayalini kurmaya başlamışlardı⁴²⁷.

Odo of Deuil'in ifadesine göre bu savaşı kaybetmelerinin sebebi düzensiz ve metodu olmayan bir ordu idi. Bununla birlikte güçlerine aşırı fazla güvenmişlerdi. Ayrıca ordunun ilk haftadan sonra gittikçe artan yiyecek ihtiyacı da fazlasıyla orduyu harap etmişti ve Bizans imparatoru, güya, Türklerle anlaşip onları çağırmıştı. Türklerin, Haçlılarla doğrudan savaşa girmeden evvel aşama aşama onların gücünü test etmiş olması da Türklerin bu kez Haçlılar karşısında daha dikkatli hareket ettiğinin göstergesidir. Ayrıca Haçlıların menzilli silahları olmadığını gören Türkler, yay ve oklarını kendileri için bir avantaja çevirmeyi bilmiştir ki bu durum Türklerin savaş sanatında ustalığını ve bu savaşta güçlü bir strateji yaptığını göstermektedir. Bundan başka Odo, bu savaşla ilgili kaydında Türkler hakkında ne olumsuz ne de olumlu bir niteleme yapmıştır. Ancak Türklerin Alman Haçlı ordusunu sürekli bir ok yağmuruna tuttuğunu ve bu yüzden orduyu mahvettiğini de belirterek Türklerin okçuluğundan etkilendiği imâ etmektedir⁴²⁸.

3.5. Fransız Haçlı Ordusunun İlk Faaliyetleri ve Türklerin Zaferi

Fransız Haçlı ordusu komutanı Kral Louis ile Bizans İmparatoru Manuel'in birbirleri arasında güven bağlarının zayıflığı dikkati çekmektedir. Her ne kadar İmparator Manuel, Kral Louis'i nazik ve gösterişli bir şekilde karşılamış ve Almanların aksine Fransızlara şehrin kapılarını açmış ise de her an İstanbul'un kuşatılma tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu düşünmüştü. Böyle bir düşüncenin nedeni ise Maurienne, Auvergne ve Montferrat yöneticilerinin İstanbul'da Kral Louis ile buluşacak olmasıydı. Bununla birlikte İmparator Manuel, düşüncesinde de haksız değildi. Zira Fransız Haçlı ordusunun içinde bulunan Langres Piskoposu Godfrey ile ona bağlı bir kesim İstanbul'u kuşatma planları yapmaktaydı. Her ne kadar bu kuşatma planları gerçekleştirilmiş olmasa da İmparator Manuel, muhtemelen büyük babası Alexios'un Haçlılar konusunda yaşamış olduğu tecrübelerden dolayı temkinli davranıyordu. Bundan dolayı Fransız Haçlı ordusunun derhal Anadolu'ya geçirilmesi gerekiyordu. Bunun için İstanbul içinde Alman Haçlı ordusuyla alakalı bir takım şayialar ortaya çıkmıştı. Buna göre Alman

⁴²⁷ Odo of Deuil, 1948, 93-97; Runciman, 2008, 222, I; Demirkent, 2013, 106; Altan, 2003, 67-68.

⁴²⁸ Odo of Deuil, 1948, 91-95.

Kralı Konrad, kayıpsız bir şekilde 14.000 Türkü öldürmüş ve Konya'yı zapt etmiş haberleri Fransız ordusu içinde yayıldı. Tabii olarak bu yalan haberler Fransızların hırslarını ateşlemiş ve Alman ordusunda bulunan askerlere imrenmelerine sebep olmuştu. Fransız ordusunun bu hırsı karşısında Kral Louis, baskılara dayanamayıp, istemeyerek de olsa karşıya geçmeyi kabul etti. Ancak Bizans İmparatoru Manuel, Haçlılara bağlılık yemini ettirmeden gitmelerini de istemiyordu. Bundan dolayı Kral Louis ile bir görüşme ayarlayıp bir anlaşmaya varmıştı⁴²⁹.

Daha sonra Kral Louis İzmit'ten hareketle İzmit'e geldi. Burada Alman Kralı Konrad'ın akıbeti hakkında bilgiyi yardım için gelen yeğeni Friedrich of Suabia Louis'e getirdi ve Kral Louis'in yardımını talep etti⁴³⁰. Fransız Haçlı ordusunun askerleri, Almanların bu güçlü ordusunun bu kadar hızlı bir şekilde dağılmasının haberi karşısında büyük bir hayrete düşmüşlerdi. Ordu içinde bir yas havası hâkim olmakla birlikte Kral Louis, acil bir şekilde Kral Konrad'ın yanına hareket etti. Bu şekilde Louis'in henüz yola yeni çıkmış güçlü ordusu Konrad'ın zor durumda olan ordusuyla birleşme kararı aldı. Buna göre iki ordu Lupar Kalesi'nde buluşacaktı⁴³¹. Bu sırada Almanların, yiyecek bulmak için etrafı yağmalamaları üzerine Bizans askerleri müdahale etmiş ve burada bir grup Alman Haçlısını da öldürmüştü. Konrad bu olay üzerine Kral Louis'e bir haberci yollayarak yardım istedi. Kral Louis de bu haberi alınca acilen Konrad'a, Soissons kontunu yardıma gönderdi ve bu şekilde Bizans askerleri geri çekildi⁴³². Kral Konrad'ın yıpranmış gücünü telafi etmek için Louis, himayesinde bulunan bir grup askeri Konrad'ın himayesine verdi. Bu şekilde Avrupa'nın iki kralının orduları ittifak halinde Balıkesir civarına doğru yaklaştı⁴³³. Bu haçlı ordularının hareketinde Alman Kralı Konrad'ın, Türklere karşı büyük mağlubiyetinden sonra daha tedbirli ve dikkatli davrandığı anlaşılmaktadır. Buna göre Kral Louis, Balıkesir'den sonra Alaşehir-Denizli istikametinden Antakya'ya inmeyi düşünüyordu. Bu yol Antakya'ya gitmek için kestirme bir yol olsa da Türkiye Selçuklu Devleti'nin sınırlarına paralel bir yoldu. Bundan dolayı Konrad, Kral Louis'i uyardı. Bu uyarıda, kendi ordusunun devasa bir ordu olmasına

⁴²⁹ Konumuz dışında kaldığından Fransız Haçlı Ordusunun İstanbul'daki durumu ve İmparator Manuel'in Fransız Haçlı grubuna karşı tavrı hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Odo of Deuil, 65-69, 75-83; Altan, 2003, 68-75

⁴³⁰ Odo of Deuil, 1948, 91; Altan, 2003, 75; Runciman, 2008, 223, II; Demirkent, 2013, 107.

⁴³¹ *Letters of the Crusaders*, 1902, 13; Odo of Deuil, 1948, 97; Altan, 2003, 76;

⁴³² Odo of Deuil, 1948, 99; Runciman, 2008, 223-224, II; Altan, 2003, 76-77.

⁴³³ Altan, 2003, 77.

ve hiçbir ırkın karşı koyamayacak durumda olmasına rağmen erzakları olmadığı için mağlup olduğunu belirtmişti⁴³⁴.

Bu noktada Konrad, Türklerin başarısını göz ardı etmiştir. Alman Haçlı ordusunun mağlup olmasında erzak sıkıntısının etkisi tabii olarak fazlaydı. Ancak Birinci Haçlı Seferi'nin orduları da pek çok kez açlıkla karşı karşıya kalmalarına rağmen başarılı olabilmişlerdi. Bunun en büyük nedeni ise Türklerin kendi aralarında bir birlik kuramamaları ve sürekli bir mücadele içinde olmuş olmalarıdır. Buna bağlı olarak İkinci Haçlı Seferinin Alman ordusunun bu şekilde dağıtılmış olmasının nedenleri arasında erzak sıkıntısı da sayılabilirse de asıl nedeni Sultan Mesud'un Haçlıları iyi analiz edip, taktiksel bir hareketle doğrudan Haçlı ordusuyla savaşa girişmeyip; yıpratma ve Turan taktiğini başarı ile gerçekleştirmiş olmasıdır.

Konrad'ın önerisi uzun ama daha güvenli bir yol olan sahil yolunu seçmek olmuştu. Kral Louis de bu öneriye uyararak ordusunu Edremit tarafına doğru güneye indirmeye başladı. Bu sırada şiddetli bir yağmurun etkisiyle yükleri taşıyan bazı hayvanlar telef olmuş; Haçlı ordusu da kayboldu. Ancak Haçlılar, orada gördükleri bir köylü Edremit'e inen doğru yolu gösterince istikametlerini buldular. Ayrıca geçtikleri Bizans köylerinden yeterince erzak temini de yapamadılar. Zira buradaki köylüler Haçlıların, kendilerine zarar vermelerinden korkuyorlardı. Zorlu sonbahar koşullarında bu şekilde ilerleyen Haçlı ordusunda Almanlar, Fransız ordusunun gerisinde kalmalarından dolayı aşağılanmaya başladı. Bu şekilde Haçlı ordusu İzmir'e ve akabinde Efes'e ulaştılar⁴³⁵. Efes'te Kral Konrad'ın İstanbul'a dönme olayı ilginçtir. Buna göre devasa ordusunu kaybeden Konrad, Haçlı yemininden dönmesi halinde Avrupa'daki tüm kudretini ve itibarını kaybedebilirdi. Bundan dolayı Kral Louis ile ittifak etmiş ve bir süre daha sefere iştirak etmişti. Ancak bunun bir hata olduğunu anlayan Konrad, bir yanda da Fransızlar tarafından küçük düşürülmesinin de etkisiyle dönmeye karar verdi. Bu durumu İmparator Manuel'e haber verdi ve İmparator, Kral Konrad'ın İstanbul'a gelme isteğine olumlu yanıt verince bir hastalık bahane ederek döndü. Ancak Kral Konrad daha Haçlı yeminini tam olarak yerine getirmediğinden 1148 Senesinin Mart ayında bir Bizans filosu ile birlikte Filistin'e doğru hareket edecekti⁴³⁶.

⁴³⁴ Odo of Deuil, 1948, 105; Altan, 2003, 77.

⁴³⁵ Odo of Deuil, 1948, 105, 107; Altan, 2003, 78-79.

⁴³⁶ Runciman, 2008, 224-225, II; Altan, 2003, 81-82; Demirkent, 2013, 107.

Bu arada Türkler bu yeni gelen Haçlılara karşı büyük bir ordu toplayıp; hazırlık yapmaktaydılar. İmparator Manuel, bu durumu haber alınca Kral Louis'e bildirmiş ve Bizans kalelerine sığınmasını önerdi⁴³⁷. İmparator Manuel'in böyle bir öneride bulunmasının sebebi, Türk kudretinin Birinci Haçlı Seferinden sonra yeniden kendini toplamasıdır. Ayrıca Manuel, hem Türklerle anlaşma yapmıştı kendisi doğrudan bir müdahalede bulunacak durumda değildi. Zira Sicilya ile savaştaydı ve hatta daha Menderes Vadisi içlerine giren Türklerle başa çıkamıyordu. Bundan dolayı Kral Louis'i sadece uyarmakla yetindi⁴³⁸. Ancak Kral Louis, İmparatora kulak asmamıştı. Anlaşılan Louis de ordusuna çok güvenmekle birlikte, üstüne üstelik Kral Konrad'ın başına gelenlerden ders çıkarmayıp; Türklerin kudretini hafife alıyordu.

İmparator Manuel, Kral Louis'i uyarmakta haklıydı. Zira 1147 yılının son günlerinde Haçlılar, Efes civarındaki ordugâhlarındaiken Türkler kendini Fransız Haçlı ordusuna da göstermeye başladı. Burada Türkler, tıpkı Alman ordusuna yaptığı gibi yıpratma faaliyetleriyle işe başladı. Menderes Nehri'nin iki tarafında yerleşmiş olan Türkler İki gruba ayrılmıştı. Bu grubun bir kısmı Haçlılara arkadan saldırarak; diğer kısmı da Haçlıların, Menderes Nehri'ni geçmelerini engelleyecekti. Okçular ise tepelerde yerini almıştı. Ayrıca Türkler olası bir başarısızlık durumunda dağlara çekilebilecek durumdaydılar. Türklerin bu şekilde yerleşmiş olduğunu fark eden Fransız Haçlı ordusu derhal savaş düzenine girmiş ve Türklerin yıpratma saldırıları altında kendilerine bir geçiş noktası bulabilmişlerdi. 1 Ocak 1148'de Haçlı ordusu keşfettikleri geçiş noktasından geçmeye çalışırken Türkler ile Haçlı ordusu arasında bir savaş meydana geldi. Bu savaşta Türkler planlamış oldukları taktikleri gereği Haçlıların arka ve ön taraflarından saldırıya başladı. Ancak Champagne Kontu varisi Henri, Flandre Kontu Thierry ve Macon Kontu IV. William, ok yağmuru altında karşıya geçebilmeyi başarmış ve Türklerle saldırmıştı. Bu durum karşısında Türkler dağlara doğru çekildi. Kral Louis ise arkadan saldıran Türkleri geri çekilmeye mecbur etti⁴³⁹.

Odo'nun bu mevzudaki kaydı ilginçtir. Zira O, kendilerine saldıran Türklerin, Bizans hâkimiyeti altından böyle bir işe giriştiğini belirtmiştir. Ancak Haçlı

⁴³⁷ Odo of Deuil, 1948, 109; Runciman, 2008, 225, II; Demirkent, 2013, 107; Altan, 2003, 82.

⁴³⁸ Odo of Deuil, 1948, 109; Altan, 2003, 82.

⁴³⁹ Odo of Deuil, 1948, 111; Niketas, 1995, 45-47; Altan, 2003, 83-84; Demirkent, 2013, 107; Turan, 2004, 211.

savaşçılarının cesur ve açığöz bir şekilde direnmesiyle bazı Türkleri öldürerek zaferin ilk meyvelerini elde ettiğini belirtmiştir. Ayrıca Türklerin, Haçlı ordusunu güçleriyle değil, kurnazlıklarıyla yıpratmış olduğunu kaydetmiştir. Zira Odo'ya göre Türkler çabuk hareket etme konusunda yetenekliydi ve oldukça çevikti. Ayrıca takip etme konusunda da cesurca davranıyorlardı. Türklerin hızlı hareket etmelerinden dolayı bir savaş yapma imkânı vermiyordu⁴⁴⁰.

Bizans müellifi Niketas ise bu savaşı anlatırken Haçlıları yücelten destanî bir hava yaratmaya çalışmıştır. Niketas'ın bu savaş hakkındaki kaydında en çok vurgulanan imaj, "barbar Türk'tür." Ayrıca Kral Louis'in ordusuna konuşması olarak verdiği kayıta Türk düşmanlığının son derecesine ulaştığı açıktır. Buna göre Türkler "*ellerimizi kanlarıyla yıkamak için ant içtiğimiz Haç'ın düşmanıdır.*" Diyerek Türk'ü Hristiyan düşmanı olarak göstermek ve böylece yaptıkları Haçlı seferlerini haklı çıkarmak gayretine düştüğü görülmektedir. Vurgulanan başka bir imaj ise "*Kafir Türk*" imajıdır. Güya Kral Louis'e göre Türklerin kalbi fesat olmakla birlikte kendi insanlarına ne kadar fenalık ettikleri ve kan döktükleri bilinmektedir. Ayrıca İslamiyet'i sapık bir inanç olarak ifade etmiş ve kendilerini de Tanrı'nın ordusu olarak addetmiştir. Bununla birlikte Haçlı Seferlerini haklı çıkarmak adına Türklerin istilacı gibi gösterildiği de görülmektedir. Buna göre Türklerin, Hristiyanların kutsal bölgelerinde dolaştığını ve bu bölgelerin Türklerden korunması gerektiğini belirtmiştir. Bahsi geçen bu konuşmanın devamında Türklere karşı takınılan olumsuz tavır şiddetini daha da arttırmış ve bir Türk kıyımına işaret etmiştir. Buna bağlı olarak Kral Louis, "*Türklerin vahşi hayvanlar gibi sürülerinden, ülke ve şehirlerinden sökülüp atılmasını*" istemektedir. Bundan başka Louis, Menderes civarındaki savaş için ise Türkleri rezil etmek ve onların cesetlerinden zafer tepeleri yapmak için savaşılacağına dair söz vermiştir⁴⁴¹. Niketas'ın destansı bir dille kaleme aldığı savaş ise Haçlıların başarısını yüceltmek adına hikâyeleştirilmiş ve abartılarla dolu bir yazı haline getirilmiştir. Zira her ne kadar Türk askerleri buradan bir kısım kayıplarla geri çekilmişlerse de büyük kayıplarının olmadığı Haçlıların Denizli'ye gidene kadar sürekli Türk saldırılarına maruz kalmasından anlaşılabilir. Ancak Türk düşmanlığını ve yüceltmeye çalışılan bu savaşın nasıl

⁴⁴⁰ Odo of Deuil, 1948, 111.

⁴⁴¹ Niketas, 1995, 45-47.

destanlaştırılmaya çalışıldığını anlamak açısından bu kısa kaydı vermek yerinde olacaktır:

“(Kral) Flama ve sancakları yukarı kaldırttıktan sonra atını şiddetle mahmuzlayıp bütün gücü ile atılarak (ordusunun) nehri geçmesi için hareketlendirdi. Diğerleri de savaş naraları atarak atlarını nehre sürdüler. Bunlar birbirlerine yapışmış, kale gibi hareket ettiklerinden akıntı, atların nallarıyla kısmen sahile itilmiş, kısmen de doğanın düzeni bozulmuş gibi yarılıp bu kalenin önünde toplandı. Haçlılar böylece sanki sağlam toprak üstündeymişler gibi nehri geçerek sürprize uğramış Türklerin üzerine atıldılar. Barbarlara, kurtuluşu kaçmakta bulmak için zaman kalmamıştı. Atlarının sürati de işlerine yaramadı, izlenip yakalandılar. Göğüs göğüse savaşta da bunlar Fransızlarla boy ölçüşemediler ve türlü silahlarla parça parça edildiler. Buğday sapları gibi birbiri üstüne düştüler; üzüm sıkın menginelelerdeki gibi kanları mızraklı şövalyeler tarafından sıkıldı. Bir kısmı mızraklarla delik deşik edildi, diğer bir kısmı uzun kılıçlarla ikiye biçildi; bir kısmını hançerler yere düşürerek bağırsaklarını deşti. Öldürülen Türklerin cesetleri bütün ovayı kapladı ve topraktaki çatlak ve yarıklar kanla doldu taştı⁴⁴²...”

Bu kaydın sonunda Niketas, Türklerle bir daha savaş olmadı diyerek zaten olayın hikâye olduğunu da ortaya koymaktadır⁴⁴³. Zira Fransız ordusunun asıl yıkımı bundan sonra başlayacaktı. Ayrıca bu savaştan sonra erzak temini için Denizli’ye doğru hareket eden Haçlılar bu istikamet boyunca da Türk saldırılarına maruz kalmıştır⁴⁴⁴.

4 Ocak’ta Denizli’ye ulaşan Fransız Haçlı ordusu burada istediği erzakı bulamamakla birlikte 6 Ocak’ta buradan ayrıldı. Denizli’den sonraki istikamet Antalya’ydı. Antalya yolu dar ve Haçlılara sıkıntılar çıkarabilecek bir yoldu. Ayrıca yol boyunca Türklerin saldırıları işi daha da zorlaştırıyordu. Üstüne üstelik bu Haçlı seferinin başında Alman ordusunda ayrılan ve Antalya üzerinden Antakya’ya gitmek için yola çıkan Otto von Freising’in ordusundan bazı kimselerin cesetlerini gören Fransızlar psikolojik olarak iyice çöktü. Bu şekilde Denizli civarındaki Honaz

⁴⁴² Niketas, 1995, 47.

⁴⁴³ Niketas, 1995, 48.

⁴⁴⁴ Odo of Deuil, 1948, 109; Demirkent, 2013, 107; Altan, 2003, 83; Runciman, 2008, 225, II.

Dağı'nda bulunan Kazıkbeli Geçidi'ne gelen Haçlı ordusu, Louis'in emriyle bu geçidin girişine kamp kurmayı emretti. Zira geçit oldukça dar ve uzundu⁴⁴⁵. Bir yandan da Türklerin takibi sürüyor ve saldırmak için uygun bir zaman gözlüyorlardı⁴⁴⁶. Böyle zorlu bir geçidi ancak bir günde geçebileceğini düşünen kral, ordusunu dinlendirmeliydi. 7 Ocak olduğunda, Fransız Haçlı ordusunun öncü kuvvetlerinin komutanlarından Aquitanialı Godfrey de Rancon ve Louis'in dayısı Amadeus de Savoyen, ordunun gün içinde kısa bir yol kat ettiğini ve günün boşa geçmesinden tepeyin diğer yamacına ilerleyip orada daha iyi bir kamp yeri bulabileceklerini düşündü. Bu şekilde Kral Louis'in emrine de karşı gelen komutanlar liderliğinde ordunun öncü grubu vadiye doğru girdi ve asıl Haçlı ordusundan oldukça uzaklaşıp; irtibatı kesti⁴⁴⁷. Oldukça sabırlı bir şekilde Haçlıların açığını arayan Türkler için bu durum bulunmaz bir fırsattı. Zira Haçlı öncüleri iyice uzaklaştıkları için bir tehlike arz etmiyordu ve Kral Louis'in artçı birlikleri de oldukça gerideydi⁴⁴⁸. Ortada kalmış olan Haçlı grubunu sıkıştıran Türkler, bunlara doğru saldırıya geçmiş ve bir yandan ok yağmurları ve bir yandan da göğüs göğüse mücadeleyle akşam olana kadar savaşmış ve pek çok Haçlıyı burada yok etmişti. Kral Louis ileride kendi ordusunun çarpıştığını duymuşsa da bir faaliyete geçmedi⁴⁴⁹. Zira zaten kendisi de Türk kapanına girmişti. Yapacağı yanlış bir hamle tıpkı Konrad'ın Haçlı ordusu gibi kendi ordusunun da sonunu getirebilirdi. Savaşın ortasında kalmıştı. Bu yüzden bir kayalık üzerinden canını kurtarmanın yolunu arıyordu. Ancak Türkler, Birinci Haçlı Seferindeki gibi risk almıyorlar ve oldukça dikkatli hareket ediyorlardı; buna bağlı olarak pek çok Haçlıyı burada yok eden Türkler, gece olunca olası bir Haçlı pususuna düşmemek için çekildiler. Kral Louis de bir yük kervanı sayesinde kaçabilmişse de vadideki adamlarının yanına gece karanlığından faydalanarak dönebilmişti⁴⁵⁰.

Haçlılar büyük bir kayba uğramışlarsa da ordunun öncü grubunun bir kaybı yoktu. Bundan dolayı halen Fransız Haçlı grubu yeterince askere sahipti. Ancak bu felaketin ardından vadinin diğer tarafındaki Türklere saldırmaya cesaret edemediler. Ordu içinde artık büyük bir karmaşa hâkimdi. Haçlılar büyük kayıplara

⁴⁴⁵ Odo of Deuil, 1948, 113, 115; Altan, 2003, 85; Runciman, 2008, 225-226, II; Demirkent, 2013, 107.

⁴⁴⁶ Altan, 2003, 86.

⁴⁴⁷ Odo of Deuil, 1948, 115, 117; Altan, 2003, 86-87; Demirkent, 2008, 108; Runciman, 2008, 226, II.

⁴⁴⁸ Altan, 2003, 88.

⁴⁴⁹ Odo of Deuil, 1948, 117; Altan, 2003, 88.

⁴⁵⁰ Odo of Deuil, 1948, 117; Altan, 2003, 88-89; Demirkent, 2013, 108.

uğramışlardı. Pek çok kont, şövalye ve askerlerini kaybetmişlerdi⁴⁵¹. Ayrıca Niketas'ın, Menderes Nehri civarındaki destansı bir dille anlattığı Türk-Haçlı savaşı sonunda *"Türklerle bir daha savaş olmadı."* Kaydı da bu şekilde çürümüş oldu.

3.5.1. Fransız Haçlı Ordusunda Yeni Düzen ve Antalya-Antakya Yolu

Haçlı ordusunun bu yıkımından sonraki gün Kral Louis Antalya'ya gitmek için harekete geçti. Artık Fransız Haçlı ordusunun yola başlangıcındaki disiplini kalmamış; psikolojik olarak da çökmüşlerdi. Orduda disiplinini ve soğukkanlılığını koruyabilen tek grup Templier şövalyeleri idi. Bundan dolayı Kral Louis, Templier şövalyelerine daha fazla sorumluluk yükledi. Zira ordunun bu şekilde düzensiz ve disiplinsiz ilerlemesi büyük kayıplara neden olabiliyordu. Kral Louis bu durumun farkına varınca ordu içinde yeni bir düzene gitti. Buna göre şövalyeler elli kişilik gruplara ayrıldı ve bu grupların başlarına da Templier şövalyelerinden birisi getirildi. Templier şövalyelerine bağlı kalacak olan bu gruplar, Türkler çok hızlı kaçabildiğinden, savaş emri almadan saldırmayacaklar ve saldırma veya geri çekilmeleri emredildiğinde bu emirlere derhal uyacaklardı. Bununla birlikte ordunun daha düzenli yürümesi için bir sıra belirlendi. Yeni belirlenen bu düzene göre Haçlı ordusu yollarına devam etti. Antalya'ya kadar devam eden bu yolculuk sırasında Türklerin yıpratma faaliyetleri devam etmekle birlikte dikkate değer bir savaş olmamıştır. Ancak Odo'da geçen bir kayıt dikkatleri çekmektedir. Buna göre Haçlılar yol üzerinde bulunan iki tepenin arasında bir nehir civarındayken Türkler bu iki tepeyi ele geçirip ok yağmurunu başlatmaya çalışmışlardı. Ancak bu tepelerden birini Türkler, diğerini Haçlılar ele geçirmiş ve buna karşılık Türkler bir tutam saçını kesip, düşmana atmışlardı. Odo, bu hareketi, Türklerin Haçlı korkusundan dolayı bu tepeden çıkarılamayacakları şeklinde yorumlamıştır. Ancak yanlış yorumlamış olabileceğini ya da bir anlama gelmediğini de belirtmiştir⁴⁵². Saçı kesmenin Türklerde, bir yas tutma anlamı olduğu bilinmektedir. Buna göre ölünün arkasından Türkler saçlarını keserlerdi⁴⁵³. Burada verilmek istenen mesaj iki türlü olabilir. Birincisi Haçlılar için ölümün geleceğidir. İkincisi ise Haçlıların daha

⁴⁵¹ Demirkent, 2013, 109; Altan, 2003, 89.

⁴⁵² Odo of Deuil, 1948, 127.

⁴⁵³ Hacıgökmen, M. A. (2013). Türklerde Yas Âdeti Temelleri ve Sonuçları. (Hazırlayanlar: H. Bahar, M. Toker, M. A. Hacıgökmen, H. G. Küçükbezcı). *Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür: Prof. Dr. Nejat Göyünç'e Armağan*. Konya: Selçuk Üniversitesi, 401, 407.

önceden öldürmüş oldukları Türklerin yasının unutulmadığı ve intikamlarının alınacağıdır.

Ufak çaplı Türk saldırılarıyla Fransız Haçlı ordusu nihayet 20 Ocak 1148 Tarihinde Antalya'ya gelebildi. Burada Bizans valisi Landulf, Haçlıları karşıladı. Haçlılara elinden gelen yardımı yapmaya çalıştı. Ancak yine de Antalya şehri böyle bir ordunun erzakını ve diğer ihtiyaçlarını karşılayabilecek durumda değildi⁴⁵⁴. Zengin Haçlılar bir şekilde erzak elde edebiliyorlarsa da fakir olanlar büyük sıkıntılara katlanmaya devam ediyorlardı. Kral Louis, şehirde temel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra derhal Antakya'ya kara yoluyla geçmek istiyordu. Ancak ordu Antalya'ya kadar olan yol boyunca pek çok kayıp vermişti; pek çok at ölmüştü ve askerler teçhizatlarının büyük bir kısmını kaybetmişti. Bundan dolayı ordu içindeki birçok asil ve ordunun çoğunluğu, Kralın fikrine karşılık deniz yolu ile Antakya'ya ulaşmayı savunuyordu. Bu durum üzerine Louis, tıpkı Alman kralı Konrad'ın yapmış olduğu gibi ordusunu ikiye bölmeye karar verdi. Savunmasız ve yavaş olan hacıları deniz üzerinden göndermeyi ve kendisi ile birlikte savaşçıların da kara yolu üzerinden Tarsus istikametine doğru hareket etmesini önerdi. Ancak ordunun durumu oldukça vahimdi. Atları ve silahları olmadan kara yolundan gitmenin büyük bir felaket olacağını bilen Haçlı asilleri, kralın bu teklifine karşı çıktı. Bunun üzerine Kral Louis, deniz yolundan gitmeyi tercih etmek zorunda kaldı⁴⁵⁵. Fakat şimdi başka bir sorun vardı. Bu kadar Haçlıyı Antakya'ya götürebilecek gemi temin etmek zordu. Temin edilebilen gemiler ayrıca oldukça pahalıydı. Bundan dolayı Louis, temin edilebilen gemileri piskoposlara ve asillere tayin etti. Şehirde kalan fakir Haçlı grubu için de, Antalya valisi Landulf'a bir miktar para vererek ihtiyaçlarını karşılamasını ve yeni gemiler gelirse onları da göndermesini; şayet gemi bulunamazsa bu geride kalanların ihtiyaçlarını giderdikten sonra Tarsus istikametinden Antakya'ya yönlendirmesini talep etti. Ayrıca bu fakir Haçlılara liderlik etmesi amacıyla Flandre Kontu Thierry ile Bourbon Kontu Archimbaud'u Antalya'da bıraktı. Asil ve piskopos grupları nihayet 5 haftanın sonunda gemilerle Süveydiye limanına hareket etmek üzere yola çıktı⁴⁵⁶.

⁴⁵⁴ Odo of Deuil, 1948, 129; Runciman, 2008, 226, II; Altan, 2003, 93-94.

⁴⁵⁵ Odo of Deuil, 1948, 129; Anonim Süryani, 1933, 298; Altan, 2003, 94-95; Runciman, 2008, 226, II; Demirkent, 2013, 109.

⁴⁵⁶ Odo of Deuil, 1948, 133, 139; Altan, 2003, 96-97; Demirkent, 2013, 109; Runciman, 2008, 227, II, Turan, 2004, 211.

Bu sırada Türkler yine yıpratma saldırılarına devam ediyordu. Kral Louis'in Antalya'da bırakmış olduğu maiyeti, bu Türk saldırılarından nasibini almış; ancak Antalya valisi bu zavallı Haçlıların durumunu görünce onları şehrin surları içine yerleştirip birkaç gemi daha buldu. Yine bu gemiler de geride kalan Haçlıları alabilecek kapasitede değildi. Bu gemilere de geride kalan Flandre kontu ile Bourbon kontu ve akrabaları ile yakınları bindi. Bunlar da Antalya'dan uzaklaştı⁴⁵⁷. Geride kalan fakir Haçlılar ise Tarsus üzerinde yola çıktı; ancak bunlar ya hastalıktan ölüyor; ya Bizans hizmetine giriyor veya Türklere esir oluyordu. Ancak burada Türk merhametinin en büyük tecellilerinden birisi gerçekleşmiştir. Odo of Deuil'in bu konudaki kaydı Türk merhametinin, iyilikseverliğinin, acıma duygusunun, karşıdaki düşman bile olsa kendini göstermesi açısından çok önemlidir. Buna göre geride kalan Haçlıların yoldaki durumunu gören Türkler, onlara cömert bir şekilde para ve ekmek verdi. Ayrıca yollarda onlara eşlik etti. Türklerin bu tavrı karşısında 3000 kadar Haçlı, hiçbir zorlama olmadan Hristiyanlığı inkâr ederek Müslüman olayı tercih etti⁴⁵⁸. Bu kısa olay Türk'ün kılıcının mazluma çekilmediğini, düşman bile olsa içinde her zaman bir merhamet ve acıma duygusunun olduğunu anlamak mümkündür. Ancak Odo'nun bu durum karşısında şaşkın ve üzgün olduğu bellidir. Zira burada Türklerin, önce yeterince Haçlı kaniyle susuzluklarını giderdikten sonra bu hayatta kalanlara acıdıklarını ve inançsız olduklarını kaydetmiştir⁴⁵⁹. Bu kayıt Haçlı kroniklerinin Türklere karşı genel tavrını özetlemektedir. Görüldüğü üzere Türklerin burada Haçlılara karşı merhamet dolu bu davranış şekli açıkça verilse de Türklerin olumsuz cümlelerle nitelendiği açıktır.

Fakir Haçlıları arkada bırakarak yola çıkan Fransa kralı Louis, 19 Mart 1148 Tarihinde Antakya'ya ulaştı⁴⁶⁰. Bu durum Nureddin Mahmud'un sürekli baskısına maruz kalan Antakya prinkepsi Raymond'u oldukça sevindirdi. Zira yaklaşık üç sene boyunca Batıdan gelecek olan Hristiyan yardımını bekledi. Raymond'un düşüncesi, yeni gelen bu Haçlı ordusuyla Nureddin Mahmud'a karşı taarruza geçip Halep civarında bazı topraklar elde ederek prinkepsliğini genişletmekti. Antakya'ya ulaştığında da büyük bir orduya sahip olan Kral Louis büyük bir törenle

⁴⁵⁷ Odo of Deuil, 1948, 139; Altan, 2003, 97; Runciman, 2008, 227, II; Demirkent, 2013, 109-110.

⁴⁵⁸ Odo of Deuil, 1948, 141; Altan, 2003, 98; Turan, 2004, 211.

⁴⁵⁹ Odo of Deuil, 1948, 141;

⁴⁶⁰ Odo of Deuil, 1948, 143; Altan, 2003, 98; Demirkent, 2013, 110; Runciman, 2008, 231, II.

karşılandı. Burada Raymond, Kral Louis'e prinkepliğin ve bölgenin durumu hakkında bir malumat verdi. Buna göre Antakya zor bir durumdaydı. Her geçen gün Nureddin Mahmud baskısını arttırıyordu. Urfa'dan Hama bölgesine kadar iyice yerleşmişti; bundan dolayı Mahmud'un olası bir Antakya'ya saldırısında buradaki haçlılar gereken desteği veremeyecek durumdaydı. Bütün bu sebeplerden dolayı derhal Halep ele geçirilmeliydi. Ancak bu durum Kral Louis'in pek umurunda değildi. Onun amacı ettiği Haçlı yemininden dolayı Kudüs'e gitmekti. Prinkeps Raymond, Kral Louis'ten istediği cevabı alamayınca, onun aleyhinde faaliyetlere başladı. Şehre gelirken büyük törenlerle karşılaşan Kral Louis, Antakya'dan sessiz bir şekilde ayrılmak zorunda kaldı⁴⁶¹.

Kral Louis'den tek umutlu olan Antakya Prinkepsliği değildi. Ayrıca Urfa Haçlı Kontuluğunun bakiyeleri de destek bekliyordu. Bu Haçlı devletlerinin beklentieri, içinde buldukları zor durumdan kurtularak topraklarını tekrar genişletmekti. Ancak Kral Louis, kendisine Kudüs yolunu seçti⁴⁶².

3.6. İkinci Haçlı Seferi Ordularının Kudüs'te Buluşması ve Akkâ'da Kont ve Kralların Toplantısı

İkinci Haçlı Seferinin orduları büyük zorluklarla Kudüs ve civarındaki şehirlere ulaşabildi. Bu ulaşabilenler arasında ilk olarak Almanlardan Otto of Freising'in Haçlı grubu görülmektedir. Deniz yoluyla hareket eden bu gruptan bir kısmı Akkâ ve bir kısımda Sûr ve civarında karaya çıktı. Alman Kralı Konrad ise daha önceden belirtildiği üzere Efes'ten İstanbul'a dönmüştü; ancak kış geçince ilkbaharda maiyetinden Avusturya dükü Heinrich ve pek çok asille Bizans gemileriyle Akkâ'ya geçti. Burada Kudüs kralı Baudouin ve Kudüs'ün ileri gelenleri tarafından karşılanıp; Kudüs'e götürüldü. Nihayet Fransa Kralı Louis de, Konrad'dan bir ay sonra Kudüs'e geldi⁴⁶³. Bunun dışında Antakya kontu zor durumda olduğu için ülkesini terk edemiyordu. Bu yüzden Haçlıların, Kudüs'e geldikten sonra yapacakları faaliyetlerde sadece Alman, Fransız ve Kudüs Krallığı orduları yer aldı⁴⁶⁴.

⁴⁶¹ Runciman, 2008, 231-232, II; Demirkent, 2013, 110-111; Altan, 2003, 98-100.

⁴⁶² Altan, 2003, 101.

⁴⁶³ Anonim Süryani, 1933, 298; Runciman, 2008, 232, II; Altan, 2003, 102-103.

⁴⁶⁴ Altan, 2003, 104; Runciman, 2008, 232, II.

24 Haziran 1148 Tarihinde Kudüs'te toplanan bu ordular Akkâ'da bir toplantı yaparak nasıl bir yöntemle hareket edeceklerini belirlemeye karar verdiler. Buna göre Haçlı ordularının hedefi, stratejileri, toplanacakları zaman ve yer tespit edildi. Bu toplantıda Avrupa'nın en büyük iki kralı ile maiyetinde ünlü kontlar ve Urfa, Antakya ve Trablus kontları hariç Hristiyan dünyasının ünlü piskoposları vardı⁴⁶⁵.

Bu büyük toplantıya Kral Konrad'ın maiyetinde Avusturya dükü, Metz piskoposu, Toul piskoposu, Porto piskoposu ve bazı kontlar vardı. Kral Louis'in maiyetinde ise kardeşi, damadı, Langres piskoposu, Lisieux piskoposu gibi devrin Hristiyan dünyasının önemli dini ve dünyevi liderleri vardı. Bunun dışında Kudüs krallığından önde gelen pek çok kimse ile Templier ve Hospitalier tarikatlarının üstadları toplantıya katıldı⁴⁶⁶.

Toplantıda Türklere karşı yürütülecek olan plan hakkında ilk etapta ortak bir yol bulunamadı. Hatta Flandre Kontu, Lisieux piskoposu ve bazı liderler Türklere karşı bir sefer yapmadan dönmeyi önerdi. Kral Konrad da bu fikre sıcak bakıyordu. Ancak Kral Louis, Kudüs'e gelene kadar çekilen sıkıntıların ve karşılaşılan zorlukların karşılığı olarak bu topraklardan şöhretini arttıracak bir başarı elde etmeden dönmeyi kesinlikle reddetti. Kral Louis'i Langres piskoposu ve Fransız asilleri desteklemekteydi. Bunlara göre ordu biraz dinlendikten sonra Müslümanlara karşı saldırılmalıydı. Bu fikir çoğunluk tarafından kabul edildi. Ancak henüz nereye saldırılacağı konusunda bir fikir yoktu. Kudüs heyeti ile Templier şövalyeleri ve Filistin'de hâkim bulunan birçok Haçlı lideri Dımaşk'ın kuşatılmasını önerdi. Zira burası ele geçirilirse büyük bir kazanım olacaktı. Bununla birlikte bu duruma muhalefet olan yerli yöneticiler de mevcuttu. Zira Haçlıların tek Müslüman müttefiki olan Dımaşk'a saldırmak akıl kârı bir iş değildi. Her ne kadar Dımaşk hem stratejik açıdan ve hem de zenginlik açısından Haçlıları cezbetse de, böyle bir kuşatma durumunda Dımaşk veziri Unur, Nureddin Mahmud'un yanına yaklaşacaktı. Bununla birlikte Dımaşk'ın ele geçirilmesi durumunda Mısır ve Afrika Müslümanları, Kuzey Suriye ve doğuda bulunan Müslümanlarla bağlantılarını koparabilirdi. Ayrıca Nureddin Mahmud gibi kudretli bir düşmanı yok edebilmek için Dımaşk ile Halep arasında var olan düşmanlığı muhafaza etmek Kudüs Krallığı'nın

⁴⁶⁵ Altan, 2003, 104; Demirkent, 2013, 111; Runciman, 2008, 233, II.

⁴⁶⁶ Altan, 2003, 104; Demirkent, 2013, 111; Runciman, 2008, 233, II.

işine gelirdi. Bunların yanı sıra Dımaşk, İncil'de kutsanmış bir şehirdi. Eğer ele geçirilirse Tanrı'nın rızası elde edilebilirdi⁴⁶⁷.

Toplantıda bunların dışında Urfa'yı geri almak veya Halep'e saldırmak gibi fikirleri savunanlar da mevcuttu. Ancak orada lafı en çok geçen gruplardan birisi olan Kudüs krallığı heyetinin savunduğu Dımaşk'ı ele geçirme planı kabul edildi. Bu şekilde Haçlı ordusu Taberiye'de toplanacaktı⁴⁶⁸.

Bu sırada Dımaşk veziri Unur, Haçlıların Dımaşk'ı ele geçirmek için harekete geçeceğini haber aldı. Buna mukabil derhal savunma hazırlıklarına başladı; şehrin surlarının zayıf taraflarını güçlendirdi, yollara ve önemli geçitlere gözcüler koydu, Haçlıların erzak yollarını kesmeye çalıştı, kuyuları ve su kaynaklarını yok etti. Bunların hepsinden önemlisi ise derhal Nureddin Mahmud ve Musul hâkimi Seyfeddin Gazi'ye haber yollayıp; durumu bildirdi ve yardım istedi. İslam âleminin şimdi bu şekilde büyük bir Haçlı tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu anlayan bu Türk emîrleri birbirleri arasındaki mücadeleyi bir kenara bırakıp; derhal bir Türk ittifakı oluşturup Dımaşk'a doğru atlarını koşturdu⁴⁶⁹.

3.7. Dımaşk Kuşatması ve II. Haçlı Seferi Ordularının Başarısızlığı

Kudüs Kralı III. Baudouin, müttefiki olan Fransız ve Almanlarla 1148 Senesinin Temmuz ayı içinde yola çıkarak Akkâ toplantısında kararlaştırdıkları gibi Taberiye üzerinden Banyas Bölgesine doğru harekete başladı. Banyas'a gelindiğinde ordunun istikameti boyunca nasıl hareket edeceğine dair bazı kararlar alındı. Bu kararlara göre ilk hedef olarak kendilerine Dımaşk'ın batısında bulunan meyve bahçelerini seçtiler. Zira bu meyve bahçeleri şehri sur gibi koruyordu ve ele geçirildiği takdirde Haçlıların işini kolaylaştırıcaktı⁴⁷⁰. Ayrıca orduyu savaş düzenine soktular. Bu düzene göre Kudüs kralı III. Baudouin en önde, Fransa kralı VII. Louis ordunun merkezinde ve Alman Kralı III. Konrad ise ordunun arkasında bulunacaktı⁴⁷¹.

⁴⁶⁷ Anonim Süryani, 1933, 299; Runciman, 2008, 233-234; Altan, 2003, 105-106; Demirkent, 2013, 111.

⁴⁶⁸ Anonim Süryani, 1933, 298; *Letters of the Crusaders*, 1902, 14; Demirkent, 2013, 111; Altan, 2003, 105, Gök, 2013, 68.

⁴⁶⁹ Altan, 2003, 106; Demirkent, 2013, 112.

⁴⁷⁰ Runciman, 2008, 234, II; Demirkent, 2013, 112; Altan, 2003, 107.

⁴⁷¹ Altan, 2003, 107.

Banyas'ta bu kararları aldıktan sonra yoluna devam eden Haçlılar, 24 Temmuz'da Dimaşk meyve bahçelerine ulaştılar. Bahçenin yollarının darlığı ve ağaçların sıklığı sebebiyle Haçlılar burada yürümekte zorlanmışlar ve ayrıca daha önceden Dimaşk veziri Unur'un buraya yerleştirmiş olduğu adamların ufak saldırılarına da maruz kalmışlardı. Ayrıca şehir halkı ve bölgede bulunan kişiler bahçedeki yolların girişlerini tutmuşlardı. Bunlar, Haçlılara bahçenin yüksek yerlerinden ok, mızrak ve taş atıyorlardı. Henüz asıl Türk ordusu ile karşılaşmamış olan Haçlı kuvvetleri, burada yerel bir direniş sergileyen halkı ve bir takım askeri öldürmüşlerdi. Daha sonra su ihtiyacını gidermek üzere çevrede bulunan Barada Nehri'ne gelen Haçlılar, karşılarında kalabalık bir Türk ordusunun, kendilerini beklediğini gördüler. Ayrıca buradaki Dimaşk ordusuna çevreden, gönüllü kişiler ve askerler de yardım için katılmıştı. Burada meydana gelen çarpışma sırasında ilk teşebbüste başarılı olamayan Haçlılar, ordunun arkasında bulunan Konrad'ın da gelip destek vermesiyle nehri ve meyve bahçelerini kontrol altına alabildiler. Ayrıca burada bulunan Müslüman askerleri her ne kadar cesurca savaşmışlarsa da kendilerinden hem sayıca ve hem de teçhizat açısından üstün olan Haçlılar karşısında geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu şekilde Haçlı orduları ordugâhlarını kurabildiler⁴⁷². 24 Temmuz'unun gecesini boyunca Haçlılar kendilerine siperler yapmakla uğraştılar.

Büyük bir korku içinde olan Dimaşk halkı şehrin batı bölgesini barikatlarla tahkim etmeye çalışıyordu. Ancak veziri Unur, henüz umutlarını kaybetmemişti ve 25 Temmuz'da saldırıya geçti ve Haçlılara pek çok kayıp verdirip; geri döndü. Bu sırada Unur'un daha önceden istediği takviye kuvvetleri şehre akın akın geliyordu. Bu şekilde Müslüman askerlerin sayısının epey artmasıyla artık saldırı sırası Türklere geçti. Vezir Unur, gelen destek kuvvetlerle Haçlılara aralıksız bir şekilde darbe vurmaya başladı⁴⁷³. Haçlılar artık Türk çemberinin içine alınmıştı. Bu çember içinde büyük ok yağmurlarına maruz kalan Haçlılara karşı çevreden gelen insanların da saldırıya geçmesiyle Haçlılar büyük bir çaresizlik içine düştü⁴⁷⁴.

Dimaşk'ın meyve bahçelerinde bu şekilde bir başarı elde edemeyeceklerini anlayan Haçlı kralları savaşın istikametini değiştirip; Dimaşk'a doğrudan

⁴⁷² Runciman, 2008, 234-235, II; Ebu'l-Ferec, 1999, 385, II; Altan, 2003, 107-108; Demirkent, 2013, 112.

⁴⁷³ Runciman, 2008, 235, II; Demirkent, 2013, 112; Altan, 2003, 109.

⁴⁷⁴ Altan, 2003, 109; Runciman, 2008, 235, II.

saldırmaya karar verdiler. Buna bağlı olarak 27 Temmuz akşamında meyve bahçelerinden ayrılarak şehrin batı tarafından güney taraflarına inmişlerdi. Burası açık alan olmakla birlikte şehrin en müstahkem surlarının bulunduğu yerd. Ayrıca burada erzak bulmak da oldukça zordu⁴⁷⁵. Şehrin güneyinden kuşatmanın bir fayda sağlamayacağını anlayan Haçlılar artık, tekrar meyve bahçelerine de dönebilirlerdi. Zira Dimaşklılar, Haçlılar buradan çıkınca meyveliklere geçmiş ve burada oldukça güçlü bir savunma hattı oluşturmuşlardı. Böyle bir kararın yanlış olduğunu anlayan Haçlıların birbirlerine düşmeleri gecikmedi; ordu içinde Kudüs Krallığına bağlı pek çok asilin, vezir Unur'la işbirliği yaparak Haçlı ordusunu güneye çektiği dedikoduları yayıldı. Bu dedikoduların üstüne bir de şehrin, alınması durumunda kime teslim edileceği sorunu ortaya çıktı⁴⁷⁶. Zira Beyrut hâkimi Guy Brisebarre burayı kendisi için istemekle birlikte Thierry de Flandre de burayı kralların müsaadesini alarak kendisine bağlamak istiyordu ve Kralların onayını almıştı⁴⁷⁷.

Nureddin Mahmud ve Seyfeddin Gazi ise Hims'a geldiklerinde vezir Unur ile haberleşerek yardım şartları konusunda anlaşmaya çalışıyorlardı. Buna göre Nureddin Mahmud, Haçlılarla savaştığı sırada şehri kendilerine teslim etmelerini; savaştan sonra tekrar iade edileceğini bildiriyor; ancak Unur, buna inanmadığı için zaman kazanmak adına Nureddin Mahmud'u oyalyordu⁴⁷⁸. Bununla birlikte vezir Unur, Haçlıları bir an evvel şehirden uzaklaştırmak için planlar da yapıyordu. Bu planlara göre Unur, Haçlılara haber yollayarak Nureddin'in devasa bir orduyla yaklaştığını; şayet kuşatma kaldırılmazsa şehri Nureddin'e teslim edeceğini ve Nureddin'in tüm haçlıları yok edeceğini ve Filistin bölgesinde Haçlı barındırmayacağını bildirdi⁴⁷⁹. Bu taktik işe yaramış görünmektedir. Zira ilk olarak Filistin'deki Haçlı baronları artık mücadele etmenin bir işe yaramayacağını düşünüyordu. Dimaşk'a akın halinde yardım orduları gelmekle birlikte Nureddin Mahmud da 2 gün içinde savaş alanında olacaktı. Haçlılar ya şehri 2 gün içinde almalıydılar; şayet alamazlarsa büyük bir kıyımdan geçirilebilirlerdi. Zaten Urfa ve Antakya'dan da destek gelmiyordu. Bütün bu durum karşısında Filistin Haçlı baronları durumu Fransa ve Alman krallarına bildirdiler. Yapılan görüşmeler

⁴⁷⁵ *Letters of The Crusaders*, 1902, 14; Altan, 2003, 110; Demirkent, 2013, 112; Runciman, 2008, 235, II.

⁴⁷⁶ Runciman, 2008, 235, II; Demirkent, 2013, 112; Altan, 2003, 109-110.

⁴⁷⁷ Runciman, 2008, 235, II; Altan, 2003, 110.

⁴⁷⁸ Runciman, 2008, 236, II; Altan, 2003, 111.

⁴⁷⁹ İbnü'l-Esir, 1987, 120, XI; Altan, 2003, 111

sonunda Dımaşk'ın alınamayacağına karar vermişler ve kuşatmayı kaldırıp çekilmeye başlamışlardı⁴⁸⁰.

Nihayet 28 Temmuz 1148'de 4 gün süren Dımaşk kuşatması büyük bir hayal kırıklığı ile sona erdi. Çekilirken de sürekli saldırıya uğrayan bu büyük ordu büyük kayıplar vererek Kudüs'e döndü⁴⁸¹. Bu şekilde İkinci Haçlı Seferi son buldu.

Dımaşk kuşatması esnasında Vezir Unur'un, Nureddin Mahmud'un ismini kullanarak Haçlıları büyük bir dehşete düşürme faaliyeti, Nureddin'in kudretini göstermesi açısından dikkat çekmektedir. Bununla birlikte Haçlı tehlikesine karşı Dımaşk'ta halkın da savunmaya katılmış olması Türklerin asker-millet yapısına sahip olduğunun bir tezahürüdür.

⁴⁸⁰ Demirkent, 2013, 112; Runciman, 2008, 236, II; Altan, 2003, 111-112.

⁴⁸¹ Runciman, 2008, 236, II; Demirkent, 2013, 115; Altan, 2003, 112.

SONUÇ

Doğu İslam dünyası ile Batı Hristiyan dünyasının ilk kez bu denli organize seferlerle karşı karşıya geldiği Haçlı Seferlerinin, Hristiyanlık peçesinin ardına saklanan bir istila hareketi olduğu görülmüştür. Bu seferlere katılanlar, dinî inançları ile dünyevî hırsları arasında sıkışmıştır. Zira bir yandan papalığa verilen Haçlı yemini ve bu yemini gerçekleştirmek adına Kutsal Ülke'ye ulaşmak isteği ile diğer yandan Avrupa'nın fakir kontları ve yöneticilerinin maddi istekleri Haçlı Seferlerinin amacının zaman zaman yolundan çıkmasına neden olmuştur. Bir yanda sokaklarında ballar akan Kudüs, öte yanda toprak sahibi olma hırsıyla tutuşan kontlar ve bu ikisi arasında Türk milletinin varlığı bu seferlerin temel sebebidir. Dönemin şartlarında Kudüs'e giden yolda tek engel, Anadolu'yu kendine yurt edinmiş olan ve bir yandan kendi varlığını öte yandan İslamiyet'in varlığını muhafaza etmeye çalışan Türklerdir. Böyle bir engeli aşmak için güçlü ordular toplayan Hristiyan hükümdarlar, Haçlı seferleri istilasını, haklı göstermek adına, iyilerin kötülere karşı bir mücadelesi gibi göstermesi gayet tabiidir. Buna bağlı olarak inşaa edilen Türk imajı çoğunlukla olumsuzdur. Ancak bu olumsuz imajın büyük kısmı hayalî olmakla birlikte Türk düşmanlığının kökenlerini oluşturur. Haçlı seferinin tetikleyicisi niteliğinde olan bu imaj genellikle "*vahşi, barbar, zalim, acımasız*" gibi niteliği aşağılayıcıdır. Böyle bir imajın oluşturulmasında efsanevî bir şövalye ruhunu canlandırmak büyük etkindir. Zira Haçlı seferleri, kahraman Hristiyan şövalyelerin, zalim, acımasız, barbar Türklere karşı bir mücadelesi gibi aktarılmaya çalışılmış; bu şekilde seferlere, dinî boyutunun yanında bir kahramanlık havası katılmıştır. Albertus Aquensis dışında Haçlı kronikçilerinin 1101 Haçlı Seferleri'ni göz ardı etmesinin nedeni budur. Zira bu seferlerde efsaneleştirilebilecek bir Haçlı ordusu yoktur. Bundan başka Antakya'nın veya İznik'in ele geçirilmesine sayfalarca yer ayıran Haçlı kronikçileri, Türklerin pek çok zaferini bu şekilde göz ardı etmiş veya kısaca geçirmiştir.

Seferler sırasında Haçlıların en çok dikkat ettikleri husus Türklerin ok ve yay kullanmadaki ustalıklarıdır. Bu durumdan oldukça şikâyetçi olan Haçlılar, Türklerin bu ustalıklarından dolayı ordularında panik havasının oluşmasına bağlı olarak dağıtılarak ayrı gruplar halinde yok edilmişlerdir. Ayrıca Birinci Haçlı Seferindeki başarısızlıktan dolayı Türkler, kendilerinden kalabalık ve ağır zırhlı Haçlı ordularına karşı doğrudan bir savaş yerine yıpratarak onları yok etmeyi seçmiş; bu

şekilde Türkler karşılaşılabilecek her duruma karşı bir çare üreterek savaş sanatlarında ne kadar usta olduğunu da ispatlamıştır. Zaman zaman Haçlı kroniklerinde bu ustalıklar dile getirilmiştir. Ancak bu ustalıklar İslam dünyasında büyük takdirler toplarken, Hristiyan dünyasında Türklere karşı duyulan nefretin yanında bir korku da oluşmasına neden olmuştur. Bu korku aradan asırlar geçmesine rağmen “*Korkunç Türk*” şeklinde Osmanlı Devleti’nin en parlak devirlerinde bile kendini göstermiştir.

Birinci Haçlı Seferindeki Haçlı başarısını sadece kendi kahramanlıklarına atfeden Haçlılar, Türkler arasındaki sürekli vuku bulan mücadeleleri göz ardı etmişlerdir. Bundan dolayı Tanrı’nın gerçekten kendilerine yardım ettiğini ve bu yüzden savaşların kazanıldığını düşünen Haçlıların, Suriye’de, Filistin’de ve çevresinde elde ettiği topraklar ve zenginlikler sayesinde arkalarından gelecek olan Haçlıları teşvik etme yoluna girmişlerdir. Ancak Türkler kendi içinde istikrarı sağladığında işin rengi değişmeye başlamıştır. Haçlıların İslam dünyası için yarattığı tehlikenin ciddiyetine varan Belek Gazi, Aksungur el-Porsukî, İlgazi, İmâdüddin Zengî gibi Türk emîrleri kendi aralarındaki mücadelelerin durmasını ve derhal Haçlılara karşı harekete geçilmesini fark etmişlerdir. Bu Türk uyanışından sonra Haçlıları, Kutsal Haçları bile kurtaramamış ve elde ettikleri yerleri kaybetmeye başlamışlardır. İlk kez Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar’ın emriyle Haçlılara karşı cihad hareketi başlamış ve akabinde art arda pek çok kez cihad girişimleri olmuştur. O halde Türk-İslam dünyasının Haçlı tehlikesine karşı ilk yaygın direnişi 1110 senesindeki savaştır. Zira daha önceki savaşlarda Büyük Selçuklu Sultanı doğrudan bir emir vermemiş ve emîrlere yerel faaliyetlerle Haçlılarla mücadelelerini sürdürmüşlerdir. Türk ordularının Haçlıları sürekli rahatsız etmesi, akabinde Urfa’nın İmâdüddin Zengî tarafından ele geçirilmesi İkinci Haçlı Seferi’nin tetikleyicisi olmuştur.

Birinci Haçlı Seferi sonunda kurulan Haçlı devletçikleri ile zaman zaman Türklerin ittifak yaptıkları da görülmüştür. Bu ittifakların temel dayanağını tarafların menfaatleri oluşturmuş olsa da Türklerin dostla dostça düşmana kılıçla karşılık verdiği görülmüştür. Bu durum Türklerin sadece bağımsızlıkları ve vatanları için bir savunma durumuna geçmiş olduğunun da göstergesidir. Ayrıca kurulmuş olan Haçlı devletleri bağlamında ise Haçlılar kendileriyle çelişir durumda faaliyetlerde bulunmuşlardır. Buna göre güya Doğulu Hristiyanları, Türk-İslam tehdidinden

kurtarmak amacıyla yola çıkan Haçlıların hâkim olduğu topraklardaki yerel halkı dışlayıp zulüm etmeleri, o bölge insanların Türk yönetimini veya yardımını istediği görülmüştür. Özellikle Urfa ve Antakya'nın yerel halkı Türk desteğini aramıştır. Urfa'da Ermeni halkın bazı bahanelerle yönetimden uzaklaştırılması ve yerlerine Frankların getirilmesi ve üstüne üstelik buradaki Ermenilerin katledilmesi, *“Doğu'daki kardeşleri kurtarmak”* amacının çok ötesinde olmakla birlikte Haçlıların gerçek amacının toprak sahibi olmak olduğunu açıkça göstermektedir. Buna bağlı olarak Ermenilere uygulanan bu siyaseti Türkler üzerinde de denemeye girişmişler; ancak Türklerin, Ermenilere nazaran çok daha farklı olduğunu görmüşlerdir. Zira Türkler ne topraklarından ne bağımsızlıklarından ödün vermiştir. Bununla birlikte Türkleri bu topraklardan atmak siyasetini istediği gibi gerçekleştiremeyen Haçlılar tabii olarak Türkleri kötüleme ve aşağılama gibi yöntemler deneyerek; onları istilacı olarak göstermeye yeltenmiştir.

İkinci Haçlı Seferi ise ilk kez Avrupa'nın büyük iki kralının katıldığı seferdir. Mevcudu 100.000leri geçen bu devasa ordu büyük umutlarla yola çıkmışlardır. Böyle devasa bir ordu karşısında Türkiye Selçuklu Sultanı Mesud'un akıllıca hareketi ve taktikleri bu ordunun sayısını Kudüs'e gelene kadar yarıya indirmiştir. Bu sefer Türkleri kesin olarak Suriye ve Filistin bölgesinden atmayı hedef alan bu hareket, Doğu'daki Haçlı devletlerinde büyük umutların doğmasına sebep olmuşsa da Türklerin, kahramanca, cesurca ve zekice savaşmalarından dolayı büyük bir hayal sükûta uğramıştır. Bununla birlikte İkinci Haçlı Seferi'nin başarısız olmasına oldukça şaşırarak Haçlıların göz ardı ettiği gerçek şu idi: Türkler bu dönemde kendi aralarındaki pek çok mücadeleyi bir kenara bırakmıştı. Ayrıca Halep Hâkimi Nureddin Mahmud Zengî ve Musul Hâkimi Seyfeddin Gazi kardeşler, babası İmâdüddin Zengî'nin yolundan ilerliyorlar ve her geçen gün gücüne güç katarak bölgenin en kudretli hükümdarları olma yolunda ilerliyorlardı.

İkinci Haçlı Seferinde pek çok kaynak Avrupa Hristiyan dünyasının içine bir Bizans düşmanlığı ekmeye çalışmıştır. Buna göre Bizans İmparatoru Manuel, Türklerle iş birliği yapıyor ve Haçlıları Türklerin önüne bırakıyordu. Bu şekilde Bizans İmparatorluğuna karşı kin duyguları geliştirilmiş ve Türkler ise burada *“düşman”* özelliğini korumuştur. İkinci Haçlı Seferi boyunca aralıksız şekilde Haçlılara vurulan darbenin suçu İmparator Manuel'e atılmış; bu şekilde Türk'ün başarısı göz ardı edilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte her ne kadar Türklerin

başarışı göz ardı edilmeye çalışılsa da “*Türk merhametinin, insan severliğinin, iyilikseverliğinin*” en büyük örneklerinden birisi de İkinci Haçlı Seferinde gerçekleştirmiş ve bunun ödülü olarak da kendi kralları tarafından çaresizce Antalya’da terk edilen üç bin kişiyi aşan Hristiyan grup Müslümanlığı kendi rızasıyla seçmiştir.

İkinci Haçlı Seferinin sonuna doğru gerçekleşen Dimaşk kuşatmasında ise Türk korkusunun büyük yansımaları görülmüştür. Buna göre henüz Nureddin Mahmud Zengî, Dimaşk’a gelmeden, sadece yolda olduğunun haberleri bile, Haçlı ordularının geri çekilmesine neden olmuştur. Büyük umutlarla ve kibirle yola çıkan Avrupa’nın en güçlü iki kralının, Doğunun en güçlü hükümdarlarından birinin sadece ismini duymasıyla çekilmesi, Haçlı kroniklerinde açıkça belirtilmese de, belirtilen Türk korkusunun Haçlılar içinde yayılmış olduğunun delilidir. Haçlıların Dimaşk kuşatması mevzusunda dikkatleri çeken başka bir husus ise henüz kuşatma başlamadan Mahmud Zengî ile Dimaşklıların arasının açık olmasından dolayı Haçlıların bu durumdan istifade ederek Dimaşk’ı kuşatmaya karar vermiş olmaları, Haçlıların lehine gibi bir hareket olarak görünmüşse de Mahmud Zengî’nin Dimaşk’a desteğe gelmesidir. Dimaşk’ın Haçlılar tarafından ele geçirilmesinin Türk-İslam âlemi için yaratacağı tehlikenin farkında olan Mahmud Zengî, kişisel hırslarına yenik düşmemiş ve Dimaşk ile arasında olan sorunları bir kenara itmeyi bilmiştir. Bu durum Mahmud Zengî’nin, Türk ve İslam dünyasının huzuru için Türk-İslam birliğinin gerekliliğine inancını göstermektedir. Ayrıca Zengî’nin Birinci Haçlı Seferindeki Haçlıların başarısının bu birliğin tesis edilemediğinden dolayı gerçekleştiğini fark ettiği anlaşılmaktadır.

Bu savaşlarda, yakın tarihimizde de yansımaları bulmuş karakteristik bir özelliği dikkati çekmiştir. Bu özellik Türklerin zor zamanlar yaşadığı anlarda mücadeleden vazgeçmemeleri ve inançlarını sonuna kadar muhafaza etmeleridir. Buna göre Haçlıların, Türklerle ilk savaşlarında, İznik’ten Kudüs’e kadar, art arda başarılar kazanmaları Türk-İslam dünyasını zor bir duruma sokmuştur. Tüm ailesini ve İznik’i Bizans İmparatorluğuna bırakmak zorunda kalan Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan ve Haçlıların Suriye ve Filistin civarında yayılması karşısında ilk başta çaresizlik içinde olan diğer pek çok Türk emîri küllerinden yeniden doğmayı bilmiştir. Bu bağlamda 1101 senesinden itibaren Haçlılara karşı Türk direnişi başlamıştır. Bu direniş 1110 senesine kadar kendini güçlendirirken 1110

senesinden itibaren Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar'ın da müdahalesiyle bir cihad havasına dönmüştür. Böylesine bir Haçlı yayılması karşısında Türklerin geri çekilmek yerine sonuna kadar direnmeleri onların mücadelecî ruhunu ve zafere olan inançlarını göstermektedir. Bu durum Türklerin henüz yeni yerleştikleri Anadolu topraklarını vatan olarak kabul ettiklerinden ileri gelmiş olmakla birlikte sahip bulunduğu köklü devlet geleneğinden kaynaklanmıştır.

Türklerin tüm cengâverlikleri, Haçlı şövalyelerinin efsanevî savaşıçılıklarını gölgelememesi için net bir şekilde Haçlı kroniklerinde verilmese de İslam kaynaklarında, Türk'ün kudretinin Haçlı seferlerindeki yansıması açıkça bellidir. Buna göre son derece mütevazı, adil, cömert, inançlı Türk, Haçlılar karşısında oldukça sert ve yerine göre acımasız olabilme yetisini kendinde gösterebilmiştir. Ancak bu sert ve acımasız tavır Hristiyanların şahsına değil, İslam düşmanlığına karşıdır. Zira Haçlılar gelmeden evvel Antakya'da Hristiyanlar özgür bir şekilde ve refah seviyesi yüksek bir halde yaşayabiliyorlardı. Bundan başka Haçlı kronikçileri yapılan bu seferleri Hristiyanlığın bir kahramanlık hikâyesine çevirmek istediği aşikârdır. Bu nedenle Haçlıların, Türkler tarafından yok edilmelerini pek çok kez dinî motiflere bağlamışlardır. Buna göre yok edilen Haçlılar, Tanrı tarafından cezalandırılmak için yok olmuşlardır. Türkler için bu mevzuda iki husus ortaya konulabilir: Birincisi Türkleri küçümseyip, savaş sanatındaki ustalıklarını göz ardı etmektir. Devasa Haçlı orduları karşısında az sayıdaki Türklerin zaferler kazanmalarını onların savaşıçılıklarına değil de Haçlıların günahlarına bağlanması daha sonradan gelecek olan Haçlıların şevklerinin kırılmasını önlemek için olmuş olması muhtemeldir. İkincisi ise Haçlı kronikçilerinin aslında vurgulamak istemedikleri; ancak Türklerin Tanrı'nın kılıcı olduğu algısıdır. Bu algıyı ikinci planda tutmaya gayret eden Haçlı kronikçileri, Haçlı ordularının yok edilmesini salt Tanrı'ya bağlama girişiminde bulunmuştur. Her ne şekilde olursa olsun Haçlı kronikçileri sonuç itibarıyla Türklerin, Haçlılara karşı başarılarına tahammül edememişlerdir ve Türklerin tüm iyi vasıflarını göz ardı etmişlerdir. Bu şekilde göz ardı edilen Türk'ün anlayışı ve kudreti, günümüze kadar yansımasını göstermiş olan Türk ve İslam düşmanlığının hayalî sıfatlarının Haçlı Seferlerinde atılmış olduğu anlaşılmaktadır. Bundan dolayı Avrupa Hristiyan dünyasındaki yerini almış olan Türk-İslam düşmanlığının kökenleri Haçlı seferlerinde aranmalıdır.

KAYNAKLAR

- Adiloğlu, F. (2005). 20. Yüzyıl Sinemasında Türk İmajı. Ö. Kumrular(Editör). *Dünyada Türk İmgesi*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Akgündüz, A. (2012). *Osmanlı'da Harem*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Alarşlan, B. (2005). Türk İmajının Görsel Yansımaları. Ö. Kumrular (Editör). *Dünyada Türk İmgesi*. Birinci Baskı. İstanbul. Kitap Yayınevi, 130-131,134, 138-141, 150, 152.
- Albert of Aachen. (2007). *Historia Ierosolimitana History of The Journey to Jerusalem*. (Translation: Susan B. Edginton). Oxford: Oxford Medieval Text.
- Altan, E. (2003). *İkinci Haçlı Seferi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Anna Komnena. (1996). *Alexiad*. (Çev: Bilge Umar). İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Anonim Haçlı Tarihi*. (2013). (Çev: Ergin Ayan). İstanbul: Selenge Yayınları.
- Arıkan, Z. (1999). Avrupa'da Türk İmgesi. *Osmanlı Ansiklopedisi: Kültür ve Sanat*, (C. IX). Ankara. Yeni Türkiye Yayınları, 81.
- Aşık Paşazâde. (1913). *Tevârih-i Âl-i Osman*. İstanbul: Maarif-i Umumiye Nezareti, 4.
- Azîmî. (2006). *Azîmî Tarihi*. (İkinci Baskı). (Çev: Ali Sevim). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Baydur, M. (2005). Her Yerde Olmak Hiçbir Yerde Olmamak. Ö. Kumrular (Editör). *Dünyada Türk İmgesi*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Berktaş, H. (2005). Birinci Lig İle Üçüncü Lig Arasında Yüksek Uygarlıklar: Küme Düşme Korkusuna Osmanlı-Türk Reaksiyonu. Ö. Kumrular (Editör). *Dünyada Türk İmgesi*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Berry, V. G. (1969). The Second Crusade. Editor: Kenneth M. Setton. *A History of the Crusades*. Londra: The University of Wisconsin Press, I.
- Busbecq, O.G. (2014). *Türk Mektupları: Kanuni Döneminde Avrupalı Bir Elçinin Gözlemleri(1555-1560)*. (Çev. Derin Türkömer). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları. 17.
- Carnotensis, F. (2009). *Kudüs Seferi*. (Çev. İlcan Bihter Barlas). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Cate, J. L. (1969). The Crusade Of 1101. (Editor: K. M. Setton). *A History of the Crusades*. Londra: The University of Wisconsin Press, I.

- Demirkent, I. (1994). *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118-1146)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. II.
- Demirkent, I. (2012). 1101 Yılı Haçlı Seferleri. (Hazırlayan: Ebru Altan). *Haçlı Seferleri Tarihi*. İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Demirkent, I. (2012). 1101 Yılı Haçlı Ordularına Karşı Mücadelede Selçuklu-Danışmendli İşbirliği. (Hazırlayan: Ebru Altan). *Haçlı Seferleri Tarihi*. İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Demirkent, I. (2012). Haçlılara Karşı Mücadelede Başarılı Bir Türk Kumandanı: Savar. (Hazırlayan: Ebru Altan). *Haçlı Seferleri Tarihi*, İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Demirkent, I. (2012). Urfa Haçlı Kontluğu Tarihine Bir Bakış. (Hazırlayan: Ebru Altan). *Haçlı Seferleri Tarihi*. İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Demirkent, I. (2013). *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1-2, 19-20.
- Demirkent, I. (2013). *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1146)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu. I.
- Demirkent, I. (2014). *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Deniz, A., Kamacı, K. (2013). *Ortadoğu ve Avrupa'nın Sendromu Haçlı Seferleri*. İstanbul: IQ Sanat Yayıncılık, 73-74.
- Devellioğlu, F. (2008). *Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (25. Baskı). (Hazırlayan: A. S. Güneyçal). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Gibb, S. H. (1969). Zengi and The Fall of Edessa. Editor: Kenneth M. Setton. *A History of the Crusades*. Londra: The University of Wisconsin Press, I.
- Gök, H. İ. (2013). *Musul Atabeyliği Zengiler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Gömeç, S. (2007). Türklerin Medeniyet Tarihindeki Yerleri. *Uluslararası Askeri Tarih Dergisi*, 87, Ankara.
- Gregory Abû'l Farac. (1999). *Abû'l Farac Tarihi*. (Üçüncü Baskı). (Çev. Ömer Rıza Doğrul). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. II.
- Güngör, E. (2011). *Türkistan'da Fikir Akımları*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 19.
- Güvenç, B. (2005). Kimlik, İmaj ve Türk İmajı. Ö. Kumrular (Editör). *Dünyada Türk İmgesi*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Hacıgökmen, M. A. (2013). Türklerde Yas Âdeti Temelleri ve Sonuçları. (Hazırlayanlar: H. Bahar, M. Toker, M. A. Hacıgökmen, H. G. Küçükbezci).

Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür: Prof. Dr. Nejat Göyünç'e Armağan. Konya: Selçuk Üniversitesi.

Halaçoğlu, Y. (2007). *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ibanez, V, B. (2009). *Fırtınadan Önce Şark.* (İkinci Baskı). (Çev. Neyyire Gül Işık). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İbn ül Adîm. (2011). *Bugyet üt-Taleb fî Tarih-i Haleb.* (İkinci Baskı). (Çev: Ali Sevim). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

İbn ül-Esir. (1987). *El-Kamil Fi't Tarih.* (Çev: Abdulkerim Özaydın). İstanbul: Bahar Yayınları, X, XI.

İbn ül-Kalânîsî. (2008). İbn ül-Kalânîsî'nin Zeylû Tarih-i Dîmaşk Adlı Eserinde Selçuklularla İlgili Bilgiler. (Çev. Ali Sevim). *Belgeler.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 29(33).

İnan, A. (1998). *Makaleler ve İncelemeler.* (2. Baskı). (Cilt 2). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İnan, A. (1998). *Makaleler ve İncelemeler.*(3. Baskı). (Cilt 1). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İnternet: Akdemir, E. (2007). Avrupa Aynasında Türk Kimliği. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*,7(1). Web: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/16/1125/13242.pdf> adresinden 18 Eylül 2014 tarihinde alınmıştır.

İnternet: Gümüş, T, T. (2014). Caen'li Ralph'in Gözünden Türkler: Birinci Haçlı Seferi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi.* Sayı 14. Web: http://www.ijoess.com/Makaleler/996415800_tar%C4%B1k%20tolga%20g%C3%BCm%C3%BC%C5%9F110-123.pdf adresinden 26 Ağustos 2014 Tarihinde alınmıştır.

Kafesoğlu, İ. (2007). *Türk Milli Kültürü.* (27. Baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları.

Kanunnâme-i Âl-i Osman. (2007). (Hazırlayan. A. Özcan). İstanbul: Kitabevi Yayınları, 4.

Kaşgarlı Mahmut. (2007). *Divan-ü Lügat'it-Türk.* (Çev. Serap Tuğba Yurtsever). İstanbul: Kabcacı Yayınları.

Kesik, M. (2003). *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155).* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kırpık, G. (2009). *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar.* İstanbul: Selenge Yayınları.

- Köymen, M. A. (2004). *Selçuklu Devri Türk Tarihi*. (Dördüncü Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Krey, C, A. (1921). *The First Crusade*. Princeton: Princeton University Press.
- Kumrular, Ö. (2005). Köpekler ve Domuzlar Savaşında Kanuni'nin Batı Siyasetinin Bir İzdüşümü Olarak Türk İmajı. Ö. Kumrular (Editör). *Dünyada Türk İmgesi*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- La Monte, L. J. (1942). The Lords of Puiset On The Crusades. *Speculum*. (17). Cambridge: Medieval Academy of America.
- Lanza, F. F. (2005). Habsburg-Osmanlı Rekabeti Bağlamında 16. Yüzyılda İspanya'da Türk İmajı. Ö. Kumrular (Editör). *Dünyada Türk İmgesi*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Letters of the Crusaders*. (1902). (Translated&Edited: Dana Carleten Munro). Philadelphia: The Department of History of The University of Pennsylvania.
- Marchetti, S. (2005). Avrupalıların Gözüyle Türkler: Mitos ve Yanlış Anlaşılma. Ö. Kumrular (Editör). *Dünyada Türk İmgesi*. Birinci Baskı. İstanbul. Kitap Yayınevi, 9.
- Merçil, E. (2002). Gazneliler. H. C. Güzel, K. Çiçek, S. Koca(Editörler). *Türkler Ansiklopedisi*. İstanbul: Yeni Türkiye Yayınları. IV.
- Michaud, J, F. (2011). *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*. (Çev: Güray Kırpık). Ankara: Lotus Yayınevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1978). Aksungur el-Bursuqî Maddesi. *İslam Ansiklopedisi*. (Beşinci Baskı). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, I.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1979). Belek Maddesi. *İslam Ansiklopedisi*. (Beşinci Baskı). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, II.
- Niketas Khoniates. (1995). *Historia*. (Çev: Fikret Işıltan). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Odo of Deuil. (1948). *De Profectione Ludovici VII in Orientem*. (Çev. V. G. Berry). New York: Columbia University Press.
- Ordericus Vitalis. (1853). *The Ecclesiastical History of England and Normandy*. (Translation: Thomas Forester). Londra: London Bohn.
- Orhun Abideleri*. (2003). (Çev. M. Ergin). İstanbul: Hisar Yayınevi.
- Otto of Freising. (2002). *The Two Cities: A Chronicle of Universal History To The Year 1146 A.D.* (Translation: C. C. Mierow). New York: Columbia University Press.

- Öykuyumcu, N. (2002). Tolunoğulları. H. C. Güzel, K. Çiçek, S. Koca(Editörler). *Türkler Ansiklopedisi*. İstanbul: Yeni Türkiye Yayınları. V.
- Özaydın, A. (1990). *Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi(498-511/1105-1118)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ralph of Caen. (2005). *The Gesta Tancredi of Ralph of Caen*. (Translation: Bernard S. Bachrach, David S. Bachrach). Hampshire: Ashgate Publishing.
- Runciman, S. (2008). *Haçlı Seferleri Tarihi*. (Çev. Fikret Işıltan). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. I, II.
- Sabatos, C. (2005). Tutsak Ulus: Slovak Edebiyatında Bir Baskı Metaforu Olarak Türkler. Ö. Kumrular (Editör). *Dünyada Türk İmgesi*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Servantie, A. (2005). Batılıların Gözünde Türk İmajının Geçirdiği Değişimler. Ö. Kumrular (Editör). *Dünyada Türk İmgesi*. Birinci Baskı. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Sevim, A. (1961). Temürtaş'ın Halep Hakimiyeti. *Bellekten*. 25(100). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Sevim, A. (1962). Artukoğlu Sökmen'in Siyasi Faaliyetleri. *Bellekten*. 26(103). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Sevim, A. (2000). *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*. (Üçüncü Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Seyfettin, Ö. (2014). *Primo Türk Çocuğu*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Smith, J.R. (2003). *The First Crusade and The Idea of Crusading*. Londra: Continuum.
- Süryani Mihael. (1944). *Süryanî Patrik Mihail'in Vakainamesi İkinci Kısım (1042-1195)*. (Çev: Hrant D. Andreasyan). Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi. Yayımlanmamış Eser.
- The First and Second Crusades From an Anonymous Syriac Chronicle. (1933). (Translation: A. S. Tritton, H. A. R. Gibb). *Journal of The Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*. (1). London: Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland.
- Turan, O. (2004). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. (Sekizinci Baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Turan, O. (2008). *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 45.
- Uluçay, M.Ç. (2013). *Harem*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Urban And Crusaders. (1901). (Translated&Edited: Dana Carleten Munro). Philadelphia: The Department of The History of Pennsylvania, 2.

Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli. (2000). (Çev. Hrant D. Anreasyan). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : KAYA, Kerim Köksal
Uyruğu : T.C
Doğum tarihi ve yeri : 29/05/1987 Yozgat
Medeni hali : Bekar
Telefon : 554 487 1887
e-mail : kerimkoksalkaya@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi
Lisans	Bozok Üniversitesi	2012
Lise	Yozgat Lisesi	2005

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

.....

Hobiler

Seyahat etmek, spor yapmak.

